ABC Amber Palm Converter, http://www.processtext.com/abcpalm.html

C:\Users\Plazma\Desktop\Knhy pdf\S\Sanson, H\Sanson_H-Paměti pařížských katů.pdb

PDB Name: Pameti_parizskych_katu
Creator ID: REAd
PDB Type: TEXt
Version: 0
Unique ID Seed: 0
Creation Date: 1.8.2004
Modification Date: 1.8.2004
Last Backup Date: 1.1.1970
Modification Number: 0

Úvod

Dne 18. března 1847 jsem se vrátil domů z jedné z těch dlouhých procházek, při kterých jsem vyhledával jen opuštěná místa, abych na nich pohřbil své smutné sny a ustavičnou tíseň. Když jsem překročil práh domu a sotva za mnou zapadla stará mříž, která se málokdy otvírala a vrzala ve svých zrezivělých čepech, odevzdal mi vrátný dopis.

Hned jsem poznal širokou obálku s velikou pečetí, při pohledu na niž jsem se zachvíval hrůzou a bolestí. Rozrušeně jsem přijal poselství, těžce jsem kráčel po schodech a očekával, že to zase bude jeden z těch neblahých rozkazů, které jsem při svém hrozném zaměstnání musel poslouchat.

Když jsem přišel do svého pokoje, zoufale jsem otevřel tu osudnou obálku. Dopis mi oznamoval mé propuštění ze služby.

Zmocnil se mě podivný a nevysvětlitelný pocit. Podíval jsem se k obrazům svých předků - díval jsem se na všechny ty zachmuřené, hloubavé tváře, v nichž jsem četl stejnou myšlenku, která až dosud trýznila můj život. Hleděl jsem na svého děda v loveckém obleku, melancholicky opřeného o hlaveň své pušky a hladícího svého psa, který byl snad jeho jediným přítelem. Na svého otce, vážného muže s kloboukem v ruce, oblečeného do smutečních šatů, které vždycky nosil. Zdálo se mi, že všem těm svědkům oznamuji konec neblahého osudu, který na jejich rodu těžce ležel mnoho let.

Zatáhl jsem za zvonec, dal jsem si přinést mísu s vodou a sám před bohem, který vidí na dno srdce a do nejskrytějších záhybů svědomí, jsem si slavnostně umyl ruce, které už se nikdy neměly poskvrnit krví mých bližních.

Potom jsem odešel do pokoje své matky, ubohé, svaté ženy.

Je mi, jako bych ji ještě viděl ve staré sametové lenošce, ze které jen těžko vstávala. Položil jsem jí do klína list ministerstva spravedlnosti. Přečetla ho, potom ke mně obrátila své dobré oči, ze kterých jsem tak často čerpal svou veškerou sílu a odvahu, a řekla:

"Budiž požehnán tento den, můj synu! Konečně tě zbavuje zlého dědictví tvých otců. V klidu budeš trávit zbytek svého života a snad tě bude Prozřetelnost dál obdařovat svými dary."

Protože jsem stále ještě mlčel a dusil se rozčilením, z kterého se konečně prodrala radost, matka dodala:

"Ostatně, bylo třeba, aby už to skončilo. Ty jsi poslední z rodu. Nebe tě obdařilo jen dcerami, vždycky jsem mu za to děkovala."

Druhý den se o mou krutou živnost ucházelo osmnáct žadatelů.

Byl jsem rozhodnut. Rychle jsem prodal starý dům, plný smutných vzpomínek, v němž žilo sedm pokolení mého rodu v hanbě a ponížení, prodal jsem své koně i kočár, na němž byl jako znak namalován puklý zvon (Sanson - bez zvuku, narážka na rodné jméno Sanson). Zkrátka, zbavil jsem se všeho, co mi nějak připomínalo minulost. Potom jsem navždy to dědičné obydlí, v němž jsem se, stejně jako moji předkové, nemohl těšit ani z klidu dní, ani z odpočinku nocí, opustil.

Nebýt vysokého věku a neduživosti mé matky, vystěhoval bych se do Ameriky. Můj otec byl už sedm let mrtvý.

Poštěstilo se mi provdat mé dcery. Ubohé děti! Musím mlčet o jménech, pod nimiž skryly jméno svého otce, protože nechci, aby se jejich nevinná čela zardívala studem.

Moje matka zemřela necelé tři roky po mém propuštění ze služby. Byla to pro mě těžká rána, která na dlouhou dobu ochromila moji energii. Čas ubíhal, dosáhl jsem věku, ve kterém se člověk už nemůže těšit, že začne nový život, a úplně jsem se vzdal svého úmyslu vystěhovat se za moře.

Zvolil jsem si útulek, ve kterém mi nic nepřipomíná smutný úřad, jaký jsem zastával ve svém mládí. Pod nepravým jménem se zde už dvanáct let těším přátelství dobrých lidí a trnu strachem, že je ztratím, jakmile se dozví mé pravé jméno.

Byla to marná opatrnost mé ubohé moudrosti. Právě v tom úkrytu, ve kterém jsem chtěl uniknout i svým vzpomínkám, cítím, že ve mně ožívají a doléhají na mě veškerou svou těžkostí. Tady, jako šedesátník unavený životem, jehož sladkosti jsem poznával vždycky jen s hroznou příměsí trpkosti, tady jsem podlehl nejpodivnějšímu a nejšílenějšímu pokušení napsat knihu, jejímž úvodem jsou tyto stránky.

Zahálka a samota jsou špatnými společníky pro fantazii, která chce utéct sama před sebou, nemohl jsem déle snášet své myšlenky. Proti své vůli jsem se stále vracel do minulosti. Představoval jsem si řadu svých předků, mezi nimiž našlo pochopení a lásku ani ne sedmileté dítě. Můj praděd Charles-Jean Baptist Sanson, narozený 19. dubna 1719 v Paříži, nastoupil po svém otci 2. října 1726. Protože nebylo možné, aby toto dítě vykonávalo svůj příšerný úřad, určil

parlament (Soudní dvůr) jako jeho zástupce muže jménem Prudhomme, ale žádal, aby hoch byl při všech popravách a svojí přítomností potvrzoval jejich zákonitost.
Myslel jsem na děda, který za doby, pro niž je pojmenování Hrůza příliš mírné, musel stínat hlavy nejušlechtilejších lidí i největších zločinců, a který byl tak otrlý, že už nepociťoval hrůzu ani nad zločinem, ani opovržení pro oběť. Obojí nikdy nedovedlo potlačit hlas srdce a výčitky svědomí. Představuji si toho starce, jehož bledou tvář jsem viděl ve svém dětství, jak vykonává svůj úřad s necitelností osudu uprostřed divokého zápasu stran.
Prohlížel jsem truchlivé stránky, na něž moji předkové zapisovali den co den, půl druhého století, skutky a činy našeho rodu, četl jsem ty anály, ve kterých jsem sám pokračoval a v nichž jsem nalézal nejproslulejší jména vedle jmen hodných zavržení. A ptal jsem se sám sebe, jestli tady není námět ke knize, jejíž užitečnost a zajímavost by omlouvaly jejího nedůstojného autora, a jestli psaní té knihy by nebylo nejlepším využitím posledních let mého stáří.
Poznáte, že je to upřímné, hodnověrné dílo, které mohlo vzejít jen z hlavy člověka vyzkoušeného bolestmi, jež byly mým údělem, a poučeného zkušenostmi, které mi z nich zůstaly.
Bůh chraň, ani okamžik jsem nemyslel na nějakou obhajobu gilotiny nebo na ospravedlňování popravčího mistra! Má ruka by spíš uschla, než by se pokusila o dílo, které by bylo v takovém rozporu s mým vnitřním přesvědčením a se snahami mého života. K tomu, abych začal psát, mě přiměla vážná věc, o níž rozhoduje soud civilizace a o níž se vyslovilo tolik výmluvných hlasů, požadujících, aby byl odstraněn nesmiřitelný trest, jehož jsem byl naneštěstí živým zosobněním.
Kdybyste se mě zeptali, jak jsem při takovém cítění mohl tak dlouho zastávat ten hrozný úřad, který mi byl souzen jako dědictví, mohl bych vám odpovědět pouze toto: "Podívejte se laskavě, v jakých poměrech jsem se narodil." Meč zákona se v mé rodině dědil jako meč šlechticů, jako žezlo u královských rodů. Mohl jsem zvolit jiné zaměstnání, aniž bych urazil šediny svého otce, který seděl u mého krbu? Svatými povinnostmi jsem byl přikován ke špalku a k sekeře, musel jsem dostát příšernému úkolu. Ale uprostřed mé životní dráhy jsem se rád zřekl jako jediný potomek tohoto druhu dynastie popravčích mistrů purpuru, popraviště a žezla smrti. Chtěl bych se dočkat toho, aby byl z našich zařízení odstraněn trest, který je stále řidší; aby bylo odstraněno popravování, které je v naší civilizaci jakýmsi posledním zbytkem barbarství! Kéž mohou čtenáři této knihy v nedaleké budoucnosti říci: "To je testament trestu smrti, který napsal poslední kat!"

Kapitola 1 - Původ mé rodiny

Kdo píše paměti, píše zpověď.
Hlavním principem zpovědi, i veřejné, je pokora. Jako první povinnost ukládá, abychom své osobní city obětovali pravdě.
Musím tedy říct, že ten, který svému synovi odkázal hrozné dědictví, které jsem pak převzal já, byl šlechticem. Hned na začátku této knihy musím přiznat, že to bylo provinění, které uvrhlo šest generací mých předků na cestu hanby.
V patnáctém století bydlela má rodina v Abbeville. V dějinách tohoto města měla čestné místo až do dne, kdy jeden její člen ji přivedl na nejnižší stupeň společenského žebříčku.
Několik Sansonů bylo v tomto hlavním městě hrabství Ponthieu konšely.
Jeden člen rodiny sloužil Jindřichu IV. ve všech jeho válkách a u Fontaine-Francaise byl těžce raněn. Král zde byl málem zajat a zabit španělskou jízdou. Po uzavření míru ve Vervins se ten statečný spolubojovník Jindřicha vrátil do svého rodného města a trávil tam poslední dny svého života ve vážnosti a úctě svých spoluobčanů. Zemřel 31. května 1593.
Jeho vnuk byl jeden z nejznámějších mužů první poloviny sedmnáctého století. Jmenoval se Nicolas Sanson a byl otcem novodobého zeměpisu.
Tento proslulý učenec, narozený v roce 1600, se těšil veliké vážnosti. Kardinál Richelieu nechtěl nechat ve venkovském sídle muže, který byl schopen pomáhat v jeho velikých plánech zámořské kolonizace, a proto mu určil slušný roční plat a poctil ho svou zvláštní přízní.
Zalíbit se všemocnému ministrovi bylo nejjistějším prostředkem, jak dojít milosti u královského fantomu, jehož jménem ten mocný génius vládl. Královu pozornost k Nicolasu Sansonovi obracely ještě jiné okolnosti.
Dějiny odsoudily Ludvíka XIII. Zaměňovaly člověka s panovníkem, prohlásily je oba za bezvýznamné. Syn Jindřicha IV. miloval umění a literaturu. Byl dobrý hudebník i malíř. Zkrátka jeho vzdělání bylo pozoruhodné v době, kdy nevědomost ještě nepřestala být v nejvyšších vrstvách tradiční. Brzy ocenil zásluhy zeměpisce, kterého mu dal jeho ministr, a Nicolas Sanson dostal mnoho důkazů královské přízně.
Dvorské zábavy a učencovy styky s nejproslulejšími osobnostmi tehdejší doby velmi často zdržovaly Nicolase Sansona v Paříži, ale neusadil se zde.
Potřeba soustředění a samoty a touha po otcovském krbu ho ustavičně přiváděly do Abbeville, kde trávil většinu roku.
Když v roce 1638 přijel Ludvík XIII. do Abbeville, odmítl ubytování hodné krále a přes naléhání úřadů požádal svého zeměpisce o pohostinství.
Francouzský král spal dvě noci pod chudobnou střechou rodiny, jejíž potomek později ve jménu barbarského a bohapustého zákona vztáhl ruku na jiného francouzského krále …
Podivná hra osudu!
Charles Sanson, který se stal praotcem větve, ve které jsem posledním výhonkem, pocházel, jak tradice vypráví, ze stejné rodiny jako Nicolas Sanson.
Jsem hotov s těmi ze svých předků, kteří byli občany. Dělám místo těm, kterým se říkalo kati.

Kapitola 2 - Charles Sanson de Longval
Vypustím z historie Charlese Sansona vše, co nesouvisí s jeho neuvěřitelným rozhodnutím, všechny epizody jeho dobrodružného života, které mají jen nepřímý vztah k hroznému zaměstnání, kterému se dobrovolně věnoval.
Jeho zápisy jsou bohužel neúplné. Snad ho překvapila smrt, než mohl dokončit dílo, snad mu duševní trýzeň nedovolila dostát bolestnému úkolu, který si určil. Doplním jeho rukopis vypravováním svého otce a děda.
Charles Sanson se narodil v roce 163 v Abbeville. Byl ještě v kolébce, když mu zemřel otec i matka. Měl bratra, který se jmenoval Jean-Baptiste Sanson a byl o jedenáct let starší. Jeden bratr jejich matky, Pierre Brossier, sieur de Limux, se obou sirotků ujal. Jeho dobrota a něžnost zmírnily jejich smutnou situaci. Měl dceru, které říkali Colomba.
Oběma svým synovcům věnoval stejnou otcovskou péči jako svému dítěti. Colomba Brossierová a Charles Sanson byli skoro stejně staří. Sladké kamarádství u nich bylo posilováno krevním svazkem a vzbudilo v nich vzájemnou náklonnost.
Jean-Baptiste byl od své sestřenice a bratra odloučen svým stářím. Jeho strýc určil, aby se stal právníkem. Studie mu rychle nahradily dětské hry, začal se zabývat paragrafy, když ti druzí ještě žvatlali a vyměňovali si své první projevy něžnosti.
Tato něžnost s nimi rostla. Jejich náklonnost se změnila v lásku.
Ani Pierre Brossier, ani Jean Baptiste Sanson neviděli, jak tato láska vznikla, ani jeden ani druhý nepozorovali, že se stala vášní.
Pro ně byli Colomba a Charles stále dětmi, a podle toho také posuzovali city, které si ti dva mladí lidé projevovali.
Jednou v neděli po jídle oznámil Pierre Brossier své dceři, že pro Jeana získal místo rady u vrchního soudu v Abbeville.
Colomba a Charles otvírali ústa, aby blahopřáli novému radovi, ale Pierre ještě svoji řeč neskončil a dodal, že pokládá za nutné, aby se Jean oženil, než nastoupí svůj úřad.
Oba mladí lidé na sebe vrhli bolestný pohled jako dvě gazely, které byly současně zasaženy smrtící ranou. Neblahá předtucha je naplnila hrůzou, třásli se strachy, co stařec ještě řekne, a přestávky, které dělal za každým slovem, se jim zdály věčností.
Pierre Brossier dodal, že sňatek jeho dcery se synem jeho ubohé sestry byl snem celého jeho života a že pro něj byl nejkrásnější ten den, kdy se zeptal Jeana, koho si zvolí za ženu, a on mu odpověděl, že Colombu. Dodal, že za čtrnáct dní bude svatba.
Pierre Brossier ještě neskončil, když dívka vstala a omluvila se, že jí není dobře, utekla do svého pokoje, kde se rozplakala, div ji neudusily slzy. Tento náhlý odchod pokládal otec za následek rozrušení, docela pochopitelného u nevinného dítěte, které slyší o manželství.
Snad by změnil své mínění, kdyby se podívala na mladíka, který mlčky a zdrceně seděl na židli, jako by ho bolest ochromila, a stále si přejížděl rukou čelo, jako by zaháněl zlý sen. Ale Pierre Brossier a Jean Baptiste začali projednávat sv atební smlouvu a ničeho si nevšímali.
Několik slov s Colombou a horečka částečně vrátily mladíkovi energii.
Druhý den počkal, až jeho bratr opustil dům, a odešel ke svému adoptivnímu otci. Padl mu k nohám a přiznal se ke své lásce k jeho dceři.
Strýc po jeho řeči ztratil svůj obvyklý klid a hlasitě se rozesmál. Jeho smích přešel v záchvat bolestivého kašle.
Charles opakoval svoji prosbu. Pierre Brossier nebyl zlý člověk, byl to muž, který naprosto neznal vášně a podle jeho mínění byl život zařízen podle určitého programu. Byl přesvědčen, že jedině bůh může tento program změnit.
Charlesovo naléhání uráželo jeho city. Přestal se smát a mluvil k němu s nebývalou přísností. Řekl mu, že člověk jeho věku a postavení má pomýšlet na založení své existence v královýchch službách, a ne na obohacení se sňatkem. I kdyby se nerozhodl provdat svou dceru za staršího synovce, kterého prozřetelnost určila, aby udržoval rod, nic na světě by ho nepřimělo, aby ji dal mladšímu.
Charles odešel se sklopenou hlavou. Za dveřmi uviděl ženskou postavu schoulenou na dlaždicích. Byla to Colomba, která vyslechla rozhovor svého otce s tím, kterého milovala, a plakala. Když zaslechla kroky svého milého, nezvedla hlavu. Charles přešel kolem ní beze slova, plný zoufalství.
Oba dva pochopili, že je pro ně všemu na světě konec.
Mladý muž ihned odešel od strýce, který mu v dětství poskytl útulek, do Paříže. Ale i tam se mu zdálo, že je stále blízko Colomby. V duchu stále překonával vzdálenost mezi nimi, viděl a slyšel ji. Ona se na něho usmívala a volala ho.
Když se přiblížil den Jeanova sňatku s Colombou, dostal strach, že ztratí rozum v boji, který sváděla v jeho srdci láska s povinností.
V jeho mozku se vynořila myšlenka na sebevraždu. Proti ní se ale postavilo náboženské cítění. Rozhodl se odejít na konec světa, jen aby se zbavil pokušení, kterému podléhal, protože ho oslabovalo pomyšlení, že Colomba patří někomu jinému.
Odhodlal se vstoupit na loď. Když oznámil své jméno, přijal ho velkoadmirál do služeb Jeho Veličenstva. Ihned odešel do Rochefortu, vyžádal si rozkaz k nalodění a za několik dní už se plavil do Kanady.
V Quebecu našel sestru svého otce, která ho přijala do svého domu. Ale ani četná rozptýlení, která mu poskytoval nový svět, ani srdečné přijetí, které mu připravila jeho teta, ani přátelství, které mu dokazoval jeho mladý bratranec Paul Bertaut, nezměnily žalostný stav jeho srdce.
Život na palubě ho nutil zapomínat na své bolesti, naučil se mlčky trpět. Ale Colombin obraz šel pořád s ním a ona se mu každý den zdála zářivější a svůdnější.
Když se podruhé vrátil do Toulonu, našel tam dopis. Byl to dopis od Colomby, která ho prosila, aby za ní hned přijel.
Charles požádal o dovolenou a vydal se na cestu. Po celou dobu se mu v mysli honily ty nejpodivnější domněnky.
Colombin dopis byl krátký, dalo se z něho usuzovat pouze to, že ji potkalo veliké neštěstí. Ale nebylo v něm ani zmínky

o jeho bratru. Byl snad mrtev?
Proti jeho vůli se mu stále vybavovala mrtvola jeho bratra. Viděl ženu, která ovdověla, která byla volná, a srdce mu divoce tlouklo. S hrůzou myslel na to, že i když ji najde volnou, on už na ni ztratil právo. Jistě pozná zuřivou žárlivost na cizího, kterou už znal, když ji pociťoval ke svému bratru.
Tehdy cesta trvala téměř pět týdnů. Charles jel dnem i nocí a dostal se k cíli za dvanáct dní. Jakmile spatřil věž kostela, která zářila v paprscích zapadajícího slunce, seskočil z koně a vrhl se na kolena. Chtěl se pomodlit a poděkovat bohu, ale z úst mu vyšlo pouze jediné jméno. Srdce mu tlouklo tak prudce, že se bál, že mu pukne hruď dřív, než udělá těch několik kroků, které ho ještě dělily od Colomby.
Zahnul za roh a octl se před domem s hrotitou střechou, obloukovými okny a s bílým průčelím - před domem Pierra Brossiera. Pátral očima po všech otvorech, jestli ho Colomba očekává. Když se přiblížil, sevřelo se mu srdce. Ten domeček, který kdysi vypadal tak vážně, ale klidně a jasně jako jeho pán, byl najednou chmurný a smutný. Mladý námořník pozvedl třesoucí se rukou klepadlo. Červotočivá podlaha chodby zazněla mnohonásobnou ozvěnou, ale nikdo nepřicházel. Nikdo mu neodpověděl.
Přišel k němu jeden soused, poznal ho a řekl, že dcera a zeť Pierra Brossiera už rok nebydlí ve svém domě na náměstí Saint-Jean, ale v předměstí Amiensu.
Charles mu nestačil ani poděkovat. Uvažoval, že šel tak blízko kolem své vroucně milované Colomby a že mu nic neřeklo: Tady je!
Vrátil se se sklopenou hlavou. Ukázali mu nové obydlí jeho bratra. Jeho vnějšek byl skromný, téměř chudý, a Charles začínal tušit, jaké to bylo neštěstí, které vycítil z Colombina dopisu. Zaklepal. Hlas, při němž se zachvěl, zavolal: "Vstupte."
Ale on zůstal stát přede dveřmi jako socha. Štěstí, že zase uvidí tu, která po tři roky byla přáním, jež vyjadřoval každým svým dechem, to štěstí v něm teď vzbuzovalo pocit podobný hrůze.
Uvnitř bylo slyšet hluk kroků po dlaždicích, dveře se tiše otevřely a v polotmě se objevila silueta ženy, která, když ho uviděla, vykřikla a padla Charlesovi do náruče. Bylo to Colomba, trošku pobledlá, ale stále půvabná. Byla to Colomba, kterou našel tak něžnou, jako bývala tehdy, kdy se zdálo, že její bratranec je jediným předmětem jejího citu. Myšlenky mladé ženy se bezpochyby přenesly z přítomnosti do minulosti, protože se: nejdřív úplně oddala nadšení, které ji vrhlo do Charlesovy náruče, potom ale náhle couvla a snažila se dostat z objetí, které ji drželo na srdci jejího přítele.
Celá se začervenala, vzala námořníka za ruku, táhla ho do domu a zastavila se před mužem, rozloženým v široké lenošce, který vypadal, jako by spal. Obličej toho muže byl zbrázděn tak hlubokými a tak četnými jizvami, že ho úplně znetvořovaly. Jeho držení těla i jeho jizvy svědčily o tom, že nedávno prožil těžké utrpení. Když pozvedl víčka, ukázal dvě mdlé, strnulé zřítelnice, na první pohled hrozné.
Charles v tom přízraku stěží poznal svého bratra Jeana.
Pohlédl na Colombu. Plakala, klečíc opodál.
Už nepochyboval a vrhl se k svému bratrovi, pokryl polibky a slzami stopy krutých ran a trhaně zašeptal zmatená slova, mezi nimiž bylo slyšet i slovo odpuštění. Snad se mu v tom okamžiku zdály zločinem všechny ty myšlenky, které po tři roky zmítaly jeho duší.
Když se všichni tři konečně trochu uklidnili, sedli si Charles a Colomba vedle Jeana. Ten pak vypravoval svou smutnou historii.
Šest měsíců po Charlesově odchodu zemřel Pierre Brossier a zdálo se, že toto první neštěstí otevřelo dveře všem ostatním.
Pán léna v Limeux, které bylo celým jměním Colomby, si je vzal zpět, odvolával se na staré ustanovení o doživotním užívání. Právní nároky Petra Brossiera na léno nebyly docela v pořádku. Jean prohrál proces a byl nejen zbaven léna v Limeux, ale musel prodat i domek na náměstí, aby zaplatil soudní výlohy.
Jean-Baptiste podlehl tak krutému zklamání. Za nějakou dobu po strýcově smrti jeden z jeho přátel, obchodník v Amiensu, kterému Jean svěřil peníze, zkrachoval a Jeanovi zůstal jediný statek, jehož výnos sotva stačil na živobytí.
Následkem tohoto neštěstí se Jeanovi vrátily staré nervové záchvaty, které míval v dětství a o nich se domníval, že se z nich vyléčil. Jednoho dne, když jeho žena odešla a nechala ho u krbu, dostal strašlivý záchvat padoucnice, spadl ze židle do ohniště, a než ho zvedla služka, přivolaná hlukem, byl nejen jeho obličej pokryt hroznými spáleninami, ale díky těmto spáleninám také oslepl. Tehdy prodal svůj úřad a uchýlil se se svou ženou do domku na předměstí.
Když Jean-Baptiste skončil své žalostné vyprávění, chválil něžnost a oddanost Colomby, díky níž, jak prohlásil, stále ještě žil.
Charles se podíval na mladou ženu. Zbledla, neodvažovala se zvednout oči a zdálo se mu, že se jí zachvívá ruka.
Přišel k ní a řekl jí hlasem, kterému se snažil dodat pevnost: "Sestro," na toto slovo položil důraz, "chceš, abychom v příštích chvílích bděli nad mým bratrem oba dva?"
"Nečekala jsem od tebe nic menšího, bratře," odpověděla, "a proto jsem ti napsala."
Oba se asi domnívali, že stačí vyslovit dvě jména, aby byly zahlazeny všechny stopy citu, který tak dlouho naprosto vládl v jejich srdcích.
Charles se tedy vzdal své kariéry. Přinesl do domu příjem ze svého léna Longval, a tak se s jeho pomocí vrátil blahobyt, který jeho bratr potřeboval ke svému ubohému životu.
V horlivé péči o Jeana závodil s Colombou a jeho časté vyprávění o cestách značně přispívalo k zmírnění hrozné jednotvárnosti slepcova života.
Tuto oddanost mu Jean oplácel vděčností, kterou projevoval při každé příležitosti. Když byl sám se svou ženou, byly předmětem jeho hovoru Charlesova ušlechtilá povaha a vznešenost jeho citů. Když byl sám se svým bratrem, rád přirovnával Colombu k andělům.

Pierre Brossier asi Jeanovi neřekl, proč vlastně Charles odešel z domu, a řekl-li mu to, bývalý soudní rada, který měl stejné názory jako jeho pěstoun, nepochyboval, že to dětinství nezanechalo následky, protože stále prosil Charlese, aby bavil Colombu, vodil ji na procházky a doprovázel do kostela. Dával tak příležitost k tomu, aby se znovu jeden s druhým stále více sbližovali. Colomba byla tak cudná, že netušila nebezpečí, kterému se vydávala. Ani ji nenapadlo vyhýbat se těm nebezpečným schůzkám a zdálo se, že je nejšťastnější, když je se svým švagrem sama.
Brzy ale zpozorovala, že je Charles smutný a zadumaný. Polekalo ji to a promluvila o tom se svým mužem. Jean-Baptiste si zhluboka vzdychl. V sobectví, které tkví ve všech lidských utrpeních, se zabýval především tím, co se týkalo jeho zdraví. Jeho stav se Charlesovou přítomností tak zlepšil, že se strachem myslel na jeho odchod. Odpověděl, že na tom není nic zvláštního, když se mladý důstojník, zvyklý na radovánky světa, nudí v nejsmutnějším domě smutného městečka, aby udělala, co bude moci, aby ho nuda nedonutila odejít.
Ve stejný večer navrhla Colomba svému švagrovi malou vycházku do polí. Jean-Baptiste, který měl za sebou těžký den, předstíral, že se mu chce spát, a připojil se k prosbám své ženy.
Dali se cestou, kterou Charles přišel, a potom se pustili po úzké pěšině mezi obilím. Byla to nebezpečná a rozkošná doba, kdy slunce vysílá na zemi jako polibek na rozloučenou nejteplejší a nejzářivější paprsky. Vánek od moře lehce rozvlňoval hladinu klasů. Ptáci zmlkli v brázdách a jedině jednotvárný křik cvrčka rušil velebné ticho.
Charles a Colomba šli vedle sebe. Paže mladé ženy ležela na paži jejího přítele v nevinné nenucenosti, opřela hlavu o jeho ramena a její dlouhé kadeřavé vlasy laskaly jeho obličej.
Zdálo se, že myslí jen na to, aby zaplašila chmury z čela svého bratra, a proto ji nenapadlo nic lepšího, než že mu připomněla nejkrásnější chvíle jejich dětské lásky.
Ale Charles byl stále zasmušilejší a podivně zneklidněl. Brzy šel rychle, jako by chtěl odvléct svoji družku do ještě větší samoty, brzy se zastavoval a zdálo se, že se chce vrátit, a Colomba cítila, jak se chvěje.
"Charlesi," řekla mu, "je to pravda, že se ti stýská po tvém dobrodružném životě?"
Charles neodpověděl.
"Charlesi," pokračovala, "tak ty nejsi šťasten u svého bratra, který je ti tak drahý, a sestra…"
To poslední slovo skončilo na Colombiných rtech, neodvážila se dál mluvit. Charles stále mlčel.
Colomba najednou vytušila, co se asi děje v jeho duši, zachvěla se, jako by se probudila z nějakého snu.
"Charlesi," zašeptala hlasem, který se zajíkal rozechvěním, "bůh chtěl, abychom navždy zůstali bratrem a sestrou. Ctěme jeho vůli a nelitujme snů našeho dětství. Nestačí nám ke štěstí bezúhonná náklonnost, která nás spojuje, chtěl by ses protivit Prozřetelnosti, která dovolila, abych tě zase směla milovat bez hříchu?"
Při těchto slovech zvedla Colomba hlavu, aby mu nabídla své čelo. Charles se k ní sklonil, ale nebylo to čelo, s nímž se setkala jeho ústa - byly to její rty.
Na okamžik zapomněli na celý svět.
Charles se vzpamatoval první. Zvedl pěst k nebeské klenbě, rouhal se a potom, celý zmatený, utekl přes pole.
Colomba se vrátila domů sama.
Třetí den potom dostal Jean-Baptiste dopis od svého bratra, který mu oznamoval, že opustil Abbeville, a prosil ho, aby mu odpustil, že neměl odvahu mu svůj úmysl oznámit předem.
Za nějaký čas si Charles koupil hodnost poručíka u pluku de la Boissiere.
Nechtěl se vrátit za moře. Chápal, že jeho povinnost vyžadovala, aby odejel, a že mu také kázala, aby bděl nad svými drahými, jejichž byl jedinou oporou.
Jean-Baptiste obvinil svého bratra z nevděku. Co se týká Colomby, od té doby nikdo neviděl, že by se zasmála.

Kapitola 3 - Horoskop

V roce 1662 bylo Dieppe převážně obchodním městem. Námořníci se plavili pod jeho vlajkou po všech mořích, jeho rybáři soupeřili čilostí s rybáři ze Saint-Malo, jeho námořní lupiči závodili odvahou s lupiči bayonnskými. Dieppe bylo proslulé vším, jen ne svou elegancí.
Mělo úzké, tmavé uličky, vroubené dvěma řadami domů s vysokými střechami, jejichž první patro přečnívalo přes dláždění nebo vlastně přes štěrk. Bylo plné zápachu dehtu a solených ryb. Na ulicích bylo vidět jen některé příliš zaměstnané měšťany, přístavní dělníky, námořníky a sem tam nějakou hezkou Dieppanku.
Hospoda U vytažené kotvy, nejznámější v celém městě, měla stejně prospěchářský a skromný vzhled jako celé Dieppe. Stála na křižovatce ulic de la Poissonnerie a de l'Epeé. Hostila nejen námořní kapitány, ale i okolní šlechtice a důstojníky pluku de la Boissiére, který byl posádkou v Dieppe.
Jednou večer v únoru onoho roku se z velké síně hospody U vytažené kotvy ozýval zpěv, hlučný smích a cinkot sklenic. Bylo pozdě a povyk byl tak velký, že měšťané, kteří se vraceli domů, doprovázeni služkou nesoucí lucernu, zvedli nos k úzkému oknu, které zářilo ve tmě jako díra do pekla. Ale otec Baudrillart, majitel a kuchař hospody, měl daleko méně hostů, než se pozdní chodci mohli domnívat.
Byli tam všehovšudy tři pijáci, sedící u dlouhého dubového stolu se spirálovitě zatočenými nohami. Stůl byl hlavním kusem nábytku v rozlehlé místnosti. Byla tam taková hromada jídel, tak rozmanitá sbírka lahví všech podob a rozměrů, že ti tři hosté asi jedli a pili za šest, a proto směli dělat rámus za dvanáct. Podle mečů zavěšených na stěně a podle oblečení byli všichni tři šlechtici. Dva z nich byli mladí, třetí se blížil věku, ve kterém když ne rozum, tak aspoň zdraví nařizuje zdrženlivost. Ale podle všeho byl právě on vůdcem té veselé trojky.
Byl to muž, který překročil čtyřicítku, veliký, hubený, kostnatý. Jeho výrazný, skoro hranatý obličej svědčil o tom, že

pochází z jihu. I jeho jméno - rytíř de Blignac, kterým ho oslovovali jeho společníci, tomu napovídalo. Všechny gaskoňské chtíče a odvážnost se v té tváři zrcadlily. Jeho hluboce zapadlé, ale neobyčejně živé oči vyjadřovaly lstivost a záludnost. Ale hlavním rysem byl rozdíl mezi horní a dolní částí obličeje. Pohled pana de Blignac zářil veselostí a vínem, ale jeho krátké ostré zuby, jako zuby kočky, se nepodařilo přimět k úsměvu. Měl silně svěšené koutky. A tak přes pravidelnost rysů, přes vítězně natočený knír, jehož špičky sahaly až k obočí, dodával tento nedostatek šlechtici chmurný vzhled.
Pan de Blignac měl barvy pluku de la Boissiére.
Druhý host neměl ani dvacet roků a byl vybraně oblečený. Uchoval si všechen svůj půvab i naivní nenucenost mládí. S vášnivostí svého věku se oddával zábavě, která pro něho byla asi nová. Rozpálen víc hlukem než vínem, které vypil, závodil s panem de Blignac v křiku, smíchu a žertech.
Třetí host neměl tak veselou náladu jako ti druzí. Byl to asi pětadvacetiletý muž s vážnou tváří. Ještě než si člověk všiml charakteristické krásy jeho rysů, byl už udiven nádechem melancholie, která zůstávala na jeho obličeji i uprostřed nejhlučnějšího veselí a v duchu se sám sebe ptal, jaká předčasná bolest zbrázdila to mladé čelo tolika vráskami. Stejně jako pan de Blignac patřil k pluku de la Boissiere.
I když pil stále víno, které mu naléval pan de Blignac, měl chladnou mysl a jeho veselost se ani zdaleka nevyrovnala bujné veselosti jeho společníků. Jestliže se usmál, bylo to jen při mladíkových výbuších bujného opojení a když se zahleděl na jeho půvabný obličej, zrudlý horečkou zábavy.
Pan de Blignac právě otevřel další láhev, naplnil svoji sklenici a díval se na rubínový nápoj proti světlu. Potom ho začal znalecky ochutnávat. Plavovlasý důstojník, kterého už delší dobu zneklidňovala žvanivost jeho kumpána, využil přestávky, naklonil se k mladíkovi a řekl mu: "Paule, tak ty se vrátíš do Nové Francie (nynější východní Kanada) až za rok?"
"Ano," odpověděl, "a celý ten rok strávím s tebou, milý Charlesi."
"Nám se bude zdát příliš krátký, ale pro tvoji matku bude naopak příliš dlouhý."
"Štěstí dělá i člověka sobce, Charlesi, jsem tak šťastný, že tě zase vidím, že na matku, která pro mě pláče, nemyslím."
"Jsi příliš mladý a nerozvážný, abys pochopil tíseň, která svírá její srdce. Kdybych já měl matku, která pro mě pláče a naříká, nic na světě by mě nedonutilo odloučit se od ní."
"Jestli se teď rozejdeme, shledáme se ještě někdy?"
V mladíkově tváři bylo vidět silné vzrušení, ale pan de Blignac ho nenechal odpovědět. Několikrát mlaskl, aby upozornil své společníky na pití a na výsledek zkoušky. Konečně to nevydržel a vykřikl: "Mordieu, mladí přátelé, když před sebou máte celý rok společného života, budete mít ještě kdy na své důvěrnosti a dovolte mi, abych vás upozornil, že se nesluší, abyste mě nechali sedět v koutku s prázdnou lahví. Ta výtka patří vám, poručíku Longvale, protože váš bratranec, pan Bertaut, by určitě nezapomněl na to, že je nutné zachovávat určité ohledy mezi šlechtici.
Mladý důstojník pokrčil rameny.
"Dovolte mi, milý Blignacu," řekl, "abych mezi námi dal vše do pořádku. Pan Paul Bertaut, můj bratranec, před čtrnácti dny přijel z Ameriky, a hned jak mě objal, ve stejný večer, odcestoval do Paříže, kde měl panu de Mazarin odevzdat depeše kanadského guvernéra. Dnes, když jsme spolu šli z citadely a můj bratranec seskočil s koně a zval mě na večeři, pokud se dobře pamatuji, byl jste to vy, který prosil o to, abyste mohl jít s námi, i když bylo jasné, že jsme po tak dlouhé době odloučení chtěli být spolu sami. Nestěžujte si a přičtěte si vinu sám sobě."
Z Gaskoňcových očí vyletěl blesk hněvu. Prudkým pohybem uchopil sklenici a s rychlostí, který prozrazovala velice silnou vůli, potlačil hrozivý výraz své tváře.
Jedním douškem vyprázdnil pohár, postavil ho na stůl a odpověděl s žertovnou dobromyslností.
"Tak jsou tedy zneuctívány nejlepší city. Z hlubokého přátelství k vám, milý Longvale, z náklonnosti, kterou cítím k vašemu bratranci, i když ho neznám, myslím, že váš věk a vaše neznalost vás předurčují k tomu, abyste se stali oběťmi toho hrozného traviče, který se jmenuje Baudrillart. Žádal jsem vás o dovolení postarat se o vaši večeři, a vy teď mé čisté úmysly překrucujete?"
Paul Bertaut se hned ujal slova:
"Máte pravdu, pane de Blignac, jsem vám velice zavázán a chci vás poprosit o vaši pomoc při jednáních, která budu nucen vést s Baudrillartem. Před ním se musí mít člověk na pozoru."
Plavovlasý důstojník svraštil obočí, ale obličej gaskoňského šlechtice se po tom návrhu rozjasnil.
"Doufám, že mi můj bratranec Charles odpustí," pokračoval jinoch, "musím dodat, pane rytíři, že jste zakročil v pravou chvíli. Byl zasmušilý a skoro mi zkazil jeden z mála pěkných večerů v mém životě."
"Paule!"
"Morbleu, bratranče, je vidět, žes nepřišel ze země divochů. Nechápeš, jaké je to štěstí, slyšet francouzský zpěv, kletby a nadávky. Už dva týdny jsem jako blázen - když jsem vystoupil z bárky, která mě vezla z lodě na pevninu, skočil jsem na krk první ženě, která mi přišla do cesty, třikrát jsem ji políbil a teprve pak zpozoroval, že je stará a ošklivá."
Při tomto nadšení musel Charles de Longval rozjasnit tvář.
"Nemáte štěstí, milý pane Bertaute," řekl rytíř de Blignac, "copak v našem městě není dost hezkých děvčat?"
"Mluvíte o tom, pane rytíři, jako muž, který mezi nimi našel nemálo obětí! Na vaše lásky, pane de Blignac!"
Pan de Blignac si přiťukl s chutí.
"Baudrillarte! Haló, Baudrillarte!" zařval gaskoňský šlechtic. "Zatracený hospodský. Darebo, půjdeš sem, když tě volám?"
Pan de Blignac ještě nedomluvil a hospodský se už objevil ve dveřích, pokorný a ponížený.
"Baudrillarte, pojď sem a pozdrav, protože máš tu čest hostit ve svém domě mladého pána, který vyniká nad všechny zemánky tohoto hrabství, protože má tolik peněz, že by mohl koupit všechna jejich panství, kdyby se mu chtělo.

Kromě toho je to můj přítel. Musí se u tebe setkat s ohledy, jaké mu náležejí. A teď nám přines několik lahví lepšího vína, než jaké jsi nám nabízel do této chvíle."
"Dovoluji si připomenout panu baronovi," koktal hospodský, "že jsem jeho společnosti nabídl, co jsem měl nejlepšího, a … "
"Žádné řeči, víno musí jít jako zábava crescendo, jak říkají naši sousedé, Italové. Víno a karty."
"Karty, k čemu?" zeptal se Charles de Longval.
"Skončit takový večer bez karet, to by nešlo, můj milý. Muž, který sloužil na lodích Jeho Veličenstva a u pluku de la Boissiére, já vás nechápu."
"Jak chcete, milý Blignacu, ale hra ve dvou, to asi nebude moc zábavné," odpověděl poručík."
"Ve dvou?"
"Zapomněl jste, že nikdy nehraju, milý rytíři?"
"To je pravda! Aby vás čert vzal, vy jste se minul povoláním. Lépe než vojenský kabát by vám slušela kutna."
"Snad ji kvůli vám někdy obléknu, rytíři, ale ten slib vám nedá třetího do karet."
"Hrome, musím ho najít. Baudrillarte, jistě máš ve své hospodě nějakého cestujícího, jdi pro něho."
Otec Baudrillart váhal.
V tom okamžiku zaduněly prudké rány na dveře.
"Náhoda je chytřejší než ty, Baudrillarte," zvolal rytíř de Blignac, "protože nám posílá toho, koho jsme potřebovali. Jdi, a ať je to kdokoliv, přiveď ho k nám."
Za nějakou chvíli stanul na prahu hospody muž, který byl až po oči zahalen do širokého pláště z červeného sukna. Když spatřil tři šlechtice, váhal, nechtěl jít dál.
Ale pan de Blignac mu tak půvabným způsobem ukázal mísy, které zůstaly na stole, a oheň, vesele plápolající ve velikém krbu, že se cizinec rozhodl vstoupit do místnosti a přistoupil ke krbu. Hluboce se poklonil těm, kteří ho tak srdečně přijali.
Cizinec byl skoro stařec. Jeho oblečení se podobalo vojenskému. V jeho chování bylo znát rozpaky, které se podivně odrážely od téměř divoké tvrdosti jeho tváře.
Stál u ohniště, ohříval si své široké ruce a upřeně se díval do ohně. Jen jednou nebo dvakrát pozvedl zrak a Paul Bertaut byl zaražen jeho divokým výrazem.
Oba mladí lidé pociťovali při pohledu na toho muže nepopsatelnou nevolnost, dívali se na něho se zvědavostí, která se podobala údivu.
Jenom rytíř de Blignac byl stále čilý. Připravil příbor, srovnal láhve do jedné řady a dával do pořádku mísy s obratností, kterou by mu otec Baudrillart určitě záviděl.
První přerušil mlčení cizinec.
"Poděkoval jsem vám za vaši zdvořilost, pánové, teď ještě zbývá, abyste mi řekli, co ode mne chcete."
V tom okamžiku postavil čilý Gaskoněc ke stolu židli a odpověděl: "Abyste si k nám přisedl a opřel pravici o tuhle baterii lahví, která tu bude jako záloha, abyste rozšířil trhlinu v této paštice a vzal ji útokem. Pak vám už jen zbývá smést pomocnou armádu, kterou představuje tato kambala s račí pomazánkou. Začněte střílet z děl," pokračoval pan de Blignac a nalil celou láhev do největšího poháru, který našel. "Nebudete mít nedostatek střeliva."
"To je příliš mnoho cti pro člověka mého stavu, pánové, ať už je jakýkoliv. Jsem zvyklý přijímat jen to, co mohu oplatit."
"Není nic jednoduššího a snazšího," řekl Gaskoněc, "vy dnes budete večeřet na naše útraty a zítra my budeme obědvat na vaše."
"Ne, ne, pane šlechtici," odpověděl neznámý, "nikdy bych se neodvážil pozvat lidi jako jste vy, aby překročili práh mého skromného příbytku."
"Jezte a pijte, milý pane, a já vám dávám slovo šlechtice, že přijdu do vašeho domu, i kdyby stál v nejhorší ulici pekla, když mě pozvete ke svému stolu."
Pavel Bertaut se ke Gaskoňcovým slovům připojil, mladý důstojník cizince stále mlčky pozoroval.
Ten se nedal déle prosit. Sedl si a brzy v něm zmizel ohromný kus paštiky. Ale k velikému překvapení, místo aby si posloužil velikým pohárem vína, vzal neznámý konvici s vodou, které se stolovníci ani nedotkli, nalil si do sklenice a přiložil ji ke rtům. Pan de Blignac při pohledu na to oněměl a strnul. "Z tolika lahví si vyberete právě tuto?"
"Proč ne, já víno nikdy nepiju, pane."
"Vy nepijete víno, to bych rád věděl, proč."
"Co na tom záleží, snad proto, že je červené," řekl cizinec.
Na tváři pana de Blignac se objevilo tak komické zklamání, že se dal Pavel Bertaut do hlasitého smíchu.
Cizinec myslel, že si z něho dělají legraci, zamračil se a rychle uchopil meč. Mladý důstojník mu zadržel ruku, muž se uklidnil a meč vrátil zpátky do pochvy.
"Promiňte, pánové," řekl jim, "jsem chudák, který nechce křížit svůj meč s vaším. Ale ve svém nízkém postavení jsem si uchoval dost pýchy, abych v každém vašem žertu viděl urážku. Dovolte tedy, abych odešel do svého pokoje."
Cizincovo bolestné rozechvění a mírnost, s jakou dával najevo oprávněnou nedůtklivost, Pavla i jeho bratrance dojala.
"Pane, měli bychom se omluvit my vám, nechtěl bych, abyste mě pokládal za spoluviníka ztřeštěnosti, jejímž terčem by byl muž nosící meč, který byl asi - alespoň vojákem, když ne šlechticem. Zdvořilost našeho přítele pana de Blignac nebyla tak nezištná, jak se vám mohlo zdát."
Gaskoněc hned promluvil:
"Ano, pane, jestli jsem dal najevo překvapení nad vaší zálibou v nápoji, který podle mě snižuje člověka na stupeň zvířete, poznal jsem podle hrdé tváře, s jakou jste se chopil zbraně, že nejste z tak nízkého rodu, jak jste nám chtěl

namluvit, a jsem stále přesvědčen, že po večeři sám uznáte, že slušní lidé dovedou čas využít lépe, než aby ho mařili spaním."
"Určitě, oni ho můžou využít ke ztrátě peněz."
"Nebo k jejich vyhrání na svých společnících," odpověděl pan de Blignac a pyšně cinkal penězi v kapse. "Uhodl jste. Když jsem vás zaslechl, řekl jsem si, že jste úslužný člověk, který neodmítne zahrát si s námi."
"Nejste bystrozraký, pane rytíři."
"Musím vám upozornit," řekl Gaskoněc, "že neštěstí, které mě pronásleduje, potvrzuje přísloví, které znáte stejně dobře jako já. Protože mám štěstí v lásce, mám ve hře neslýchanou smůlu. Je to opravdová příležitost, kterou vám tu nabízím, a pokládám vás za příliš rozumného, abyste se jí nechopil."
"Opravdu," řekl neznámý, který už nějakou dobu pronikavě hleděl na pana de Blignac, "opravdu vám štěstí nebylo až dosud nakloněno, i když jste si, myslím, nikdy nemohl vyčítat, že jste propásl příležitost pokusit se o ně."
"Kdo vás tak dobře informoval?" zeptal se Gaskoněc.
"Pane rytíři, za vlídné přijetí, kterého se mi dostalo od vás a od vašich přátel, vám dám jednu uctivou radu."
Pan de Blignac řekl: "Vám nestačí, že jste odmítl s námi hrát, vy nám místo toho chcete dělat kázání?"
"Nehrajte, pane rytíři de Blignac," řekl cizinec temným hlasem.
Gaskoněc se začal smát.
"To je povedené," zvolal. "Zříct se hry, mordieu! Blignac se usmívá na svůj poslední zlaťák a vždycky doufá, že získá nové."
"Znám příliš dobře lidská srdce, abych mohl předvídat, jak přijmete mou radu, ale přesto vám ještě jednou opakuji, zřekněte se hry, pane rytíři de Blignac."
"Proč?" řekl Gaskoněc, opřel se o stůl a tvářil se vesele, "vy jste pozvedl cíp své škrabošky, abyste nám ukázal nos kazatele. Rád bych věděl, jestli nejste příliš domýšlivý, pokračujte, prosím."
"Až doposud pro vás byla hra obzvlášť osudnou, že mám pravdu, pane rytíři de Blignac?"
"Po tom, co jsem vám právě teď řekl, nebylo to těžké uhodnout."
"Náhlá smrt vašeho staršího bratra vám pomohla k dědictví po otci. Kam se podělo to dědictví, pane rytíři?"
"Kde jsou loňské sněhy," odpověděl rytíř. "Zdá se, že mě znáte, milý pane, a není to nic neobvyklého, když mi vypravujete mou historii."
"Kam zmizelo věno obou vašich neteří, které s sebou měly přinést do kláštera, než se staly jeptiškami?"
"Bůh je přijal bez peněz a ony nejsou takové, aby si naříkaly. To je vše?"
"Trpělivost, pane rytíři. Za války s frondou (občanská válka ve Francii 1648 - 1653) jste byl myslím svobodníkem u pluku pana de Corinthe."
"Hrome," řekl Pavel Bertaut, "zdá se, že to není včera, co jste se setkal s panem rytířem de Blignac."
"Pan vévoda de Beaufort," pokračoval cizinec, "si vás velice vážil. Byl jste statečný a dobrý kamarád. To úplně stačilo, abyste se zalíbil vnuku Jindřicha IV. Tolik si vás cenil, že vám poskytl čest, kterou jste právě teď chtěl poskytnout vy mně. Všechno šlo tak dobře, že jste byl stále oblíbenějším. Naneštěstí zdědil ten slavný pan de Beaufort po svém královském otci skutečnou hrůzu přede vším, co se podobá porážce. Prohrával partii za partií a ve své zlosti se odvážil tvrdit, že kostky jsou falešné. Já tomu nevěřím. Máme-li ale věřit tomu, co se tehdy vyprávělo, úlohy se podivně obrátily. Nejdříve jste bil, a potom jste byl bit, pane rytíři."
Gaskoněc, jehož obličej už chvíli hrál všemi barvami, strašně zaklel, a než mu v tom mohli jeho společníci zabránit, vytasil meč a vrhl se na cizince.
Cizincova tvář měla posměvačný výraz a nejevila známky nejmenšího rozčilení. Vztáhl paži, stiskl ve své široké ruce zápěstí rytíře de Blignac a sevřel je tak prudce, že se šlechtic zkroutil a upustil meč na podlahu.
"Lžeš!" zařval Gaskoněc. "Kdyby se to tak stalo, jak povídáš, ať už byl pan de Beaufort vévoda a syn krále, hnal bych ho k zodpovědnosti."
"To jste také udělal, protože jste stejně tak domýšlivý jako statečný, ale vaše vyzvání mělo pouze ten výsledek, že vás přivedlo do Bastily, kde jste přišel o naději, že dostanete setninu, kterou vám slíbil pan de Montigny u svého pluku. Je to tak a jsem dobře informován, pane rytíři de Blignac?"
"U ďábla, u ďábla," opakoval Pavel Bertaut, "zdá se mi, že se bavíte míň, než jste předpokládal, pane de Blignac?"
Ten se skutečně tvářil dost kysele. Přistoupil k cizinci a zeptal se ho:
"Kdo jste, marně si lámu hlavu a nemůžu si vzpomenout na vaši tvář ani na vaši osobu."
"To je dost pochopitelné, pane rytíři. Šlechtic jako vy jde nevšímavě kolem hmyzu, který se plazí u jeho nohou."
"Chci vědět vaše jméno!"
"Neptal jste se na ně, když jste mě pozval k vašemu stolu. Teď jsem v právu, když se zdráhám vám ho říci."
"Já se ho dozvím!" zvolal rytíř, zvedl svůj meč a postavil se do střehu. "Vytas svůj rapír, darebáku, braň se!"
Mladý důstojník se vrhl mezi něho a cizince, který se ani nepohnul.
"Ke své velké lítosti," řekl pevným a vážným hlasem, "bych byl nucen přidat se na pánovu stranu a proti vám, milý Blignacu. Vaše nedůtklivost je mi krajně nepříjemná."
"Partie ve čtyřech," křičel Gaskoněc, "ke mně, ke mně, milý pane Bertaute, to bude pěkný souboj! To bude lepší, než hrát karty!"
Mladík se dal do smíchu.
"Tasit meč proti svému bratranci, to snad nemyslíte vážně, rytíři, opravdu, dnes večer jste neměl štěstí a je dobře pro vaše peníze, že jsme se zřekli karet. Zastrčte meč! Přece se nemůžete bít s mužem, který se vůbec nebrání!"
"Však já si tě najdu, ty darebáku!"
"Toho vás bůh chraň, pane rytíři!" řekl cizinec. "A teď mi dovolte, abych se vyjádřil. Jestliže jsem vám připomněl

minulost, která vám není příjemná, jak se zdá, nechtěl jsem vás urazit. Chtěl jsem vás pouze upozornit, že byste měl věnovat pozornost mým slovům, až budu mluvit o vaší budoucnosti."
"O budoucnosti?" opakovali všichni tři spolustolovníci současně.
"Ano, pánové, o budoucnosti," odvětil neznámý prostě, ale velice přesvědčivě.
Z obličeje pana de Blignac okamžitě zmizela každá stopa hněvu.
"Proboha," zvolal, "vy jste astrolog?"
"Nejsem astrolog, pane rytíři. Jsem člověk, který pozoruje, srovnává a vzpomíná, nic víc."
"A co se mi stane, když neposlechnu vaše rady?"
"Něco horšího než dosud."
"To je velice neurčité, pane, a vaše úslužnost by měla jít dál a říct mi, o který kámen klopýtne můj kůň."
"Vaše vášeň, která vás připravila o jmění a o vojenskou kariéru, vás bude stát život, pane rytíři de Blignac!"
"Snad se zalknu rozčilením, až vyhraju sto tisíc na panu de Mazarin?"
"Ne pane, zemřete násilnou smrtí!"
"To je vojenská smrt. Děkuji vám za vaši předpověď, můj milý."
"Neděkujte mi tolik, pane rytíři," odpověděl cizinec, "protože musím dodat, že zemřete provazem."
"Pověšen?"
"Pověšen."
"To je nepravděpodobné, milý pane. Když mě tak dobře znáte, měl byste vědět, že jsem šlechtic a že se šlechtici nevěší."
"Nic nevysvětluji, pane rytíři, pouze konstatuji. To je vše."
"Pane," řekl Pavel Bertaut a přistoupil k cizinci, "máte mi též co říci?"
"Po tom, co jsem právě oznámil vašemu příteli, je vaše zvědavost smělostí, pane."
Při těch slovech uchopit mladíkovu ruku a prohlížel linie její dlaně.
Ale rytíř de Blignac zakročil a řekl:
"Upozorňuji vás, pane, že tento druhý pokus by mě o ničem nepřesvědčil. Snadno rozluštíme tvář, která, jako moje, nese stopy všech vášní svého majitele. Stejně snadno se dá také číst ve dvacetiletém obličeji. Chcete, abych uvěřil perspektivě, kterou jste mi nakreslil! Vysvětlete nám tedy příčiny smutku, který občas zahaluje čelo našeho přítele. Odhalíte-li to, po čem já marně pátrám tři roky, uvěřím ve vaše umění."
Charles de Longval nastavil ruku. Sotva se na ni cizinec podíval, oddal se horečnému přemítání.
"Podivné, podivné!" mumlal.
"No tak," řekl Gaskoněc, "už je vaše kouzelnictví v koncích?"
Muž vstal a na jeho tváři bylo znát ohromné rozčilení.
"Narodil jste se na hrozné planetě, pane," řekl polohlasem, "a na vráskách vašeho čela i v hlubokých rýhách vaší ruky vidím, že nad vaším životem stále vládne osud, jakých je málo."
"Hm, to je méně kompromitující věštba," řekl rytíř de Blignac.
"Ticho!" zvolal mladý důstojník.
"Vy jste miloval - předmět vaší lásky s vámi byl spřízněn krevním svazkem a ta láska, dosud tak čistá, se stala zločinem … Chtěl jste utéci, položil jste mezi sebe a tu, která vám nemohla náležet, nesmírnost moří. Nadarmo. Její obraz vás ustavičně neúprosně pronásledoval. Zkouška byla nad síly vašeho věku a vy jste neodolal. Byla chvíle, kdy byste obětoval vše, jen abyste ji zase viděl. Také ona vás očekávala, také ona trpěla, dovolávala se vaší pomoci, prosila vás, abyste k ní přišel. Poslechl jste a od té chvíle byl pro vás život neustálým zápasem mezi povinností a vášní. Ještě teď se snažíte potlačit tu vášeň, která ve vašem srdci probouzí nové city … "
"Dost, dost, proboha, pane," řekl mladý důstojník a těžce oddychoval.
Paul Bertaut byl bledý jako přízrak.
Pan de Blignac vzal jednu zátku, mechanicky ji rozřezával a nespouštěl z těch dvou oči.
Všichni se na chvíli odmlčeli. Cizinec promluvil první. Obrátil se k mladému důstojníkovi a řekl: "Lituji, pane, že jsem probudil zármutek vašeho srdce, když jsem odpovídal na jakousi nedůvěru pana de Blignac, a prosím vás za odpuštění."
"Pane," odpověděl pan de Longval, "mluvil jste jen o mé minulosti a ta je dost chmurná, abyste mi přiznal právo zeptal se vás teď na moji budoucnost."
Cizinec vzal svůj plášť a hodil si jej přes ramena.
"Nechte mě odejít," řekl, "dovolte, abych se vzdálil, mladý muži. Věřte, nepokoušejte se nadzvednout olověnou oponu, kterou Prozřetelnost zavěsila mezi vaše dny a oči. Jestliže jsem panu de Blignac odhalil osud, který ukončí jeho život, bylo to proto, že pan de Blignac, aniž to tuší, je můj starý známý, kterému se touto formou musím trochu pomstít. Ale vy jste odrazil meč, který byl na mě namířen. Ještě jednou vás prosím, dovolte, abych směl odejít."
"To ne, naopak se odvolávám na službu, kterou jsem vám prokázal, abych vás tak přiměl k řeči."
"Budiž, budu mluvit. Ostatně, i když dovedu namáhavě luštit tajemná znamení na lidském čele, nejsem tak domýšlivý, abych předpokládal, že má věda je neomylná. Věřím-li v předurčení člověka, jsem také křesťan a vím, že vůle a milosrdenství Nejvyššího může toto předurčení dokáže překonat a ovládnout. Budu mluvit."
Důstojník se pokusil o úsměv.
"To, co mi oznámíte, je asi hrozné, podle opatrnosti, a jakou mě na to připravujete. Bude mě až do smrti pronásledovat osud, který jste odhalil v mém horoskopu?"
"Bude vás pronásledovat až za hrob, přejde na vaše potomky."
"A za mého života?"

Cizinec váhal, zbledl jako všichni ostatní kolem něho a jeho křečovitě se chvějící víčka klesala a zvedala se.
"Vy tohoto mladíka milujete!" zvolal prudce.
"Je to můj bratranec, je to můj přítel, je to můj bratr."
"Tento mladík zemře vaší rukou!"
Důstojník byl několik okamžiků němý, koulel očima, jako by tomu nerozuměl. Potom vzal Paula Bertauta kolem krku a přitiskl ho silně k srdci. Řekl hlasem, který mu potlačovaly v hrdle slzy:
"Paule, jediný příteli, já a tvým vrahem?
"Můžeme zabít a nebýt vrahy, milý pane," odpověděl cizinec téměř s divokou prudkostí.
"Nerozumím vám!"
"Kat není vrah, pane, to nevíte?"
Důstojník zdrceně klesl na židli a zatímco se Paul Bertaut snažil, aby ho přivedl k sobě, zatímco rytíř de Blignac, který místo zátky vzal karty, trhal jednu pro druhé a házel do ohně ty staré předměty svého zbožňování, opustil cizinec místnost a bylo slyšet, jak pod jeho těžkým krokem vrzají schody do prvního patra.

Kapitola 4 - Prokletý dvůr
Předpověď, která oznamovala mému předkovi, jaký osud ho čeká, na něho měla veliký vliv.
Měl příliš zdravého rozumu, než aby slovům neznámého naprosto věřil, nicméně se nedovedl ubránit, aby mu ta slova neustále nezněla v uších. Pozvolna docházel k přesvědčení, že svému osudu neunikne.
Jeho těžkomyslnost se změnila v nenávist k lidem.
Až doposud byl lhostejný uprostřed zábav a radostí svých přátel, ale po příhodě v hospodě U vytažené kotvy se mu i tato společnost zprotivila.
Jeho styky s Paulem Bertautem byly opravdu zvláštní. Když se s ním setkal, svědčily jeho něžné pohledy a rozrušení v tváři o jeho náklonnosti k tomuto mladíkovi, a přece se mu co nejvíce vyhýbal.
Odloučenost Paula od světa, ve kterém žil s Charlesem Longvalem, ho vydávala na milost a nemilost rytíři de Blignac. Paulova něžná péče, kterou projevoval Charlesovi, pomalu ochabovala. Z Colombiných dopisů Charlesovi Sansonovi vyplývalo, že stav jeho bratra se den ode dne zhoršuje. S hrůzou myslel Charles na to, co se stalo mezi ním a Colombou toho dne, kdy ji opustil. Při této vzpomínce si uvědomoval chabost a marnost svých předsevzetí a neodvažoval se připustit, co se stane, až ruka boží odstraní překážku, před níž zděšeně couvala jeho vášeň. A jako by ještě nebylo dost toho trápení, mučily ho malé, ale naléhavé starosti o existenci těch, které miloval.
Jeanova nemoc úplně vyčerpala prostředky té nešťastné domácnosti. Charles poslal svému bratrovi trochu peněz, které měl, ale z Colombina dopisu poznal, že ani zdaleka nestačily na potřeby, které nemocí stále vzrůstaly.
Jeden večer našel na prahu svého domu posla, který mu odevzdal dopis. Jakmile pohlédl na adresu, na smrt zbledl, zapotácel se a div neupadl. Poznal písmo své švagrové. To písmo bylo z velké části smazáno slzami. Ještě než otevřel dopis, uhodl, že Jean-Baptiste je mrtvý. Opravdu mu Colomba oznamovala neštěstí, které ji potkalo. Psala, že její zoufalství se zvětšuje povinností sdělit mu ještě jinou věc. Tělesné pozůstatky ubohého slepce ještě nebyly pohřbeny a jeho bývalí kolegové - muži zákona - už se vrhli na jeho chudobnou pozůstalost. Colombu vyhnali z domku. Ta nenašla soucit ani u příbuzných, které v Abbeville měla, tak se vydala na cestu ke svému bratrovi, ale její slzy zradily její odvahu. Zůstala ve vesnici Envermeu, několik mil od Dieppe, kde čeká, až pro ni přijde a doprovodí ji do útulku, který pro ni vybere.
Charles zůstal chvíli bez hnutí, beze slova, zdrcený tou zlou zprávou. Konečně se ze své strnulosti probral. Propustil posla, sám osedlal koně a tryskem se rozjel k Envermeu. Dostal se tam asi v pět hodin odpoledne.
Před vesnicí stojí na návrší kamenný kříž. Už z dálky viděl Charles černě oblečenou ženu, která seděla na jeho stupních. Colomba tam očekávala příchod toho, kterého k sobě volala. Když ho uviděla, skryla obličej do dlaní. Charles seskočil z koně, postavil se před ní, ale ona hlavu nezvedla. Byl slyšet jen její vzlykot, bylo vidět, jak se její hruď zvedá a klesá křečovitými otřesy. Zavolal ji jménem a naklonil se k ní. Ona povstala, vyhnula se jeho objetí a ukázala na kříž.
Oba dva poklekli na žulové stupně a jejich srdce splynula v modlitbě za toho, který už s nimi nebyl.
Když se zase zvedl, cítil Charles, jak jeho duše byla osvěžena a posílena. Z bývalých citů zůstala jen nekonečná náklonnost a bezmocná oddanost ke Colombě.
Vzal ji za ruku. Nepocítil jako kdysi mrazení, zůstal klidný, když se na ni díval. Zhluboka a šťastně si oddychl.
Kráčeli vedle sebe až k chatrči venkovanů, kteří Colombě poskytli útočiště. Charles chtěl, aby slabá Colomba u svých hostitelů zůstala ještě den, ona však, potěšena klidnou řečí svého přítele, spěchala, aby se dostala do Dieppe.
Cestou mu řekla, že se rozhodla vstoupit do náboženského sdružení. Až je jejich stáří bude chránit před pomluvami a před poblouznění rozumu, že se zase sejdou a prožijí spolu poslední dny života, které jim bůh ještě dopřeje.
Bylo dusno. Nad jejich hlavami se kupily veliké mraky a těžce se valily od východu k západu. Daleké moře plálo v paprscích jako výheň, jeho vlny se dmuly jako proudy lávy. Colomba zastavila koně a mlčky pozorovala toto velkolepé divadlo. Začaly padat těžké kapky deště. Zvedl se vítr a rozvířil prach na cestě. Všechno ohlašovalo hroznou bouři.
Měli před sebou ještě hodinu jízdy, a kam se Charles podíval, nikde neviděl obydlí, kde by se dalo schovat. Rozehnal koně do klusu. Potom se vyhoupl do sedla, pravou ruku ovinul kolem útlého boku mladé ženy, levou rukou uchopil uzdu a pobídl koně do trysku. V tom okamžiku propukla bouře s veškerou prudkostí. Pršelo proudem a brzy byla taková tma, že Charles viděl na cestu, jen když se nebe otevřelo a vypustilo několik ohromných ohnivých hadů.
Colomba skryla obličej na jeho prsou. Srdce jí divoce tlouklo a jeho tlukot se mísil s chvěním srdce Charlesova. Toho se brzy zmocnilo zvláštní pohnutí. Silně vdechoval teplé výpary ovzduší a chvílemi se jeho hruď zvedla povzdechem úzkosti.
"Colombo, Colombo, zemřít tak, být usmrceni bleskem jeden na prsou druhého!"

Mladá žena zvedla hlavu.
"Nemluv tak, Charlesi."
Ale Charles ji neposlouchal. Zdálo se, že se ho zmocnilo šílené opojení, jako by oheň té bouře vjel do jeho žil. Pustil uzdu. Jeho ostruhy, které zuřivě bodaly koně do slabin, dodaly zvířeti závratnou rychlost. Jeho paže svíraly Colombu. Tiskl ji k svému srdci s nevýslovnou vášní a ona cítila jeho rty na svém čele.

Vtom roztrhl blesk mraky a na vteřinu ozářil temnotu. Colomba úzkostlivě vykřikla, protože spatřila bledou tvář, která se nakláněna k její, ty krví podlité oči. Myslela, že má před sebou tvář démona. "Charlesi, měj slitování," šeptala, "ve jménu svého bratra, ve jménu boha!"
V tom okamžiku je obklopila ohnivá smršť. Na deset kroků od nich se vyvrátila jabloň i s kořeny. Kůň zdivočelý hrůzou se vzepjal a oba dva shodil na zem.
Charles se stěží zvedl a hledal Colombu. Zjistil, že vedle místa, kde se zřítili s koně, je příkop. Vrhl se do něj a brzy nahmatal Colombino tělo. Ale bylo bezvládné, zdálo se bezduché:
Marně se pokoušel probudit je k životu. Vzal ji do náruče a zmateně běžel přes pole. V okamžiku, kdy se prodíral živým plotem, spatřil světlo, které zářilo mezi listím zahrady, do které vnikl. Vyběhl v tu stranu. Našel dveře, kopl do nich a vyčerpán hrozným rozčilením víc než ztrátou krve, klesl pod tíhou svého břemene a svalil se v mdlobách u prahu.
Trvalo dlouho, než zase nabyl vědomí. Když přišel k sobě, marně se snažil vzpomenout si, co se stalo a kde je. Sluneční světlo oslňovalo jeho oči. Rozeznal zářivou hlavu mladé dívky. Seděla ve výklenku okna a zdálo se, že je zaměstnána vázáním kytice z polních květů. Asi se na posteli pohnul, protože krásná dívka vstala a přistoupila k němu. Když ji spatřil, vzpomněl si náhle na jméno a našel myšlenky, které mu unikly.
To jméno bylo Colomba.
Ty myšlenky prozrazovaly úzkost, s jakou pronesl to jméno.
Dívka neodpovídala.
Ucítil dvě slzy, které spadly na jeho ruce. Uviděl dvě krásné oči, z nichž ty slzy skanuly a které se na něho upíraly s výrazem něžného soucitu.
Dívka potom poklekla před křížem, který visel nad krbem, a začala se modlit. Ty slzy a modlitby neznámé dívky byly něžné, ale dojemné a výmluvné. Můj předek pochopil, že Colomba je mrtvá, opustily ho síly a on, zdrcen ohromnou bolestí, zase ztratil vědomí. Zachvátila ho velká horečka.
Charles měl záchvaty deliria. Potom upadl do jakési otupělosti, která trvala několik dní.
Nejednou se mu zdálo, že vidí půvabnou tvář mladé dívky, která se k němu sklání a pozoruje ho s úzkostí. Když však zase nabyl vědomí, nenacházel ji už vedle sebe, i když ji stále svými pohledy hledal.
Rozkošnou ošetřovatelku vystřídala stará žena.
Někdy také viděl, jak k jeho posteli přistupuje muž. Jeho tvář ho neobyčejně zarážela, protože se mu zdálo, že to není poprvé, co se s ním setkává.
Když se jednou večer Charles probudil, vstoupil jeho hostitel do pokoje, vzal ho za ruku a pozorně sledoval jeho tep.
"S radostí zjišťuji," řekl konečně, "že vás tentokrát smrt nechtěla, pane de Longval."
Při zvuku tohoto hlasu se rozjasnily vzpomínky mého předka. Poznal podivnou osobu, kterou rytíř de Blignac pozval k večeři U vytažené kotvy, toho, který mu řekl tak zvláštní slova. Pozvedl se na lůžku, srdečně stiskl ruku, která držela jeho, a řekl se smutným úsměvem:
"Pane, jste-li tak dobrý prorok, jako jste se ukázal dobrým lékařem, snad jste měl raději nechat smrt, aby konala svou povinnost."
"Pane," odpověděl muž, "nejsem ani prorok, ani lékař. Jsem odsouzen vidět zblízka tělesné utrpení a všechny nemoci duše a užívám svých pozorování, abych pomohl svým bližním, a nechci od nich ani vděčnost."
"Mou vděčnost jste si však získal, pane, ani ne tak pro to, co jste udělal pro mě, ale pro to, že jste prokázal poslední službu té, která mě provázela. Mé sestře. Chtěl byste mě doprovodit k jejímu hrobu?"
"Pane de Longval, zdá se mi, že jste se dostatečně zotavil ze své nehody a nemoci, takže pro vás nebude mít žádné následky jedna míle. Jeden z mých lidí vás dnes v noci doveze v káře do Dieppe. Dopraví vás bez námahy domů a hrobník vám prokáže službu, o kterou mne žádáte."
I když můj předek znal podivné způsoby tohoto muže, byl přece překvapen tou hrubostí, která se tak nesnášela s péčí, jíž se mu dostalo.
"Budiž," odpověděl. "Jsem vám příliš zavázán, než abych se pozastavoval nad poněkud hrubým způsobem, kterým mi ohlašujete můj odchod. Než se však rozloučíme, pane, řekněte mi alespoň, jak se jmenujete. Máte právo zatajit to jméno mé zvědavosti, ale nemůžete je zamlčet, když vás o ně žádám, proto, abych ho mohl opakovat ve svých modlitbách."
"Modlete se za ty, kteří trpí, pane de Longval, a tak se budete modlit za mě. Bylo by zbytečné, abyste znal mé jméno. Jestli si opravdu myslíte, že jste mi zavázán vděčností za mé pohostinství, prokažte mi ji tím, že nebudete naléhat."
"Nemohl bych alespoň říci sbohem té…"
Muž ho prudce přerušil.
"Odejděte," zvolal chmurným hlasem. "Už jsme se dvakrát setkali na tomto světě, pane de Longval, dej bůh, aby to bylo naposledy!"
Potom pomohl mému předkovi při oblékání. Ten našel na dvoře těžkou káru s jedním koněm a vedle ní jakéhosi chlapa obrovské postavy, který na něj čekal.
Obrátil se, aby naposledy poděkoval svému hostiteli. Ten už však vešel do domu a zavřel dveře.
Ve chvíli, kdy vozka pomáhal důstojníkovi do vozu, zdálo se mu, že se pohnula záclona jediného okna v prvním patře a

že za ním zmizela silueta dívky, kterou zahlédl ráno.
Těžký vůz se zatřásl a dal se do pohybu.
Cestou si Charles de Longval všiml podivného nákladu na voze, ve kterém jel. Byly to tyče, kleště, provazy a zvláštní kolo. Marně se pokoušel přimět vozku k řeči. Jediné, co se od něho dozvěděl, bylo, že dům, ve kterém se mu dostalo tak šlechetného pohostinství, se jmenuje Prokletý dvůr.
Když se vrátil do svého osamělého pokoje, uvědomil si Charles s hrůzou, že ho pronásleduje vzpomínka na krásnou dívku z Prokletého dvora a že už nemůže vyvolat stín té mrtvé, aniž by se mezi ten stín a něho nepostavil jiný obraz.
Od tohoto okamžiku svého života začíná můj předek své vypravování.

Kapitola 5 - Rukopis Charlese Sansona
Roku 1662 jsem byl poručíkem u pluku pana markýze de la Boissiére, který tehdy přišel s posádkou do města Dieppe.
Ve stejném roce zemřel můj bratr, bývalý soudní rada ve městě Abbeville, kde bydlel. Byl to pro mě veliký zármutek a bolest tím spíš, že vdova po něm, Colomba Brossier de Limeux, odešla několik dní po něm. Zahynula velmi krutou smrtí.
Pádem svého koně jsem byl nebezpečně zraněn i já. Byl jsem odnesen do obydlí chudého muže, který bydlel v Prokletém dvoře za hradbami města Dieppe.
Muž mi vymyl a ovázal rány a propustil mě teprve tehdy, když jsem byl úplně zdráv. Ale odnesl jsem si z jeho domu horší zlo, než od jakého mi pomohl. Odcházel jsem zamilovaný do dívky jménem Marguerita, která byla jeho jediným dítětem.
Zpočátku jsem na to nechtěl myslet. I když jsem neznal pravé postavení Margueritina otce, zdál se mi ubohý, a protože jsem si ji chtěl vzít, nemohl jsem uvést do neštěstí dceru toho, který mi prokázal dobrodiní.
Krutá ztráta, kterou jsem právě utrpěl, když jsem ztratil milovaného bratra a svoji velmi milovanou sestru, mou duši naplnila smutkem a já jsem se rozhodl oplakávat ji po celý svůj život. Ale lidská rozhodnutí jsou jen přeludy, a proti své vůli jsem ve dne v noci viděl obraz té, na niž myslet mi připadalo jako zločin. V té době přišel do Dieppe za obchodními záležitostmi můj bratranec, který se jmenoval Paul Bertaut.
I když jsem už tehdy tajně nenáviděl své bližní pro pohromy a útrapy, které mě potkaly, Paula jsem silně miloval. Poznal jsem ho jako hošíka ve městě Quebecu, když jsem tam byl na královských lodích.
Paul neznal příčinu mé pravé mrzutosti a těžkomyslnosti. Snažil se mě rozptýlit jednak svou vlastní společností, jednak společností pana de Blignac, který byl jako já poručíkem u pluku pana markýze de la Boissiére a byl dobrý voják a veselý druh.
Jednou na podzim, když jsme všichni tři jedli na břehu moře v domě Izáka Crochetena, prohlásil můj bratranec, že nejdéle za měsíc bude jeho milenkou nejhezčí dívka co jich jen ve městě a jeho předměstích je.
Pan de Blignac, který byl také veliký lichotník a pochleboval každému, kdo se od něho nechal podvádět ve hře a kdo mu platil jeho hýřivost, toto ujišťování potvrdil, jako by to děvče znal.
By jsem tím velice rozčilen, protože jsem pozoroval už několik dní, že můj bratranec nosí na kabátě polní květ, který se jmenuje stejně jako ta, na kterou jsem stále myslel, a už jsem si představoval, že je to na její počest (Marguerite je francouzsky sedmikráska). Bylo to ode mne bláznovství, protože po zármutku, který mi způsobila má první láska a pro vzpomínku, kterou jsem jí chtěl zachovat, jsem přísahal, že budu milovat jen boha.
Odešel jsem od stolu a předstíral, že musím jít do citadely. Opustil jsem své přátele a oklikou jsem se dostal k Prokletému dvoru. Když jsem v zahradě mezi jabloněmi spatřil Margueritin domek, napadlo mě, abych se vrátil domů. Ale říkal jsem si to marně, šel jsem stále tím směrem.
Jejího starého otce jsem viděl dvakrát. Naposledy mi zakázal vstup do svého domu všemožnými hrozbami, které jsem přičítal jeho obavám, abych nechal na pokoji jeho dceru.
Nešel jsem tedy ke dveřím ze strachu, aby netrestal nevinné, a obešel jsem zahrádku, kterou obklopoval jen šípkový plot. Uviděl jsem ji, jak se prochází, a protože byla právě v odlehlém místě zahrádky, přeskočil jsem plot a běžel k ní.
Lži nejsou chybou toho, kdo více či méně miluje, a dá se o nich říct, že jsou příslušenstvím lásky. Vyprávěl jsem dívce, že jsem nemohl poděkovat jejímu otci a že tedy chci poděkovat jí za její péči a milosrdné služby. Potom, bez dlouhých řečí, jako bych se toho už nemohl dočkat, a také ze strachu, aby mě někdo jiný nepředběhl, vyznal jsem jí docela tiše lásku.
Dívka se zarděla, ale nezlobila se. Viděl jsem, jak se její oči zalily slzami, a když jsem se jí ptal, proč pláče, odpověděla mi, že ji nesmím milovat, že taková náklonnost by na mě uvalila velikou pohromu. Prosila mě, abych co nejrychleji odešel, protože každou chvíli může přijít její otec.
Zůstal jsem s ní jen chvíli, opakoval, co jsem jí už řekl, a vrátil jsem se do města.
Ale druhý den jsem šel znovu do Prokletého dvora a chodil jsem tam i následující dny.
Někdy jsem ji neviděl, jindy jsem viděl jejího otce, který se s ní procházel po zahrádce, jindy to byl zase sluha, který tam pracoval, nebo služka trhala zeleninu. Byl jsem nucen se skrývat a spokojit se pohledem na tu, s kterou hovořit mě nikdy neunavilo. Ale občas bývala také sama, a i když naše rozmluva byla sebekratší, stačila, abych se vracel s ještě větší horečkou.
Opravdu bylo toto druhé šílenství daleko prudší než první.
Marně jsem si nadával, marně jsem hledal sílu ve vzpomínce na tu, kterou jsem oplakával, při modlitbách na jejím hrobě jsem se přistihoval, že myslím na Margueritu.
Protože byla zdrženlivá, protože se jednoho dne, když jsem jí chtěl ukrást polibek, tak rozhněvala, že mi jen stěží odpustila, nemyslel jsem už na svého bratrance a na jeho obdivuhodný úspěch.
Jednou večer, když jsem seděl s panem de Blignac, který byl rozohněn vínem a byl už docela roztomilý, dělal jsem si z něho legraci a mluvil jsem posměšně o Paulově krásné přítelkyni i o nepěkné úloze, jakou on hraje, jestli je to pravda.

Odpověděl mi, že nic není pravdivější a že díky jeho službám si právě teď můj bratranec užívá milosti nejkrásnější dívky, jakou kdy kdo spatřil. Protože se mi žádná nezdála půvabnější než Marguerita, zase jsem byl neklidný. Trápil jsem ho otázkami. Trochu se mi posmíval, potom se mu rozvázal jazyk. Vypravoval mi, že ta dívka byla nepřístupná. Na jeho radu koupil Paul Bertaut u lékárníka uspávací lék, dal ho sluhovi, kterého podplatil, a sluha jej týž večer dal své paní a služce. Dodal také, že ta dívka bude velmi brzy vydána mému bratranci na milost a nemilost, protože její otec a sluha nebudou tu noc doma a protože jejich dům stojí na samotě.
Kdyby se veliká věž kostela svatého Jakuba zřítila na moji hlavu, myslím, že bych neměl takový strach jako tehdy, když mi to pan de Blignac řekl.
Ztratil jsem řeč i zrak, zvedl jsem se tak prudce, že jsem svou židlí povalil stůl i s nádobami. Můj meč a klobouk ležely na lavici, chytil jsem jen meč a dal se od běhu jako šílený. V okamžiku, kdy jsem se blížil k domu, spatřil jsem stín muže, který se plížil podél zdi. Vykřikl jsem: "Hola!"
Muž se dal na útěk, ale ne tak rychlý, abych ho nedohonil a nepoznal, že pan de Blignac nelhal a že ten, který chtěl přepadnout spící dívku, byl opravdu můj bratranec.
Táhl jsem ho s sebou a celý rozčilený hněvem a bolestí jsem mu vyčítal jeho nečestné chování. Můj bratranec sklopil hlavu a mlčel. Kdyby zůstal sám, asi bych ho přiměl k lítosti, protože jeho nectnosti byly nectnostmi mládí a špatné společnosti, ale všechno zkazil příchod pana de Blignac. Ten, když viděl, že jsem od něho celý rozezlený utekl, běžel za mnou.
Změnil jsem tón, pustil jsem se do něho a rozhořčeně jsem mu řekl, že šest měsíců, co je pan Bertaut ve městě, se ho snažil svést k zlému, podněcoval ho ke hře, pití, hýření a všemožným špatnostem.
Pan de Blignac vynadal mému bratranci, že si dává líbit takové výčitky, dělal si legraci a přísahal, že se zlobím, protože sám na tu krasavici mám spadeno. Že se mu budu zodpovídat za slova, která jsem mu řekl, nebo že mi je vrazí zpátky do hrdla. Nato chytil meč, udeřil na mě a volal mého bratrance, aby se k němu přidal, že dívka bude patřit tomu, kdo zvítězí.
Buď mu láska popletla hlavu, nebo byl pod vlivem pana de Blignac, Paul Bertaut se nestyděl tasit na svého příbuzného a útočit na mě současně s panem de Blignac. Bránil jsem se, jak jsem mohl, a zranil pana de Blignac dobrou ranou tak vážně v zápěstí, že mu upadl meč na zem, já jsem na něj stoupl a odhodil ho co nejdál. Paul Bertaut utrpěl jen škrábnutí a já jsem byl bodnut do ramene. Potom oba utekli a volali, že zítra se utkáme znovu.
Rozhodl jsem se, že tam zůstanu celou noc, tak jsem se bál toho pana de Blignac, muže dost zrádného a špatného na to, aby přiměl pana Paula Bertauta, aby se mi pomstil.
Když jsem ani o půlnoci ještě neslyšel, že by se něco v domě pohnulo, začal jsem mít strach, že ten prokletý nápoj usmrtil dívku i služku, a to se mi stalo osudným. Podle domluvy s panem Bertautem nechal ten darebák sluha pootevřené dveře. Vstoupil jsem do domu a překročil jsem práh, který vedl do domu ubohého dítěte.
Přiznávám se s velikým studem a lítostí, že jsem tam naprosto zapomněl na moudré rady, které jsem dal panu Bertautovi. Když jsem uviděl dívku, do které jsem byl zamilovaný, tak krásnou a tvrdě spící, rozplynula se moje ctnost jako dým, který odvane nejslabší vítr, a já jsem se nebál dopustit se zločinu, který jsem jiným tak ostře vytýkal.
Když jsem byl druhý den ve svém bytě, přišel lokaj pana Bertauta a řekl mi, že mě pán očekává na náměstí Puits-Salé. Vzal jsem svůj meč a šel s lokajem.
Na náměstí bylo mnoho lidí a byl jsem velice překvapen, že Paul Bertaut toto místo zvolil, ať už k souboji nebo k rozhovoru. Ale když jsem se s ním sešel, nedal mi najevo ani zlost ani hněv nad tím, co se stalo předešlý den. Naopak mi podával ruku. Nepřijal jsem ji. Měl jsem stále před očima, že se proti mně spojil s panem de Blignac.
Ukázal mi popraviště, postavené na náměstí, a vyzval mě, abych se tam podíval. V muži, který přivazoval několik hochů na pranýř, jsem poznal svého hostitele z Prokletého dvora. Pan Bertaut mi zároveň řekl, že věděl, že jeho kráska je dcera Pierra Jouanna, popravčího mistra města Rouenu a hrabství dieppského, a že mi děkuje, že jsem si ji vzal pro sebe, protože nechce mít styky s katovým pokolením.
Teď jsem měl udeřit já na něho. Ale kolem nás bylo tolik lidí, že jsme od sebe byli rozděleni a já jsem se vrátil domů velice stísněn a hrozně zarmoucen.
I když byl mistr Pierre Jouanne, jak se mi zdálo, v podivné náladě i ten den, kdy panu de Blignac a mně předpovídal tak zvláštní věci, i ten den, kdy obvazoval mé rány, a spíš mě vyhnal než propustil ze svého domu, nikdy mě nenapadlo, že by mohl vykonávat úřad, pro který jsem cítil hnus a pohrdání.
Cestou do citadely se mi zdálo, že se moji známí ode mě odvracejí, a v citadele jsem zřetelně viděl, že mě pánové od pluku pana de la Boissiére přijímají odměřeněji než obvykle.
Protože jsem se nikdy s nikým moc nepřátelil, nedotklo se mě to a po cvičení jsem odcházel zamyšlený.
Marguerita stála před domem, viděla mě, a i kdybych se chtěl vrátit, jako jsem nechtěl, ze zdvořilosti to nešlo. Viděl jsem ji tak bledou a utrápenou, že se mé výčitky svědomí proměnily v krutou úzkost. Její otec nebyl ještě hotov se svou prací a zůstal ve městě. Procházel jsem se s ní po zahrádce, skoro jsem se ani neodvažoval k ní mluvit, ale byl jsem vedle ní tak rád, že jsem si na cestě k domovu řekl, že mám velice půvabnou přítelkyni, a jestliže její otec láme údy a stahuje kůži, na jejích rukou není ani kapička krve.
Chodil jsem za ní každý den. Má náklonnost k ní byla tak velká, že i když byla dcerou kata, miloval jsem ji stejně, jako kdyby byla dcerou královny, a snažil jsem se nemyslet na řemeslo jejího otce.
Pan de Blignac se zatím vyléčil ze své rány a začal o mně roznášet nejrůznější sprostoty a lži, takže jednoho dne, když jsem přišel na cvičení, dělali pánové, jako by mě vůbec neviděli, ani přede mnou nesmekli.
Vrátil jsem se domů velice rozzloben. Chtěl jsem pana de Blignac vyzvat, a tak jsem začal hledat sekundanta. Ale všichni, na které jsem se obrátil, odřekli.
Myslel jsem, že bude nejlíp, když půjdu rovnou za panem de Blignac a požádám ho o zadostiučinění za lživé zprávy, které rozšířil. Vtom přišel můj lokaj se vzkazem pana markýze de la Boissiére, abych k němu ihned přišel.

Našel jsem ho velice rozhněvaného. Křičel na mě, že jsem nejen překročil a znovu chci překročit králův rozkaz, co se týká soubojů, že také zneuctívám pluk svým nečistým milostným poměrem s katovou dcerou a ubohou dívku zahrnul velmi ošklivými jmény, která se neodvažuji ani opakovat. Má vznětlivá povaha se rozpálila a já jsem tak ostře odpověděl tomu, komu jsem byl povinován úctou pro jeho věk a důstojnost, že mi pan markýz poručil, abych opustil pokoj a zůstal ve vězení citadely, dokud králi nepodá zprávy o mém chování.
Neovládl jsem se, vytasil svůj meč a zlomil přes koleno se slovy, že si může ušetřit psaní králi, aby mě zbavil hodnosti poručíka, protože až přijdu domů, vlastníma rukama roztrhám důstojnický patent. Odešel jsem. Doma jsem sebral trochu peněz, které jsem měl, a rychle odjel z města.
Byl jsem rozhodnutý pustit se na sever, v některém přístavu sednout na loď, jedoucí do Západní Indie, kde jsem se chtěl zase stát námořníkem. Ale nechtěl jsem odjet tak daleko bez rozloučení se svou přítelkyní. Doufal jsem, že ji přesvědčím, aby šla se mnou, a byl jsem odhodlán přiznat se jí, jak jsem se jí bez jejího tušení zločinně zmocnil.
Za hradbami jsem zamířil přímo k Prokletému dvoru. Byl jsem překvapen, že okna hlavní síně byla zavřena okenicemi, protože nebylo nijak pozdě. Když jsem přisel blíž, viděl jsem světlo, které pronikalo štěrbinami dveří u jakési kůlny, sousedící s domem, a zdálo se mi, že slyším nářek.
Přivázal jsem koni ke stromu a šel k tím dveřím. Nahlédl jsem dovnitř nejširší skulinou, a při tom, co jsem uviděl, mi vstávaly vlasy hrůzou na hlavě.
Marguerita, má milovaná, byla přivázaná ke koženému lůžku, které se užívá k mučení. Její otec, podobný spíš tygru než člověku, jí navlékl španělskou botu. Byly to čtyři dubové desky, které svíraly odsouzencovu nohu. Desky měly dírky, jimiž se protáhly provazy, aby byly desky silněji sevřeny. Kat pak mezi desky zarážel paličkou dřevěné kolíky, aby stiskl, nebo i zlomil odsouzencovy údy. Vlastní rukou zarážel kolík, potřísněný krví, která byla krví jeho dítěte. Při každém úderu jí říkal se zuřivým vztekem: "Přiznej se, přiznej se?" A ta ubohá, zmítající sebou v slzách a úzkostlivém křiku, brala všechny svaté a boha za svědky své nevinnosti.
Nedíval jsem se na tu ukrutnost ani půl minuty a už jsem popadl trám, který tam ležel a jednou ranou rozrazil dveře. Mistr Jouanne mě poznal, odhodil paličku a uchopil veliký meč, jakého se užívalo ke stínání šlechticů, neohrožoval mě, ale mával s ním nad hlavou své dcery. Padl jsem na kolena s křikem a nářkem. Mistr Jouanne se mě zeptal, jestli mu řeknu svůdcovo jméno, které na své dceři marně vynucuje mučením. Pověděl jsem mu o svém provinění a dokázal mu, že já jediný jsem vinen, a ne jeho dítě.
Když to uslyšel, padl před lůžkem na zem a plakal. Sundal mučidlo z nohy své dcery, vzal zmodralou a zmučenou nohu do rukou, líbal její rány, obvázal je a prosil dceru za odpuštění s tak bolestným rozechvěním, že by se nad jeho zoufalstvím kámen ustrnul.
Oznámil jsem mu svůj plán odstěhovat se z vlasti a vzít s sebou Margueritu jako svoji ženu.
Mistr Jouanne se obrátil ke své dceři a řekl, že je na ní, aby se rozhodla. Dívka hned uchopila ty ruce, které jí tak krutě ublížily, políbila je a řekla, že otec má jenom ji, že je mu útěchou a oporou v jeho velmi osamělém životě, a proto ho neopustí, i kdybych jí nabízel královský trůn.
Mistr Jouanne objal svou dceru a ukázal mi dveře. Křičel, že je sice kat, ale ne vrah, že mě nezabije, ale jestli mi záleží na životě, abych se mu nadosmrti vyhýbal.
Odcházel jsem se sklopenou hlavou a se zlomeným srdcem. Obrátil jsem se a uviděl Margueritu, jak omdlela. Běžel jsem k ní. Mistr Jouanne mě odstrčil. Poznal jsem, že mě dívka také milovala, a nic na světě mě nemohlo přimět k odchodu. Řekl jsem tedy jejímu otci, ať mi ji dá za ženu a že do dalekých zemí odejdeme všichni tři. Odpověděl, že ta pozdní změna zaměstnání by nezabránila jeho zeti, aby pohrdal jím i jeho dítětem, že se jeho dcera stane mou, jestli má láska k ní bude tak silná, aby čelila nenávisti a opovržení, které je údělem jich obou. Že své provinění mohu napravit jedině tak, že se stanu katem jako on.
Tady končí rukopis mého předka.
Colomba i Marguerita asi zanechaly v jeho srdci stále krvácející rány, kterých se dotýkal jen nerad a s bolestí.
Vzal si Margueritu Jouannovou za ženu. V protokole o jedné propravě v Rouenu jsem našel důkaz, že divoký mistr Jouanne žádal na svém zeti, aby do posledního písmene splnil podmínky jejich smlouvy.
V tom protokolu stojí: "Mistr Pierre Jouanne, kat, maje zlámati údy jmenovanému Martinu Eslanovi, nutil svého zetě, aby odsouzence udeřil železnou tyčí, ten padl do mdlob a byl zahrnut posměchem davu."
Draze vykoupené štěstí Charlese Sansona uprchlo jako sen. Marguerita mu brzy odešla na onen svět, dala mu syna. Zemřela na nemoc, které se říká úbytě a jejíž sídlo je spíš v duši, než v těle.

Kapitola 6 - Příchod do Paříže

Koncem roku 1685 odešel můj předek Charles Sanson de Longval z Normandie a nechal tam popel Marguerity Jouannové, kterou si vzal s tak neblahým věnem.
V Rouenu se mu s hrůzou vyhýbali, zdaleka si ukazovali předčasně zestárlého muže, který na sobě nesl stopy zničené existence. Můj předek tedy ochotně přijal návrh, aby se přestěhoval do Paříže a aby venkovský úřad vyměnil za úřad v hlavním městě království. Tehdy skončily všechny pohromy, které postihly Francii, a všechno by bylo v pořádku, kdyby jeden z politických činů nepřipravil této zemi další sérii pohrom. Mluvím o odvolání ediktu nantského. (Jindřich IV. vydal v roce 1589 v Nantes edikt, jímž byla protestantům - hugenotům - dána náboženská svoboda a plné právo státního občanství. Ludvík XIV. odvolal tento edikt v roce 1685 a protestanty začal pronásledovat.
Podle jednoho královského výnosu byly na nemocné, kteří nechtěli přijmout svátosti, uvalovány nejpřísnější testy. Bylo v nich řečeno, že v případě uzdravení budou kacíři odsouzeni k veřejnému pokání (odsouzenec byl vezen na káře po městě), k doživotnímu vypovězení na galeje a ke konfiskaci jmění. Když zemřou, jejich mrtvoly budou vlečeny v košatině a hozeny na mrchoviště.

Jiný výnos stíhal stejnými tresty protestanty, kteří se pokusili opustit Francii, i ty, kdo jim v tom pomáhali. Nařizovalo se pod trestem konfiskace statků všem protestantům, kteří se vystěhovali, nebo těm, kteří byli považováni za emigranty, aby se co nejdřív vrátili do Francie, a byla slibována veliká odměna každému, kdo by oznámil nebo překazil úmysl vystěhovat se.
Protestanti byli skutečně pronásledováni jen v některých provinciích, v Paříži méně. A co se týká odměny za udavačství, moc lidí nelákala, protože přes bdělost policie se protestanti stěhovali z celého království a odváděli s sebou velkou část šlechty a bohatého měšťanstva, které začalo na Colbertův podnět (ministr Ludvíka XIV., zakladatel francouzského průmyslu, 1619 - 1683) zakládat průmysl a obchod.)
Sanson bydlel nejprve v pranýři u tržnice, kterému lidé říkali Katův hotel. Byla to ponurá stavba s ostře zakončenou dřevěnou věží, která se otáčela kolem své osy. Zločinci odsouzení na pranýř byli ve věznici přivázáni a jejich tvář se otáčela ke čtyřem světovým stranám. Dělalo se to při takových příležitostech, kdy bylo přítomno co nejvíce lidí. Před tou zvláštní stavbou se zvedal kříž, u jehož nohou museli bankrotáři prohlašovat, že se vzdávají svého jmění, potom dostávali zelenou čepici z rukou vykonavatele spravedlnosti.
Kolem dokola byly krámky. Vedlejšími místnostmi byly stáj a kůlna, kam se na noc dávalo tělo popraveného, než bylo pohřbeno. Pod tímto přístřeškem, při pohledu na oběti svého krutého povolání, při pohledu na bledé mrtvoly, kterým poskytoval poslední a osudné pohostinství, pocítil praotec mé rodiny ve svém srdci podivnou ctižádost. Kdyby tak, než dá mrtvolu hodit na mrchoviště, mohl vypátrat tajemství života, kdyby mohl prozkoumat tělesnou schránku a místo smrtícího meče používat pitevního nožíku, který pátrá v organismu. Tato myšlenka se ho úplně zmocnila. Jeho bádání nebylo bezvýsledné. Máme od něho zajímavá pozorování o hře svalů a kloubů a mnohé recepty proti chorobám této části organismu.
Studium anatomie a příprava různých léků se v naší rodině udržely. Zabýval se tím každý z nás. Léky jsme draze prodávali šlechticům a boháčům, ale chudým jsme je dávali zadarmo.
Vracím se k Sansonovi de Longval. Vystěhoval se z pranýře a ubytoval se v téměř prázdné čtvrti Paříže poblíž kostela svaté Anny, které se říkalo Nová Francie.
Skoro všechny rozsudky vynášela jedna komora soudního dvora. Soudní řízení bylo krátké a stručné. Když obžalovaný zločin vytrvale popíral, nařizoval soudní dvůr nejčastěji předběžné mučení. Hroznými mukami se z něho snažili vyrvat přiznání. V jiných případech, když byla vina dostatečně prokázána, vynesla komora rozsudek smrti a dodala, že odsouzenec má předtím podstoupit řádné a mimořádné mučení, aby prozradil své případné spoluviníky.
Úloha mučitele byla svěřována zvlášť kvalifikovaným úředníkům. Byl tím pověřen také jeden z mých prastrýců. Rozdělím se s vámi o několik jeho zážitků.

Toho dne, kdy měl být proveden rozsudek, odešel hlavní zřízenec soudní kanceláře za doprovodu vykonavatele do mučírny. Byla to rozsáhlá místnost, temná, aby nebyly vidět zřetelně tváře, a neprodyšně uzavřená, aby křik nepronikal ven. Potom byl přiveden odsouzenec. Musel pokleknout a byl mu hlasitě přečten rozsudek. Svázali ho a natáhli na skřipec. V tom okamžiku vstoupili dva soudní radové jako komisaři určení, aby se ho vyptávali.
Hned začal výslech. Mezi jednotlivými otázkami byl odsouzenec podrobován novému mučení. Údy mu byly svírány šroubem, trhali mu maso, lámali kosti. K čemu také šetřit tělo, které mělo být večer mrtvolou?
Na opětovné otázky, které mu kladli, aby prozradil spoluviníky, odpovídal nešťastník nejčastěji výkřiky bolesti a nářkem. Většina jich při tom hrozném mučení zemřela. Mysleli, že jim ještě zbývají síly k utrpení, a mnohdy se přepočítali.
Ani ti nejsilnější nedovedli odolat té barbarské zkoušce, jestliže překročila určité meze. Když se jim na rtech objevila krvavá pěna, když se jim po bledých spáncích řinul smrtelný pot, honem je odvazovali a kladli na matraci. To se stávalo skoro vždycky při osmé španělské botě.
Takový byl poslední odsouzencův den koncem 17. století. Večer vydali popravčímu mistru, co ještě z té lidské bytosti zbývalo. Kancelista a soudní vykonavatel provázeli ty trosky až k popravišti, naposledy je vyzvali, aby jmenovali své spoluviníky, potom je slavnostně pozdravili a vzdálili se.
Přišla řada na popravčího mistra. Musel dokončit dílo zkázy. Musel zlomit železnou tyčí klouby zmrzačených údů a přivázat ještě tu živou mrtvolu na kolo, s tváří obrácenou k nebi, až vydechla naposled.
Bylo zachováno velmi málo zpráv o těch hrozných procedurách. Ale všechny nesou stopu tísně, která se zmocňovala lidí, určených k provádění takových barbarství. Jestliže se na konci několika protokolů o mučení, které ještě máme, může slabá ruka zmučeného podepsat jenom několika nečitelnými znaky, podobnými krvavým skvrnám, není podpis soudců a kancelistů o nic pevnější. Je z nich vidět, že se horečka zmocňovala všech herců tohoto strašného divadla, že vyšetřující soudce neslyší, že zapisovatel nechá běžet pero po papíru.
Ze záznamů, které zanechal Sanson de Longval o svých prvních popravách, se dá poznat, že všechny byl psány v duševním rozrušení, při kterém se třásla ruka. Jsou málo zajímavé a liší se jen v podrobnostech.

Kapitola 7 - Zlodějská krčma v osmnáctém století
Sanson de Longval byl vždycky zbožný, ale v posledních letech svého života konal náboženské povinnosti stále horlivěji. Farností patřil ke kostelu Notre Dame de Bonne Nouvelle. Vedle kostela byl hřbitov, přes který musel Sanson chodit, aby se dostal do chrámu.
U hřbitovních vrat, v předsíni kostela, stávalo vždy několik žebráků, mužů i žen. Můj předek kolem nich málokdy přešel, aniž by jim nedal almužnu. Všiml si mezi nimi starce, který ho vždycky, když šel kolem, sledoval zvlášť pozorným pohledem. Ani stáří, ani bída nezměnily pravidelné mužovy rysy. Se svým vysokým lysým čelem a s dlouhými šedými vousy, které mu sahaly až na prsa, se podobal apoštolu.

Ale kalhoty toho žebráka byly na stehnech roztrhány a veřejnému soucitu vystavovaly obrovský vřed na noze. Tento vřed stárnul a neměnil se ani k lepšímu, ani k horšímu.
Celých pět let, co Sanson de Longval žebráka vídal u chrámových dveří, byla ta rána stále stejná, takže ho mohl řadit mezi řemeslné žebráky, kteří se dovolávali milosrdenství simulovanými chorobami. Ale žebrák měl vedle sebe děvčátko, jehož prosbám o almužnu se nedalo odolat. Říkalo žebrákovi otče a on se k němu choval velice něžně.
Dívce Sanson dával více než ostatním a ona si na jeho dárky tak zvykla, že mu běhala radostně vstříc, hned jak ho uviděla.

Žebrák sám nikdy neděkoval. Sanson de Longval se domníval, že ten muž ho zná a že se proto nechce modlit za kata.
Dítě rostlo a stalo se z něho děvče nevídané krásy. Kdykoliv ji Sanson spatřil, se smutkem myslel na hrozný osud, který toto stvoření čeká, a ptal se sám sebe, jestli by nebylo největším milosrdenstvím, kdyby ji před tím osudem zachránil.
Jednou ráno, když se děvče od žebráka vzdálilo, přistoupil k němu, vylíčil mu city, které ho vedou, a navrhl mu, že ho doporučí několika dobrým lidem, kteří by mohli děvče umístit v některém ústavu a zajistit mu tak lepší budoucnost.
Na žebrákově tváři se objevilo vzrušení a hněvivě Sansonův návrh odmítl.
Od toho dne děvče nejen že ho neprosilo o almužnu, ale posměšně se usmívalo, když šel kolem, a starý žebrák odvracel hlavu.
Tak uplynulo několik měsíců.
Jednoho dne nenašel Sanson ani žebráka, ani jeho dceru a neviděl je ani později. Nikdo mu nedovedl říci, kam se poděli. Za několik dní nato poskytl pranýř lidu rozčilující podívanou.
Královský prokurátor Jean Bourret, asesor Fracois le Tourneur a dozorce Pierre de Manoury byli usvědčeni, že se dopustili zpronevěry, když poslali jednoho šlechtice na popraviště, aby se zmocnili jeho jmění. Byli odsouzeni do vyhnanství a postaveni na pranýř.
Na náměstí bylo mnoho lidí, a i když byl trhový den, většina z nich nebyli venkované. Sanson de Longval poznal v davu mnohé známé tváře, které svědčily o tom, že všichni byli zvědaví, jak se budou na pranýři tvářit ti, kteří tam posílali jiné.
Když se večer vracel domů, zaslechl v jedné ulici hlučný smích a otočil se tím směrem. Smálo se krásné děvče, které vycházelo z hostince zavěšené do jakéhosi ničemy. Ihned v něm poznal žebrákovu dceru, i když byla elegantně oblečená. Také ona poznala starce, který jí dal do malé ručky tolik peněz. Její veselost zmizela a ona se se svým společníkem ztratila v temnotě vedlejší ulice.
Od svého druhého sňatku málokdy vycházel Sanson de Longval ze svého příbytku po západu slunce. Jeho strašný úřad mu mezi zločinci nadělal tolik nepřátel, kteří tehdy znepokojovali Paříž, a čtvrť, ve které bydlel, byla tak pustá, že taková opatrnost byla zcela na místě, i kdyby další důvod nenašel v půvabu své mladé ženy, která se rozhodla stát útěchou jeho stáří.
Jednou večer krátce po pranýřování prokurátora a jeho společníků se ale zdržel pozdě do noci a domů šel v doprovodu sluhy, který před ním nesl lucernu.
Najednou vyskočilo z jedné zahrady u cesty pět nebo šest mužů, kteří je chtěli přepadnout.
Sluha se otočil ke svému pánovi, nestačil ale udělat ani deset kroků a byl zastřelen.
Můj předek vytasil široký tesák, který měl místo meče, a vrhl se na útočníky. Jeden z nich se za něho připlížil, objal ho a znemožnil použít zbraně. Sanson de Longval byl v okamžiku povalen; spoután a byl mu vražen roubík do úst.
Jeden muž obrovské postavy si ho hodil na záda a celá banda se opatrně dala na cestu přes pole a zahrady.
Zdálo se, že dobře znají osobu, které se zmocnili. Když se dostali na návrší Grande Bateliére, zastavili se uprostřed polí.
Ten, který nesl Sansona de Longval, odepjal měch, který měl ovinutý jako bandalír, strčil do něho zajatcovu hlavu a pevně mu jej uvázal okolo krku.
Banditům šlo o to, aby Sanson nevěděl, kde je.
Asi byl na nesení příliš těžký, a tak mu občas rozvázali nohy a nutili ho, aby šel, přičemž ho dva drželi za ruce.
Hovor jeho průvodců náhle zmlkl a oni se snažili jít co nejtišeji. Sanson pochopil, že jsou na obydleném místě. Asi po sto krocích se zastavili a můj předek ucítil tkanivem pytle ostrý a odporný zápach horkého tuku, příznačný pro pařížské krčmy.
Šeptali si kolem něho, zaslechl vrzání padacích dveří a skoro hned hlučný zpěv, křik a smích v podzemí. Průvodci mu poručili, aby sestoupil po žebříku. Slova těch, k nimž se blížili, se stávala stále zřetelnější. Zazněly výkřiky: "Kat, kat!" a ironický potlesk. Ale v okamžiku, kdy se noha popravčího mistra dotkla země, nařídil jeden hlas ticho a hlomoz ihned ustal. Týž hlas pak poručil těm, kteří přiváděli pana úředníka králova, aby mu sňali pouta a roubík.
Sanson de Longval poznal podle opatrnosti, s jakou s ním jednali, že neusilují o jeho život. Když otevřel oči, viděl, že je ve společnosti nejobávanějších pařížských banditů:
Byli v ohromném sklepě. Čadivé knoty tří nebo čtyři lamp osvětlovaly tu chmurnou místnost tak slabě, že klenba zůstávala ve stínu a nebylo možno rozeznat tváře přítomných.
Všichni se vrátili k předešlému zaměstnání. Jedni hráli, druzí pili, jiní tiše smlouvali nějakou výpravu. Nejstarší a nejmladší škádlili děvčata.
Sanson de Longval dobře věděl, že se musí tvářit statečně. Ujal se slova a ptal se těch lidí, co od něj chtějí. Ale jeden stařec ho pokynem ruky vyzval k mlčení a trpělivosti. Byl to muž podivného, skoro fantastického zjevu.
Zdálo se, že dospěl do krajních mezí lidského věku. Podle délky rukou a nohou se dalo usuzovat, že byl vysoký, ale poprsí se nahrbilo a ztratilo na své velikosti, takže když seděl, vypadal velmi maličký. Stáří nenechalo na jeho svalech

ani kousek masa. Ale pod svou zdánlivou sešlostí si uchoval mladistvou sílu. Jeho hlas byl zvučný, jeho pohyby prudké a hbité. Jeho oděv byl poněkud ošuntělý, ale podle toho, jak držel mezi nohama dlouhý meč, bylo vidět, že je spíš šlechtic než bandita.
Štěstí mu nepřálo. Prohrál a odhodil karty s gaskoňským zaklením, při kterém se můj předek zachvěl.
Starcova tvář v něm nebudila žádné vzpomínky, ale zdálo se mu, že nejednou slyšel tu kletbu i ten hlas, který ji pronesl.
Starý hráč si mezitím sedl na sud, pokynem svolal všechny přítomné kolem sebe a obrátil se k Sansonovi de Longval. S předstíranou zdvořilostí se ho zeptal, zda je pařížský kat.
"Ano," odpověděl můj předek nejdrsněji, "co ode mne chcete? Lidé vašeho druhu se mi obyčejně spíš vyhýbají, než aby mě vyhledávali."
Při této odpovědi se starcova ústa zkřivila a vlídně řekl:
"Cap de dious, přísahám, milý pane, že se v našich citech mýlíte."
"Co tedy chcete? Proč jste mě sem přivedli? Proč jste zavraždili mého sluhu?"
"To jsou bezvýznamné maličkosti. Když se dělá omeleta, vždycky se rozbije nějaké vejce. Přejděme k tomu, čím se chceme zabývat, milý pane. Potřebujeme vaše služby, asi bychom se jich marně dožadovali, proto jsme to zařídili tak, abychom si je mohli vynutit. Neudělali jsme to dobře?"
Sanson de Longval mávl pohrdavě rukou.
"Je tu člověk odsouzený k smrti," pokračoval stařec s ironickou chladnokrevností, "nechtěli bychom zasahovat do vašich práv a výsad. Odevzdáme vám ho a doufáme, že nám neodepřete té cti, abychom byli svědky vaší obratnosti."
"Odsouzený!" zvolal Sanson de Longval a smál se. "Odsouzený! Kým odsouzený? Řádným soudem, soudní komorou nebo policejním prefektem? Vy jste asi soudní kancelista a ukážete mi řádně vyhotovený rozsudek? Kde je protokol, kde je rozkaz k popravě, abych ihned poručil svým lidem, aby namazali provaz tukem nebo nabrousili meč?"
Jeden z přítomných, kterého podráždil posměšný tón mého předka, k němu přistoupil, přiložil mu pistoli k čelu a řekl:
"Rozkaz k popravě, tu ho máš. Nezdá se ti, že je tak platný jako každý jiný?"
Stařec seskočil se sudu s hbitostí, jaká se od tak starého člověka nedala očekávat, a odstrčil útočníka.
"Pane," řekl, "mohl byste být přesvědčen, že každý odpor je marný. Tito pánové si vzali do hlavy popravu podle všech pravidel, při níž nebude nic chybět, ani vy ne. A kdybyste věděl, jak dovedou být tvrdohlaví, ušetřil byste nás svého zbytečného zdráhání. Ostatně, abych uklidnil vaše svědomí, ujišťuji vás, že muž, na kterém máte ukázat své umění, je právě tak vinen jako každý jiný, kdo se kdy houpal na hezkém konopí, o kterém jste právě mluvil."
"To mi dáváte pěknou záruku!" řekl Sanson de Longval. "Můj meč je mečem zákona. Vytasí se proti vám, ale nikdy pro vás. Potřebujete-li někoho zavraždit, využijte svých dýk, ty vám určitě poskytnou pomoc."
Mezi shromážděnými to hněvivě zamručelo. Stařec pokynul a všechno zase ztichlo.

Kapitola 8 - Žebrák

Sanson de Longval se začínal divit trpělivosti, s jakou stařec snášel ty urážky, a tušil, že se za ní skrývá cosi tajemného.
"Pane," odpověděl náčelník banditů, "musíte uznat, že jste v naší moci. Bez jakékoliv zbabělosti můžete ukázat, že jste moudrý. Pochyboval jste o našich slovech. Uslyšíte, jak se obviněný ke svému zločinu přizná, a doufám, že pak přestanete se svými námitkami."
Po těch slovech stařec pokynul.
Ze skupiny vystoupili dva muži a šli k ohromnému sudu. Strčili do dna, které se otevřelo jako dveře. Můj předek zaslechl sténání, které svědčilo, že toto vězení nového druhu je obydleno. Bandité z něho skutečně vytáhli spoutaného muže a vlekli ho k těm podivným soudcům.
Stařec zase sestoupil ze svého sedadla. Vzal jednu lampu a držel ji před nešťastníkovým obličejem. Zeptal se kata:
"Znáte ho?"
Když mu Sanson odpověděl, že toho ubožáka vídal po několik let v předsíni kostela, přelétl přes rty náčelníka banditů zvláštní úsměv. Opravdu to byl ten ubožák, jehož dceru potkal můj předek před několika dny.
Žebrákovy oči se zřejmou úzkostí hleděly na přítomné. Jeho prohled se snažil proniknou sraženými řadami těch, kteří ho obklopovali. Asi nenašel tvář, kterou hledal, sklonil zemdlenou hlavu na prsa.
Stařec promluvil:
"Pane, tento muž okradl své bratry. Je zvykem v … rodině, které mám čest být hlavou, že se dává bokem část příjmů, které nám nebe sešle. Tato část je uložena na zlé časy nebo pro ty z nás, kteří měli neúspěch ve svých obchodech. Ty peníze jsem svěřil tomuto muži a on si je přivlastnil. Když jsem je na něm žádal, jeho měšec byl prázdný. Řekl jsem pravdu?"
Žebrák přikývl.
"Darebáku," pokračoval stařec a obrátil se k žebrákovi. "Stejně jako já, i ty jsi dobrovolně zvolil místo mezi žebráky. Dobře jsi věděl, že mají své zákony jako ta společnost, kterou jsi opustil. Věděl jsi, jak trestají zradu?"
"Věděl jsem to," zamručel muž.
"Smrt! Smrt!" křičeli všichni přítomní.
"Smrt darebákovi, smrt zloději!"
Stařec zase nařídil ticho.
"Zasloužil jsi smrt," řekl žebrákovi, "musíš ji podstoupit, ale chtěl bych tě aspoň ušetřit muk, která by tě před ní měla čekat."
Nešťastník udělal pohyb, který naznačoval, že jsou mu ta muka, o nichž náčelník mluvil, lhostejná.
"Buď upřímný v poslední hodině svého života, a přísahám ti při přátelství, které jsem k tobě cítil, že zabráním, aby tě mučili. Co jsi udělal s jejich penězi?"

"Už jsem ti to řekl náčelníku," odpověděl žebrák, "utratil jsem je."
"Lžeš! K stáru se ďábel stává poustevníkem. Když jsi zestárl, stal ses kupodivu lakomým. Lžeš, povídám ti. Ty jsi ty peníze někde zakopal. Řekni svým přátelům, kde mohou zase najít, co jim patří, a oni ti odpustí a dovolí, abys zemřel smrtí, jakou si vybereš."
Starý žebrák mlčel a nejdivočejší z bandy se na něho chtěli vrhnout. Stařec ho zase ochránil, ale bylo zřejmé, že jeho vážnost brzy stačit nebude. Přistoupil k mému předkovi.
"Pane de Longval," řekl temným hlasem a kladl důraz na titul, který mu dával, "tento člověk je pro vás tedy jen žebrákem, kterému jste házel několik grošů a ničím jiným."
Popravčí mistr překvapeně couvl. Matné vzpomínky, kterým si netroufal uvěřit, se vyjasnily. Pozoroval obě osobnosti, které před ním stály, a ve vteřině poznal druhy svého mládí.
S výkřikem se vrhl k žebrákovi.
"Blignac! Paule, ty zde, mezi těmi … "
Pan de Blignac ho nenechal domluvit.
"Mordious, pane de Longval," řekl mu posměšně, "zdá se, že si nemáme co vyčítat. I když jsme šli různými cestami, můžeme se pochlubit, že jsme všichni tři udělali pěknou kariéru."
Starý popravčí mistr rozhořčeně odmítl ruku, kterou mu podával bývalý šlechtic.
"Promiňte, pane de Blignac," řekl mu. "Krev vašich přátel nechala až doposud moje ruce dost čisté, než abych si je pošpinil."
Sansona de Longval pobuřovala nestydatost, která panu de Blignac zůstala i v jeho hlubokém poklesnutí, současně však cítil bolestnou soustrast se svým nešťastným bratrancem, který byl tak spravedlivě, ale tak krutě potrestán za svůj nepodařený život. Poklekl vedle něho a snažil se ho přimět k lítosti a zároveň k přiznání.
Paul Bertaut zůstal hluchý ke všemu naléhání, a jako by chtěl udělat konec těm prosbám, vykřikl chvějícím se, trhavým hlasem:
"Přiznal jsem se. Utratil jsem ty peníze, utratil jsem je. Můj bože, mizerných jedenáct tisíc, co je to? Nevzpomínáš si, náčelníku, když jsme se při návratu z Montrealu stavili v Londýně? Jedenáct tisíc, ale to bylo za den. Protože se přiznávám, že jsem ukradl vaše peníze, zabijte mě. Zabijte mě rychle, já chci zemřít, já chci zemřít!"
Přítomní nechápali touhu po smrti, která se žebráka zmocnila, a hleděli na sebe v němém údivu.
Ale Blignac se naklonil ke svému bývalému příteli a řekl mu: "Já nevím, kam tím míříš, ale jsem si jist, že nás chceš podvést. Doba, o které mluvíš, už je daleko za námi, Paule, a dnes znáš cenu haléře! Řekni mi ještě, proč jsi odstranil ze svého bytu svou dceru ten den, kdy jsem k tobě měl přijít, abych s tebou vyúčtoval? Řekni mi, proč všechna naše pátrání po ní byla marná?"
Když se mu zmínili o jeho dceři, oči Paula Bertauta se rozzářily a z prsou se mu vydral hluboký vzdech, ale on neodpověděl.
Můj předek vypravoval Blignacovi, jak jednou večer tu dívku potkal, a netajil se mu údivem, jaký v něm vzbudila její toaleta i podezřelá tvář jejího průvodce.
Náčelník hlasitě zaklel, vstal a vykřikl:
"Mordious, darebáku, to tě tvá dcera okradla! Proč to neřekneš?"
"Okradla," odpověděl žebrák, zoufale se namáhaje, aby ze sebe setřásl pouta. "Okradla! To není pravda, slyšíš, náčelníku? Okradla, má dcera, která tak miluje svého otce! Ach bože, kdo si to vymyslel … Ne, ona ne, to já jsem se provinil, mě musíte potrestat."
Blignac pokrčil rameny, vyměnil se Sansonem pohled, který naznačoval, že se jeho podezření stalo jistotou. Nicméně se ještě jednou pokusil zachránit svého dávného přítele a zeptal se svých lidí, jestli některý z nich nepotkal žebrákovu dceru, která od nich dostala přezdívku Krásnoočka.
Jeden ze žebráků odpověděl, že se mu zdá, že ji opravdu zahlédl v rouenském dostavníku po boku individua, které znal jako verbíře a špehouna zároveň. Ale kočár jel příliš rychle a on se nemohl přesvědčit, jestli je to opravdu ona.
"Dobrá," řekl náčelník, který chtěl získat čas. "Drillon a Marmotte půjdou do Rouenu, a až budeme vědět, na čem jsme, bude to s darebákem lepší."
Silné reptání mu ukázalo, že většina s ním nesouhlasí. Jeden bandita prohlásil, jestliže to byla dcera, která odnesla peníze, že mají přece možnost přimět ho k přiznání mučením.
Jak se Sanson de Longval později dozvěděl, žil pan de Blignac velice prostopášně, byl zlým duchem Paula a po svém návratu do Paříže zakončil svou žalostnou životní dráhu tím, že se stal lupičem a stáhl s sebou svého nešťastného přítele.
Paul Bertaut si ze svých výprav přinesl dítě, které měl s jednou mulatkou, členkou bandy. Jeho láska k dítěti ho přiměla k tomu, že nechal loupeží a stal se žebrákem. Pan de Blignac našel v Paříži dost hlupáků, kteří se dali oškubat ve hře, ale zato ztratil vážnost a věděl, že se jeho vliv rozplyne toho dne, kdy se proti němu postaví většina.
Sansonova přítomnost ho přinutila, aby dával najevo veselý cynismus, a potlačila v něm to jediné dobré, co v něm ještě zbylo, jeho upřímnost. Musel nasadit masku pokrytce.
Poklekl vedle žebráka a už mu neporoučel, ale prosil ho, aby se přiznal. Zdálo se, že Paul Bertaut ani nechápe, co mu říká. Zapomněl na všechno, jen ne na to, že je ohroženo jeho dítě, a ujišťoval náčelníka, že je nevinná.
Blignac vstal a tvářil se velice sklesle. Chtěl odejít, ale můj předek ho vzal za ruku a zastavil.
"Snad neopustíte toho, jehož neštěstí jste zavinil?" řekl mu.
Náčelník zbledl, chvíli váhal, ale všichni jeho lidé se už tak přiblížili, že museli slyšet každé jeho slovo.
"Basta!" řekl s líčenou lhostejností, "co mu na tom záleží v jeho věku, je-li to o trochu dříve nebo později."
"Právě proto, že na tom nezáleží, je nutné, abychom zemřeli a hájili ho."

V kruhu banditů se ozvala bouře nadávek a jejich náčelník pokynul. Trojnásobná řada se roztrhla a čtyřicet paží se natáhlo k tomu, který byl určen ukojit krvelačné choutky těch bídníků.
Sanson de Longval se pokusil zachránit Paula, ale byl to od něho marný pokus. Zazněl strašlivý výkřik.
Byl to první výkřik úzkosti, který Paulu Bertautovi vyrvala bolest. Banditi už zahájili mučení. Byla přinesena pánev s ohněm a pálili mu chodidla.
Sanson si sedl ke zdi, opřel lokty o kolena, strčil si palce do uší a zakryl oči. Chtěl být slepý a hluchý. Jeho ruce odstrkovala neodolatelná síla.
Chodidla Paula Bertauta zuhelnatěla. Zápach spáleného masa byl tak hrozný, že jedna žena omdlela. Stále prohlašoval, že je jeho dcera nevinná.
Když toho nešťastníka opouštěly síly, modlil se a vzýval nevděčnou a provinilou dceru, která ho opustila a zavinila jeho smrt. Dával jí nejsladší a nejněžnější jména, a jako by měl jeho mozek ještě sílu vyvolat obraz té, pro kterou trpěl, bylo vidět, jak se jeho rty stahují a posílají polibky do prázdna.
Pan de Blignac se rozhodl udělat všemu konec. Poručil katanům, aby ve svých ukrutnostech přestali a dali odsouzenci milost. Ozvalo se reptání, ale náčelník mluvil s takovou rozhodností, že ho poslechli.
Na hák v klenbě sklepení upevnili provaz, navlékli hlavu Paula Bertauta do kličky a jeden bandita mu vyskočil na ramena. Ale provaz byl slabý a přetrhl se. Jeden z přítomných řekl ironicky, že žebrák je šlechtic a že má právo zemřít mečem.
Jedna z fošen, na kterých ležely sudy, měla být popravčím špalkem. Přinutili Bertauta, aby tam položil hlavu, a nejsilnější ze zástupu mu zasadil ránu do šíje. Buď z neopatrnosti nebo úmyslně byla rána slabá a jen hrozně rozsekla maso.
Než ji mohl bandita opakovat přetrhal odsouzenec pouta a dal se do zmateného běhu kolem sklepení. Ženy si zakryly tváře rukama a daly se do křiku, muži se potáceli jako v závrati a Paul Bertaut, zbrocen krví, volal smrt hlasem, v němž už nebylo nic lidského.
Při tom divadle zapomněl můj předek na všechna nebezpečí. Jeho jedinou myšlenkou bylo vyrvat svého nešťastného příbuzného ukrutnosti jeho pronásledovatelů a pomstít se jednomu z nich.
Než mu v tom mohl pan de Blignac zabránit, vytrhl z pochvy meč. Široký meč, vedený rukou starého popravčího mistra, zasvištěl vzduchem. Paul Bertaut padl bez hlesu a než se bandita vzpamatoval ze svého překvapení, pozvedl Sanson de Longval zakrvácený meč s vrazil mu jej do prsou. V tom okamžiku se mému předkovi zatmělo před očima, síly ho opustily, a i když se proti němu nezvedla žádná zbraň, padl sám jako bleskem sražený.
Druhý den za svítání přinesli starého popravčího mistra venkované, kteří vezli své zboží do města.
Našli ho v jednom příkopu, a protože se jim zdálo, že ještě dýchá, naložili ho na vůz.
Sansona de Longval ranila mrtvice a lékař se velice divil, že nezemřel. Když mu obnažil paži, aby mu pustil žilou, k novému údivu poznal, že ta operace už byla provedena a že jen její zásluhou zůstal můj předek naživu.
Trvalo dlouho, než se to tajemství vysvětlilo, protože mrtvice měla za následek místní ochrnutí, a pokud trvalo, nemohl Sanson vyprávět, co se stalo té noci.
Ten krvavý výjev zanechal v jeho duši zárodek duševní nemoci, která byla horší než mrtvice.
Předal svůj úřad synovi, ale i potom v něm budilo hrůzu a děs všechno, co mu připomínalo jeho dlouholeté zaměstnání.
Pohled na kapku krve, třeba jen zvířecí, u něho vyvolával nervové krize a z jeho očí se skoro bez ustání řinuly slzy.
Se svou ženou, Renatou Dubutovou, se vystěhoval na malý statek v Condé, který koupil před několika lety a kde konečně našel jediný klid, v jaký mohou lidé našeho druhu doufat - smrt.
Krátce před smrtí se Sanson dozvěděl o tragickém konci pana de Blignac, kterému byl zavázán, že vyvázl z doupěte banditů se zdravou kůží.

Skon gaskoňského šlechtice se udál za zvláštních okolností, a zdá se, že se při něm vyplnilo třetí proroctví otce Marguerity Jouannové.
Tehdy žil ve vsi Cajeaux Palaiseau bohatý kněz. Viděl zloděje v těch nejnevinnějších lidech a tato nedůvěra ho chránila před ztrátou majetku.
Panu de Blignac se zdálo, že našel prostředek, jak oklamat knězovu bdělost. Navrhl, aby se několik jeho lidí převléklo za bičice. Jeden zůstal v kroji bandity. Šli ke knězi, řekli mu, že právě chytili lupiče, a měli ho požádat, aby odsouzenci dal poslední útěchu. Zatímco se půjdou obyvatelé vesnice podívat na tu popravu, druhá skupina lupičů vnikne nejen do domu kněze, ale i jeho oveček.
Náčelníkův plán byl přijat s nadšením. Nikdo však nechtěl hrát roli odsouzence. Měl tedy rozhodnout los. Náhoda si vybrala nejméně schopného. Byl to chudák, který padal do mdlob, když viděl jen stín šibenice. Den před provedením plánu se všichni účastníci sešli v hospodě U hořícího keře.
Náčelník navrhl budoucímu oběšenci hru v kostky. Ale za půl hodiny prohrál všechny peníze. Mstil se za to posměšky. Protivník mu navrhl, aby hráli o úlohu, která se panu de Blignac zdála tak zábavná. Vyhraje-li, dostane zpátky všechny peníze, prohraje-li, musí převzít úlohu lupiče. Pan de Blignac přijal podmínky - prohrál.
Druhý den dovedl bandity do vesnice. Všechno se stalo, jak předvídal. Farář nejen že přijal smutný úkol, ale šel ve své laskavosti tak daleko, že jim k tomu obřadu půjčil žebřík. Kostelník šel se svým pánem, služky také chtěly být při tom.
Sotva se po vesnici rozšířila zvěst, že bude oběšen nebezpečný zločinec, všichni se zúčastnili průvodu, v jehož čele kráčeli nepraví bičici a jejich zajatec. Ale v okamžiku, kdy bandita, hrající úlohu kata, mu pomáhal na žebřík, stalo se něco, na co pan Blignac při sestavování plánu nepomyslel.
Na jeviště tohoto divadla vnikli bičici a vojáci, kteří nebyli nepraví. Kat, který seděl na větvi a připravoval provaz, to

uviděl první. Seskočil na zem. Ale při skoku srazil pana de Blignac, který byl na nejvyšším stupni žebříku, a nešťastný náčelník si při pádu zlámal vaz. Opravdu zemřel, když se chtěl dát ze žertu pověsit.

Kapitola 9 - Markýza de Parabére

Charles, syn Sansona de Longval, který se jmenoval stejně jako jeho otec, se oficiálně ujal úřadu, jehož povinnosti zastával už skoro pět let. Jeho jmenování nese datum 8. září 1703.

Charles Sanson měl mírnou a zádumčivou povahu své matky, Marguerity Jouannové. Byl spíš něžný než vášnivý a miloval jen jednou, ale zato ta láska měla trvat až do smrti.

30. dubna 1707 se oženil s Martou Dubutovou, sestrou své macechy. Snažil se, aby své ženě činil život, který jí mohl nabídnout, co nejvíce snesitelný. Úřad popravčího mistra tehdy vynášel nejméně šedesát tisíc ročně. Můj druhý předek mohl tedy svou ženu obklopit veškerým blahobytem i elegancí.

Krátce po svatbě koupil nádherný dům na nároží ulice des Poissoniers a ulice d'Enfer.

Od roku 1703 do roku 1716 obsahuje seznam poprav druhého Sansona jen neznámá jména obyčejných zločinců. Večer 23. března 1720 se Charles Sanson procházel po zahradě a sluha mu oznámil, že s ním chce mluvit jedna dáma. Když chtěl sluha v salóně rozsvítit, obrátila se návštěvnice, která měla obličej pod dlouhým závojem, k Sansonovi a dojatě mu řekla:

"Prosím, pane, nechte zhasnuto. Mám vám říci jen několik slov a moje oči jsou tak unavené, že by mi světlo působilo velikou bolest."

Můj předek pochopil, že dáma nechce být poznána, a pokynul sluhovi, aby se vzdálil. Zdálo se, že neznámá je velice rozčilena. Z jejího pohledu se dala vyčíst bolest, strach, zvědavost i hrůza. Plášť, který si každou chvíli křečovitě urovnávala, nemohl docela zakrýt přepychovou toaletu a ozdoby, jaké tehdy nosily dámy z nejvyšší společnosti. Krása té dámy se vyrovnala jejímu oblečení. Když s ní Charles Sanson zůstal sám, řekl jí:

"Uklidněte se, madam, tento dům je málokdy poctěn návštěvou osob vašeho stavu. Počkám, až mi budete schopna říci, co vás sem přivádí."

Neznámá začala plakat.

"Můj důvod je velice bolestný. Chtějí vám vydat dvaadvacetileté dítě. Přísahali, že ho zničí. Já se z toho zblázním! Právě jsem unikla z toho prokletého Palais Royal (královský palác, který vystavěl kardinál Richelieu), z toho doupěte hrabivosti a neřesti. Nahánějí mi hrůzu všichni tři. Ten sprostý sluha abbé, ten ohromný hlupák Skot, i ten cynický princ, kteří si myslí, že pozlatí své padělané peníze, když je natřou krví toho nešťastného dítěte. Jsou to zbabělci!"

Charles Sanson nesměle podotkl:

"Dovolte madam, abych vás upozornil, že ještě nevím, o co jde, a že neznám osoby, o kterých chcete mluvit."

"Je to Dubois, je to Law, je to pan regent (Guillaume Dubois, 1656 - 1723, kardinál a ministr Ludvíka XV., - John Law, 1671 - 1729, skotský finančník, založil v Paříži Indickou společnost a Královskou banku, jež měly z počátku neslýchaný úspěch, potom však skončily hrozným bankrotem v roce 1720, princ Filip Orleánský, 1671-1723, byl regentem ve Francii za nedospělosti krále Ludvíka XV. v letech 1715 až 1723. Podporoval spekulace Lawovy, kterými bylo mnoho lidí přivedeno na mizinu). Jsou to darebáci, kteří ti dají práci, hochu, jestli se jim ponechá volná ruka."

Překvapen a uražen touto důvěrností, můj předek chladně odvětil:

"Jsem jen ubohý úředník krále a jeho soudní spravedlnosti. Můj úřad je nejen nízký, ale i vydaný předsudkům. Proto se snažím žít mezi lidmi a nestarám se u to, co dělají velcí páni."

Zdálo se, že neznámá vůbec neposlouchá.

"Ano, jak jsem ti právě řekla, marně jsem je prosila, nechtěli mě slyšet. Abbé se tvářil nábožně a pokrytecky. Skot zase upjatě. Mluvili o státních důvodech, o financích, o bankrotu, a on, Filip, myslím, že se chvilku usmíval. Bůh mě zatraťl Pomstím se jim! Dej si pozor, Lawe, dej si pozor, Duboisi! A potom si spolu promluvíme, Filipe!"

Při posledních slovech neznámá vstala. Plášť i závoj jí spadly a odhalily její krásu.

"Vidíš," řekla mému předkovi, "vyšňořila jsem se v naději, že se mu budu líbit, že na toho prince budu mít ještě nějaký vliv. Nic nepomohlo. Jeho smysly pohasly stejně jako jeho srdce. Když jsem jim povídala o tom nešťastném dítěti, o jeho vysokém rodu, o jeho slavném příbuzenstvu, o jeho nevinnosti, protože on toho mizerného žida nezabil, mluvili jen o svých papírových penězích, o svém systému, o veřejném úvěru. Nevydržela jsem to, utekla jsem a přišla rovnou sem, protože jen ty ho můžeš zachránit!"

"Madam, nemůžu ho ani zachránit, ani zničit. Já nejsem ani princ, ani ministr, ani soudce. Nejsem ani člověk. Jsem jen paže, kterou uvádí do pohybu cizí vůle, ne moje. Když mi řeknou: Udeř! musím udeřit, Když mi řeknou: Zabij! Musím zabít. Jsem opak pana regenta, o kterém jste právě mluvila. On má právo dávat milost ve jménu krále, já mám jen právo smrti."

"Ale ty ho můžeš nechat utéci. Poslouchej: zařídím jeho útěk při dopravě z Conciergerie (vězení v soudním paláci) na náměstí de Gréve (náměstí v Paříži, na kterém se konaly popravy). Nebraň jeho útěku a budeš královsky odměněn."

Můj předek se pohnul.

"Snad ani nevíš o kom mluvím. Je to hrabě Antoine de Horn. Říkají, že zabil žida v ulici Quincampoix, aby mu sebral tobolku. To není pravda, to udělal jeden Piemonťan."

"Madam," přerušil ji Charles Sanson, "už chvíli vím, že to je pan hrabě de Horn. Ale opakuji vám, že pro pana de Horn nemůžu udělat nic víc, než pro nejobyčejnějšího zločince, kterého mi vydá parlament."

"Nevíš, že patří k jednomu z nejpřednějších rodů v Evropě, že jeho bratr je vládnoucím knížetem, že udeřit jej znamená udeřit do srdce všechnu šlechtu, se kterou je spojen příbuzenskými svazky? Nedávno šla deputace šedesáti osob z jeho rodiny do soudního paláce, aby obměkčila soudce. Ničeho nedosáhla. Obrátili se na regenta, ani to nepomohlo. I

když ten strašlivý regent je po matce příbuzným toho nešťastného dítěte. Řekni, že ho necháš uniknout a že na takovou oběť nevztáhneš ruku."
"Madam, mou povinností je vykonat rozsudek parlamentu. Neudělám ani víc ani méně. Jestliže se příbuzní pana hraběte de Horn spikli, aby ho vysvobodili, nesetkají se u mě ani s odporem, ani s pomocí. Už jsem vám řekl, že jsem nestranný. Na toho nešťastného mladíka nevztáhnu ruku, jedině až tehdy, když budu vědět, že už mu nikdo nemůže pomoci."
"Děkuji!" zvolala ubohá žena, "věděla jsem, že nebudeš tak nelidský jako oni. Ty jsi popravčí mistr. A oni jsou největší osobnosti ve státě. Ale oni nemají srdce a já musím přijít k tobě, abych poprosila o trochu soucitu s obětí jejich ukrutností a jejich vášní. Vezmi si těchto sto zlaťáků a den po útěku hraběte přijď ke mně. Žádej, co chceš, dávám ti své královské slovo, že ti všechno splním."
"Nechte si to zlato, madam. I kdybych mohl jako vy počítat s neočekávanou pomocí, která by vyrvala pana hraběte de Horn hroznému osudu který ho čeká, pokládal bych za svou povinnost odmítnout jakoukoli odměnu za svoji nestrannost. Soudní úřad musí hlídat odsouzence. Nechají-li ho utéct, poděkujeme tedy bohu, protože nás ušetří bolesti. Vás, abyste ho viděla umírat, a mne, abych mu zasadil smrtící ránu. Ostatně, král mě platí, abych vykonával svůj úřad, a opakuji, že nemohu nic víc udělat."
Zdálo se, že dáma byla tímto chováním překvapena a zároveň poděšena. Změnila tón a řekla:
"Vím, že to, co vám nabízím, je velmi málo za službu, o kterou vás snažně prosím, ale má vděčnost bude bezmezná. Vezměte si ty peníze, a až bude hrabě v bezpečí, dostanete jich tolik, kolik budete chtít."
"Lituji, že jste mi špatně rozuměla," řekl Charles Sanson. "Odmítám jakoukoliv nabídku."
"No tak, nedělej ze sebe pokrytce a svatouška," řekla dáma. "Vím, kde jsem. Chceš vědět mé jméno? Jsem markýza de Parabére a říkají o mně, že jsem regentova milenka. Nechci, aby ten mladík zemřel, rozumíš?"
Charles Sanson se uklonil.
"Paní markýzo, život pana hraběte de Horn naneštěstí nepatří vašemu ponížénému služebníkovi. Budu-li nástrojem, který Prozřetelnost vybrala, aby krutě ukončila životní dráhu, budu litovat, že jsem vám způsobil bolest. Ale přestaňte mluvit o odměně. Ani můj stav, ani má povaha mi nedovolují přijmout ji."
Markýza na něho užasle hleděla.
"Proč se tedy o vás říká, že jste krvelační lidé a že vás vede touha po zisku, abyste obětovali své bližní? Sbohem mistře, mám váš slib. Jestli se panu de Horn nedostane v poslední chvíli pomoci, nebudete překážet boží spravedlnosti … a ta se vyrovná spravedlnosti králově … nebo spíš regentově."
Markýza chtěla odejít, ale jako by schvácena bolestnou předtuchou, zastavila se a přistoupila k Sansonovi. S nevýslovnou hrůzou řekla:
"Budou-li mé naděje zklamány, nenajde-li se mezi všemi šlechtici ani jeden dost obratný, aby podplatil žalářníky nebo aby ho vysvobodil se zbraní v ruce, nebo jestli policie překazí jeho osvobození, zkrátka, jestli krev té nevinné oběti zabarví váš meč, slibte mi, slibte mi, že mu zašeptáte do ucha moje jméno. Řekněte mu, že jsem za něho prosila až do posledního okamžiku, že jsem pro jeho záchranu udělala vše."
Markýza propukla v pláč.
"Madam, vaše přání jsou předem splněna. Bude-li muset pan de Horn zemřít, slibuji, že moje ruka se přičiní o to, aby ho uchránila před úzkostí popravy a přinese vám na něho památku."
"Děkuji, děkuji," zvolala paní de Parabére.
Za chvíli zaznělo hrčení jejího kočáru v ulici d'Enfer a Charles Sanson pokračoval v přerušené procházce pod velkými stromy v zahradě.

Kapitola 10 - Hrabě de Horn

Hrabě Antoine - Joseph de Horn, bývalý kapitán v rakouském vojsku, který bydlel nějaký čas v Paříži, byl obžalován, že s jedním Piemonťanem jménem rytíř de Milhe a s třetí neznámou osobou sebral tobolku, ve které bylo sto tisíc akcií, a zavraždil proto žida, obchodujícího s akciemi Královské banky.
Hrabě a jeho společníci si s židem dali údajné schůzku v hospodě v ulici Quincampoix a tam ho oloupili a zabili. Podle obžaloby to byl pan de Horn, který židovi zasadil první ránu.
Tato aféra vzbudila v Paříži ohromnou senzaci, jednak pro vynikající postavení obviněného, jednak pro příbuzenství a styky s nejrozmanitějšími rody a osobnostmi. Proces byl veden s ohromnou rychlostí a všechny kroky podniknuté k záchraně mladého muže pouze urychlily jeho zkázu.
Den před vynesením rozsudku se padesát sedm jeho příbuzných dostavilo do soudního paláce a čekalo na chodbě členy komory, která soudila takové zločiny, aby je pozdravili, až půjdou kolem nich. Tato manifestace zůstala bez úspěchu. Soudní komora vynesla rozsudek a všichni tři obžalovaní byli odsouzeni k lámání zaživa a vpletení na kolo.
Příbuzní se obrátili na regenta s prosebným listem, v němž dokazovali, že mladý hrabě je šílený, a že tedy nemůže být zodpovědný za své jednání. List byl podepsán více než stem nejskvělejších jmen.
Byl to snad první případ v soudnictví, při kterém byla duševní choroba uváděna jako polehčující okolnost.
Všichni, kdo podepsali žádost, se odebrali do Palais Royal. Ale regent chtěl přijmout jen deputaci. Neposkytl milost a jen s velikými obtížemi si na něm vynutili slib, že obviněný bude sťat a ne vpleten na kolo. Kolovaly nejrůznější domněnky o regentově neústupnosti. Viděli v tom i jeho osobní zášť proti mladému hraběti. Po městě se povídalo o jedné příhodě, které byla přikládána veliká pozornost.
Pan de Horn, mladý, krásný, prožíval milostná dobrodružství. Při dvoře Filipa Orleánského byly mravy více než volné a mnohá z krásek prý cizímu šlechtici podlehla. Pomlouvali i paní de Parabére, že jednoho dne regent překvapil pana de Horn v příliš důvěrné rozmluvě s krásnou markýzou a že mu ve své zlosti výhružně ukázal dveře a pronesl při tom

jediné slovo: "Jděte!"
Hrabě prý odpověděl neméně hrdě, ale neobyčejně vtipně: "Monseigneur, naši předkové by řekli: Pojďme."
Největšími nepřáteli hraběte de Horn byli Law, generální kontrolor financí, a Dubois, první ministr, který měl tehdy všemocný vliv na regenta. Kredit akcií Královské banky a Indické společnosti se začínal viklat. Domnívali se, že ho upevní, když přísně potrestají vraždu a krádež, jejíž příčinou bylo nabytí těchto cenných papírů.
Návštěva paní de Parabére nebyla jediná, kterou Charles Sanson přijal v záležitosti hraběte de Horn. Třetí den po ní přišel k mému předkovi markýz de Créquy, který organizoval všechny pokusy o záchranu nešťastného mladíka. Nemluvil s ním o možnosti útěku, ale zdálo se, že uvěřil regentovu slibu.
Ukázal Charlesu Sansonovi dopis, který poslal vévoda de Saint - Simon vévodovi d'Havré, ve kterém bylo toto ujišťování potvrzeno, protože vévoda de Saint-Simon byl pokládán za regentova důvěrníka.
Markýz de Créquy řekl Sansonovi, že Jeho Královská Výsost slíbila, že se poprava uskuteční na dvoře Conciergerie, aby byl odsouzený ušetřen hanby a nemusel jít na popraviště před očima davu. Markýz chtěl vidět meč, který bude použit při popravě. Zbledl, když mu můj předek ukázal velikou ocelovou čepel s ostřím na obou stranách. Na jedné straně je vyryto slovo Justitia (spravedlnost), na druhé kolo, odznak popravy.
Pan de Créquy prosil Sansony, aby byl při vykonávání svého hrozného úkolu šetrný, aby odhalil jen odsouzencovu šíji, a aby s osudnou ranou počkal, až se hrabě pomodlí a dostane rozhřešení od kněze.
Několik hodin po odchodu markýze de Créquy přinesli Charlesu Sansonovi rozkaz, aby druhý den v šest hodin ráno odvedl hraběte de Horn z Conciergerie na náměstí de Gréve a provedl tam rozsudek parlamentu v celém jeho krutém znění. Tušení mého předka se potvrdilo, regent nedodržel slib. Law a Dubois zvítězili nad vévodou de Saint-Simon a nad šlechtou. V rozsudku nebylo ani tajné omezení, zvané retendum, které nařizovalo popravčímu mistru, aby odsouzence uškrtil, než mu bude lámat údy. Jak dodržet sliby, které dal markýze de Parabére a markýzi de Créquy?
Té smutné noci se přihodilo to, co se pak velmi často stávalo v mé rodině. Marta Dubutová, které se její manžel svěřoval, se začala modlit a Charles Sanson očekával v krutých úzkostech ráno, které ho volalo k jeho strašnému úkolu.
Rozednívalo se a u vrat Conciergerie se shromáždil veliký zástup. Popravčí mistr se svými pomocníky vešel do vězení a byl uveden do nízké síně, kde právě hrabě de Horn a rytíř de Milhe přestáli mučení. Oba byli hrozně zmrzačení, osmkrát jim byla přiložena španělská bota. Hrabě byl hrozně bledý, vytřeštěně se díval kolem sebe a ustavičně mluvil s Piemonťanem, který se zdál mnohem klidnější a s nábožnou pozorností poslouchal kněze, který ho povzbuzoval.
Pan de Horn kněze odmítal a naléhavě volal monsignore Františka Lotrinského, biskupa v Bayeux, který mu předminulý den podal svátost oltářní. Tento kněz nebyl ten den v Paříži.
Udeřila osudná hodina. Oba odsouzence dopravili na smuteční káru. Charles Sanson si sedl vedle hraběte, kněz stále povzbuzoval Piemonťana.
"Monseigneur," zašeptal Sanson do ucha hraběte, "doufejte! Víte, že se o vás zajímají. Vaši příbuzní … "
Hrabě ho nenechal domluvit.
"Opustili mě," vykřikl zuřivě. "Měl přijít biskup. Kde je biskup?"
"V tomto okamžiku se za vás modlí hlavně jedna žena a snad nezůstane jen u modliteb. Její paže je mocná, buďte si jistý, že nezůstane nečinná. Viděl jsem ji celou uplakanou, plnou zoufalství."
"Její jméno! Její jméno!" přerušil ho vášnivě.
"Markýza de Parabére," řekl Sanson docela tiše.
Zdálo se, že se hrabě trochu uklidnil. Na jeho tváři se objevilo silné vzrušení.
"Kdo ví, může přijít rozkaz, aby byl trest odložen."
Mladíkovy rty se stáhly.
"Kdyby mě chtěli nechat naživu, nezmrzačili by mě."
"Může vás osvobodit násilný kousek. Slíbil jsem markýze, že se proti němu nepostavím."
Charles Sanson si vzpomněl na slova paní de Parabére a občas se rozhlédl, jestli někde v zástupu neuvidí přátelské tváře, které se budou snažit dát odsouzeným znamení.
Bohužel se mu jen zdálo, že vidí podezřelé tváře pochopů policejního poručíka, jejichž počet Dubois téměř zdvojnásobil.
Už byli na nábřeží. Ještě chvíli a budou u cíle té bolestné pouti. Naděje byla ztracena. Hrabě se otočil k Charlesu Sansonovi pohledem, který říkal: "Vidíte, že jste mi lhal."
"Monseigneur," koktal můj předek celý zaražený, "přísahám vám, že paní de Parabére mi dala naději."
"Řekněte markýze, že jí odpouštím a že na kole nebo na popravišti zemřu jako šlechtic."
Charlese překvapil náhlý klid a odhodlanost odsouzeného a zdálo se mu, že mu ulehčuje trapnou povinnost. Konečně se dostali na místo. Odsouzenci nebyli schopni sami se pohybovat. Charles Sanson vzal hraběte do náruče a vstoupil na popraviště. Proti své vůli si zase vzpomněl na osvobozovací plány paní de Parabére.
Zdálo se, že Antoine de Horn už zase pozbyl rozumu a byl zachvácen šílenstvím.
"To jsem věděl, že biskup nepřijde, oni ho zatkli, protože měl také akcie. Ale uvidíme. Draze prodám svůj život. Jen ať mi dají zbraně…"
Charles Sanson odešel a pokynul pomocníkům, aby konali svou povinnost, aby ho uvázali na fošnu, na které měl být lámán. Odsouzenec byl přivázán s roztaženýma nohama a rukama na dvě zkřížená dřeva tak přeříznutá, aby údy přečnívaly. Kat mu měl tyčí rozbíjet rámě, předloktí, stehna, lýtka a prsa. Potom ho přivázali na malé vozové kolo se zlomenými údy na zádech a s tváří obrácenou k nebi, aby v této pozici zemřel.
K hraběti přistoupil kněz, který dal zatím rozhřešení Piemonťanovi a řekl mu:
"Můj synu, odřekněte se citu hněvu a pomsty, které kalí vaše poslední okamžiky. Myslete jen na boha. On je

svrchovaným původcem veškeré spravedlnosti. On vám přičte k dobru tuto smrt, předstoupíte-li před něho s pokorným srdcem. Budu za vás odříkávat modlitby umírajících."
Můj předek myslel na prosby pana de Créquy. Neslíbil mu, že nenechá hraběte trpět? A ta hrozná poprava začínala!
Charles Sanson byl okamžitě rozhodnut. Princ nedostál svému slovu, musel mu tedy dostát kat.
Odevzdal železnou tyč nejstaršímu a nejoddanějšímu pomocníkovi, vzal jemný provaz, otočil ho obratně okolo krku hraběte a v okamžiku, kdy pomocník zvedal těžkou tyč, aby roztříštil nešťastníkovi údy, stáhl silně provaz. Ušetřil ho tak nejstrašnějších muk, jaká kdy vymyslela lidská ukrutnost.
K hraběti de Horn přistoupil kněz a kat položil prst na ústa. Prosil ho tak, aby mlčel. Ten odpověděl lehkým pokynutím hlavy.
Několik okamžiků po popravě vjel na náměstí de Gréve kočár, tažený šesti koňmi a se šesti lokaji ve velké livreji vzadu. Byl to kočár vévody de Croy d'Havré, jehož znak na dvířkách byl zakryt černým flórem. Zanedlouho přijely další dvě ekvipáže a postavily se vedle první na severní straně náměstí. Všechny kočáry byly smutečně potaženy. Záclony byly zataženy, aby vznešené návštěvníky uchránily před krutou podívanou a aby je ukryly před očima zvědavého davu. Ale lid brzy věděl, že jsou to povozy knížete de Ligne, vévody de Rohan a jednoho Crouye, potomka rodu Arpádova, který sahá až k Attilovi a právem tvrdí, že má větší nároky na uherskou korunu než Habsburkové. Sanson se divil, že tam není také markýz de Créquy. Náhle vjely na náměstí dva kočáry, snad ještě nádherněji vystrojené, a postavily se k předešlým.
Byl to konečně markýz de Créquy. Dal otevřít kočár a vystoupil na náměstí v uniformě generála plukovníka a generálního inspektora armády se řádem Zlatého rouna, velkokřížem sv. Ludvíka a velkokřížem sv. Jana Jeruzalémského. Přes velikou bolest, která se dala z jeho tváře vyčíst, kráčel pevným krokem po náměstí. Dav se uctivě rozestoupil.
Jakmile úřední komisař pana de Créquy uviděl, opustil balkón radnice a odešel. Markýz šel přímo a s přísnou tváří k mému předkovi. Upřel na něho chmurný pohled a řekl mu drsným hlasem: "A vy pane, jak jste dostál svým slibům?"
"Monseigneur," odpověděl Charles Sanson, "dnes ráno v osm hodin pan hrabě de Horn už nežil a tyč mých lidí tloukla jen do mrtvoly."

Kněz potvrdil katova slova.
"Dobrá," řekl mírnějším tónem a se zřejmým ulehčením Créquy, "náš rod si vzpomene, že se setkal s lidskostí aspoň u kata, když nemohl u regenta a u parlamentu ničeho dosáhnout."
Odvázali tělo hraběte, aby ho odnesli do markýzova kočáru. Ta ubohá mrtvola byla tak zmrzačena, že údy div neodpadly od těla.
Kočáry se daly do pohybu. Jely k paláci hraběnky de Montmorency-Longy, rozené de Horn, kde bylo tělo hraběte položeno do rakve a vystaveno v ozářené kapli.
Mezitím se vrátil do Paříže princ František Lotrinský, biskup v Bayeux. Byl nešťastný, že svému příbuznému nemohl poskytnout poslední útěchu.
Tato událost pobouřila proti regentovi a jeho oblíbencům nejvyšší osobnosti státu.
Byl hrabě de Horn skutečně nevinný?
Pan de Horn a rytíř de Milhe si nedali schůzku s tím židem proto, aby ho oloupili, ale jen proto, aby jim vrátil značnou sumu v akciích Královské banky, které mu hrabě skutečně svěřil. Žid prý to zapřel a unáhlil se tak, že hraběte udeřil do obličeje. Mladý šlechtic, který měl po svých předcích vznětlivou krev, se neudržel, vzal nůž, který ležel na stole, zasadil židovi ránu do ramene. Rytíř de Milhe dokončil vraždu a zmocnil se tobolky, o jejíž obsah se hrabě vůbec nechtěl dělit.
Charles Sanson odřízl kadeř světlých vlasů z mladé hlavy, kterou stihla tak rychlá smrt. Zabalil je do sáčku a poslal je markýze de Parabére se slovy: Slíbená památka.

Kapitola 11 - Cartouche
Dne 15. října 1721 žila Paříž v horečce jako po nějakém vítězství. Lidé si oznamovali novinu, kterou mnozí přijímali s nedůvěrou.
"Cartouche byl chycen."
Podle hluku, jaký vyvolalo jeho zatčení, si můžeme představit, jak se obyvatelé Cartouche báli. Přes deset let loupil jejich majetek.
Cartouche zůstal ideálem zlodějů osmnáctého století. V tom zločinci je cosi, co připomíná středověkého loupežníka a zároveň taškáře naší doby. Užívá často násilí, ale jeho oblíbenou zbraní je lest. V ní je dokonalým mistrem.
Co se vypráví o jeho mládí, je pověst, kterou nechci vyvracet. Byl střídavě tulákem, verbířem a vojákem, a zdá se, že přišel do Paříže kolem roku 1715.
Cartouche kolem sebe shromáždil bandu, kterou výborně zorganizoval a která měla své spojence a špehouny ve všech vrstvách obyvatelstva, přechovávače v každém koutě ulice. Měla i své ranhojiče.
Policie proti ní byla téměř bezmocná. Zlodějů bylo tolik a noční přepadení tak častá, že lidé vycházeli večer jen s doprovodem, a přesto všechny akce zločinců byly korunovány úspěchem.
Cartoucheova síla a odvaha, jeho genialita při vymýšlení lstí, jeho akrobatická hbitost, energie a hlavně jeho opravdu vynikající inteligence ho určovaly, aby se stal náčelníkem všech těch band. Do módy ho uvedla jistá dobrodružství, v nichž hráli šlechtici úlohu, kterou značně zveličily klepy v salónech, jeho popularitu dovršil šťastný útěk ze žaláře a několik originálních krádeží.
Krádež na účet arcibiskupa v Bourges poskytla vypravěčům novinek látku na několik dní. Jeho Milost kardinál de

Gosvers, arcibiskup v Bourges, se vydal na cestu a nedaleko Saint-Denisu byl zastaven a oloupen Cartoucheovou bandou. Vzali mu pastýřský kříž, arcibiskupský prsten, deset zlaťáků, paštiku z červenek, dvě láhve tokajského vína, které vyhrál na panu de Breteuil - malé výkupné za tak vznešenou kořist.
Satirický duch té doby z toho udělal maličkou skandální historku.
Tvrdilo se, že zloději považovali abbé Céruttiho, kterého měl arcibiskup ve svém kočáře a který byl velmi mladý a velmi hezký, za slečnu v kutně.
Když byl monsignor rozhněván touto domněnkou, Cartouche vynadal svému podřízenému slovy: "Já tě naučím, nerespektovat ctihodné pány duchovní. Podívejme se na toho čertem prolezlého chlapíka, který se odváží přepadnout bourgeského kardinála! Copak nevíš, že nebere desátky, když jeho poddané postihne krupobití?"
Hrdinkou jedné z těch málo věrohodných historek bylá i paní markýza de Beauffremont.
Tvrdili o ní, že rozdává propustky, aby byly rozděleny nočním zlodějům, že je podivuhodné, jaký vliv má na Cartouche.
Tady je důvod, kterému byly připisovány tyto výhody:
Když jednou v noci odešla do své ložnice a když ji komorné svlékly, propustila je a dala se do psaní. Náhle zaslechla temný hluk v komíně a za chvíli spatřila až po zuby ozbrojeného muže, který se valil v oblaku sazí a omítky.
"Smím se vás zeptat, madame, s kým mám tu čest?"
"Pane," koktala markýza a třásla se hrůzou, "já jsem paní de Beauffremont, ale vás vůbec neznám. Nevypadáte a nechováte se jako zloděj, nevím, proč přicházíte do mého pokoje v noci a komínem."
"Madam," odpověděl prý neznámý, "račte mě omluvit, nevěděl jsem přesně, kam se dostanu. Dovolte, abych vás poprosil, abyste mě laskavě doprovodila k vratům svého paláce."
Současně vytáhl pistoli a vzal rozsvícenou svíčku.
"Ale, pane!"
"Madam, buďte tak laskava a pospěšte si," dodal a natáhl pistoli.
"Sejdeme společně a vy poručíte, aby mi otevřeli."
Všechno se stalo podle přání smělého návštěvníka.
Paní de Beauffremont si musela na chvíli sednout v lóži vrátného, tak byla vyděšena.
Zaslechla klepání na okno a hlas muže s pistolí, který říkal:
"Pane vrátný, dnes jsem udělal asi dvě míle po střechách, abych utekl policejním vyzvědačům, kteří mě pronásledovali. Ne abyste řekl svému pánovi, že to bylo milostné dobrodružství, že jsem milencem paní de Beauffremont. Jinak byste měl co dělat s Cartouchem. Ostatně o mně uslyšíte pozítří, pošlu něco městskou poštou."
Dva nebo tři dny po té příhodě dostala paní de Beauffremont omluvný a děkovný dopis. S listem přišla krabička s krásným nezasazeným diamantem, který klenotnice odhadla na dva tisíce tolarů. Tuto sumu věnoval pan Beauffremont nemocným.
Jindy Cartouche oloupil policejního náčelníka o jeho stříbrné nádobí za bílého dne.
Úředníkova jídelna byla v přízemí jeho domu a okna vedla na dvůr. V poledne, když chtěl usednout ke stolu, se s hlomozem otevřela vrata a do dvora vjel nádherný kočár. Vzadu stáli dva ohromní lokajové. Z kočáru vystoupil stařec, ohlásil se jako urozený Angličan a přál si mluvit s panem policejním náčelníkem. Uvedli ho do jídelny.
Vznešený cizinec se velice omlouval a řekl, že chce s panem náčelníkem promluvit jen několik slov. Odvedli ho do kouta místnosti a on se postavil tak, aby se úředník musel otočit zády k oknům. Vyprávěl, že dostal anonymní dopis, že příští noc přepadnou bandité hotel, ve kterém bydlí, prosil o stráže a slíbil sto zlaťáků policistům, když se podaří chytit Cartouche.
Rozloučil se se svým hostitelem, který ho doprovodil ke kočáru, a pak se chvilku ode dveří díval za vzdalujícím se vozem. Byl vyrušen pokřikem sluhy, který viděl, že zmizelo stříbrné nádobí.
Cartouche hrál svou roli tak dobře, že policejní náčelník svého návštěvníka hájil proti obvinění a tvrdil, že se vůbec nepřiblížil ke stolu.
Ale několik vojáků spatřilo sluhy vznešeného cizince opřené o okno. Stůl byl blízko okna a zatímco nepravý Angličan bavil pana policejního náčelníka, natáhli velicí lokajové ruce a ukradli příbory.
Za několik okamžiků se toto obvinění potvrdilo, protože veřejný posluha přinesl náčelníkovi tucet lžic a vidliček z pěkného cínu náhradou za ty, o které přišel.
Bylo to 27. října, kdy Charles Sanson uviděl Chartouche poprvé. Byl ještě v Chateletu (soudní budova v Paříži) a u vrat vězení se tísnil zástup lidí. Nejchtivější byly ženy. Regentova milenka, paní de Parabére, chtěla první pohlédnout do tváře muže, kterému se přičítalo tolik štěstí v lásce jako zločinů.
Přišla do Chateletu přestrojená za švadlenu a doprovázená pány de Nocé a de Tresnel.
"Jeho obličej byl ošklivý a vrásčitý," napsal Charles Sanson, "a hleděli jsme na něho s údivem. Tak nás překvapovalo pomyšlení, že z té opice udělali zloděje srdcí."
Pro pokus o útěk byl Cartouche dopraven do Conciergerie.
Proces byl krátký. 26. listopadu vynesl soud rozsudek, který odsuzoval Cartouche a pět jeho kompliců, aby po řádném a mimořádném mučení byli lámáni, druzí dva měli být oběšeni.
O den později podstoupil Cartouche mučení. Průtrž, kterou na něm našli lékaři, ho ušetřila houpačky. (Obžalovaný byl vyzdvižen provazem, zavěšeným na kladce u stropu, na pravou ruku mu přivázali závaží 180 liber a mezi hřbety obou rukou, svázaných na zádech, vkládali železný klíč, při mimořádném mučení zavěšovali na odsouzencovy nohy závaží těžké 252 liber, potom ho vytáhli až ke stropu a spouštěli ho prudkým pádem, při kterém se vymkly údy. Toto mučení se provádělo třikrát za sebou.)
S neobyčejnou stálostí a pevností snesl španělské boty až do osmého klínu.
Položili ho na matraci a odnesli do kaple Conciergerie, kde se ho snažil farář od sv. Bartoloměje obměkčit, aby vše

přiznal. Tesař v mučírně dostal rozkaz, aby na náměstí postavil pět kol a dvě šibenice. Po městě se rychle roznesla zpráva o popravě.
Náměstí de Gréve i přilehlé ulice byly plné lidí, okna byla pronajata za velké sumy.
Ve dvě hodiny odpoledne byl vydán rozkaz, aby byla odstraněna čtyři kola a jedna šibenice. Asi ve čtyři hodiny se Charles Sanson se svými sluhy vydal do Conciergerie.
Cartouche byl velmi bledý, ale zdálo se, že na tu železnou duši neměla vliv ani vytrpěná muka, ani blízká smrt.
Když byl vyzdvižen na káru, která čekala před vraty vězení, ohlašoval Charles zástupu tradičním voláním, že se smutný průvod dává na cestu.
Cartouche se zeptal Sansona, jestli jsou ostatní káry před nimi. Ten mu odpověděl, že kromě jeho káry tady žádná jiná není.
Když uviděl na popravišti jen jedno kolo, na čele mu vyrazily veliké krůpěje potu a on několikrát opakoval:
"Ti zrádci! Ti zrádci!"
Když k němu přistoupil soudní kancelista, prohlásil Cartouche, že se chce přiznat, a byl odveden do radnice za soudci.
Popraviště zůstalo na náměstí celou noc a celou noc zde zůstala také většina lidí.
Okna zazářila jako při nějaké slavnosti. Byl silný mráz. Na náměstí se rozdělávaly ohně.
Jedlo se, pilo se, zpívalo se, a nikdo si nepřipouštěl, že lidi tak rozradostňovala smrt člověka.
Než byl Cartouche vpleten na kolo, měl být tajně uškrcen.
Ale ve svém rozčilení nebo zmatku, jaký ta mimořádná poprava vyvolala, zapomněl kancelista retentum ohlásit popravčímu mistru.
Při svém křehkém zjevu měl Cartouche tak silnou konstrukci, že bylo třeba jedenácti ran, aby byl rozlámán. A přes opačnou výpověď kancelistovu mohu tvrdit, že žil ještě dvacet minut po vpletení na kolo.

Kapitola 12 - Francois Damiens
Charles Sanson zemřel 12. září 1726, sotva pětatřicetiletý. Byl otcem dcery Anny Renáty, narozené v roce 1710, která se provdala za jakéhosi Zelle v Soissonu, a dvou synů.
Charles Jean Baptiste Sanson se narodil v roce 1719 a Nicolas Charles Gabriel Sanson o dva roky později. Nízký věk obou synů mohl být pro Martu Dubutovou důvodem, aby odmítla nástupnictví v úřadě. Ale ona rozhodla jinak a podnikla kroky k tomu, aby Charles Jean Baptiste byl dosazen na úřad svého otce. Sotva sedmiletý Charles Jean Baptiste byl jmenován popravčím mistrem. Za jeho nedospělosti ho zastupoval Georges Hérisson a po něm jakýsi Prudhomme.
Je jasné, že toto dítě, i když bylo přítomno popravám, nemohlo zaznamenávat své dojmy. Proto je v Pamětech mezera, která mě nutí mlčet o mnohých popravách. Teď vám popíši popravu, jejíž neslýchaná ukrutnost byla v podivném kontrastu s volnými mravy doby, která byla jejím svědkem.

Robert Francois Damiens se narodil 9. ledna 1715 ve vesnici Thieuloy, pět mil od Arrasu.
Jeho otec, který měl dříve statek, se stal oráčem. Když měl devět let, zemřela mu matka. V šestnácti letech vstoupil do služby u jednoho nájemce dvora ve svém rodném kraji.
Damiensovy špatné sklony se projevovaly už v mládí. Měl zasmušilou a nevrlou povahu. Sebemenší příčina u něho vyvolávala nesmyslný hněv. Jeho záliba v zahálce a tuláctví byla příčinou toho, že dlouho nevydržel u jednoho pána. Byl polním dělníkem, zámečníkem, sklepníkem, kuchtíkem. Jako sluha v koleji Ludvíka Velikého se v Paříži roku 1739 oženil s dcerou jedné kuchařky.
Měl dvě děti. Syna, který zemřel, když mu bylo šest let, a dceru. Sedmnáct let měnil místa a skončil tím, že 4. července roku 1756 okradl svého posledního pána o dvě stě čtyřicet zlaťáků.
Aby se vyhnul pronásledování, utekl do Picardie a potom do Poperinghe. V té době byla ve Francii všeobecná nespokojenost: V širokých vrstvách se začalo volat po svobodě. Byly odpírány svátosti a pohřby. Parlament rozhodl proti duchovenstvu, král rozpustil parlament.
Těmito dekrety nepořádek ještě vzrostl. Daně byly stále vyšší a Ludvík XV. ztrácel vážnost. Králův majestát byl v takové neúctě, že když nařídil, aby byli pochytáni a odvezeni do Kanady všichni lidé bez zaměstnání a tuláci, rozšířily se fámy, že král dává unášet děti, aby se koupal v jejich krvi.
Kvůli těmto obviněním došlo v Paříži k povstání. V Poperinghe se Damiens seznámil s chudým punčochářem jménem Nicolas Playoust a bydlel s ním v jedné místnosti.
Nicolas Playoust při vyšetřování prohlásil, že mu Damiens připadal trochu jako blázen.
Damiens naopak obvinil svého hostitele z čarodějnictví, protože pod svou postelí našel svíčku se sedmi dírkami.
Tato svíčka se mu v ruce zlomila a kdosi mu předpověděl, že jestli zlomí nedopatřením svíčku, bude navždy nešťastný.
Playoust ho musel dovést ke svíčkaři, od kterého tu svíčku koupil, a ten mu musel potvrdit, že dírky tam udělal on.
Damiens prý často říkal: "Já se vrátím do Paříže a zemřu tam. Jestliže však zemřu, zemře také nejvyšší pán světa."
Celé hodiny sedával zamyšlen a rty se mu pohybovaly, jako by odříkával modlitby.
Jednou v noci, když leželi vedle sebe, Damiens náhle vstal a utekl do sklepa. Přitom vyrážel šílené výkřiky a zase obviňoval svého přítele z čarodějnictví.
Damiens opustil Playousta 10. září 1756. Vrátil se do Paříže s pevným rozhodnutím zabít krále. Po příchodu poslal pro svého bratra a řekl mu, že se vrátil, protože členové parlamentu podali žádost o propuštění.
Pak ho poprosil, aby ho objal, protože se prý vidí možná naposledy.
Do Versailles přišel Damiens v úterý 4. ledna ve tři hodiny ráno. Celý den se potuloval kolem zámku.
Král byl v Trianonu (zámek u Versailles). Damiens si stěžoval hostinské, že králova nepřítomnost zdržuje vyřízení jeho

záležitosti.
V noci z úterka na středu mu nebylo dobře. Prosil hospodskou, aby poslala pro ranhojiče, aby mu pustil žilou. Protože ale vypadal zdravě, mysleli, že žertuje.
Ve středu s chutí posnídal a ve dvě hodiny odpoledne se vydal do zámku. Jeden sluha mu řekl, že král je ve Versailles u svých tet a do Trianonu se vrátí až večer.
Damiens se zase až do večera toulal. V půl šesté prozrazoval hluk koní a vozů, že král odjede. Damiens šel za královým vozem a ukryl se v jednom výklenku na schodišti.

Kapitola 13 - Atentát

Ludvík XV. vyšel z komnat svých tet doprovázen dauphinem (korunní princ) a částí dvora.
Šel po schodišti ke kočáru. Byla tma a zima. V okamžiku, kdy král kladl nohu na stupátko vozu, vrazil mezi gardisty muž s kloboukem na hlavě, protlačil se mezi dauphinem a vévodou d'Ayen a vrhl se na krále.
Ten vykřikl: "Dostal jsem silnou ránu pěstí."
Ve zmatku, který mezi zvědavci vznikl, si nikdo nedovedl vysvětlit, co se vlastně stalo.
Jen sluhovi jménem Sélim se zdálo, že králi položil ruku na rameno neznámý člověk.
Vrhl se na něho a za pomoci dvou kamarádů ho zadržel. Mezitím si král sáhl pod vestu, vytáhl ruku celou zakrvácenou a řekl: "Jsem raněn."
Otočil se, uviděl muže, kterého sluhové drželi, a dodal: "To je ten, co mě bodl. Zatkněte ho, ale hlavně mu neubližujte."
A vrátil se do komnaty. Zatčený měl vysokou postavu, podlouhlé tváře s orlím nosem, vpadlýma očima a kudrnatými vlasy jako čert. Mohlo mu být přes čtyřicet let.
Prohlédli ho a našli u něho zbraň, kterou bodl krále. Byl to nůž se dvěma želízky: jedním obyčejným, druhým velikým.
V jeho kapsách našli sedmatřicet zlaťáků, drobné peníze a knížku Křesťanské modlitby a naučení.
Na první otázku odpověděl, že se jmenuje Franmis Damiens. Řekl, že on zasadil tu ránu a že to udělal pro Boha a pro lid.
Jeden gardista se ho ptal, jestli peníze, které u něho našli, nejsou odměnou za jeho zločin. Odpověděl prudce: "Nemám pro vás odpověď!"
Potom zvolal, jako by měl výčitky svědomí: "Ať dají pozor na pana dauphina, ať pan dauphin dnes nechodí ven!"
Tato slova, která ten šílenec pronesl snad jen v deliriu pýchy, aby zvýšil svou důležitost, vzbudila domněnku, že Damiens je jen jedním ze spiklenců, kteří ohrožují celou královskou rodinu.
Gardisté ve své horlivosti zapomněli, že jsou šlechtici a důstojníky, a začali ho mučit.
Přivázali Damiense na lavici a začali ho týrat a zpovídat.
Mezitím byl král doveden do svých komnat, vysvlečen a uložen do postele.
Veliké množství krve, které proudilo z rány, nahánělo strach. Lékaři však všechny uklidnili.
Damiensův nůž, který prorazil trojnásobný oděv, zranil krále na pravé straně.
Ostří vniklo na tři prsty hluboko, mezi čtvrté a páté žebro, ale žádný důležitý orgán nebyl zasažen.
Krále, který byl v prvních chvílích tak chladnokrevný, se zmocnilo silné rozčilení, když zaslechl, jak jeden dvořan řekl lékaři, že rána sice může být lehká, ale že nůž mohl být napuštěn jedem.
Královy obavy tak vzrostly, že zavolal zpovědníka, který mu pětkrát nebo šestkrát musel dát rozhřešení.
Mocnář pak nařídil dauphinovi, aby místo něho předsedal v radě, a počínal si jako člověk, který je přesvědčen, že brzy umře. Králův strach naplnil zděšením celý palác. Gardisté zdvojnásobili mučení.
Damiensovy odpovědi byly neurčité a nesouvislé. Tvrdil, že nechtěl krále zabít, že ho chtěl jen vystrašit, aby nepronásledoval parlament a nevyháněl pařížského arcibiskupa.
Odpovědi odhalovaly chorobný stav jeho mozku. Na strážnici přišel pan de Machault, strážce pečeti.
U krbu vzal dvoje kleště, nechal je rozžhavit, a když byly rudé, začal jimi trhat ubožákovy nohy.
Přes silné trýznění se Damiens nechtěl k ničemu přiznat. Jen řekl těm, kteří ho mučili, že jednají proti vůli Jeho Veličenstva, který nařídil, aby vrahovi neubližovali.
Zápach, který vznikal z jeho popálenin, byl tak silný, že ho bylo cítit až do prvního patra. V tom okamžiku vstoupil do místnosti vévoda d'Ayen a všem řekl, že má-li po boku meč, nezastává roli mučitele a přenechá to lidem zákona.
Pan de Machault však nařídil gardistům, aby hodili do krbu dvě otepi a přistrčil Damiense k ohni, jehož žár spaloval jeho nohy. A protože nemluvil, hrozil mu strážce pečeti, že ho dá hodit do plamenů.
Této scéně udělal konec poručík zámecké policie pan Leclerc de Boillet, který si vyžádal provinilce a odvolával se na svou pravomoc vyšetřovat spáchaný zločin a dopravil ho do vězení.
Ve čtvrtek ráno se po Paříži roznesla zpráva, že král byl zavražděn, a dávná náklonnost města k panovníkovi, kterou oslabily jeho chyby, se vrátila.
Arcibiskup pařížský nařídil čtyřicetihodinové modlitby za královo uzdravení, kostely byly příliš malé pro dav, který se do nich hrnul všemi vraty.
Členové parlamentu, kteří se vzdali svého úřadu, nabídli králi, že se zase ujmou svých funkcí, aby soudili viníka.
Z venkova poslaly všechny stavy ke stupňům trůnu projevy oddanosti. Ale toto vzkypění lásky lidu mělo tak krátké trvání jako nebezpečí, které je vyvolalo.
Za několik dní zůstala po ráně Ludvíka XV. jen nepatrná jizva a národ si už ani skoro nevzpomněl, že pro něj několik hodin zase existoval milovaný Ludvík.
Druhý den zahájil poručík zámecké stráže vyšetřování. Damiens mezi jiným uvedl, že ho ta zločinná myšlenka pronásledovala už dlouho a že ho do Paříže přivedla silnější vůle, než byla jeho.
Vyzvali ho, aby jmenoval své spoluviníky. Odpověděl, že pro tuto chvíli nemá, co by řekl, že by bylo po všem, kdyby

jmenoval ty, kteří ho dohnali ke zločinu.
Druhý Damiensův výslech byl přesným opakováním prvního. Dne 17. ledna byl vězeň dopraven do Paříže.
Stav jeho nohou mu nedovoloval jediný pohyb, proto byl položen na matraci a donesen na vůz. Doprovod byl veliký.
Asi se stále ještě věřilo, že existuje nějaké spiknutí, a byly obavy, aby se domnělí společníci nepokusili Damiense unést a někam ho ukrýt.
Damiens byl zavřen v Conciergerie v kruhovité kobce o průměru dvanácti stop. Světlo a vzduch tam vnikaly, nebo vlastně nevnikaly úzkým otvorem v jedné zdi tlusté patnáct stop.
Vzduch se vyměňoval tak špatně, že na návrh lékařů tam byly dány voskové svíčky místo lojových lampiček, které hořely ve dne v noci a jejichž zápach ohrožoval vězňovo zdraví.
Vězeň byl svázán do jakési svěrací kazajky, v které se vůbec nemohl pohnout.
Ležel nohama ke dveřím na lůžku, jehož záhlaví se zvyšovalo a snižovalo pomocí háku.
Toto hrozné mučení trvalo už sedmapadesát dní, když poprosil své strážce, aby mu dali jinou polohu.
Za popsání stojí přístroj, kterým byl upoután na lože. Byla to jakási mříž z řemenů, upevněných po stranách lůžka, která mu svírala ramena, boky a nohy, otáčela se jako pouta kolem zápěstí a ponechávala vězni jen možnost donést ruku k ústům.
Ale to nebylo všechno.
Bylo určeno dvanáct vojáků, aby nad ním bděli ve dne v noci. Jejich stanoviště bylo právě nad žalářem.
Každé dvě hodiny přicházeli k Damiensovu lůžku. Žádný z vojáků nesměl odejít z Conciergerie před ukončením procesu. Čtyři vojáci nosili vězni jídlo. Ti také nesměli opustit vězeňskou budovu. Lékař a ranhojič parlamentu navštěvovali vraha třikrát denně a každý den podávali prvnímu prezidentovi zprávu o jeho zdravotním stavu.
Ranhojič spal v Conciergerie.
Jeden zřízenec královy kuchyně připravoval vězni jídlo. Měl zakázáno podat mu něco, co předtím nevyzkoušel na některých zvířatech.
Při takové přemrštěné opatrnosti, s jakou bděli nad nešťastníkem, pro kterého by stačil blázinec, se člověk ptal, jakému pobloužnění podléhali ti, kteří ji nařizovali, kdyby při vášnivém zápasu parlamentu s duchovenstvem nebylo jasné, že Damiensův proces je politickou zbraní, kterou strany potíraly své protivníky.

Kapitola 14 - Proces

Smyslnost krále Ludvíka XV. a z ní vyplývající sobectví ho mohly učinit lhostejným k utrpení lidu. Nebyl však ukrutný. Způsob, jak nakládali s Damiensem, v něm budil hrůzu, často o tom mluvil s odporem, ale pochlebování, kterým byl obklopen od svého dětství, čerpal přehnané mínění o majestátu své osoby. Byl přesvědčen, že útok na něho je útokem na boha. Měl přece ale starosti o zdraví svého vraha. Vypadalo to, jako by se pokládal odpovědným za jeho život, dokud soudcové nerozhodnou o jeho osudu.
Proces se protahoval. Parlament, který se nepřímo cítil vázán sympatiemi, pokládal za svou povinnost informovat se co nejpodrobněji.
Bylo zatčeno osmnáct osob pro podezření, že byly smluveny s vrahem, protože vedly řeči, ze kterých se dalo usuzovat, že o spiknutí proti králi věděly. Ale vyšetřující soudci nic nezjistili. Domnělé spiknutí se rozplývalo v nic a domnělí spoluviníci byli shledáni nevinnými. Damiensova nová vyšetřování potvrdila, že je nutno pokládat ho za blázna.
Před trestní komorou se objevil 17. března. Stále tvrdil, že chtěl krále jen vystrašit a přimět ho, aby propustil ministry, kteří jediní jsou vinni. Popřel, že měl spoluviníky, a přísahal, že je nenajdou, i kdyby prohledali celou zem.
V sobotu 26. března se shromáždila velká komora. Urození princové, vévodové a velmožové, presidenti a radové byli na svých místech.
Když se Damiens posadil na lavici obžalovaných, zdálo se, že čerpá z důležitosti, jakou přikládali jeho osobě, zvláštní duchapřítomnost.
Z výsledků vyšetřování učinil generální prokurátor závěry a zapečetěné je položil na stůl soudního dvora. Po několika nových otázkách vyzval pan Pasquier obžalovaného, aby jmenoval spoluviníky.
"Přiznáte-li své spoluviníky," řekl mu, "bude to jediná vaše omluva před bohem a před lidmi."
"Nemám, k čemu bych se přiznal," odpověděl Damiens.
Generální prokurátor navrhoval, aby byl Damiens odsouzen k trestu královrahů a k předchozímu mučení. V sedm hodin večer pronesl soud tento rozsudek:

"Soudní dvůr prohlašuje Roberta Francoice Damiense za usvědčeného ze zločinu urážky Veličenstva, pro velmi zlomyslnou a zavržitelnou otcovraždu, které se dopustil na osobě králově, a odsuzuje obžalovaného k tomu, aby konal pokání před hlavními vraty pařížského kostela, kam bude dovezen v káře, v ruce bude mít hořící voskovou pochodeň. Tam má na kolenou říci, že se zlomyslně a zrádně dopustil otcovraždy a poranil krále nožem. Potom má být odveden na náměstí de Gréve a na popravišti má být trhán kleštěmi na prsních bradavkách, pažích, stehnech a lýtkách. Jeho pravá ruka má být pálena na silném ohni a na místa, na kterých bude trhán kleštěmi, má být nalito roztavené olovo, vařící olej, hořící smůla a vosk rozpuštěný se sírou, a potom má být jeho tělo taženo a roztrháno čtyřmi koňmi a jeho údy hozeny do ohně, spáleny na popel a hozeny do větru. Jeho movité i nemovité jmění prohlašuje za propadlé ve prospěch krále. Nařizuje, aby před popravou byl podroben řádnému a mimořádnému mučení, aby vyzradil své spoluviníky. Nařizuje, aby dům, ve kterém se narodil, byl srovnán se zemí a na tom místě nesmí být postavena jiná budova. Prohlašuje za správné a platné odsouzení in contumaciam jakési osoby, staré pětatřicet až čtyřicet let, asi pět stop vysoké, v dosti obnošeném obleku a jednoduchém klobouku na hlavě.

Dáno v parlamentě před velikou komorou, shromážděnou dne 26. března 1757.
Richard.

Tento rozsudek, který tak puntičkářsky určoval podrobnosti popravy, jejichž výčet stačí, aby čtenář získal obrázek o neodolatelné hrůze, vůbec neustanovoval, jakého druhu má být Damiensovo mučení. U generálního prokurátora se vážně uvažovalo o předběžném mučení, a když veřejnost byla těmi hroznými věcmi nakažena, přicházeli prostí soukromníci na pomoc úřední obraznosti a navrhovali různé způsoby mučení, které dělaly větší čest jejich vynalézavému duchu než jejich citlivosti. Soudní chirurgové různé návrhy zkoumali a rozhodli, že mučení španělskou botou je stále ještě nejraznější a že velmi málo ohrožuje odsouzencův život.

Kapitola 15 - Čtvrcení
Charles Jean Baptiste Sanson byl ochrnutím údů upoután na lůžko. Charles Henry Sanson, jeho nejstarší syn a ustanovený nástupce, měl teprve sedmnáct let. Už dva roky zastával úřad svého otce, ale ještě neměl oficiální titul popravčího mistra a nemohl být pověřen popravou, jakou znal jen z doslechu. Generální prokurátor tedy nařídil, aby Charles Henry Sanson a jeho pomocníci byli k dispozici Gabrielu Sansonovi.
Popraviště bylo postaveno v noci 27. března.
V pondělí 28. března v sedm hodin ráno přišli Gabriel Sanson, jeho synovec Charles Henry Sanson a jejich pomocníci na náměstí de Gréve, aby se přesvědčili, jestli bylo vše připraveno podle rozkazů soudního dvora. Popraviště stálo na prostranství velikém sto čtverečních stop, které bylo obehnáno silnými palisádami. Ohrada měla jen dva vchody, jeden pro odsouzence, popravčí mistry a ozbrojenou moc, druhý, spojený s hlavním vchodem od radnice jakousi chodbou, rovněž opevněnou palisádami.
Damiens byl vytažen ze svého žaláře a přiveden do jedné síně v přízemí. Pochopové ho nesli v jakémsi koženém vaku, z něhož mu vyčnívala jen hlava.
Zbavili ho jeho obalu, kancelista mu poručil, aby poklekl, a přečetl mu rozsudek.
Damiens poslouchal se zvláštní pozorností všechno, co se týkalo jeho mučení, když se ale kancelista dostal k ustanovením, která se týkala jeho domnělého nezvěstného spoluviníka, hleděl na všechny přítomné se zjevnou zvědavostí. Snad mezi nimi hledal toho, z jehož rukou měl přijmout smrt. Jeho obličej byl bledý jako vosk, zdálo se, že ho denní světlo oslňuje, jeho víčka se křečovitě otvírala a zavírala, ale jeho oči neztratily lesk.
Když kancelista dokončil, pokynul Damiensovým pochopům, aby mu pomohli vstát.
Gabriel Sanson k němu přistoupil a položil mu ruku na temeno. Damiens se při tom dotyku zachvěl a zmateně se na něj podíval. Ale v tom okamžiku vstoupil farář od svatého Pavla a královrahova tvář byla najednou klidná a usměvavá.
Farář šel k němu a Damiens se pokusil uvolnit si ruce, které pomocníci právě poutali, aby stiskl ruce zpovědníkovy.
Ten poprosil přítomné, aby odstoupili, a oba zůstali stát uprostřed síně. Kněz s ním tiše mluvil. Zdálo se, že se Damiens vroucně modlil.
Farář nesměl být při mučení. Oznámil Damiensovi, že na něho bude čekat v kapli Conciergerie, kde se za něho bude modlit.
Kuchař, který připravoval jídla pro Damiense, mu navrhl, aby něco pojedl. Ten chvíli váhal, díval se pozorně na jídla v koši, potom řekl: "K čemu to? Dejte to chudým, ti z toho alespoň budou něco mít."
Když ho upozornil, že při mučení bude potřebovat hodně sil, odvětil mu zmateným tónem: "Bůh je má síla!"
Damiense zase strčili do vaku a odnesli ho do mučírny, kde už byli komisaři.
Složil obvyklou přísahu, že bude mluvit pravdu, a byl podroben poslednímu výslechu.
Ten trval půldruhé hodiny. Odpovídal dost klidně na otázky, které mu pan Pasquier kladl, ale v přestávkách jevil neobyčejné rozčilení. Zmítal sebou na lavici, koulel očima a stále se snažil otočit se na stranu, kde stáli popravčí mistři a jejich pomocníci.
Konečně se komisaři - soudcové zvedli a oznámili mu, že bude podroben mučení, protože se k ničemu nepřiznal.
Obklopili ho popravčí mistři a hlavní zřízenec mučírny mu přiložil španělské boty, které stáhl provazy silněji než obyčejně.
Byla to ostrá bolest. Damiens vyrážel hrozné výkřiky. Jeho obličej zesinal, hlava se mu zvrátila dozadu a zdálo se, že omdlel.
Přistoupili chirurgové, zkusili puls a prohlásili, že ta mdloba není nic vážného.
Damiens otevřel oči a žádal o nápoj. Podali mu sklenici vody, ale on chtěl víno.
Charles Henry Sanson mu pomohl, aby se napil. Pak hluboce vzdychl, zase zavřel oči a šeptal modlitby. Obstoupili ho kancelista, dva soudní vykonavatelé, popravčí mistři a jejich sluhové. Dva soudcové se zvedli a procházeli se po pokoji. Prezident Molé byl velmi bledý a bylo vidět, jak se mu třese pero, které držel v ruce.
Za půl hodiny se pokračovalo v mučení. Mučitel Fremy zarazil první kolík.
Zase začaly Damiensovy výkřiky. Byly tak ostré a tak táhlé, že první prezident mu nemohl klást obvyklé otázky.
Konečně uprostřed vytí, proklínání a modliteb, které se mu draly z úst, obvinil jakéhosi Gautiera a pana Lemaitre de Ferriére, že ho přiměli ke zločinu.
Ihned byl vydán rozkaz, aby byli Gautier a pan Lemaitre de Ferriére zatčeni a předvedeni před soudce.
Při druhém a třetím kolíku bylo jeho utrpení a řev stejné. Zase mluvil o Gautierovi.
Při čtvrtém kolíku prosil o milost a několikrát zvolal: "Pánové, pánové!"
Přišli Gautier a Lamaitre. Byli konfrontováni s Damiensem a ten nejen že nedovedl říct, kde viděl ty, které obviňoval, ale skoro ihned odvolal přiznání, které na něm bylo vynuceno mučením.
Byl mu dán první mimořádný kolík. Po osmém, posledním kolíku prohlásili chirurgové, že odsouzený víc nesnese. -

Mučení trvalo dvě a čtvrt hodiny.
Soudcové se rychle zvedli, což ukazovalo, že i jejich síly byly u konce. Pokynuli Gabrielovi Sansonovi a mučitel sundal španělské boty. Damiens se pokoušel zvednout rozdrcené nohy.
Když se mu to nepodařilo, naklonil se dopředu a chvíli se na ně díval s jakýmsi bolestným dojetím. Mezitím byl protokol uzavřen a přinesli mu ho k podepsání.
Úředníci odešli na radnici. Královrah byl odnesen do kaple Conciergerie, kde našel faráře od svatého Pavla, k němuž se připojil doktor teologie, pan de Marcilly.
Charles Henry Sanson a dva pomocníci zůstali u odsouzence a měli ho doprovodit na náměstí de Gréve. Gabriel Sanson s ostatními sluhy se šel přesvědčit, jestli je všechno připraveno na popravu.
Damiens zůstal v kapli tři hodiny. Ustavičně se modlil s vroucností a zkroušeností, která všechny přítomné dojímala.
Když na orloji odbily čtyři hodiny, přistoupil Gabriel Sanson k faráři Gueretovi a panu de Marcilly a řekl jim, že nadešla hodina odchodu.
I když mluvil velmi tiše, Damiens to zaslechl a zašeptal: "Ano, brzy bude noc." A po chvíli dodal: "Běda, zítra bude pro ně den!"
Naložili ho na káru, farář od svatého Pavla si sedl vedle něho, pan de Marcilly šel pěšky za vozem mezi vojáky.
Doprovod byl veliký. Kolem vozu byly pěší i jízdní stráže, na nároží každé ulice stály hlídky francouzských gardistů.
U vrat chrámu Matky Boží chtěli přinutit Damiense, aby poklekl a vykonal pokání. Ale jeho napolo zlámané nohy mu působily takové bolesti, že padl tváří na zem a vykřikl tak pronikavě, že ho přes hluk davu bylo slyšet na druhé straně chrámu. Pronesl slova, která předříkával kancelista, stál a byl podpírán dvěma pochopy. Když ho zase donesli na káru, plakal. Byly to snad první slzy, které proléval.
Za čtvrt hodiny se dostali k popravišti. Nikdy takové množství nenaplnilo náměstí de Gréve. Bylo to jako moře, které se rozlévalo i do sousedních ulic: Kdekteré okno, vedoucí na náměstí, bylo plné zvědavců.
Podle obleku některých z nich bylo vidět, že patří k nejvyšším vrstvám. Tu a tam se mihly toalety žen.
Ale nedovedu si představit, že ve století, které se chlubilo filozofií a humanitou, by napadlo skutečné dámy objevit se při divadle, které už předem vzbuzovalo horečku v katech.
Damiens zůstal několik minut sedět na stupních popraviště.
Zase nabyl své pevnosti a směle si prohlížel dav. Přál si mluvit s komisaři. Donesli ho na radnici.
Obrátil se na pana Pasquiera a prosil ho, aby se ujal jeho ženy a dcery, které nikdy nevěděly o jeho plánech. Ještě jednou odvolal obvinění proti Gautierovi a přísahal při spáse své duše, že on sám připravil a provedl atentát. V pět hodin se vrátil na náměstí a byl dopraven na popraviště. Pánev, na které hořela síra smíšená se žhavým uhlím, naplňovala vzduch ostrým zápachem.
Damiens několikrát zakašlal. Zatímco ho přivazovali na desku, hleděl na svou pravou ruku a v tváři měl stejný výraz smutku, jako když se při mučení díval na své nohy.
Zašeptal některé části litanií a dvakrát řekl: "Co jsem to udělal? Co jsem to udělal?"
Paže byla pevně přivázána k tyči, takže dlaň přečnívala přes desku. Gabriel Sanson přistrčil pánev.
Když Damiens ucítil modravý plamen, který sžíral jeho maso, vyrazil strašlivý výkřik a svíjel se ve svých poutech. Když přešla první bolest, pozvedl hlavu a díval se, jak mu hoří ruka. Bolest dával najevo jen skřípěním zubů.
Tato první část popravy trvala tři minuty. Charles Henry Sanson viděl, jak se pánev třese v rukou jeho strýce.
Podle potu, který zaléval jeho obličej, podle bledosti, podle chvění pochopil, že nebude moci provést trhání kleštěmi.
Nabídl sto franků sluhovi, ujme-li se té práce. Ten muž, jménem André Legris, přijal.
Svým hrozným nástrojem začal trhat odsouzencovy paže, prsa a stehna.
Každým kousnutím urvala ta strašná železná čelist kus chvějícího se masa a Legris lil do otevřené rány vařící olej, hořící smůlu, jindy zase rozpuštěnou síru nebo roztavené olovo, které mu podávali ostatní sluhové.
Byla vidět věc, kterou jazyk nedovedu popsat, kterou duch stěží chápe, cosi, co nemá sobě rovného, jenom v pekle, a čemu bych řekl opilost bolestí. Damiens s neobyčejné vystouplýma očima, se zježenými vlasy a křivenými rty pobízel své mučitele, vzdoroval jejich trýznění a žádal nová muka. Když se jeho maso škvařilo při styku s hořícími tekutinami, mísil se jeho hlas s tím odporným syčením, a ten hlas, ve kterém nebylo už nic lidského, řval: "Ještě! Ještě! Ještě!"
A byl to jenom začátek popravy. Snesli Damiense z desky a položili ho na trámoví vysoké tři stopy, které mělo podobu kříže svatého Ondřeje.
Potom připevnili ke každému jeho údu postraňky. Při těchto přípravách měl nešťastník oči stále zavřené.
Ctihodný farář od svatého Pavla, který ho neopouštěl, k němu přistoupil a promluvil na něho.
Damiens dal znamení, že ho slyší, ale oči neotevřel. Chvílemi volal: "Ježíši Maria! Stůjte při mně!" jako by je prosil, aby ho vyrvali jeho katům. Každého koně držel za uzdu jeden pomocník, druhý stál za koněm s bičem v ruce.
Charles Henry Sanson stál na popravišti a řídil své lidi. Na jeho signál vyrazilo hrozné čtyřspřeží vpřed.
Byla to strašlivá síla, protože jeden z koní upadl. Nicméně svaly a nervy lidského stroje odolaly tomu hroznému otřesu.
Koně, pobízeni křikem i bičem, třikrát zabrali a třikrát je odpor strhl zpátky.
Bylo jen vidět, jak se odsouzencovy paže a nohy nesmírně natáhly. Ale on stále žil a bylo slyšet jeho oddechování, pronikavé jako supění kovářského měchu.
Popravčí mistři byli zdrceni. Farář od svatého Pavla omdlel. Kancelista si zakryl obličej talárem a v zástupu bylo slyšet temné bzučení, které je předzvěstí bouře.
Jeden chirurg vběhl do radnice a oznámil soudcům, že k rozčtvrcení nedojde, jestliže se koním nepomůže naseknutím hlavních šlach. Dostal k tomu svolení.
Neměli nože. André Legris použil sekeru. Skoro hned byli koně popohnáni. Odtrhla se jedna noha, potom druhá, potom jedna paže. Damiens ještě dýchal. Konečně, když koně táhli za jediný úd, který mu ještě zbýval, pozvedla se jeho víčka,

oči se obrátily k nebi a beztvárný trup umíral.
Ve chvíli, kdy sluhové odvazovali ty smutné zbytky z kříže svatého Ondřeje, aby je hodili na pánev, bylo vidět, že odsouzencovy vlasy, které byly při příchodu na náměstí de Gréve hnědé, zbělely jako sníh.
Taková byla Damiensova poprava.
Damiensova smrt nepůsobila na tehdejší otupělou a vysílenou veřejnost tak hlubokým dojmem, jaký budí v nás. Nejvíc byl zarmoucen král Ludvík XV. Když mu vypravovali, co se stalo na náměstí de Gréve, vyrážel bolestné výkřiky, utekl do nejvzdálenějších komnat, vrhl se tam na lůžko a plakal jako dítě.

Kapitola 16 - Rytíř de la Barre
Koncem června roku 1766 dostal Charles Henry Sanson rozkaz, aby se ihned odebral do Abbeville, kde měl vykonat popravu.
Ta depeše a naléhavost, s jakou byla formulována, ho překvapila. Před několika dny zavrhl parlament odvolání mladého rytíře de la Barre, odsouzeného soudem v Abbeville, aby byl sťat a potom upálen, protože zpíval ohavné písně o Panně Marii a svatých.
Odsouzenému bylo teprve dvacet let. Nejznámější pařížští advokáti prohlásili, že soudní řízení bylo hanebné. Veřejně se říkalo, že potvrzením rozsudku chtěl parlament dát jakési zadostiučinění katolíkům, kteří byli pobouřeni ediktem, vydaným proti jezuitům.
Nikdo nevěřil, že ten rozsudek bude proveden a že si král nechá ujít příležitost k udělení milosti. Ať už tomu bylo jakkoliv, rozkazy, které dostal můj předek, byly tak přesné, že se musel vydat do Abbeville.
Hned jak sem přijel, šel se představit náčelníkovi policie. Obával se, aby jeho zaměstnání nevzbudilo nelibost u některých osob v úředníkově domě. Charles Sanson řekl své jméno jednomu sluhovi a prosil ho, aby oznámil svému pánovi, že ho očekává na dvoře, a aby se s ním sešel v soudním paláci.
Byl překvapen, když viděl, že mu jde úředník vstříc a přijímá ho se zdvořilostí a s projevy opravdového uspokojení. Byl to neobyčejně vysoký muž, hubený, nepříjemný. Můj děd ho pozdravil. Než však mohl říci, co ho přivádí, náčelník mu už pověděl, že jde o rytíře de la Barre. Že král odolal prosbám rodiny, že poprava bude zítra, a hned mu začal líčit všechny podrobnosti procesu a zločinu.
Roku 1747 postavili v Abbeville na mostě jakousi kalvárii v italském slohu s obrazem Krista a se všemi nástroji, jimiž byl mučen.
Ráno 9. srpna roku 1765 si chodci všimli, že kříž v noci někdo rozbil. Kristovo rámě bylo zlomeno, trnová koruna utržena a obličej potřísněn blátem.
Policejní náčelník zahájil pátrání. Bylo vyslechnuto víc než sto svědků.
Policejní náčelník Duval de Soicourt se ujal pátrání horlivostí, pro kterou byl ne bezdůvodně podezříván, že pod rouškou náboženství mstí křivdy, které se staly jemu, současně s božími.
Tehdy byla v Abbeville zbožná a lidumilná dáma, zbožňovaná chudinou a ctěná všemi obyvateli, která si policejního náčelníka znepřátelila.
Madame Feydeau de Brou, to bylo jméno té dámy, abatyše ve Villancouru měla ve svém klášteře chovanku, jejímž poručníkem byl Duval de Soicourt. Osiřelá dívka byla bohatá a policejní náčelník ji chtěl získat pro svého syna. Když však dospěla, dala proti sňatku najevo silný odpor. Abatyše ji v tom podporovala a vymohla na prezidentovi soudu, že byl Duval de Soicourt zbaven poručnictví.
Policejní náčelník se domníval, že abatyše chce tu bohatou dědičku dát svému synovci, rytíři de la Barre, a přísahal pomstu.
Několik dní před atentátem na kříž se mu naskytla příležitost, aby ukojil svůj hněv.
Rytíř de la Barre a jeho přítel d'Etalonde de Morival se procházeli po městě. Potkali kapucínské procesí a nesmekli. Tato neúcta se dala omluvit tím, že silně pršelo.
Duval de Soicourt spojil obě dvě aféry, urážku procesí i zneuctění kříže, a obžaloval pět mladíků, členů nejváženějších rodin v provincii.
Tři z nich, mezi nimi d'Etalonde de Morival, uprchli, druzí dva, de la Barre a Moisnel, byli zatčeni.
Proces se neprotahoval. Moisnel, kterému bylo čtrnáct let, byl propuštěn, rytíř de la Barre a d'Etalonde de Morival byli odsouzeni k smrti.

Druhý den po svém příchodu Sanson ještě spal, když mu přinesli rozkaz náčelníka, aby se ihned odebral na radnici, kde byl odsouzenec.
Cestou vypravoval posel mému dědovi, že pan de la Barre, jakmile se dozvěděl, že byl povolán popravčí mistr z Paříže, se několikrát ptal, jestli už přišel, a že ho očekává s netrpělivostí. Policejní náčelník, na něhož se museli obrátit o dovolení, nejdřív prý řekl: "Vyřiďte panu de la Barre, že ho zítra až příliš uvidí!" a že svolil teprve na odsouzencovy opakované prosby.
Pan rytíř de la Barre byl v jednom pokoji v přízemí radnice. Žalářník mu oznámil, že přišel ten, s nímž si přál mluvit, a když se Charles Henry Sanson objevil ve dveřích, pan de la Barre, který seděl u krbu, vstal a šel mu vstříc.
Jak jsem řekl, bylo panu de la Barre dvacet let. Bezvousá tvář a jemné, pravidelné a poněkud ženský krásné rysy ho dělaly ještě mladším. Jeho postava byla štíhlá a elegantní. Za jiných okolností by byl Charles Henry Sanson překvapen jeho ušlechtilým zevnějškem, ale v tu chvíli ho příliš zarážel neobyčejný klid, který ten mladík zachovával. Jenom nepostižitelná bledost svědčila o jakémsi rozčilení a lehce zarudlá víčka ukazovala, že prolila několik slz.
Hleděl na popravčího mistra s úsměvem a řekl mu:
"Dal jsem vás vzbudit. Odpusťte mi. Vyhlídka na dlouhý spánek, který mi brzy poskytnete, mě učinila sobeckým. To vy

jste stínal pana hraběte de Lally, že?"
Tato otázka byla položena s prostotou a lehkostí, které mého děda ohromily. Popletl se a koktal. Při popravě hraběte de Lally-Tollendal roku 1766 se meč Charlese Henryho Sansona svezl po dlouhých odsouzencových vlasech a rozsekl mu čelist. Popravu pak vykonal jeho otec, Jean-Baptiste Sanson, který s ním byl na popravišti.
"Vy jste ho krutě sekl," pokračoval pan de la Barre, "přiznám se vám, že při smrti je to jediná věc, která mě znepokojuje. Vždycky jsem byl trochu ješitný a nemohu se smířit s myšlenkou, že má ubohá hlava bude děsit ty, kdo ji uvidí."
Charles Henry mu odpověděl, že v případě, který se stal hraběti de Lally, se to stalo proto, že hrabě sebou zmítal. Dodal, že stětí je šlechtickou popravou, proto je při ní třeba, aby se odsouzenec choval pevně, a že odvaha oběti je právě tak nutná, jako síla a obratnost toho, kdo zachází s mečem. Řekl mu také, že při neobyčejné odvaze, s jakou se pan de la Barre dívá na to, co je pro ostatní předmětem hrůzy, může mu zaručit, že bude ušetřen zbytečných bolestí a že jeho hlava nebude nijak zmrzačena.
"Dobrá," řekl rytíř, "budete se mnou spokojen. Mrtví jsou snad hroznější, než se myslí. Nedělejte si nepřátele v hrobě."
A propustil ho.

V okamžiku, kdy Charles Henry Sanson odcházel, spatřil přicházet dámu v řeholním rouchu a mnicha. Byla to abatyše, která se přišla rozloučit s tím, kterého milovala jako svého syna, a přiváděla mu zpovědníka.
Můj děd už z radnice neodešel. V osm hodin tam přišel policejní náčelník a Sanson byl překvapen rozdílem mezi klidným odsouzencovým chováním a rozrušenou tváří jeho soudce. Obličej pana Duvala de Soicourt byl zsinalý. Chodil sem tam. O překot urychloval přípravy a občas si zhluboka vzdychl.
Konečně 1. července v devět hodin se dal smutný průvod na cestu. Pan de la Barre byl vezen na káře a na prsou měl ceduli, na níž bylo napsáno velikým písmem: Bezbožník, Rouhač, Ohavný a mrzký svatokrádce.
Jeho zpovědník seděl po jeho pravé straně. Policejní náčelník se chtěl posadit po levici.
Jak ho rytíř uviděl, jeho obličej se lehce zamračil. Otočil se a pánovitě pokynul mému dědovi, který kráčel za ním, aby si sedl po jeho levici, a pak mu hlasitě řekl:
"Tak je to lepší. Mezi lékařem duše a lékařem těla, co se mi může stát?"
Dovedli ho ke kostelním vratům, kde měl vykonat pokání. Ale on odepřel odříkat obvyklou formuli.
"Prohlásit se za vinného," zvolal, "by znamenalo urazit boha lží. To neudělám!"
Když přišel před popraviště, viděl ho můj děd, jak zbledl a upřeně se na něho podíval. Pochopil ten pohled, protože hned řekl:
"Nemějte víc strachu než já. A opakuji vám, buďte si jistý, že se nebudu chovat jako dítě."
Můj děd pokynul čtyřem pomocníkům, které s sebou přivedl, aby mu podali meč.
Rytíř si ho dal ukázat, prstem přejel po jeho ostří, přesvědčil se, že je nově nabroušen a řekl Sansonovi:
"Mistře, udeřte pevnou rukou. Co se mne týká, já se netřesu."
Můj děd se na mladíka užasle podíval.
"Ale pane rytíři, zvyk vyžaduje, abyste poklekl."
"Tentokrát přijde zvyk zkrátka. Zločinci ať poklekají. Odepřel jsem udělat pokání, budu očekávat svoji smrt vstoje."
Charles Henry Sanson, celý zaražený, nevěděl, co má udělat.
"No tak udeřte," opakoval rytíř hlasem, který byl lehce vzrušen jakousi netrpělivostí.
Tu se stala věc hodná zaznamenání. Můj děd zamával mečem takovou silou a přesností, že meč přeťal páteř a projel krkem, přičemž hlava zůstala vteřinu na trupu. Odpadla teprve, když tělo kleslo, a skutálela se k nohám účastníků této popravy.

Kapitola 17 - Kat a parlament
Jeana Baptistu Sansona ranila v lednu roku 1757 mrtvice. Nikdy se už neuzdravil a stal se z něho vetchý stařec dlouho před stařeckým věkem.
Ze svého manželství s Magdalenou Tronsonovou měl deset dětí, z nich sedm synů, kteří přebrali neblahé zaměstnání svého otce. Ten v Remeši, onen v Orleansu, ostatní v Meaux, Etampes, Soissonsu, Montpellieru atd.
Fyzicky i duševně nejvyspělejší byl nejstarší syn, Charles Henry Sanson. Měl už patnáct let, na svůj věk byl veliký a silný a za pomoci starých sluhů zastával otce.
Jakmile se rozhlásila nemoc mého praděda, mnoho lidí se ucházelo o místo popravčího mistra v Paříži.
Zdá se, že bůh popřál Martě Dubutové tak dlouhého věku, aby bděla nad zachováním toho krvavého dědictví. Zase to byla ona, která využila svých dávných styků s úřady, aby zajistila svému vnukovi úřad otcův a dědův. Když musela generálnímu prokurátorovi přiznat nedospělost Charlese Henryho Sansona, ten pochyboval, že by patnáctiletý hoch stačil na takové zaměstnání.
"Buďte klidný, pane generální prokurátore," odpověděla směle ta zvláštní žena, "on je veliký a silný, a dovolíte-li, abych vám ho zítra představila, uvidíte, že nevypadá na svůj věk a že se osvědčí na cestě svých otců."
"Přiveďte ho," řekl úředník.
Druhý den přišla Marta Dubutová s mým dědem, jehož vyspělá postava a vážnost generálního prokurátora úplně uspokojily. Ale Charles Henry Sanson dostal úřad jen prozatímně. Tato prozatímnost se protáhla na čtyřiadvacet let, až do roku 1778, kdy zemřel Jean Baptiste.

Charles Henry Sanson spojoval dary přírody s vynikající inteligencí a výborným vychováním. Byl neobyčejně elegantní a nádherou svého obleku budil takovou pozornost, že mu zakázali nosit modrou barvu pod záminkou, že to je

barva šlechticů. Charles Henry Sanson neuznal za vhodné vyhrabat pergameny rodiny de Longval a zeptat se, jestli úřad popravčího mistra je spojen se ztrátou šlechtictví, ale dal si dělat šaty ještě bohatší ze zeleného sukna. Uvedl tuto barvu do módy a brzy nato všichni dvorští a městští elegáni přijali střih a barvu jeho oděvu a začali nosit šaty á la Sanson.
Než uvedu důležité záznamy, povím vám jeho dobrodružství z mládí, které nám popsal.
Po jednom dlouho trvajícím lovu vešel právě v čase oběda do hostince, kde se setkal s paní markýzou de X. , která se vracela ze svého statku do Paříže. Ta dáma se mu hluboce uklonila, nabídla mu židli a po půlhodinové rozmluvě se ho zeptala, jaké má zaměstnání. Odpověděl, že je úředníkem soudního dvora. Hned nařídila, aby pro něho prostřeli vedle ní, a potom spolu pojedli při tak živé zábavě, že se zdálo, že se jí na jedné i na druhé straně účastní také srdce.
Po jídle dal zapřáhnout do svého kočáru a odešel. Vznešené dámě co nejzdvořileji poděkoval za laskavé přijetí. Sotvaže byl venku, řekl markýze jeden její známý šlechtic, který je viděl pohromadě:
"Madame, znáte toho mladého muže, se kterým jste obědvala?"
"Ne," odpověděla. "Řekl mi, že je úředníkem parlamentu."
"Je to pařížský kat, znám ho velmi dobře. Právě vykonal nějakou popravu, nebo při ní alespoň aspiroval, protože on sám málokdy popravuje."
Při těch slovech markýza div neomdlela a byla tak zaražená, že ze sebe nemohla vypravit ani slovo. Zmocnil se jí hnus, plakala zlostí, když si vzpomněla, že jí podal ruku, aby jí pomohl přes vysoký práh. Nařídila, aby jí přinesli vodu na mytí rukou. Když ji přešlo první rozčilení, vsedla do kočáru s duší plnou hněvu a celou cestu přemýšlela, jak by se pomstila.
Jakmile přijela do Paříže, podala u parlamentu žalobu, ve které vypsala, co se stalo, a zakončila žádostí, aby byl Sanson odsouzen odprosit ji s provazem kolem krku za domnělou urážku a aby mu na ochranu veřejnosti bylo poručeno nosit odznak, aby ho tak všichni hned poznali.
Soudní dvůr odpověděl předvoláním obou stran. Charles Henry Sanson všude hledal advokáta, ale nikdo ho nechtěl hájit, protože paní markýza měla velký vliv, nebo z odporu, který obyčejně budilo jeho zaměstnání. A tak byl nucen hájit se sám.
Markýzin advokát uvedl všechny možné důvody, aby ukázal, jak veliká byla urážka jeho klientky. Řekl, že Sansonovo bezectné zaměstnání mu nedovoluje obědvat ani s obyčejným měšťákem, natož s osobou, jakou byla paní X., a skončil žádostí, kterou uvedla paní markýza ve své žalobě.
Charles Henry Sanson se hájil obratně a duchaplně. Bránil se proti snižování svého stavu a zdůraznil, že úřad se dědí v jeho rodině už dlouhou řadu let, a kdyby byl spojen s šlechtictvím, že by jeho šlechtictví bylo starší než markýzino.
Soud nařídil, aby celá ta věc byla dána ad acta, a žádný rozsudek nevynesl.
Dům pařížského popravčího mistra měl vždycky mimořádné postavení. Byla to jakási metropole a popravčí mistři v provinciích se pokládali za skoro závislé na ní. Nemluvím jen o příležitostech, při kterých jsme byli voláni do různých měst, abychom tam řídili popravu, když jsme ji nemuseli vykonávat sami. Nemluvím ani o radách a pokynech, o které jsme byli ustavičně žádáni, a o stálé korespondenci, kterou jsme museli vést. Řeknu jen, že většina našich venkovských spolubratrů nám posílala své syny, kteří měli být jejich nástupci, s prosbou, abychom je přijali za pomocníky na jistou dobu, aby se vyučili v našem krvavém řemesle.
Charles Jean Baptiste Sanson úplně zdědil zvláštní názory a bizarní city své matky, Marty Dubutové. Jeho život byl velmi činorodý. Vášnivě studoval anatomii a denně docházel k novým poznatkům, které se snažil využít, zároveň studoval botaniku a léčivé vlastnosti rostlin.
Jeho přísnost mravů byla stejně známá jako jeho dobročinnost.
Vraťme se k Charlesu Henrymu Sansonovi. Musím vyprávět o jeho první lásce, v nejednom směru zajímavé, protože ta, která byla jejím předmětem, se tehdy jmenovala Marie Jeane Gomart Vaubernier a později měla jméno hraběnka du Barry.

Kapitola 18 - Abbé Gomart

Mezi osobnostmi, které se nebály uzavřít s mým pradědem věrné a trvalé přátelství, byl také don Ange Modeste Gomart z řádu rekolektů (františkáni, nejpřísnější řehole).
Koncem vlády Ludvíka XIV. a za Vladařství (vláda prince Filipa Orleánského místo nedospělého Ludvíka XV.), provázeli odsouzence na popraviště jen doktoři teologické fakulty v Paříži. Ale za Ludvíka XV. a Ludvíka XVI. byli bráni duchovní z různých řádů, kteří byli pokládáni za schopné konat toto největší milosrdenství. Ctihodný otec Gomart byl pro svou evangelickou mírnost, zbožnost a svou jímavou řeč jako předurčen k tomuto úkolu a nikdo ho nevykonával důstojněji a působivěji.
Někdy, při pozvolných a krutých popravách, ho opouštěly síly. Musel stát vedle odsouzence, aby mu stíral pot, který při strašném utrpení vyrážel na čele, a jeho zprahlé rty osvěžoval několika kapkami vody. Vždycky, když šlo o ohavnou popravu, byl na svém místě. Jednoho dne ho můj děd odvedl v takovém stavu, že se nemohl vrátit do kláštera a musel několik hodin odpočívat v našem domě.
Dobrý Gomart přemohl hrůzu, kterou v něm možná zaměstnání jeho hostitelů budilo. Rozplýval se vděčností a od toho dne si opravdu oblíbil ty, kteří s ním sdíleli tak trapné povinnosti. Každý čtvrtek k nám chodil na oběd. Ten milý muž byl tak střídmý, že ho jen s největšími obtížemi přiměli, aby jedl také něco jiného, než jenom vejce.
Tvrdilo se, že P. Gomart měl velmi bouřlivé mládí a že jeho mírná tvář zakrývala duši, která byla ztýraná vášněmi. Oblékl řeholní roucho, když poznal zármutky, které zbavují život kouzla a naplňují srdce nevyléčitelným smutkem.
Při svých návštěvách dával často najevo starosti, které mu dělala jeho mladá neteř z Paříže. Její lehkomyslné chování ho neustále znervózňovalo.
Tato mladá dívka - Marie Jeanne de Vaubernier - byla vychována v klášteře svaté Anny zdánlivou péčí svého kmotra

Billarda de Monceau, ve skutečnosti protekcí důstojného pátera. V klášteře nevydržela, a proto ji dali do učení k proslulé modistce Labilleové. V tom domě, do něhož se každý den hrnuly elegantní dámy, vzrostla její koketnost, a proto ve dne v noci přemýšlela, jak by se jim mohla podobat. Jeannina krása byla pozoruhodná a slibovala jí skvělé úspěchy, když se jí podaří ukázat se na jevišti hodném jejích půvabů. Netoužila po ničem jiném.
Na stále smutnějším obličeji abbé Gomarta mohl můj praděd sledovat pokrok toho mravního úpadku. Kněz otevřeně o špatném životě své neteře nemluvil, ale proklínal tu osudnou krásu, která ji vedla ke zkáze.
Charles Henry Sanson byl tehdy mladý. Jeho obraznost se při knězově vyprávění roznítila a on hořel touhou poznat tu mladou krásnou dívku. Tajná touha přivést tu zbloudilou duši na cestu povinnosti a udělat ji poslušnou hlasu svého strýce, touha a naděje se smísily v Charlesově mysli s horečnou nedočkavostí poznat tu krásku.
Podle několika slov, která knězi uklouzla, se Charles dozvěděl, že dívka bydlí v ulici du Bac, a zapamatoval si i číslo domu. Od té chvíle byl na stráži a čekal, až uvidí tu, která by se podobala obrazu, který si udělal o Gomartově neteři.
Jeho čekání nebylo dlouhé. Hned první den po obědě spatřil dívku, jejíž oslnivá svěžest, azurové oči, korálové rty, perleťové zuby a husté plavé vlasy z ní dělaly bohyni krásy.
Dívku doprovázela komorná. Obě šly do zahrady v Tuileriích, kam je můj děd opatrně sledoval.
Charles Henry Sanson byl, jak už jsem řekl, krásný kavalír, stále vybraně a elegantně oblečený, nosil kord a premovaný klobouk s nenuceností, jež ukazovala dokonalého šlechtice. Rozhodl se tedy, že bude za nimi chodit bez skrývání pokaždé, když se budou procházet v Tuileriích i mimo zahradu, dokud se nevrátí do svého domu.
Druhý den tam šel zase, ale neoslovil je, jak si umínil. Viděl, jak zmizely ve dveřích svého domu. Zdálo se mu, že se záclony jednoho okna v prvním patře lehce pohnuly a že se za sklem ukázala rozkošná tvář slečny Jeanny. Nezarazilo ho to. Naopak se pohledem snažil vyjádřit, jak touží, aby se ten němý hovor skončil a aby od znamení přešli k slovům.
V okamžiku, kdy Charles ještě upíral oči na okno, ucítil, jak ho někdo zatahal za ruku, a spatřil komornou, která se před ním hluboce uklonila.
"Pane rytíři," řekla, "moje paní, slečna Lanconová, se domnívá, že ji dva dny sledujete. Posílá mě k vám, abyste jí laskavě pověděl, co si přejete."
Můj děd byl vždycky dost rázný. Ani ho nenapadlo couvnout a bez váhání odpověděl:
"Je pravda, že si vřele přeji pohovořit s vaší paní. Ale protože mě nezná, neodvážil jsem se o to požádat."
"Se slečnou můžete mluvit," odpověděla vážně komorná, "je sama a přijímá toho, kdo se jí líbí. Pod jakým jménem mám ohlásit kavalíra, který s ní chce mluvit?"
"Na mém jméně nezáleží, nic by jí neřeklo. Ale protože nemám co tajit, ohlaste rytíře de Longval."
Komorná odběhla a hned se vrátila, oznamujíc s nejroztomilejším úsměvem, že slečna pana rytíře očekává.
Nastal rozhodný okamžik. Charles Henry Sanson rozrušeně stoupal po schodech a byl uveden do pokoje, do kterého vnikalo denní světlo, ztlumené těžkými záclonami. Vzduch tam byl plný rozkošné vůně. Slečna Jeanne seděla koketně v malé lenošce. Důvěrně se na mého děda usmála a pokynula mu, aby si sedl.
"Račte mi říci, pane rytíři, čemu mám děkovat za vaši návštěvu?"
Můj děd byl v rozpacích a nevěděl, jak začít. Jak to říci té krásné hříšnici že přišel, aby ji vyrval ze satanových drápů a přivedl na cestu spásy? On sám byl na takovou roli anděla strážného velmi mladý. Nicméně tomu musel udělat konec. Proto se rozhodl začít bez úvodu.
"Slečno," řekl s hlubokým povzdechem, "vy znáte pana abbé Gomarta?"
Při tom jméně dívka rychle povstala. Její růžový šelmovský obličej zbledl. Z jejího pohledu vyrazil blesk hněvu a řekla hlasem, jehož chvění marně zatajovala:
"Co to znamená, pane? Jakým právem se zmiňujete o panu abbé Gomartovi? Jste jeho vyzvědač? Lituji, že v takovém věku se účastníte pronásledování ženy."
"Ach, slečno," odpověděl žalostně můj děd. "Jak si můžete něco takového myslet? Abbé Gomart o vás často mluvil jako o neteři, kterou miluje a kterou zlí lidé přivádějí do zkázy, a tak jsem si umínil dostat se k vám, vrhnout se vám k nohám a zapřísahat vás, abyste poslouchala toho důstojného kněze, který si přeje vaše štěstí."
Charles Henry Sanson padl k jejím nohám. Na začátku jeho řeči byla dívka dojata, ale při konci propukla v smích.
"To je hlupák, ten hoch," řekla bez okolků.
Charles brzy prohlédl situaci. Vstal, oprášil si kolena a přesvědčen, že neuspěje, zanechal všech nadějí.
"Máte docela pravdu," řekl. "Jsem veliký hlupák, že jsem si to všechno po nárčích abbé Gomarta vzal do hlavy. Nechme tedy toho hodného muže lamentovat a přiznejme si, že je život krásný. Nikdy jsem ho neviděl tak růžový, jako přes vaše záclony."
Teď zase musela couvnout Jeanne.
"Pane," řekla, "prosím, abyste o abbé Gomartovi mluvil uctivěji. Jeho ponaučení jsou hodna respektu. Nezapomeňte, že mluvíte o mém příbuzném, který má právo na mou úctu."
Charles si v duchu vyčítal, jak lehkomyslně se vyjádřil o svém starém příteli.
"Slečno, ujišťuji vás, že si nikdo neváží pana Gomarta víc než já. Když jsem sem však vstoupil, tak se mi myšlenky popletly, že už nevím, čím jsem. Je mi do smíchu i do pláče. Jsem šťastný, že vás vidím tak mladou a krásnou, a to mi naplňuje duši radostí. Potom si zase vzpomenu na všechno, co jsem o vás slyšel od strýce, a srdce se mi svírá nevýslovným smutkem."
"Jsem vám velice vděčna za všechno teplo i chladno," odpověděla dívka zlomyslně. "Protože má však naše známost velmi čerstvé datum, a protože mi můj strýc nikdy nevyprávěl o svých stycích s rodinou, pod jejímž jménem jste se mi představil, dovolte mi laskavě, abych přerušila tu krásnou rozmluvu a odložila pokračování na příště."
"Slečno Lanconová, nejednejte tak se mnou," zvolal bolestně můj děd. "Počínal jsem si směšně, ale vycházelo to z veliké úcty k vašemu strýci a z nevysvětlitelné náklonnosti k vám. Neodmítejte mne! Dovolte, abych byl vaším

přítelem. Kdo ví, jestli vám jednoho dne nebude moje oddanost užitečná."
Od té doby Charles Jeannu často navštěvoval. Můj děd nám o této přítelkyni z mládí vyprávěl vždycky s dojetím a s úctou. Jeanne se později stala hraběnkou du Barry. Netajil se tím, že ji miloval, ale nikdy neřekl, že ta láska byla opětována.
Jeanne byla dcerou švadleny, která se později provdala za jakéhosi Rancona de Vaubernier. Ten uznal dítě za své, ale nebyl jeho otcem.
Pařížský popravčí mistr si dával veliký pozor, aby se před slečnou Lanconovou neprozradilo jeho povolání.
Nemám v úmyslu psát životopis té ženy. Nebudu ji sledovat ani u Gourdanové, ani v jejích pletkách s Mathonem, Duvalem, s krásným kadeřníkem Lanetem, který ji snad nejupřímněji miloval, ani u vdovy Legardeové, jejíž oba syny svedla, ani u paní Duquesové, kde se skrývala pod jménem Lange, až se tam setkala s hrabětem du Barry, bídníkem, který ji vláčel bahnem neřesti a potom ji hodil do náruče krále Ludvíka XV.
Abbé Gomart o své neteři přestal mluvit už dávno. Nakonec se smířil s myšlenkou, že je pro něho ztracena. Marně přijímala cizí jména, aby před ním zakryla svůj nepořádný život, věděl všechno nebo skoro všechno. Když pak dosáhla postavení, když se stala královnou na levou ruku, vzpomněla si na svého strýce a doufala, že si ho nakloní blahobytem.
Velké osobnosti byly pověřovány úkolem, aby Gomarta vyhledaly a aby na něm vyzvídaly jeho přání. Nabídli mu bohatství, církevní hodnosti, snad i kardinálský klobouk. Starý řeholník byl neúprosný, nechtěl nic. Ani milodary pro své chudé z toho nečistého pramene. Až do konce života zůstal v klášteře a vycházel z něho, jen aby plnil povinnosti svého posvátného úřadu a aby jednou týdně sedl ke stolu toho, jemuž se říkalo kat.
Poslední léta vlády Ludvíka XV. jsou nekrvavá. Dvůr se brodí v neřesti, ale neposkvrňuje ji ukrutností. Proto také v záznamech svého děda nalézám jen obyčejné zločince.

Kapitola 19 - Královnin náhrdelník

Případ s královniným náhrdelníkem je tak známý, že se mi zdá zbytečné uvádět podrobnosti a rozmnožovat domněnky této pletichy, která uškodila královskému majestátu v době, kdy kvasící vášně lidu začínaly otřásat základy trůnu. Stručně se zmíním o událostech, které způsobily, že kardinál de Rohan, pan de Cagliostro, pan Retaux de Villette a slečna d'Oliva byli zatčeni, a které vydaly popravčímu mistru paní Jeanne de Valois, hraběnku de la Motte.
Žena pařížského soudce, paní de Boulainvilliers, potkala ve vsi Saint-Léger-sous-Bouvray v Burgundsku malé děvče, které k ní natahovalo ruku a přitom jí řeklo:
"Krásná dámo, pro lásku boží, darujte almužnu vnučce bývalých francouzských králů."
Tato slova paní de Boulainvilliers velice překvapila. Dala zastavit kočár a žádala dítě, aby jí vše vysvětlilo. Kolemjdoucí farář jí vyprávěl, že to dítě mluví pravdu a že je přímým potomkem Henryho de Saint Rémy, levobočka krále Jindřicha II. a Nikola de Savigny. Je to sirotek a žije z milosti lidí. Odvedla je do Paříže, kde byl zjištěn jeho rodokmen.
Královna pak děvčeti, jeho bratru a sestře určila roční plat. Hoch se stal námořníkem a zemřel jako poručík pod jménem baron de Saint Rémy de Valois. Roku 1780 se Jeanne de Valois provdala za gardistu jménem hrabě de la Motte.
Pan de la Motte měl jen svůj roční plat, věnem jeho ženy byla nepatrná penze, a tak majetek ani zdaleka nestačil na přepychové choutky a rozmařilosti obou manželů. Paní de la Motte silně toužila po lesku a brzy začala v pletichách hledat nový zdroj příjmů, který jí scházel.
Abbé George říká ve svých pamětech, že to byla žena, která sice nebyla oslnivě krásná, ale byla vyzdobena všemi půvaby mládí. Její tvář byla oduševnělá a poutavá a za svůdným zevnějškem se skrývala duše a podivuhodný talent kouzelnice Kirké.
Protekce, kterou kardinál de Rohan poctil hraběnku de la Motte, možná nebyla ze začátku zcela nezištná. Spíš naopak, připomeneme-li si lehké mravy toho elegantního preláta. Tomu opaku budeme více věřit, když se dozvíme, že podle zpráv dosáhla velkodušnost pana de Rohan k hraběnce cifry sto dvaceti tisíc franků už před aférou s náhrdelníkem.
Ať už tomu bylo jakkoliv, paní de la Motte se těšila důvěře svého dobrodince a poznala tajné tužby ctižádostivého preláta. Zjistila, že pan de Rohan chce hrát vynikající úlohu u krásné a duchaplné panovnice, o které se tvrdilo, že ovládá svého chotě. Lichotila jeho vášni a na tomto objevu založila své budoucí štěstí.
Podařilo se jí přesvědčit kardinála, že se zná s královnou. Řekla, že Marie Antoinetta dovolila, aby se pan de Rohan před ní ospravedlnil. Prý si s ním přeje navázat korespondenci, která má zůstat tak dlouho utajena, dokud se nenajde vhodný okamžik k veřejnému vyhlášení královniny přízně. Že paní hraběnka v tom kardinálovi pomůže.
Paní de la Motte byla několikrát vpuštěna do královniných soukromých komnat, ale nebyla žádnou důvěrnicí Marie Antoinetty.
Její první bajka měla veliký úspěch. Kardinál uvítal krásné vyhlídky, které před jeho očima otevírala. Pan de Rohan štědře odměnil dobré služby, které hraběnku stály jen několik lží a list papíru se zlatým okrajem.

Ludvík XV. objednal u dvorních klenotníků Boehmera a Bossangeho nádherný náhrdelník, ale zemřel dřív, než byl hotový tento šperk, který měl být věnován paní du Barry. Nový panovník milostnici vypověděl a klenot zůstal u obou obchodníků. Ukázali ho královně. Ale cena osmnáct set tisíc franků Její Veličenstvo polekala.
Klenotnicí se paní de la Motte přiznali, do jakých rozpaků je královnino odmítnutí přivedlo, a dodali, že by se bohatě odměnili tomu, kdo by prodej náhrdelníku zprostředkoval.
Paní de la Motte usoudila, že jí královna bude vděčná, když jí tajně dopomůže ke šperku, kterého nemohla veřejně nabýt, protože pokladna byla prázdná. Zároveň to byla výborná příležitost poněkud naplnit své sliby, kterými na kardinálovi mámila peníze, totiž udělat z něho zprostředkovatele koupě toho klenotu a královnina bankéře. Ale paní de

la Motte toužila sama se zmocnit klenotu. Zařídila se podle toho.
Oba manželé požádali o pomoc bývalého policistu jménem Marc-Antoin Retaux de Villette, který psal královniny domnělé listy, a také si zajistili podporu hraběte de Cagliostro, který měl velký vliv na pana de Rohan.
Paní de la Motte přesvědčila kardinála, že se královna rozhodla koupit náhrdelník bez vědomí krále a zaplatit ho ze svých úspor. Žádá ho prý, aby ten klenot koupil svým jménem, že od ní dostane vlastnoručně psané potvrzení, které zůstane v jeho rukou až do úplného zaplacení náhrdelníku.
Hraběnka brzy přinesla panu de Rohan stvrzenku. Byla vydána v Trianonu a podepsána Marie-Antoinette de France.
Kardinál byl určitě slepý, když nepoznal, že tu stvrzenku psal hraběnčin padělatel. Královna, jako všechny předešlé panovnice, se podepisovala jen křestními jmény a slova de France, která Retaux de Villette přidal, musela stačit k odhalení podvodu.
Ale on nic netušil a domníval se, že poslouchá vůli své panovnice. Nepochyboval, že nejvyšší přízeň bude odměnou za jeho choulostivý úkol. Vyjednával s klenotníky a netajil, že ten náhrdelník je určen pro královnu, naopak jim ukázal stvrzenku, kterou dostal.
Klenotníci jeho návrhy přijali. Prvního února bylo pouzdro dodáno paní de la Motte. Ta je před kardinálem odevzdala domnělému komorníkovi Jejího Veličenstva, kterým nebyl nikdo jiný, než Retaux de Villette, oblečený v královské livreji. Smělý kousek byl korunován odjezdem pana de la Motte do Londýna, kam odnesl i ten klenot, který z něho udělal milionáře.
Když měla náhrdelník, chtěla paní de la Motte ještě víc. Doufala, že tak zkompromituje královnu a kardinála, že bude znemožněno soudní stíhání.
Retaux de Villette se zase dal do práce. Zhotovil nové dopisy, ve kterých královna oznamovala panu de Rohan, že mu nemůže veřejně projevit úctu a že se s ním sejde mezi jedenáctou hodinou a půlnocí ve versailleském parku k rozhovoru. Tam mu poví to, co mu nemůže napsat.
Než slíbila své oběti tuto schůzku, použila paní de la Motte jinou lest. Po ruce měla dívku jménem d'Oliva, se kterou se setkala v Královském paláci a která ji překvapila svou podobností s královnou.
Výjev se odehrál v Apollonových lázních.
Slečna d'Oliva svoji úlohu sehrála dokonale. Kardinálovi podala růži. Ten se zajíkal rozechvěním. Potom ho opustila, předstírajíc, že zaslechla nějaké zvuky.
Mezitím se přiblížila první splátka a klenotníci začali být neklidní. Chtěli se přesvědčit, jestli je náhrdelník opravdu v královniných rukou. Svěřili se několika osobám z jejich okolí, marně usilovali o audienci u Jejího Veličenstva a brzy zjistili, že se stali oběťmi podvodu. Událost se roznesla a dostala se k uším pana barona de Brereuil, ministra královského domu.
Pan de Brereuil byl osobním nepřítelem pana kardinála. Nemohl si nechat uniknout příležitost zničit ho.
Měl s královnou tajný rozhovor. Řekl jí o pověstech, které kolují o ní, o kardinálovi a o paní de la Motte, prosil ji, aby mu otevřeně řekla, jestli se bojí rozruchu, který ta věc způsobí. Královna odpověděla, že se ničeho nebojí, a žádala, aby se událost vysvětlila.
V den Nanebevzetí Panny Marie, 15. února, měl kardinál sloužit mši v královské kapli. Už byl ve svém arcibiskupském ornátě, když k němu přistoupil dveřník a ohlásil mu, že ho král volá do svého kabinetu.
Byl zde král, královna a pan Brereuil.
Když kardinál vstoupil, řekl mu král velmi podrážděným tónem:
"Pane, vy jste koupil u Boehmera diamanty."
"Ano, sire," odpověděl kardinál.
"Co jste s nimi udělal?"
Pan de Rohan chvíli váhal a potom řekl:
"Myslel jsem, sire, že ty diamanty dostala královna."
"Kdo vás pověřil tím posláním?"
"Paní hraběnka de la Motte-Valois mi přinesla královnin dopis a já jsem myslel, že se královně zavděčím, když na sebe vezmu tu záležitost."
Královna ho prudce přerušila.
"Pane, jak jste se mohl domnívat, že jsem si vás vybrala k provedení takové věci a prostřednictvím takové ženy?"
"Vidím," odpověděl kardinál, "že jsem byl krutě oklamán. Zaslepila mě touha, abych se zalíbil Vašemu Veličenstvu. Zaplatím ten náhrdelník. Byl jsem obětí podvodu, který jsem netušil."
Vytáhl z kapsy tobolku, v níž byl královnin dopis, který mu odevzdala paní de la Motte. "To není královnin rukopis," řekl král, "ani její podpis. Jak jste mohl vy, princ z rodu Rohanů a velký almužník, věřit, že se královna podepisuje Marie-Antoinette de France? Každý ví, že se královny podepisují jen křestními jmény."
Kardinál stále více bledl a kolena pod ním klesala. Byl nucen opřít se o stůl, aby se udržel na nohou.
Král ho vyzval, aby se vzpamatoval a aby odešel do sousední místnosti, kde může napsat svoji omluvu.
Pan de Rohan tam zůstal čtvrt hodiny, odevzdal list Jeho Veličenstvu a u dveří královniny komnaty našel pana de Jouffroy, poručíka gardy, který ho zatkl a předal panu d'Agoult. Ten ho odvezl do Bastily.
Druhý den byla zatčena paní de la Motte v Bar Sur Aube, kam se schovala. Při vyšetřování zapírala a obviňovala hraběte de Cagliostro. Tvrdila, že to on vyzval pana kardinála k té koupi a potom se svou ženou vyloupal diamanty z náhrdelníku.
Na toto udání byli zatčeni pan a paní de Cagliostro. V Bruselu byla dopadena i slečna d'Oliva a její výpovědi začaly vše rozmotávat.
Za nějaký čas se Retaux de Villette dal chytit v Ženevě.

Byl konfrontován s paní de la Motte.
V noci z 29. na 30. srpna byli všichni obviněni a dopraveni z Bastily do Conciergerie a 5. září předal král ten proces parlamentu.
Královy listy byly plné nespokojenosti a ustanovovaly, aby byl kardinál potrestán co nejpříměji.
Proces vzbudil neobyčejný rozruch. Měla o něj zájem šlechta, protože se týkal jednoho z jejích nejpřednějších členů, duchovenstvo si osobovalo právo soudit kardinála a poslalo svůj protest. Papežská kurie nařídila panu de Rohan, aby se dostavil před sbor kardinálů, a jestli prý neuposlechne, že bude zbaven svého titulu a hodností, dokud se neospravedlní.
Soudní řízení začalo 22. prosince ráno.
Paní de la Motte byla oblečena velice koketně. Její chování bylo tak sebevědomé, jako by seděla ve své komnatě. Odpovídala s velikou duchapřítomností a pevností na všechny předsedovy otázky.
Vedle ní seděl kardinál a členové soudu s ním jednali velice zdvořile. Bylo vidět, že jsou mu nakloněni.
Dne 31. prosince byl vynesen rozsudek. Zněl:

1. dopisy připisované královně jsou padělek
2. La Motte se odsuzuje in contumatiam doživotně na galeje
3. Jeanne de Saint-Remy-Valois, jeho žena, se odsuzuje; aby vykonala veřejné pokání s provazem na krku, aby byla bičována, aby jí bylo na obě ramena vypáleno písmeno V a aby byla doživotně zavřena v nemocnici
4. Retaux de Villette se navždy vypovídá z království
5. slečna d'Oliva se vypovídá ze dvora
6. pan de Cagliostro se zprošťuje žaloby
7. kardinál se zprošťuje veškeré žaloby, křivá nařčení proti němu ve výpovědích paní de la Motte se vyvracejí a jemu se dovoluje vytisknout rozsudek.

Rozsudek byl přijat s nadšením. Veřejné mínění v něm vidělo první vítězství a chválilo otevřený odpor úředníků proti tak jasně vyslovené královské vůli. Soudcům se tleskalo a venku byli tak uvítáni, že se davem lidí jen stěží protlačili.
Paní de la Motte byla při soudním líčení tak prudká, tak násilnická ve svých výpovědích, činech a obviňováních, že měli strach z její výstřednosti i ze slov, která by mohla ve své zuřivosti pronést.
Proto zavolal pan de Fleury popravčího mistra do soudního paláce, sdělil mu své obavy a poručil mu, aby vše zařídil tak, aby nedošlo k nějakému skandálu při provádění rozsudku na paní de la Motte.
Bylo ustanoveno, aby se trest vykonal na dvoře Conciergerie.
Charles Henry Sanson se od žalářníka dozvěděl, že se paní de la Motte chová velice vlídně k jeho ženě.
Podle rozkazů popravčího mistra vstoupila ta žena druhý den ráno do pokoje, ve kterém byla odsouzená, a řekla jí, že s ní chce mluvit kdosi od soudu.
Paní de la Motte ležela. Obrátila se ke zdi a řekla:
"Ať přijde jindy, celou noc jsem nespala."
Žalářníkova žena jí řekla, že kdyby věděla, kdo dostal povolení s ní mluvit, že by svůj spánek obětovala, a že jí to radí ten, kdo ji dlouho nemohl navštívit.
Paní de la Motte vstala a rychle se oblékla. V okamžiku, kdy vycházela z pokoje, chytil ji za ruku jeden z pomocníků, který se skrýval za dveřmi, a potom i druhý. Ale paní de la Motte se jim vytrhla a vrhla se zpět do svého pokoje.
Charles Henry zavřel mezitím dveře a postavil se k nim.
Paní de la Motte se před ním zastavila a upřeně na něho hleděla.
"Co ode mne chcete!"
"Abyste vyslechla můj rozsudek, madame," odpověděl popravčí mistr.
"Nuže, pojďme."
Oba pomocníci, kteří ji předtím chytili za ruce, k ní přistoupili, ale ona je pohrdavě odstrčila a kráčela před nimi.
Když přišli do síně, kde byla shromážděna soudní komise, začal jí kancelista předčítat rozsudek.
Při prvních slovech, která prozrazovala její vinu, se v její tváři zračily prudké city, které jí zmítaly. Koulela očima, zuby se jí zahryzly do zkřivených rtů a zanechaly v nich krvavé stopy. Půvabné rysy té ženy zmizely a zůstala jen maska fúrie.
Charles Henry Sanson tušil bouři a přistoupil k ní. Když kancelista začal číst vyměřený trest, propukla její zuřivost s nerušenou silou. Zvrátila se tak prudce naznak, že by si rozbila hlavu o dlažbu, kdyby ji můj děd nezachytil. Válela se v hrozných křečích po podlaze a vyla jako šelma. Muselo ji držet pět lidí a sotva jí zabránili, aby se ve svém vzteku neporanila nebo nezabila. Zdálo se, že její síly rostou. Trvalo asi deset minut, než pomocníci zvítězili nad jejím nadlidským odporem a spoutali ji.
Konečně s ní sestoupili na velký dvůr soudního paláce.
Bylo tam postaveno popraviště právě pod mříží, která byla dokořán otevřena. Ale bylo šest hodin ráno a diváků nebylo mnoho.
Když ji položili na plošinu, začalo bičování, a dokud trvalo, nepřestával její zuřivý křik. Proklínala hlavně kardinála Rohana, bylo ji slyšet, jak mručí: "Je to má vina, že mě stihla tato potupa. Kdybych řekla jedno slovo, byli by mě oběsili."
Dostala dvanáct ran prutem.
Při výbuchu toho zoufalství se v jejích očích neobjevila ani jedna jediná slza. Když ji zvedli a posadili na plošinu, zůstala chvíli bez hnutí a jako omámená.

Její šaty byly při předchozím zápasu potrhány a její rameno bylo obnaženo. Kat vzal rozpálené železo a přitlačil je na její kůži.
Paní de la Motte zařvala jako poraněná hyena a kousla jednoho z pomocníků tak zuřivě, že mu vyrvala kus masa. I přesto, že byla pevně spoutána, zase se začala bránit.
Spravedlnosti bylo konečně učiněno zadost. Paní de la Motte byla posazena do kočáru a odvezena do Salpétriére (nemocnice pro staré a choromyslné ženy v Paříži). Když vystupovala z vozu, chtěla se vrhnout pod kola a chvilku potom se chtěla udusit přikrývkou, kterou si strkala do hrdla.
Ale její vězení trvalo jen deset měsíců.
V dubnu následujícího roku se jí podařilo utéct. Pan de la Motte pravděpodobně podplatil jednu ze sester.
Jeden voják, který stál na stráži pod jejím oknem, jí podal mužský oblek a ona v tomto přestrojení utekla ze Salpétriére a dostala se se svým manželem do Londýna.
Zemřela tam 23. srpna 1791, podle jedněch na horečku, podle jiných se zabila, když v záchvatu zuřivosti vyskočila z okna.

Kapitola 20 - Markýz de Favras
Charles Henry Sanson se v roce 1765 oženil s Marií Annou, dcerou zahradníka Jogiera.
I když byla moje babička o šest let starší než můj děd, přežila ho skoro o dvanáct roků. Znal jsem ji tedy lépe než jeho a z jejího poučení a poutavého vypravování jsem si zapamatoval spoustu podrobností, doplňujících záznamy, které její manžel zanechal o tak památné době našich dějin.
Můj praděd Jean Baptiste Sanson žil už delší dobu na svém statečku v Brie-Comt-Robert, kde také roku 1778 zemřel. Po smrti svého otce byl Charles Henry Sanson nucen prodat dům v předměstí Poissiniére, aby mohl vyplatit dědické podíly. Koupil jiný, menší, ale stejně pohledný v ulici Neuve-Saint-Jean.
Charles Henry Sanson sledoval všechny pokroky revoluce (tak řečená velká revoluce trvala v letech 1789 až 1804), zápasy královského dvora s parlamenty (Ludvík XV. zrušil roku 1771 parlamenty, Ludvík XVI. Je zase obnovil), sdružení vyšších stavů a všechny prostředky, kterými si pomáhala dokonávající monarchie, mu jasně ukazovaly nebezpečí situace. V roce 1789 svolal král federální stav, tj. vysoké duchovenstvo, šlechtu a měšťanstvo, aby daly Francii ústavu. Vyšší stavy chtěly, aby si jako dříve usnášel každý stav zvlášť, třetí stav - měšťanstvo - žádal společné jednání a hlasování podle hlav a ne podle stavu. Král tomuto požadavku vyhověl, a proto se zástupci třetího stavu 17. června 1789 prohlásili za samostatné národní shromáždění a vyhradili si právo povolovat berně a vypracovat ústavu. Toto ústavodárné shromáždění je prvním obdobím revoluce. Dne 1. října 1797 začíná druhé období, zákonodárné shromáždění, dne 21. září 1792 nastává vláda národního konventu a trvá do 26. října 1795. Je to nejkrvavější období, vláda Hrůzy. Další období bylo direktorium od 27. října 1795 do roku 1799, a konzulát do roku 1802, kdy se Napoleon dal prohlásit za císaře. Tyto události nenechávaly Charlese Henryho Sansona v pochybnostech, že celá společnost stojí před velikou proměnou.
Dopustil bych si křivdy na jeho památce, kdybych neřekl, že všechny nové myšlenky přijal nadšeně. Ale musím dodat, že přes veškerý obdiv pro zásady roku 1789, ve kterých tušil příští politické evangelium, přes svou oddanost novému řádu, lnul víc k monarchii než ke králi. Patřil ke straně, která své služby omezovala na zřízení konstitučního království a dala se od nich odvrátit fanatiky a lidmi, kteří přáli anarchii.
Dne 21. ledna 1790 prohlásilo Národní shromáždění rovnost poprav. "Přečiny téhož druhu budou trestány tresty stejného druhu, ať jsou hodnost či stav viníka jakékoliv. Protože přečiny a zločiny jsou osobní věcí viníka, jakákoliv potupná odsouzení nijak neposkvrňují jeho rodinu. Čest těch, kteří k ní patří, není nijak zhanobena, a všichni jsou připuštěni ke všem druhům zaměstnání, úřadů a hodností. Konfiskace jmění odsouzenců nebude moci být prohlášena v žádném případě. Tělo popraveného bude vydáno jeho rodině, jestli o to požádá. Ve všech případech bude povolen obyčejný pohřeb a v úmrtním seznamu nebude učiněna zmínka o druhu smrti."
V té době byly vedeny tři veliké procesy u Cháteletu, který se stal nejvyšším soudem, a všechny tři rozněcovaly vášně lidu. Byl to proces generálního nájemce daní Augerda, který byl obžalován, že poskytl královskému dvoru peníze na zaplacení žoldu vojsku, shromážděnému na Martově poli (vojenské cvičiště u Paříže). Dále proces barona de Besenval, generálplukovníka Svycaru (Královská garda), který na Martově poli velel, a konečně proces markýze de Favras, obviněného, že chtěl v noci do Paříže přivést ozbrojené vojáky, aby svrhl náčelníky hlavních úřadů, odnesl státní pečeti a odvedl krále a královskou rodinu do Péronne.
Pánové Augeard a de Besenval byli zproštěni obžaloby. Thomas Mahy, markýz de Favras měl v roce 1789 pětatřicet let. Byl to dokonalý šlechtic. Byl přítomen při atentátech dne 5. a 6. října a rozhodl se vyrvat krále a královnu z nebezpečí, která jim hrozila. Pařížská luza táhla do Versailles, kde král sídlil, a přinutila ho, aby se v jejím průvodu a s celým svým dvorem přestěhoval do Paříže.
Rozhodl se unést krále. Ale tři verbíři ho zradili a v noci 25. prosince byli markýz a markýza de Favras na rozkaz komitétu zatčeni. Dne 18. února se obžalovaný dostavil před své soudce.
Když byl přiveden do soudní síně, ozvalo se mezi přítomnými několik výkřiků. Chování posluchačů a chmurné tváře úředníků jasně ukazovaly, že je pan de Favras už předem odsouzen.
Jeho žalobci tvrdili, že na nich žádal lidi ochotné utvořit ve Versailles jízdní pluk, který by chránil krále na cestě do Mer. Pan de Favras snadno výpovědi svědka vyvrátil a žádal, aby přivedli nové žalobce.
Nejen, že se ti žalobci neukázali, ale soud zamítl i výslech svědků, kteří měli vypovídat pro markýze.
Na rtech obžalovaného se objevil pohrdavý úsměv.
"Myslel jsem," řekl, "že jsem souzen pařížským soudem, a mýlil jsem se. Asi budu souzen španělskou inkvizicí."
Pan de Favras měl pravdu. Důkazy byly nedostačující a v duchu soudců už předem vynesené odsouzení postrádalo

správný podklad.
Rozumní lidé to chápali tak dobře, že političtí protivníci pana de Favras se ozvali v jeho prospěch a žasli nad slepou přísností soudců.
Markýz de Favras věděl, že má být beránkem, kterého soudcové chtěli obětovat na usmířenou hněvu, který vyvolala dvě předešlá osvobození. Hrdinsky se smířil se svým osudem.
Dne 29. února vynesl soud rozsudek. Markýz de Favras byl odsouzen k smrti provazem. Předtím měl vykonat veřejné pokání před chrámem Matky Boží.
Od začátku soudního přelíčení se tlačil ohromný zástup u vchodů Cháteletu a silným křikem žádal Favrasovu smrt. Krvelačné choutky žádaly oběť a soudcové byli rozhodnuti.
Když se začal číst rozsudek, dostal popravčí mistr rozkaz, aby na náměstí de Gréve postavil šibenici.
Odešel ze soudní budovy rovnou k popravišti a nikdo nezpozoroval, co hrozného se v Cháteletu stalo.
Přípravy byly tak rychlé, že si můj děd při vstupu do káry všiml, že zapomněl provést nařízení rozsudku, aby byl pan de Favras vysvlečen.
"Pane," řekl mu, "musím vás svléci."
Pan de Favras neodpověděl. Když mu ale rozvázali ruce, pomáhal těm, kteří ho svlékali. Zůstal v košili, s obnaženou hlavou a bos.
Odsouzenec pokynul, aby mu dali na krk provaz. V ruce držel žlutou voskovou svíčku.
Průvod se dal na cestu. Byl tak velký, že ozbrojená stráž musela prorážet cestu. Při zastávce se křik zdvojnásobil.
Odsouzenec ho poslouchal s lhostejností a nedal najevo ani pohrdání, ani hněv.
Před kostelními vraty musel vystoupit z káry, pokleknout a odříkat formuli veřejného pokání. Pan de Favras vzal z kancelistových rukou papír, četl pevným a zřetelným hlasem. Potom dodal:
"Jsem hotov předstoupit před boha. Odpouštím těm, kteří mě obžalovali. Umírám nevinen. Lid si s velkým křikem žádá mou smrt. Odpykám zločiny, kterých jsem se nedopustil."
Poklekl a chvilku se tiše modlil.
Když přijeli na náměstí de Gréve, žádal, aby byl doveden na radnici. Po náměstí se rozneslo, že chce učinit odhalení, a lid, který se stále třásl, že přijde o příšerné rozuzlení, na jaké čekal, ukázal svým rozčilením, že nový panovník si přeje, aby mu bylo vyhověno, jako si přávali králové, jeho předchůdci.
Královský rada přijal prohlášení pana de Favras, čemuž se říkalo testament smrti.
Tento testament, který byl vytištěn několik dní po popravě, nikoho nejmenoval, ale jedna z jeho vět obsahovala hrozné obvinění osobnosti, ve které historikové hledali pana hraběte de Provence (bratr Ludvíka XVI., potomní král Ludvík XVIII.). Testament zůstal vzorem odvahy. Je v něm tento odstavec:
"…Prosím, aby bylo vyloženo dvoru, který mě soudil, že si jedna z jeho obětí přeje vybídnout ho k obezřetnosti, která by ho přiměla váhat s vynášením rozsudků smrti, objeví-li se před ním některý jiný obžalovaný, právě tak do něčeho zapletený, jako jsem byl já."
Když nadiktoval své prohlášení, žádal a dostal dovolení, aby napsal několik dopisů. Mezitím nastala noc. Náměstí a radnice byla osvětlena lampiony. Byly zavěšeny i na šibenici.
Neobyčejná odvaha pana de Favras překvapovala a dojímala, a mezi hrozbami a křikem se ozvalo také volání: "Milost!"
Vystoupil na několik stupňů, a když byl dost vysoko, aby vyčníval nad dav, řekl silným hlasem:
"Občané, umírám nevinen, modlete se za mě."
Toto tvrzení opakoval na každém ze tří stupňů, na posledním se obrátil k pomocníkovi a dodal:
"A ty konej svou povinnost."
Hned jak domluvil, dostal silný náraz a jeho tělo se houpalo ve vzduchu.
Ve chvíli, kdy poslední chvění probíhající tělem naznačovalo, že život uniká, ozvaly se výkřiky: "Výborně!"
Lid se potom přel s rodinou pana de Favras o jeho pozůstatky a musela zakročit národní garda, aby uchránila mrtvolu oběšeného před zneuctěním. Co nejrychleji, aby se nedostala do rukou zuřivého lidu, ji pohřbili v kostele de Saint-Jean-Gréve.

Kapitola 21 - Pamětní spis podaný Národnímu shromáždění

Charles Henry Sanson byl přesvědčen o zákonitosti svého úřadu a o nespravedlnosti předsudku, který ho zahrnuje hanbou.
Velké hnutí v roce 1789, které odstraňovalo tolik přežitků, se mu zdálo vhodnou příležitostí, aby podnikl nový útok proti tomu, čeho byl obětí, a stejně usilovně jako při procesu s markýzou v roce 1776 požadoval občanská práva pro sebe a své přátele.
Dne 24. prosince 1789 vydalo Národní shromáždění dekret, v němž mezi jiným stálo, že proti volitelnosti řádného občana se nemohou uvádět jiné důvody než ty, které vyplývají z ústavních dekretů.
Ale tento dekret se Charlesu Sansonovi nezdál dost jasný.
Není nezajímavé uvést, co se 23. prosince odehrálo v Národním shromáždění, a jmenovat obhájce i protivníky požadavků popravčích mistrů. Mezi prvními byl hrabě de Clemont-Tonnerre, který otevřeně řekl:
"Zaměstnání jsou nebo nejsou škodlivá. Jestliže jsou, je to pokračování zákona, jestliže ne, musí zákon souhlasit se spravedlností, která je jeho zdrojem. Vlast se musí snažit, aby neporážela strom, který je třeba narovnat nebo štěpovat. Mezi těmi zaměstnáními jsou dvě, která si dovolím srovnat. Ale v očích zákonodárců nesmí být nic rozlučováno, jenom dobro a zlo.
Připomínám, že u prvního zaměstnání jde jen o odstranění předsudku. Je nevysvětlitelný, lehkovážný a spočívá na formalitách. Je potřeba je změnit, aby byl odstraněn. Podle vojenského zvyku, když je někdo odsouzen k smrti nebo

nějakému trestu, není ruka, která ho trestá, nečestná. Všechno, co zákon nařizuje, je dobré. Nařizuje smrt zločince, vykonavatel jen poslouchá. Je nesmyslné, že zákon říká člověku: "Udělej to, a jestli to uděláš, budeš zahrnut hanbou."
Abbé Maury (obhájce království v Národním shromáždění, kardinál, 1746-1817), tuto střízlivou logiku popíral jedním ze svých obvyklých rozmachů.
"Vyloučení popravčích mistrů z práv se nezakládá na předsudku. Tkví v duši každého člověka, jestli je rozechvěn při pohledu na toho, který chladnokrevně vraždí. Říká se, že zákon tento čin vyžaduje, ale nařizuje zákon člověku, aby byl katem? Předsudek se opírá o čest, která musí být v monarchii více respektována."
Charles Henry Sanson podal Národnímu shromáždění prostřednictvím svého advokáta Matona de la Varenne pamětní spis se svým jménem i jménem svého strýce, Louise Sansona, popravčího mistra městského soudu, i se jmény všech popravčích mistrů v království.
Žádají v něm na Národním shromáždění výklad dekretu ze dne 24. prosince. Mezi jiným tam je:
"Zločinec se odváží zapálit občanům majetek, potřísní své ruce krví svého souseda nebo otce, spikne se proti vlasti. Hlas veřejnosti vám poví o jeho zločinech, vy žádáte jeho smrt, houfně se jí účastníte, a přitom vůbec nechcete uznat za občana a hledíte jako na bezcenného na toho, kdo na ohavníkovi vykonává trest, který jste sami určili …
Francouzové, buďte spravedliví a důstojní. Buď připustíte, aby zločin zůstal bez trestu, nebo přiznejte, že je třeba popravčího mistra, aby ho potrestal. Přiznejte, že to není ani úřad, ani popravčí mistr, ale jen viník, který přestoupil zákon přírody. Přiznejte, že bez této svaté vzpoury proti zločinu by byla společnost denně zraňována na všech stranách. Přiznejte tedy konečně, že bylo nespravedlivé potřísnit hanbou zločinu úředníka, který jej trestá, a to hlavně v době, která předsudky odstraňuje. Podle nich jsou bezectní i příbuzní zločince, jehož krev koluje v jejich žilách."
Tento pamětní spis našel obhájce v tisku.
"Nemůžeme odolat, abychom svým čtenářům nepověděli o mistrovském díle soucitnosti, vkusu a vzdělání. Je to pamětní spis pana Matona de la Varenne, znamenitého právníka a vynikajícího spisovatele, který vystoupil proti nactiutrhačům pana Sansona. V tomto pamětním listě se potírá předsudek, podle kterého je popravčí mistr bezectný. A Národní shromáždění, kterému je adresován, nemůže než vyhovět stížnostem, jejichž podkladem jsou nepromlčitelná práva lidí, rozumu a filozofie."
Spis zůstal nevyřízen.
Charles Henry Sanson se musel spokojit s formulací dekretu. Robespierre řekl v zasedání 24. prosince:
"Nemyslím, že je třeba zákona. Ti, kdo nejsou vyloučeni, jsou připuštěni."
Ostatně, blížila se doba, kdy rehabilitace předstihla skromné nároky mého děda. Mělo se mu dostat úředních blahopřání a ovací lidu, měl se stát jednou z nejdůležitějších osobností ve státě.

Kapitola 22 - Guillotina
Doktor Guillotin prováděl se vzácnou vytrvalostí úkol, kterého se ujal. Dne 1. prosince 1789 byl schválen návrh, aby za stejné zločiny byly stejné tresty, ať je hodnost provinilců jakákoliv. Dne 21. ledna 1790 se zase ujal slova, aby přednesl jiné návrhy.
Doktoru Guillotinovi šlo o to, aby prosadil věc, která mu ležela na srdci. Byl pobouřen barbarstvím poprav a zachvácen hnusem při pohledu na šibenici, která znetvořovala mrtvoly. Přísahal, že vymyslí lidumilnou popravu, lze-li tato dvě slova spojit, kterou by neprováděla lidská ruka přímo a která by po vykonání trestu odstranila pozůstatky z očí davu.
Aby pro své studie získal čas, předložil Národnímu shromáždění k uvážení nejdříve tento návrh:
"Ve všech případech, kdy bude nad obžalovaným vynesen ortel smrti, bude poprava stejná, ať už je zločin jakýkoliv. Zločinec bude sťat."
Charles Henry Sanson pokládal za nevyhnutelné zavedení stroje, který by odsouzence držel ve vodorovné poloze a který by dovoloval pracovat s větší přesností, než má lidská ruka.
Právě to Guillotin hledal, a proto k mému dědovi několikrát přišel a vyptával se ho na jeho zkušenosti.
Bylo snadné pověsit na šibenici skoro bezduché tělo nebo přivázat odsouzence na kolo. Ale něco jiného bylo přimět ho, aby nehybně stál či klečel, když má dostat smrtící ránu.
Mého děda navštěvoval také Němec jménem Schmidt, tehdy stavitel pian. Byl velmi obratným mechanikem a vášnivým hudebníkem. Doprovázel mého děda při hře na housle nebo na čelo. Jednou večer začal můj děd zase o tom nástroji, který by při výkonu svého krvavého řemesla potřeboval.
"Přemýšlel jsem o tom," řekl Schmidt a načrtl několika rychlými tahy obrázek:
Byla to guillotina!
Guillotina se svým ocelovým nožem, zavěšeným mezi dvěma sloupy, který se uváděl do pohybu provazem. Guillotina s odsouzencem uvázaným po celé své délce na houpacím prkně tak, že se jeho krk, když se to prkno sklonilo, nacházel právě tam, kam dopadlo ostří. Nesnáz byla překonána, problém vyřešen.
"Nechtěl jsem se do toho míchat, protože to znamená smrt člověka, ale viděl jsem, že vás to velice trápí."
Tak se zrodila Guillotina. Druhý den to oznámil Charles Henry Sanson doktoru Guillotinovi, který byl nadšen.

V zasedání dne 30. dubna popsal ten stroj v Národním shromáždění. Ve svém zápalu pronesl nešťastná slova, která vzbudila bláznivou veselost, div ho nepřipravila o úspěch. Tvrdil, že tento způsob popravy není vůbec bolestivý, a řekl, že odsouzenec nanejvýš pocítí lehký chlad na krku. Dodal: "S tímto strojem vám mžiknutím oka srazím hlavu a vůbec vás to nezabolí."
Národní shromáždění bylo vázáno svým dřívějším usnesením a návrh byl zkoumán. Byl vyzván doktor Antonius Louis, aby o tomto způsobu popravy poslal své dobrozdání.

Louis byl králův lékař, a král se o tomto úkolu dozvěděl. Chtěl, aby mu byla podána zpráva, a jak řekl, záleží mu na správném soudnictví jeho národa. Král a jeho lékař chtěli prozkoumat plán stroje. Proto doktor Louis povolal Guillotina do Tuilerií a můj děd ho doprovázel.
Tato porada se konala 2. března 1792. Přišli do kabinetu doktora Louise. Ten seděl na židli u stolu pokrytého zeleným sametem se zlatými třásněmi. Přál si vidět plán stroje. Guillotin mu dal Schmidtův náčrtek, ke kterému můj děd připojil popis. Zatímco jej Louis prohlížel, rozhrnula se jedna portiéra a do kabinetu vstoupila další osoba.
Doktor Louis povstal. Příchozí vrhl chladný pohled na Guillotina, který se hluboce ukláněl, rychle se obrátil k Louisovi a řekl: "Doktore, co o tom soudíte?"
"Zdá se to dokonalé," odpověděl doktor, "a úplně se to shoduje s tím, co mi pan Guillotin řekl. Ostatně, posuďte sám."
Podal nákres tazateli. Ten si ho chvíli mlčky prohlížel, potom zavrtěl hlavou na znamení pochybnosti.
"Ten nůž v podobě půlměsíce, je to vhodné? Myslíte, že takový nůž se dá přesně přizpůsobit na všechny krky? Na některé bude velký, na jiné malý.
Sansonovi neušlo ani jedno slovo, ani jediný pohled. Zvuk toho hlasu ho přesvědčil, že jeho první dojem ho nezklamal. Před sebou měl krále.
Charles Henry Sanson byl překvapen správností jeho pozorování. Bezděčně pohlédl na jeho krk a viděl, že je mnohem větší než půlměsíc načrtnutý Schmidtovou tužkou. Zaslechl, jak se král tiše ptá Louise: "Je to ten muž?"
Doktor přikývl.
"Zeptejte se na jeho mínění," řekl Ludvík XVI.
"Slyšel jste pánovu poznámku," řekl králův lékař. "Jak vy se díváte na formu nože?"
"Pán má pravdu," odpověděl děd. "Forma nože by mohla působit nesnáze."
Král se spokojeně usmál, potom vzal pero a na plánu místo půlměsíce nakreslil šikmou čáru.
"Ostatně se mohu mýlit," dodal, "a až se budou dělat pokusy, musí se vyzkoušet oba způsoby."
Potom vstal a odešel.
7. března podal Antonio Louis Národnímu shromáždění zprávu, ve které navrhoval stroj nakreslený Schmidtem buď s jednou nebo druhou formou nože, podle toho, jak dopadne zkouška. Dne 20. března byl doktor Louis vyzván, aby dal postavit první stínací stroj. Obrátil se na tesařského mistra Guidona, který za práci chtěl pět tisíc pět set franků.
Když byl stroj hotov, byl můj děd a jeho dva bratři zavoláni do vězení v Bickétre, aby ho tam na třech mrtvolách vyzkoušeli. Přítomni byli doktoři Antonio Louis, Philipe Pínel a Cabanis.
Byly sťaty tři mrtvoly, které dodaly nemocnice. První dva pokusy se šikmým nožem, jak ho naznačil král, se povedly, třetí, s nožem půlměsícovitě vykrojeným, se nezdařil. Proto se rozhodli pro šikmý nůž.
Za osm dní použil můj děd tento nový systém na živém odsouzenci jménem Jacques Nicolas Pelletier, odsouzeném pro krádež na veřejné cestě. Netrpělivě se čekalo, jak se při pohledu na tento stroj bude chovat lid. Svědčí o tom list, který poslal generální prokurátor Roederer Lafayettovi, generálnímu veliteli národní gardy:

Paříž 25, dubna 1792
Pane, nový způsob popravy stětím hlavy jistě přivábí na náměstí de Gréve značný zástup a je třeba učinit opatření, aby nedošlo k nějakému poškození stroje.
Myslím tedy, že bude nutné, abyste nařídil četníkům zůstat po vykonání popravy v dostatečném počtu na náměstí a usnadnit tak odklizení stroje z popraviště.
Roederer

Jedni říkali stínacímu stroji lousison nebo louisette podle jména doktora Louise, jiní guillotine podle jména doktora Guillotina. Druhé pojmenování se udrželo.
Nic se nestalo, přes neobyčejný nával lidí proběhlo všechno v klidu a pořádku.
Tato poprava potvrdila správná pozorování mého děda. Pelletier byl skleslý a více ho nesli, než šel. Kdyby byl popravován mečem, museli by ho rozseknout na zemi, protože by se v pudu sebezáchovy smrti bránil.

Kapitola 23 - Tribunál ze 17. srpna 1792
Události se řítí jako údery hromu za bouře. Blíží se hodina, kdy dějiny popraviště a dějiny Francie splynou v jedno, kdy pády trojúhelného nože rozetnou všechny zápletky dramatu, který udržuje celý svět v napětí.
Ještě několik dní, a zneuctívaný statista při všech sociálních tragédiích se stane úhelným kamenem sociální budovy, která se staví. Až dosud, když mu vmetli do tváře urážlivý název kata, mohl jenom odpovídat: "Vy, kteří mnou pohrdáte, pohrdáte tedy také svými zákony?"
Budu co nejstručnější.
Je srpen roku 1792.
Ústavodárné shromáždění zmizelo. Král, příliš čestný, než aby budil strach, si neuměl získat veřejné mínění. Neměl důvěru.
Ti buřiči si říkali vlastenci. Byla to revoluční komuna a jakobíni (politický klub, který měl své sídlo ve zrušeném klášteře mnichů jakobínů, jeho hlavou byl Robespierre).
Jakobíni, jejichž tribuna mluvila hlasitěji a byla více poslouchána, než tribuna zákonodárného shromáždění. Komuna, jejíž moc byla protiváhou zákonitého sboru představitelů národa, než jej vítězným povstáním potlačila a přiměla k rozchodu.
Dne 20. června vnikla vzpoura do paláce, ale smělost se ještě nezvrhla ve zločin a vzbouřenci jen zahrnuli krále nejkrutějšími urážkami (při lidových demonstracích vnikla luza až do královských komnat v Tuileriích a potupila krále,

který si musel nasadit rudou revoluční čapku).
Opravdové rozhořčení, které tento útok vzbudil v celé Francii, ukázalo vlastencům, že se smějí dotknout trůnu, jen aby ho povalili. Lekce, kterou jim daly všechny francouzské obce, projevující Ludvíku XVI. své politování, tato lekce nebyla marná. V noci 10. srpna svrhli republikáni městskou správu v Paříži a dosadili místo ní revoluční komunu. Na královský palác byl podniknut ozbrojený útok a v bitvě se stráží padlo více než 500 lidí. Král utekl do zákonodárného shromáždění.
Zákonodárné shromáždění rozhodlo, aby byl král dopraven do Luxembourgu. Komuna žádala, aby byl král uvězněn v Templu (bývalé sídlo rytířského řádu Templářů) a shromáždění uposlechlo.
Komuna a dílčí výbor žádaly, aby byli spiklenci a zrádci potrestáni. Shromáždění svěřilo volebnímu sboru jmenování členů mimořádného tribunálu; který má soudit zločiny spáchané 10. srpna a jiné zločiny s tím související.
Tribunál užíval meče s jistou mírností, která svědčila o tom, že z duší jeho členů dosud nevymizel pojem o spravedlnosti a velkodušnosti.
Přísně užíval zákonů, ale zachovával ochranné formy, které ukládá užívání těchto zákonů.
Od roku 1791 do srpna 1792 vzrostl počet útoků na osoby a na majetek. Nedávno vydané papírové peníze vzbudily chtivost padělatelů. Od ledna do srpna přineslo svou hlavu na náměstí de Gréve patnáct těch, kterým se říkalo výrobci asignátů.
Royalističtí spisovatelé zápasili s vervou a někdy opovážlivě se svými protivníky ze strany vlastenců. Dva žurnalisté, Suleau a Durosoy získali svými články nebezpečnou čest a na své hlavy přivedli nejžhavější zášť lidu.
Jako muž hlavy a činu, bojovník perem a mečem, obhajoval Suleau dne 10. srpna trůn se zbraní v ruce. Byl ubit na dvoře kláštera feuillantů.
Méně šťasten byl Durosoy, redaktor listů "Gazette de Paris" a "Royalisté". Odsouzen byl 26. srpna a hned následujícího dne popraven.
Po něm vstoupil na popraviště Collinot-d'Agremont, bývalý důstojník, obžalovaný pro svádění ke sběhnutí a pro účast na spiknutí 10. srpna.
Dne 31. srpna byli popraveni Sellier a Desperriers, odsouzení tribunálem, protože dali do oběhu padělané asignáty.
Od 19. srpna se popravy konaly před Tuileriemi, pranýř zůstal na náměstí de Gréve. 1. září byl na pranýř postaven Jean Juliem povozník z Vaugirardu, odsouzený pro krádež k dvanácti letům v okovech a k vystavení na pranýř. Tvrdil, že je nevinen, a choval se velice rozčileně. Nedal najevo, že je royalista, až teď začal křičet: "Ať žije král! Ať žije královna! Ať žije pan Lafayette! Ať čert vezme národ!!"
Nešťastný Jean Julien ještě nedomluvil a už se na popraviště sesypalo krupobití střel všeho druhu. Div že nebyl roztrhán na kusy. Zachránil ho prokurátor, který se vrhl do nejhustšího zástupu a odvlekl nešťastného Juliena na radnici. Hrozilo nebezpečí, že dojde ke srocení lidu. Uklidnili je rozkazem, aby byl viník ihned doveden před mimořádný tribunál, který ho odsoudil k smrti. Jean Julien byl druhý den popraven.
Dne 3. září guillotina zahálela.
Ten den se ti, kteří vháněli lid na krvavou cestu, z které se nedá vrátit, odškodnili za prázdniny, které tribunál popřál svým sluhům.
Pokračujme dál. V trapném úkolu, který jsem na sebe vzal, děkuji nebi, že nemusím líčit historii těch zářijových dnů (ve dnech 2. - 7. září 1792 vnikli vrahové najatí komunou do pařížských žalářů a povraždili v nich několik set osob, hlavně zajatých švýcarských gardistů, šlechticů a nepřísežných kněží, tj. takových, kteří přísahou nechtěli uznat svou novou ústavu), kdy zástup vrahů obsadil náš hrozný úřad a poskvrnil vězení ukrutným zabíjením. Z těch bídáků ozbrojených kopími a šavlemi a prolévajících s divokou rozkoší krev svých bližních, kolik z nich pohrdlo tím nešťastným úředníkem, kterému se říká kat. A přece, jaké jméno máme dát těm, kteří vraždili, i těm, kteří je poštvali? Jméno vrah je příliš mírné!
Tribunál ze 17. srpna zasedal v Cháteletu. Ve chvíli, když se začalo vraždění, soudil majora Bachmanna, švýcarského důstojníka. Řev obětí a křik vrahů vnikaly do soudní síně a několikrát přerušily líčení.
Počet poprav se až do královy smrti nezmenšoval, ale ještě nedosahoval rozměrů, jakých nabyl za několik měsíců.
Vedle obviněných ze spiknutí 10. srpna byli pod guillotinu posíláni emigranti, kteří se za ústupu pruské armády dostali do rukou našeho vojska. Roku 1792 - 1797 vedla Francie válku s Rakouskem a Pruskem a později se všemi evropskými státy kromě Švýcarska, Švédska, Dánska a Turecka - válka první koalice. Počáteční úspěchy spojenců vedly k bouřím proti králi 20. června a manifest pruského velitele Ferdinanda Brunšvického z 28. července, v němž byla výhružka, že z Paříže nezůstane kámen na kameni, bude-li králi ublíženo, měl za následek boje 10. srpna.
Po zprávě o obležení Verdunu došlo k zářijovému vraždění. Potom byli Prusové a Rakušané poraženi a Francie byla roku 1792 prohlášena za republiku.

Kapitola 24 - Smrt Ludvíka XVI.
Připomněl jsem zářijové dny, ve kterých byly tisíce katů.
Teď se podrobněji zmíním o králově agónii. Mému dědovi bylo souzeno usmrtit tuto vznešenou oběť.
Svržení krále a jeho uvěznění ve věži Templu ve všech čestných duších vzbudilo soucit a snad i jakési pochyby o spravedlnosti pře. Lafayette dal jako první příklad malomyslnosti, která se zmocňovala opravdových přátel svobody, vzdal se velitelství nad národní gardou a utekl do ciziny.
Netrpělivá revoluce si zvolila jiné náčelníky. Zmítána mezi dvěma stranami, navzájem se protínajícími, mezi girondisty a Horou, se brzy dostala do rukou obratnějšího. Toho, který uměl více lichotit vášním davu, chtivého krvavé pomsty na monarchii a na privilegovaných třídách, které pokládal za jediné viníky všeobecné bídy.
I sám konvent byl jen sítem moci. Často se musel podrobovat rozkazům rodící se autority, které říkali komuna, a většina jeho usnesení byla vynucena bázní.

Co to byla ta komuna, která hrála tak důležitou politickou úlohu a vykonávala tak absolutní moc? Jak mohla tak imponovat shromáždění, které představovalo svrchovanost národa? To proto, že se opírala o kluby, které ovládaly veřejné mínění a organizovaly ozbrojené manifestace, jejichž výsledek byl vždycky krvavý.
Králův život byl první sázkou v zápasu dvou stran, které chtěly ovládnout konvent. Girondisté si nepřáli smrt Ludvíka XVI. Měli tušení, že ta politická vražda nebude poslední, ale když byli zastrašeni zuřivým křikem ulice a smělými výzvami Hory, dali k ní svolení. Chtěli se zavděčit lidu, ale během několika měsíců jím byli opuštěni a svou malomyslnost a zaslepenost si odpykali na stejném popravišti jako panovník.
V té nešťastné době bylo vidět na hrotech kopí více lidských hlav než jich můj děd a jeho předkové sťali, bylo vidět zohavené mrtvoly, vlečené po ulicích.
Můj děd v těchto ozbrojených tlupách mnohokrát poznával bývalé klienty biče a rozžhaveného železa, nebo aspoň obvyklé diváky při popravách. To všechno značně zmenšilo jeho vlastenecké nadšení pro republiku.
Můj děd žil mimo tyto události, a tak 10. srpna roku 1792 ráno moje rodina nevěděla o útoku na zámek v Tuileriích.
Při volbách důstojníků a poddůstojníků byli můj otec a děd jmenováni seržanty a můj prastrýc desátníkem. Tato služba je přinutila více se účastnit politických manifestací.
Své hodnosti zastávali krátce, když se v konventu začalo mluvit o zahájení soudu nad královským zajatcem ve věži v Templu. Tato krvavá stránka našich dějin je napsána nesmazatelným písmem. Povím, jak to drama skončilo.
Dne 11. prosince roku 1792 se objevil nešťastný panovník před soudem konventu. Předsedal Barrére, jehož chladná dialektika působila rozhodujícím vlivem na konečné hlasování. Dne 17. ledna byl vydán královražedný rozsudek. Nad Ludvíkem Capetem (po svém sesazení se král nazýval Ludvík Capet, podle rodu, ze kterého pocházel) byl vynesen trest smrti.
19. ledna byla v zasedání projednána otázka odkladu trestu. Většina hlasů prohlásila, že pro vykonání trestu nad královským odsouzencem není odkladu.
Den 20. ledna měl být rodinným svátkem, bylo výročí sňatku mého děda s mojí dobrou babičkou, které bylo šedesát let a která vstupovala do devětadvacátého roku svého manželství. Nechtěl jí povědět o katastrofě, která kazila den oběma tak drahý. Ale rozčilení mu nedovolilo své úzkosti zatajit. Všechno v domě bylo plné chmur a žalostného smutku.
Vědělo se, že si král vyžádal lhůtu tří dnů na přípravu k smrti.
Konvent mu ji nedal a Charles Henry Sanson se dozvěděl, že poslední a jedinou milostí poskytnutou francouzskému králi bylo, že se směl rozloučit se svou rodinou a že ho měl na popraviště doprovázet kněz jeho náboženství. Mnoho lidí chtělo s mým dědem mluvit. Byly mu doručeny různé listy, mezi nimi rozkaz, aby dal v noci postavit popraviště a aby tam od osmi hodin ráno očekával odsouzence. Jiné listy byly dopisy, většinou bez podpisu, ve kterých ho upozorňovali, že je všechno připraveno k vysvobození krále při dopravě z Templu a na náměstí Revoluce a že při Sansonově sebemenším odporu padne tisíci ranami. Jiné listy ho zase prosily, aby se přidal k osvoboditelům oběti, aby protahoval popravu a poskytl tak lhůtu odhodlaným lidem, kteří budou v davu, prorazí řady milice a unesou krále z popraviště.
Moje babička se dozvěděla o králově osudu od jednoho mladého muže, který za něj přišel prosit. Celou noc strávila v modlitbách.
Můj otec spal neklidným spánkem. Konečně se rozednilo. Bubeníci svolávali oddíly národní gardy.
Můj otec stál se svým batalionem na náměstí Revoluce asi osm metrů od guillotiny, kterou pomocníci právě stavěli. Náměstí bylo doslova ucpáno oddíly všech zbraní.
Předávám slovo Charlesu Sansonovi:

Oběť je dokonána ! …Vyšel jsem z domu dnes ráno v osm hodin, objal svou ubohou ženu a syna a vstoupil jsem do kočáru se svými bratry Charlemagnem a Louisem Martinem. Na ulicích byly takové davy, že na náměstí Republiky jsme se dostali skoro až v devět hodin. Moji pomocníci Gros a Barré postavili stroj a já jsem ho skoro neprohlédl. Myslel jsem, že ho ani nebude potřeba.
Hned jak jsme přišli na náměstí, hledal jsem očima svého syna. Stál se svým batalionem nedaleko ode mě. Hleděl na mě chápavým pohledem, a zdálo se, že mi dodává odvahu. Nastavoval jsem ucho, jestli někde nezaslechnu nějaký šum, který by svědčil o osvobozovacích pokusech. Těšil jsem se myšlenkou, že král bude vyrván z rukou eskorty a uteče. Chvílemi se mé oči ponořily do ulice de la Madelaine. Najednou jsem uviděl vjíždět oddíl jízdy a za ním kočár tažený dvěma koňmi, obklopený dvojitou řadou jezdců a doprovázený druhým oddílem jízdy. Nedalo se pochybovat, nedalo se snít, je to mučedník, který se blíží. Zatmělo se mi před očima, třásl jsem se na celém těle. Také můj syn byl bledý.
Král seděl vzadu na pravé straně, vedle sebe měl kněze, svého zpovědníka, a naproti němu byli dva četníci. Povoz se zastavil, první vystoupili oba četníci, potom ctihodný kněz v zakázaném rouchu, které jsem už delší dobu neviděl, a konečně král, důstojnější, klidnější a vznešenější, než jsem ho viděl ve Versailles a v Tuileriích.

Lid stojící za vojskem se zdá ochromen údivem a zachovává chmurné mlčení. Kde jsou ti osvoboditelé? Charlemagne a já jsme ustrnuli. Martin, mladší, vykročil a uctivě smekl. Upozornil krále, že je nutné, aby se svlékl.
"To je zbytečné, může se to skoncovat tak, jak jsem."
Můj bratr naléhal a dodal, že mu také musí svázat ruce.
Zdálo se, že krále tato podmínka ještě víc pobouřila a do tváře mu vehnala krev.
"Jakže!" řekl, "vy byste se odvážili vložit na mě ruku? Tady je můj kabát, ale nedotýkejte se mě."
"Je to nutné. Bez toho není poprava možná."
Naklonil jsem se ke knězovu uchu:

"Pane abbé, snažně vás prosím, přesvědčte krále. Zatímco mu budou svazovat ruce, získáme čas, a není možné, aby takové divadlo nakonec srdcem lidí nepohnulo."
Abbé se ke mně otočil se smutným pohledem, ve kterém bylo vidět úžas, nedůvěru a rezignaci zároveň, potom se obrátil ke králi a řekl:
"Sire, odhodlejte se k této poslední oběti, kterou se ještě víc budete podobat bohu, a ten vás za to odmění."
Král ihned nastavil své ruce, zatímco mu jeho zpovědník dal políbit obraz Kristův. Dva pomocníci spoutali ruce, které kdysi držely žezlo. Zdálo se mi, že to musí být signálem k zahájení záchranné akce.
Král vystoupil pomalu a vznešeně po stupních popraviště.
"Francouzové," řekl silným hlasem. "Vidíte svého krále, který je připraven pro vás zemřít. Kéž má krev upevní vaše štěstí. Umírám bez viny na všem tom, z čeho mě obviňují."
Snad chtěl pokračovat, ale Santerre (velitel národní gardy v Paříži) pokynul bubeníkům a ti hned začali tlouci, takže už nebylo nic slyšet.
V okamžiku byl přivázán na osudnou desku, a ve chvíli, kdy nůž sklouzl k jeho hlavě, mohl ještě zaslechnout vážný hlas zbožného duchovního, který ho doprovodil až na popraviště a pronesl tato slova:
"Synu Ludvíka svatého, vstupte na nebesa!"
Tak skončil nešťastný panovník, kterého mohlo tisíc odhodlaných lidí zachránit v posledním okamžiku, kdy začínal budit opravdový soucit. A opravdu jsem po těch zprávách z předešlého dne nechápal, že byl tak krutě opuštěn.

To je zpráva, kterou zanechal můj děd o smrti Ludvíka XVI. Velice se liší například od vypravování pana de Lamartine v Dějinách girondistů. Ať už je autorita vynikajícího spisovatele jakákoliv, nemůže přesností soupeřit s autoritou muže, který měl to neštěstí, že se tak činně zúčastnil té bolestné události.
Konvent se opil královskou krví. Hlava Ludvíka XVI. vyhloubila propast, do které se měly skulit hlavy těch mužů, kteří ho přivedli na popraviště.
Ludvík XVI. zemřel opravdu s královskou vznešeností. Jeho poslední slova zněla stále a byla důstojným dodatkem závěti, kterou napsal ve věži v Templu. Jeho pevnost, odvaha a chladnokrevnost působily hlubokým dojmem na všechny svědky popravy.
Dne 21. ledna roku 1793 se můj děd, který obyčejně rád sedával doma, jen na chvilku ukázal pod rodinnou střechou. Po popravě si přišel pro objetí své ženy a svého syna, třásl se, jako by jich už nebyl hoden. Potom se vyhnul jejich konejšivým slovům a zmizel. Vrátil se teprve pozdě v noci.

Kapitola 25 - Revoluční tribunál
Civilizace 17. a 18. století pronikla jen do horních vrstev společnosti, obyčejný lid zůstal stejně nevědomý, hrubý a divoký, jako byl dříve. Myslím, že podle chování diváků, kteří obklopují popraviště, lze do jisté míry posoudit morální situaci lidu. Když jsem vykonával svůj úřad, měl jsem často příležitost studovat tváře těch, kteří se tlačili kolem nás. Nejčastěji vyjadřovaly hloupou zvědavost. Obyčejně se v nich odrážela hrůza a hnus, ale nikdy jsem v nich neviděl tu divokou chtivost, dravčí zuřivost, opájení se smrtí, které můj otec tolikrát pozoroval u lidí, kteří ho provázeli.
21. leden byl neblahým a zároveň památným datem.
Po ráně nože, který dopadl na nevinnou královskou hlavu, se stará francouzská společnost propadla do minulosti a mezi rudými sloupy popravního nástroje bylo na obzoru vidět svítání, které znamenalo červánky nového světa.
Půda náměstí Revoluce byla ještě vlažná královou krví, a už kluby a komuna pánovitě žádaly popravu stoupenců království.
Den po králově smrti byl popraven obchodník se starým železem. Ve čtvrtek 24. ledna, kdy měl pohřeb Lepelletier-Saint-Fargeau (člen konventu, byl zavražděn v Palais Royal), se skulilo na popravišti pět hlav. Při této popravě poprvé vystoupily ty, které později nabyly smutné proslulosti pod jménem litice guillotiny. Pět nebo šest žen stojících v první řadě spílalo odsouzencům a hlavně jednomu z nich, který prohlašoval do posledního okamžiku, že je nevinen.
Od toho dne guillotina odpočívala, jako by potřebovala nabýt síly ke strašné práci, kterou pro ni chystal vznětlivý lid. Vnitřní spory, které zmítaly konventem, pronikly navenek a rozdělily Francii na dva tábory. Země je zachvácena hladem, pařížský lid trpí víc než venkovský stoupající drahotou a začíná se dožadovat zákonů o maximálních cenách. Dne 25. února plení a bere si vše, co už si nemůže koupit. Obě dvě strany svalují jedna na druhou odpovědnost za výtržnosti. Girondisté je přičítají demagogické obecní radě, jakobíni z nich obviňují zbabělost a nemohoucnost svých protivníků, jejichž líčená humanita vydává bezbranný národ nepřátelům. Některé žurnály začínají označovat nepřátele, aby je vystavily pomstě lidu, a uveřejňují stav vězňů v žalářích.
Události a soud pomáhají těm, kteří se snaží vehnat zem na krvavou cestu. Lyon se připravoval ke vzpouře a situace byla hrozivější než minulý rok. Republika všechny volá k obraně vlasti. Všichni bohatí i chudí, staří i mladí šli k odvodu. Ale stejně jako v roce 1792 se rozhodli nesmiřitelní lidé užít tohoto nadšení pro své krvelačné choutky. Volání "Vlast je v nebezpečí" zapříčinilo v roce 1792 zářijové dny. Hromadné odvody v roce 1793 nám daly revoluční tribunál.
Dne 9. března oznámil generální prokurátor komuny Chaumette v konventu, jak dopadly odvody pařížských občanů. Žádal o pomoc pro rodiny těch, kteří odcházejí do pole, a o tribunál bez odvolání, aby soudil špatné občany. "Bez tohoto tribunálu," říkaly sekce, kterých byl mluvčím, "nikdy nepřemůžete necitelnost sobců, kteří nechtějí ani bojovat, ani pomáhat těm, kdo se za ně bijí."
Druhý den se projednávají dva návrhy zákonů: o zřízení revolučního tribunálu a organizaci ministerstev.
Jeden z návrhů podal Lesage, druhý Lindet.

Lindetův návrh zněl takto:
"Revoluční tribunál bude tvořit devět členů, jmenovaných konventem.
Při vyšetřování nebudou vázáni žádnou formou.
Budou se přesvědčovat o vině všemi možnými prostředky.
Tribunál se může rozdělit na dvě sekce.
V síni tribunálu bude vždycky jeden z jeho členů, aby přijímal udání.
Tribunál bude soudit ty, kteří mu budou posláni dekretem konventu.
Bude mít možnost přímo stíhat ty, kdo z nedostatku občanských ctností nebudou vykonávat své úřady nebo je zanedbají, ty, kteří svým chováním nebo projevem svého mínění se pokusí oklamat lid, ty, kteří svým chováním a psaním, svými úřady, které zastávali za dřívější vlády, se budou domáhat předností, jaké si osobují despotové."
Hora tomuto zákonu tleskala, z lavic girondistů se ozvalo reptání a Vergniaud (vynikající girondista, odsouzen revolučním tribunálem a popraven, 1753 - 1793) prohlásil:
"Když se vám navrhuje, abyste zřídili inkvizici tisíckrát horší, než byla benátská, to raději zemřeme, než abychom s tím souhlasili."
Když večer shromáždění zase zasedalo, byly lavice girondistů prázdné. Zákon, který zřizoval výjimečný tribunál, byl velkou většinou dne 11. března přijat.

Kapitola 26 - První popravy
Od smrti Ludvíka XVI. zůstala guillotina na náměstí de la Réunion. Její velká rudá ramena, která se rýsovala na šedi atmosféry a pomníků, by nahánělo málo strachu, nebýt přesvědčení, že čekají na svou kořist.
Zpráva o zřízení nového tribunálu a naděje, že soud bude stíhat lidi, kteří měli za monarchie privilegia, protirevolucionáře a zkrátka ty, kterým se přičítala všechna tehdejší zla, vzbudily velký rozruch.
Při prvním zasedání tribunálu se sešlo mnoho posluchačů, a když se rozneslo, že soud vynesl rozsudek smrti, nahrnul se na náměstí de la Réunion ohromný dav.
Dne 30. dubna odstranili starou guillotinu a postavili na náměstí novou, na které dal Charles Henry Sanson udělat změny, jaké vyžadovalo provedení několika poprav za sebou.
Jeden z nejmírnějších žurnálů v roce 1793 napsal:

"Na guillotině byly provedeny poslední práce. Nedovedeme si představil nástroj smrti, který by lépe vyhovoval požadavkům humanity a zákona, alespoň do té doby, než bude zrušen trest smrti. Měla by se také zdokonalit ceremonie propravy a odstranit vše, co je z minulé doby. Kára, na které je vezen odsouzenec, ruce svázané za zády, které nutí odsouzence k nepřirozenému otrockému postoji, černé roucho, do kterého se smí zahalovat zpovědník, to všechno nesvědčí o mravech osvíceného, lidumilného a svobodného národa. Snad je to i nepolitické, dovolovat knězi, aby byl při posledních protirevolucionářových okamžicích. Vliv náboženství může přimět odsouzence, aby zpovědníkovi svěřil důležité věci, kterých on pak zneužije."

Dne 9. května se můj otec odebral na rozkaz Fouquiera Tinvilla (veřejný žalobce u revolučního tribunálu v roce 1793, popraven v roce 1795) do Conciergerie. Před tribunálem byl souzen emigrant Francois-Jaques de Reviers, bývalý hrabě de Mauny, exmajor švýcarských gard hraběte d'Artois, obžalovaný z emigrace, a Louis-Alexandre de Beaulieu, který mu poskytl útočiště.
Ve chvíli, kdy můj děd procházel mřížovou branou paláce, se srazil s mladíkem. V tom okamžiku ho kdosi zavolal jménem a on uviděl toho mládence, jak se obrací a zastavuje. Charles Henry Sanson poznal, že ten spěchající mladík je žena v mužských šatech. Vzal tedy osobu, která ho oslovila, za ruku a procházel se s ní po dvoře paláce.
Když potom zůstal sám, zaklepal na těžká vrata vězení. Ucítil, že ho kdosi zatahal za kabát a spatřil vedle sebe mladíka, jehož ženská postava ho upoutala. Byla to skutečně asi třicetiletá žena. Její rysy byly tak pravidelné a dokonalé, že se člověk neubránil údivu nad její krásou, i když obličej měla velice bledý. Odvlekla Charlese Henryho Sansona doprostřed dvora a chvějícím se hlasem mu řekla:
"Chceš padesát zlaťáků za zachránění odsouzence?"
Můj děd se instinktivně rozhlédl kolem sebe. Když viděl, že jsou sami, odpověděl:
"Zachráním ho zadarmo, poradíte-li mi, jak to mám udělat."
"Nemůžeš zmizet na jeden den, na několik hodin?"
"Popravčí mistr je dnes jen kolečkem stroje. Když udělá chybu, může ho kdokoliv zastoupit. Mohu vám jen poradit, abyste se smířila s osudem."
"Smířit se s osudem!" zvolala neznámá.
"S osudem se smířila i větší nešťastnice, než jste vy, má drahá."
Mladá žena narážce porozuměla a sklonila hlavu. Když ji zase pozvedla, výraz její tváře se změnil. Její suché a žhnoucí oči zvlhly, slzy se jí řinuly po tváři, a v usedavém pláči, který jí zvedal hruď, šeptala:
"Ten bídák! Ten bídák!"
Charles Henry Sanson se jí ptal, koho tím myslí.
"Ohavníka, u kterého jsem vykoupila zlatem hlavu mně drahou, který včera přísahal, že ji zachrání, a kterého teď slyším, jak ji žádá na soudcích. Myslím tím Fouquiera-Tinvilla!"
To jméno řekla hlasitě. Můj děd ji odvedl pod podloubí a řekl jí:
"Jak jste mohla věřit jeho slibům? Právě jsem vám řekl, že jsem ubohým kolečkem guillotiny, kolečkem, které zabíjí. Fouquier hraje neméně bídnou roli v jiném stroji. Oba dva posloucháme vůli, která je silnější než všechny lidské síly.

Kdybychom se na okamžik zastavili, byli bychom rozdrceni a neměli ani útěchu, že jsme zachránili nějakou oběť."
Mladá žena stále plakala.
"Můj bože, co mám ještě dělat?" šeptala přerývaným hlasem. "Nemohla bych aspoň jeho tělu prokázat poslední službu, pane? Nemohla bych ještě jednou zaplakat nad jeho pozůstatky? Nebuďte nemilosrdný, on se jmenuje…"
"Nechci vědět jeho jméno, madame. Mrtvoly odsouzených patří republice a republika je žárlivá hospodyně, která nestrpí, aby se volně rozhodovalo o jejím majetku. - Už pro mě jde jeden z mých pomocníků, nechám vás s ním o samotě. Snad vám pomůže při krutém úkolu, který vám ukládá vaše oddanost. Já vám mohu jen slíbit, že přimhouřím oko."
Můj děd pak odešel do Conciergerie, kde mu vydali Revierse-Maunyho a Beaulieua, kteří byli odsouzeni k smrti. Seděli na káře. Když se povoz zastavil na náměstí Revoluce, uviděl Charles Henry Sanson, že Reviers-Mauny, který ještě stál na voze, velice zbledl. Obrátil svůj pohled tam, kam byly upřeny odsouzencovy oči, a v davu poznal mladou ženu, se kterou hovořil na náměstí paláce. Zavolal svého pomocníka.
"Louvoisi," řekl můj děd, "ty jsi dostal padesát zlaťáků od ženy přestrojené za muže, abys odcizil mrtvolu jednoho z odsouzených. Je třeba, aby sis své peníze svědomitě vydělal. Je tady, napravo od guillotiny, v páté nebo šesté řadě, dej na ni pozor."
Beaulieu zemřel první. V okamžiku, kdy nůž spadl podruhé, zazněl v blízkosti popraviště výkřik.
Kolem ženy se hned zvedl nebezpečný hluk. Nejbližší sousedé ji zadrželi a ze všech stran byly slyšet poznámky o jejím přestrojení i o aristokratickém cítění.
Už ji chtěli vést před revoluční tribunál, ale Louvois ji jednou rukou popadl, druhou jí dal několik políčků, a přitom řekl:
"Ty ohavnice, já jsem věděl, že mě podvádíš, ale nemyslel jsem si, že je to s aristokratem. Národ dal naštěstí do pořádku jeho a zároveň i mou záležitost."
Večer byly mrtvoly obou popravených odneseny do Madeleine. Ale Louvois dostal pro mladou ženu pas a doprovodil ji za hranice. Byla to vznešená dáma, její jméno neprozradím, i když bylo uvedeno v některých tehdejších memoárech, ve kterých se mluvilo o prodejnosti Fouquiera-Tinvilla. Svému osvoboditeli se štědře odměnila a umožnila mu, aby zanechal svého zaměstnání.

Kapitola 27 - Spiknutí de la Rouërie

Emigrace šlechty byla velkou politickou chybou. Šlechtici za sebou zanechávali trůn bez opory, krále bez vojska a revolučního ducha bez protiváhy.
Do ciziny ale neodešli všichni šlechtici. Mnozí tušili, že rodná půda bude jevištěm velikého zápasu a proto odolali pozváním z Koblence, kde bylo středisko emigrantů. Neklidným okem sledovali pokroky republiky, ale svou izolovaností byli odsouzeni k bezmoci.
Jeden obyčejný muž chtěl sjednotit všechny ty živly, nepřátelské novému režimu, sloučit je a utvořit na západě Francie mocnou ligu, aby zardousila republiku v kolébce.
Muž se jmenoval Tuffin de la Rouërie.
Byl to jeden z těch, kteří jsou předurčeni k dobrodružství. V jeho vášních se sjednocovalo to, co si obyčejně odporuje, pohyblivost a energie.
Byl důstojníkem, jednoho dne zlomil svůj meč ze zoufalství nad nešťastnou láskou a stal se trapistou. Jestli se ale jeho povaha dovedla nadchnout pro klášterní odříkání, nedovedla snést jednotvárnou pravidelnost řeholního života. Proto odhodil kutnu a jako dobrovolník se zúčastnil války v Americe. Po jeho návratu ho uchvátila šlechetnost nových myšlenek. Ale byl šlechtic a brzy poznal, že je naprosto vyloučen jakýkoliv smír mezi stavem, k němuž patřil, a mezi revolucí.
Nebezpečí, ve kterém byl král, roznítilo jeho royalismus. Odešel do Koblence a nabídl se šlechticům, že pobouří Bretaňce.
Vrátil se do Francie a sám, jen s pomocí své nezkrotné vůle, začal provádět plán, který vymyslel.
Byl všude a nikde. Viděli ho v Jersey, v Londýně, v Koblenci, za několik dní prošel všechny stezky Bretaně, vyhýbal se úřadům tak, že se mnohokrát přestrojoval.
Nedůvěřoval žádným prostředníkům. Osobně navštěvoval i nejnižší ze svých spojenců. Stavěl jim před oči krále, jeho rodinu, která byla zahrnuta urážkami, jeho hlavu poskvrněnou rudou čapkou. Přesvědčoval je o nutnosti hájit zbraní nejen své cítění, ale i své statky a životy.
V srpnu 1792 byly nitky povstání roztaženy po všech městech a místech Bretaně. Uzlem všech těch nitek byla ruka Tuffina de la Rouërie.
Spiknutí se nepovedlo díky přílišné opatrnosti a Francie tak byla zachráněna před nebezpečím, které jí hrozilo, kdyby tak velká provincie povstala právě v době, kdy byl Dumouriez zatlačen do argonských průsmyků.
Revoluce 10. srpna Tuffina překvapila. Stále čekal na příznivou příležitost, aby dal povel k povstání. Král byl zajat, Prusové na ústupu a on se začínal bát, že už je příliš pozdě.
Onemocněl, odešel k paní Declos de la Fauchais. Ale kolem domu se ukazovaly podezřelé tváře a on uprchl, na zahradě zakopal všechny listiny, které s sebou nosil, a pod jménem de Gosselin požádal o útočiště sousedního šlechtice, pana Delamotte de Laguyomarais, který mu ho poskytl.
La Rouërie cítil blízkou smrt. Odhalil svému hostiteli pravé jméno a nezatajil mu, že je ve velkém nebezpečí, když ho skrývá. Umírající naznačil svému hostiteli, jak má ukrýt jeho mrtvolu, aby nebyla nalezena, a brzy potom zemřel.
Pan de Laguyomarais zavolal svého známého chirurga, který tělo Tuffina znetvořil četnými řezy, a další noc byla v sousedním lese vykopána jáma, do které uložili spiklencovo tělo mezi dvě vrstvy nehašeného vápna.
Ale zase se mezi služebnictvem našel zrádce a psancovy pozůstatky byly objeveny. Našly se také zakopané listiny.

La Rouërie tušil svoji blízkou smrt, protože spálil seznam spiklenců a listiny, které jeho spojence kompromitovaly. Ale pan de la Laguyomarais, jeho rodina a čeleď, paní Desclos de la Fauchais, chirurg a několik bretaňských šlechticů byli zatčeni a dopraveni do Paříže a vydáni revolučnímu tribunálu.
Proces začal 8. června a prodloužil se na deset zasedání. Oba synové pana de Laguyomarias byli osvobozeni, dvanáct obžalovaných bylo odsouzeno k smrti a 18. června vytrpěli svůj trest s velikou odvahou.
Dva z obžalovaných, zahradník Perrin a chirurg Eemasson, odsouzení k deportaci, byli uvězněni v Bicetre, kde se zúčastnili povstání vězňů.

Kapitola 28 - Charlotta Cordayová
V roce 1792 přijímalo veřejní mínění Maratovy deklamace s nechutí. Girondisté udělali z tohoto trpaslíka obra. V zápase prohráli a Marat vrostl o sto centimetrů, když se jeho podstavcem staly mrtvoly poražených řečníků. Poctiví lidé, vlastenci, se na Marata dívali jako na velikého buřiče, jehož každé slovo nařizovalo vraždu a za nímž stála demagogie.
Tehdy žila v Caenu mladá dívka, jejíž mužné srdce a nadšený duch se každodenně stávaly statečnějšími neustálou četbou velkých starověkých historiků. Jmenovala se Marie Anna Charlotta de Corday d'Armont. Narodila se v malé vesnici nedaleko Argentanu. Její rodina byla šlechtická a mezi, jejími příbuznými byl jeden z nejslavnějších francouzských mužů. Její otec, Jacques-Francois de Corday d'Armont pocházel ve třetím stupni od Marie Corneillové, sestry autora Cida. Pan de Corday byl chudý. Jeho důchod nebyl vyšší než 1500 franků. Paní Corday zemřela, když byla Charlotta ještě malá.
Tato předčasná bolest a opuštěnost ji vydaly přísným učitelům: samotě a rozjímání. Stejným způsobem života žila také v klášteře Abbaye-aux-Dames, kam ji otec poslal, když jí bylo čtrnáct let.
Byla vždycky vážná a zdrženlivá, milovala vlast a svobodu. Hleděla kolem sebe a viděla, že její strana je zničena. Z toho usoudila, že jestliže bůh dopustil, aby v několika dnech zaniklo právo, spravedlnost a ctnost, že tak učinil proto, že vyhradil ženě slávu, aby osvobodila svou vlast, a ona pak pátrala, koho by měla bodnout.
Rozhořčení mladé vlastenky bylo příliš silné, než aby malátnělo luštěním problémů budoucí politiky. Marat nejen rdousil republiku, on ji také zneuctíval. Byl to tedy Marat, kterého nebe určilo pro její dýku.
Opustila Caen a šla si pro požehnání svého otce, rozloučila se se všemi drahými a 9. července odjela do Paříže.
Přijela sem ve čtvrtek 11. července k poledni a ubytovala se v ulici des Vieux-Augustins v hotelu de la Providence.
Barbaroux (člen konventu, popraven v Bordeaux v roce 1794) jí dal doporučující list pro svého kolegu Duperreta. Ten přijal Barbarouxovu chráněnku a slíbil jí, že ji druhý den dovede do ministerstva vnitra, kde chtěla prosit za jednu svou přítelkyni, slečnu de Forbin.
V neděli, než šla na schůzku s Duperretem, napsala Maratovi lístek, v němž ho prosila o rozhovor, a dala ho na poštu.
Potom odešla k ministrovi. Duperret však neměl takové styky a tak nedosáhl audience. Dovedl Charlottu do zahrady Královského paláce a nechal ji tam samotnou. Ona pak šla a koupila dlouhý ostrý nůž s ebenovou rukojetí. Potom se vrátila do svého hotelu, kde čekala Maratovu odpověď.
Marat byl nemocný. Horečka, která rozpalovala jeho krev, se zvrhla v jakousi ošklivou vyrážku, proti které byly lékařské prostředky bezmocné. Už několik dní nechodil do konventu. Charlotta Cordayová ho nemohla bodnout ve sněmovně, jak si dřív myslela, musela ho najít v jeho doupěti. V sobotu 13. července asi v jedenáct hodin přišla poprvé k Maratovi, ale nebyla přijata. Vrátila se do svého hotelu a pro případ, že zase nebude přijata, napsala lístek.

Paříž, 13. července, II. roku republiky

Občanu Maratovi.

Psala jsem vám dnes ráno, Marate. Dostal jste můj dopis? Myslím, že ne, protože mě k vám nepustili. Opakuji. Přijela jsem z Caenu. Mohu vám odhalit tajemství velmi důležitá pro zdar republiky. Kromě toho jsem pronásledována pro svobodu, jsem nešťastná. To stačí, abych měla právo na vaši úctu.
Chartotta Cordayová.

Lístek strčila do kapsy a nůž ukryla za ňadry. Vzala si fiakr a dala se dovézt k Maratovým vratům. Bydlel v čísle 20, ulice des Cordeliers. Měla bílé tečkované šaty, vysoký klobouk s trojí šňůrou s černou kokardou.
Marat měl dobré strážce. Kateřina Evrardová a její sestra Simona nad ním starostlivě bděly. Dlouho nechtěly mladou Normanku pustit. Marat uslyšel ženský hlas. Poznal, že to je osoba, která mu ráno psala, a poručil Kateřině, aby ji uvedla.
Chtěl vědět, co se děje v Caenu, vyptával se na jména poslanců, kteří tam utekli, a na jména správců departmentů Calvados a l'Eure. Při jejích odpovědích psal, a když skončila, zvolal: "Za několik dní půjdou pod guillotinu!"
Tato hrozba připomněla Charlottě její poslání. Přiblížila se k vaně, vytáhla nůž a vrazila ho Maratovi do prsou.
Rána byla vedena tak pevnou rukou, že zbraň vnikla do těla až po rukojeť a přeťala tepny. Marat zavolal o pomoc a zemřel.
Na jeho výkřik přiběhli Laurent Bosse, zřízenec, který skládal žurnály v sousední místnosti, Kateřina Evrardová a její sestra. Charlotta stála u okna. Zřízenec jí dal ránu židlí, ta ji srazila k zemi. Ostatní odnesli Marata do postele. Charlottu Cordayovou zatkli.
Zpráva o Maratově smrti přilákala během několika okamžiků ohromný zástup, který se silným křikem dožadoval hlavy vražednice.
Při výslechu odpovídala na všechny otázky s klidem a důstojností, které ji ani na okamžik neopustily, až do její smrti.

Dne 14. července pověřil konvent revoluční tribunál, aby zahájil vyšetřování proti Maratově vražednici a proti jejím pomocníkům.
Dne 16. července byla dopravena do Conciergerie a tam dokončila dopis Barbarouxovi, který začala psát v Abbaye.

"Občanu Barbarouxovi, poslanci Národního konventu, uprchlíkovi v Caenu, ulice des Carmes, hotel de l'Intendance.
Ve vězení Abbaye v někdejším Brissotově (Brissot, člen konventu, jeden z vůdců girondistů, popraven v 1793) pokoji.
Přál jste si, občane, abych znám vypsala podrobnosti své cesty. Neušetřím vás ani nejmenší maličkosti.
Odjela jsem s cestujícími, ve kterých jsem brzy poznala upřímné stoupence Hory. Jejich řeči byly nepříjemné a rychle se mi omrzely. Nechala jsem je mluvit a usnula jsem. Když jsem se probudila, jeden z těch pánů mi chtěl namluvit, že jsem dcera muže, kterého jsem nikdy neviděla, a mám jméno, které jsem v životě neslyšela. Nakonec mi nabídl své srdce a svou ruku a chtěl ihned odjet, aby mého otce požádal o svolení.
Po příjezdu do Paříže jsem se ubytovala v ulici des Vieux Augustins, v hotelu de la Providence. Potom jsem šla k Duperretovi.
Věřil byste tomu, že Fauchet je ve vězení jako můj spoluviník?
Vyslýchal mě Chabot a Legendre. Chabot vypadal jako blázen. Legendre tvrdil, že jsem u něho ráno byla. Nejsou vůbec spokojeni, že památce velkého člověka mohou obětovat jen bezvýznamnou ženu. Promiňte, lidé, to jméno zneuctívá vaše pokolení. Bylo to divoké zvíře, které chtělo spálit ohněm občanské války celou Francii. Díky nebi, že nebyl rodilý Francouz (Marat se narodil v roce 1744 v Baudry u Neuchatelu ve Švýcarsku).
Nebudu vám vyprávět podrobnosti o té velké události, řeknou vám je žurnály. Přiznávám se, že mě k činu přivedla odvaha, s jakou se dali odvádět naši dobrovolníci v neděli 7. července. Slíbila jsem si, že potrestám Pétiona za jeho podezření, které projevil o mých citech. "Mrzelo by vás to, kdyby odešli?" řekl mi.
Užila jsem lsti, aby mě přijal. Při odchodu z Caenu jsem si myslela, že ho obětuji na vrcholu Hory v Národním konventu. Ale on už tam nechodil.
Věděla jsem, že zemřu. I když jsem byla chladnokrevná, trápil mě křik několika žen. Ale kdo zachraňuje vlast, nedívá se na to, co ho to stojí.
Padl veliký zločinec. Jinak by nikdy nebyl mír.
Nepochybuji, že budou mučit mého otce, který je už dost zarmoucen mou ztrátou. Psala jsem mu, že odejdu do Anglie ze strachu před občanskou válkou. Prosím vás, občane, i vaše kolegy, abyste se ujali mých příbuzných.
Nenáviděla jsem jen jedinou bytost a netajila se svou povahou. Ti, kdo mě budou litovat, budou se těšit, že mě uvidí na Elysejských polích s Brutem a jinými hrdiny. Je málo pravých vlastenců, kteří umějí zemřít pro vlast.
Byla jsem podrobena dlouhému výslechu.
Při svém zatčení jsem u sebe měla list adresovaný přátelům míru. Nemohu vám ho poslat.
Včera večer mě napadlo věnovat svou podobiznu departmentu Calvados, ale výbor veřejné bezpečnosti, který jsem žádala o dovolení, mi neodpověděl.
Prosím vás, abyste přečetl můj dopis občanu Bougonovi, generálnímu prokurátorovi a syndikovi departmentu.
Potřebuji obhájce. To je předpis. Vybrala jsem si ho ze stoupenců Hory. Je to Gustav Doulect-Pontécoulant. Nevím, jestli mou nabídku přijme.
Zítra v osm hodin budu postavena před soud. Nevím, jaké budou poslední okamžiky mého života. Konec korunuje dílo.
Až dosud jsem neměla strach ze smrti. Život jsem vždycky hodnotila jen podle užitečnosti, kterou v sobě měl mít.
Doufám, že Duperret a Fauchet budou zítra puštěni na svobodu. Tvrdí, že on mě dovedl do konventu na tribunu.
Marat do parlamentu nepřijde. Pověřuji vás, abyste sbíral vhodnou látku k pohřební řeči nad ním.
Doufám, že nezapomenete na záležitost paní Forbinové. Prosím vás, abyste jí řekl, že ji z celého srdce miluji.
Chci napsat svému otci. O svých ostatních přátelích nemluvím, chci, aby na mě rychle zapomněli. Jejich zármutek by zneuctil mou památku.
Sbohem, občane!
Vězňové z Conciergerie vypadali, jako by mě litovali. Neštěstí vždycky dělá soucitným, to je moje poslední úvaha.
Corday

Dne 17. července se ocitla před soudním tribunálem.
Prezident: "Kdo vám vnukl tolik nenávisti k Maratovi?"
Obžalovaná: "Špatně se provádí to, co si člověk sám nevymyslel."
Prezident: "Co jste v jeho osobě nenáviděla?"
Obžalovaná: "Jeho zločiny."
Prezident: "Co míníte těmi jeho zločiny?"
Obžalovaná: "Zpustošení Francie, které pokládám za jeho dílo."
Prezident: "V co jste doufala při jeho zavraždění?"
Obžalovaná: "Že vrátím mír své vlasti."
Prezident: "Myslíte tedy, že jste zavraždila všechny Maraty?"
Obžalovaná: "On je mrtvý, ostatní budou mít strach."
Jeden soudní sluha jí ukázal dýku a ptal se jí, jestli ji poznává. Odvrátila oči a trhaným hlasem řekla:
"Ano, poznávám ji."
Na začátku přelíčení si všimla, že se na ni jeden mladý muž pozorně dívá a že kreslí její rysy. Obrátila se k němu, aby mohl lépe nakreslit její obraz.
Když porota vynesla rozsudek, který ji odsuzoval k smrti, řekla svému obhájci:

"Pane, děkuji vám za odvahu, s jakou jste mě hájil, způsobem hodným vás i mne. Tito pánové (mluvila o soudcích) konfiskují mé jmění … Ale já vám chci dát důkaz své uznalosti. Prosím vás tedy, abyste za mě zaplatil, co jsem dlužna ve vězení. Spoléhám na vaši velkodušnost."
Byly dvě hodiny odpoledne.
Poručili jí, aby se vrátila do svého žaláře: Žalářník Richard a jeho žena ji čekali dole u schodů. Slíbila ženě, že s ní posnídá. Omluvila se jí s odvoláním na svůj blízký konec. V tom okamžiku k ní přistoupil jeden kněz a nabídl jí náboženskou útěchu. Jemně ho odmítla.
"Poděkujte," řekla mu, "osobám, které vás poslaly, jsem jim vděčná za jejich pozornost, ale já vaše služby nepotřebuji."
Ještě nebyla v žaláři ani deset minut a už zase přišel Richard. Přiváděl malíře, který načrtl její podobu při přelíčení a který ji prosil, aby směl svou práci dokončit. Ochotně svolila. Pan Hauer se dal do díla. Při práci s umělcem hovořila. Rozhovor byl klidný a veselý. Mluvila o svém procesu, o následcích, které přičítala Maratově smrti, ale nevypadala, jako by se nějak zabývala svým osudem, který ji v tak blízké budoucnosti čekal.
Prosila pana Hauera, aby poslal jednu kopii jejím příbuzným, vzala pero a začala psát dopis.
Adresovala ho Pontécoulantovi, aby mu vytkla jeho zbabělost. Ještě nenapsala ani dva řádky a otevřely se dveře žaláře. Charlotta uviděla tři muže. Jeden držel v ruce balík papíru, druhý nesl nůžky a červenou košili otcovrahů. Byli to důvěrníci a vykonavatel soudních rozsudků.
Charles Henry Sanson psal určitou dobu deník nejen o popravách, kterým předsedal, ale i o svých osobních dojmech. Ten deník se stal pravidelným teprve koncem brumairu 1793. Ale o smrti Charloty Cordayové zanechal obsáhlejší záznam, než jsou všechny ostatní o procesech prvního období revoluce.
"Dnes, ve středu 17. července II. roku jedné a nedělitelné republiky, byla popravena Charlotta Cordayová z Caenu, spiklenkyně a vražednice vlastence Marata, poslance konventu.
V tento den jsem šel v deset hodin ráno pro rozkazy k občanu Fouquierovi. Občan Fouquier byl v sezení, vzkázal mi, abych čekal a neodcházel. Sešel jsem dolů a pojedl. Asi v jednu hodinu odpoledne jsem se dozvěděl, že dívka je odsouzena. Byl jsem v pokoji pro svědky, když přes něj šel občan Fouquier s občanem Montané. Vstoupil občan Fabricius s originálem a kopií rozsudku a my jsme šli do Conciergerie. Občan Richard nás doprovodil do pokoje odsouzené. Občanka Cordayová donesla svou židli doprostřed pokoje, usedla, sundala čepec, rozpletla své dlouhé a krásné vlasy a pokynula mi, abych je ustřihl. Od doby pana de la Barre jsem se nesetkal s takovou odvahou zemřít. Když její vlasy spadly, dala část malíři a ostatní odevzdala Richardovi pro jeho ženu. Dal jsem jí červenou košili, kterou si sama oblékla a upravila. Vstoupili jsme do káry. Byla tam dvě sedadla. Ona zůstala stát. Pršelo a hřmělo, když jsme dojížděli na nábřeží. Ale lid se nerozešel jako obyčejně.
Ve chvíli, kdy jsme vjížděli na náměstí Revoluce, jsem se postavil před ni, aby nemohla vidět guillotinu. Ale ona se vyklonila, aby se podívala, a řekla mi:
"Mám právo být zvědavá, nikdy jsem ji neviděla!"
Ve chvíli, kdy jsme vystupovali z káry; jsem si všiml, že se mezi mé lidi přimíchaly neznámé osoby. Odsouzená rychle vystoupila na schody. Sama se vrhla na houpavé prkno. Dal jsem znamení Ferminovi, aby spustil nůž.
Jsem sice zvyklý na taková divadla, a přece jsem měl strach. Odvrátil jsem hlavu. Teprve podle reptání kolem sebe jsem se dozvěděl, že ten zlosyn jménem Legros zpolíčkoval hlavu."
Pokusili se zesměšnit velkou postavu Charlotty Conlayové. Z jejího hrdinství chtěli udělat jen lásku, která se mstí. Duše Charlotty Cordayové vstoupila na nebesa neposkvrněna pozemskou špínou, její srdce tlouklo vždycky jen pro vlast. Ona není jen mučednice svobody, ona je Panna Orleánská demokracie.

Kapitola 29 - Custine
Dne 15. srpna 1793 byl před tribunál postaven generál Custine (hrabě Philippe de Custine, generál, odsouzen k smrti, protože hájil Mohuč proti Prusům). Custine, který před nedávnem velel rýnské armádě a teď byl velitelem armády severní, pokládal za správné nechat obležené Valenciennes bez pomoci, dokud nebudou reorganizovány jeho oddíly. Byl proto obžalován a vydán mimořádnému soudu.
Pobuřovači žádali generálovu hlavu. Custine nebyl bez viny. Ale jeho dřívější tažení nebylo neslavné. Když manévroval po boku pruské armády, se kterou válčil Dumouriez, sebral nepříteli Špýr, Worms, Frankental, Mohuč a Frankfurt. Ale právem ho obviňovali, že z těch úspěchů netěžil. Mohly totiž ústup Prusů změnit v úplnou porážku. Dal se překvapit a vyhnat z Frankfurtu. Pozdě a špatně zásobil Mohuč.
Generál zápasil proti nekázni, kterou Maratova sekta rozsévala v armádách. Zakázal, aby byl v jeho táboře rozšiřován Hébertův (Jacques-René Hébert, demagog, popraven 1794) žurnál Pére Duchéne.
Jeden důstojník, který měl proti Custinovi svědčit, svého generála hájil, a když se Fouquier-Tinville tvářil, jako by chtěl svědka obžalovat z účasti na velitelově vině, ukázal důstojník prsa zbrázděná jizvami a řekl: "Ten, kterého obviňujete, stokrát vzdoroval smrti pro republiku a tu je seznam jeho zločinů." Tato odpověď byla přijata s potleskem a večer denuncoval Hébert tribunál u jakobínů pro zájem, který dal najevo pro obžalovaného. "Je pro mě bolestné," řekl, "podávat udání na autoritu, která byla nadějí vlastenců, která si zpočátku zasluhovala jejich důvěru a která se brzy stane jejich metlou. Revoluční tribunál se chystá osvobodit zločince, v jehož prospěch, to je pravda, pobuřují nejhezčí pařížské ženy celou zemi." Po Hébertovi se ujal slova Roberspierre. Litoval, že je tribunál tak nerozhodný, a prohlásil, že smrt zaslouží už ten zločin, že město Line bylo zbaveno svých děl.
Custine neztrácel odvahu. S velikou duchapřítomností vysvětlil své vojenské operace a jeho advokát Tronson-Ducoudray hájil činy nesouvisející s jeho velením.
Porota se vzdálila, aby rokovala.
Byly jí položeny tři otázky:

1. Došlo v této válce k nějakým pohybům vojska a zločinným domluvám s nepřáteli republiky, které směřovaly buď k usnadnění vstupu nepřátel do dobytých území republiky, nebo aby jim vydali města, pevnosti a skladiště?
2. Je nepochybné, že následkem těchto pohybů vojska a domluv padla města Frankfurt, Mohuč, Condé a Valenciennes do moci nepřátel?
3. Je Adam-Philippe Custine, bývalý velící generál rýnské a nuselské armády, potom severní a ardenské, usvědčen, že se účastnil těchto pohybů a domluv?

Porota odpověděla na tyto tři otázky kladně a tribunál vynesl rozsudek smrti. V tom okamžiku se zdálo, že Gustina opustila jeho stálost, a na jeho tváři se objevila veliká sklíčenost.
Když se vrátil do vězení, napsal Custine svému synovi tento dopis:

"Sbohem, můj synu, sbohem. Uchovejte si vzpomínku na otce. Nelituji ničeho, kromě toho, že vám zanechávám svoje jméno, o kterém se budou někteří lidé na základě rozsudku domnívat, že je vinno zradou. Očistěte moji památku, až to bude možné. Bude to velmi snadné, dostanete-li mou korespondenci. Žijte pro svou milou choť, pro svou sestru, kterou naposledy objímám.
Myslím, že mohu s klidem očekávat svou poslední hodinu. Ještě jednou sbohem, váš otec, váš přítel.
Custine"

Poprava se měla konat druhý den, 28. srpna v poledne. V devět hodin ráno vstoupil Henry Sanson do kanceláře Conciergerie, kde Custine strávil noc. Našel ho klečícího a modlícího se s abbé Lothringerem, metropolitním vikářem. Zpovědník Sansonovi pokynul, aby počkal, a za chvíli sám generál zatloukl na dveře, za kterými stál můj děd, a poručil mu, aby vstoupil. Jeho chování bylo pevné. Ale podle nervózního chvění se dalo usuzovat, že se brání jakési nervové ochablosti. Ustřihli mu vlasy, sebral je a vložil do modlitební knihy. Potom žádal, aby byl oblečen do své uniformy. Také prosil, aby mu nestahovali ruce, až u popraviště. Oběma přáním bylo vyhověno.
Když průvod vyšel z průjezdu a objevil se na ulici, zvedl se jako obyčejně veliký křik. Generál Custine zbledl ještě víc a několikrát řekl: "To jsou tedy ti, kteří tleskali mým vítězstvím!" Když se křik zdvojnásobil, několikrát opakoval: "To je odměna za mé služby."
Když se kára zastavila před popravištěm, obrátil se, aby neviděl nástroje své smrti. Rysy jeho obličeje byly tak ztrhané, že se můj děd jednu chvíli bál, aby neomdlel. Abbé Lothringer se naklonil k odsouzencovu uchu a německy mu řekl: "Generále, to je smrt, které jste stokrát vzdoroval, a přece jste tehdy nebyl tak připraven jako dnes objevit se před svým bohem." Generál několikrát zavrtěl hlavou, jako by ho tento pohyb měl zbavit nepříjemné myšlenky, potom stiskl zpovědníkovu ruku a řekl:
"Máte pravdu, a přece lituji, že mě nechtěla některá pruská koule." Při těch slovech několikrát pohlédl na nůž, který se leskl v paprscích poledního slunce.
Potom sám nastavil ruce pomocníkům, kteří mu je svázali, a jako poslední milost si vyžádal, aby mu nechali v rukou knihu, do které vložil své vlasy, a aby ji pak odevzdali abbé Lothringerovi, který ji měl donést jeho synovi. Potom stoupal pevným krokem po stupních, které vedly na plošinu, a bez odporu se nechal položit na prkno. Za vteřinu nato zemřel.

16. vendémiaire. (Po založení republiky byl zaveden nový kalendář, letopočet začínal dnem 22. září 1792, rok se dělil na dvanáct měsíců, nazývaných podle přírodních zjevů. Vendémiaire byl první měsíc. Každý měsíc měl třicet dní a dělil se na tři dekády po deseti dnech, zbývajících pět dní roku bylo určeno pro lidové slavnosti) Je to památný den v historii, kterou píši. Až dosud bila republika jen své nepřátele, tehdy se začala rozdírat vlastní rukou, obětujíc jednoho z těch, kteří přispěli k jejímu založení.
Poslanec a žurnalista Gorsas byl první z členů konventu, který vystoupil na popraviště. Po něm následovali další. Gorsas a jeho přátelé girondisté se vyhnuli zatčení nařízenému 2. června. Jako publicista chápal, že jeho síla je v Paříži, proto odmítl odejít s ostatními do provincií. Dekret 28. července pokládal za zločin. Hrozící nebezpečí ho donutilo, aby se vzdálil. Nakonec byl zatčen a předveden před revoluční tribunál. Odtud šel na popraviště a jeho odvaha ho ani na okamžik neopustila.
Můj děd hájil svá občanská práva a svou rovnocennost s ostatními. Proto se také v roce 1790 dostal do sporu s veřejným tiskem a jeho největším protivníkem byl Gorsas. Spor přišel před tribunál, který rozhodl proti Gorsasovi. Nespokojen s rozsudkem, vymohl si obnovení procesu a znovu začal na Charlese Henryho Sansona útočit hrubými pamflety. Ale byl odsouzen i podruhé.
Když šel na popraviště, nechtěl můj děd, aby ho tento bývalý nepřítel spatřil, a proto se držel stranou. Ale Gorsas ho zahlédl a zavolal na něho silným hlasem:
"Proč se schováváš, občane Sansone? Pojď se těšit ze svého vítězství. Mysleli jsme, že jsme porazili monarchii, a zatím jsme založili tvé království!"
Můj děd sklonil hlavu a mlčel. Už považoval to království za příliš těžké.

Kapitola 30 - Královna
Po smrti Ludvíka XVI. se zdálo, že se zapomnělo na královské zajatce v Templu. Zášť pařížského lidu byla namířena víc proti králi, než proti člověku. Zášť, kterou lid cítil k Marii Antoinettě byla politická i osobní zároveň. Královna měla nepřátele nejen mezi novotáři, kteří chtěli zničit nebo změnit monarchii, ale i mezi svými dvořany, dokonce i mezi členy

své rodiny. Jedni i druzí jí nemohli odpustit jejího samostatného ducha, její elegantní vkus a její zálibu v zábavách, které etiketa zavrhovala. Její krása a půvab se staly v jejich očích proviněním. Revolucionáři v ní tušili daleko energičtější vůli, než byla vůle slabého Ludvíka XVI. Pochopili, že jestli se král stavěl proti jejich plánům, byl tento odpor dílem Marie Antoinetty.
Dne 1. srpna vydal konvent dekret, který nařizoval, aby byla Marie Antoinetta postavena před revoluční tribunál. O den později byl tento dekret oznámen královně. Vyslechla jej bez pohnutí, sbalila své šaty, objala svou dceru, odevzdala své děti paní Alžbětě (Madame Elizabeth, sestra Ludvíka XVI., byla zároveň s ním uvězněna, zemřela na popravišti v roce 1794) a pevným krokem následovala městské úředníky.
V Conciergerie byla uvězněna v místnosti na konci chodby, která vedla ke kapli. Podlaha byla z cihel. Místnost byla rozdělena přepážkou, jejíž dveře byly maskovány španělskou stěnou. Tak vznikly dva pokoje. V jednom byli četníci, v druhém bydlela Marie Antoinetta.
Vyšetřování se protahovalo. Čím víc se zabývali skutky, které byly královně kladeny za vinu, tím méně důkazů nacházeli pro zločiny, o kterých byli tak přesvědčeni. Foueluier-Tinville proto nemohl spát a obžalovací spis, který sepsal, se v jeho očích stával nerozluštitelnou záhadou.
Mezitím se několik odvážných lidí rozhodlo zachránit královnu. Naneštěstí jim bránil strach, aby se spojili. Rytíř de Rougeville se dostal do vězení Marie Antoinetty a podal jí karafiát, který měl v knoflíkové dírce.
Byl v něm lístek, ve kterém nabízel královně své služby. Najednou vstoupil jeden z četníků a zmocnil se ho. Na jeho udání byla Marie-Antoinetta vyslýchána členy Výboru veřejné bezpečnosti. Žalářník Richard, jeho žena, jakýsi Fontaine a Michonis byli uvězněni a královnu umístili v jednom pokoji, kde byl dozor ještě přísnější.
Dne 22. vendémiairu předložil Fouquier-Tinville svůj obžalovací spis. Při jeho četbě si můžeme představit, v jakých rozpacích byl veřejný žalobce. Uvedu jeho hlavní části:

"Antoine Quentin Fouquier, veřejný žalobce u mimořádného trestního tribunálu atd.
Podává výklad, že podle dekretu konventu ze dne 1. srpna Marie Antoinette, vdova po Ludvíku Capetovi, byla postavena před revoluční tribunál jako obžalovaná, že se spikla proti Francii, že jiným dekretem konventu ze dne 3. října bylo ustanoveno, aby se tribunál bez průtahů a bez přerušení zabýval vyšetřováním. Že veřejný žalobce dostal spisy týkající se vdovy Capetové dne 19. a 20. prvního měsíce, druhého roku, že jeden soudce tribunálu ihned přistoupil k výslechu vdovy Capetové. Prozkoumání všech těchto spisů veřejným žalobcem ukázalo, že Marie Antoinette, vdova po Ludvíku Capetovi, byla po dobu svého pobytu ve Francii metlou a pijavkou Francouzů a že před šťastnou revolucí, která francouzskému lidu vrátila jeho svrchovanost, měla styky s mužem titulovaným jako král český a uherský. Že tyto styky byly namířeny proti zájmům Francie. A nejen to. Ve spojení s bratry Ludvíka Capeta a s ohavným a mrzkým Calonnem, tehdy ministrem financí, promrhala francouzské finance na pořádání výstředních zábav a vydržování agentů svých zločinných pletich. Je známo, že v různých dobách posílala císaři miliony, které mu pomáhaly a ještě pomáhají vést válku proti republice, a že svou rozmařilostí nakonec vyčerpala národní poklad. Že od rezoluce vdova Capetová ani na okamžik nepřestala udržovat zločinné a Francii škodlivé styky a korespondencí s cizími říšemi a uvnitř republiky pomocí tajných agentů, které kupovala a dávala kupovat bývalým pokladníkem. V různých dobách užívala všech pletich, které pokládala za vhodné pro své zrádné záměry, aby vyvolala protirevoluci. Především pod záminkou nutného sjednocení bývalých gardistů a důstojníků a vojáků flanderského pluku uspořádala 1. října 1789 pro oba sbory hostinu, která se zvrhla v hotové orgie, a pomalu přivedla hosty k tomu, aby si připnuli bílou kokardu a národní kokardu pošlapali …
Za druhé, se souhlasem Ludvíka Capeta dala vytisknout a bohatě rozdávat po celé republice spisy protirevoluční, jako jsou … Svými agenty způsobila v Paříži a okolí v prvních dnech října 1789 hlad, který vedl k novému povstání, následkem jehož se vydal veliký dav lidu do Versailles. To dokazuje nadbytek, který byl hned druhý den po návratu vdovy Capetové a její rodiny do Paříže …
Že vdova Capetová po svém návratu z Varennes (v červnu roku 1791 utekl král s rodinou z Paříže, ale byl chycen ve Varennes, přivezen do Paříže a zbaven vládní moci) zase obnovila tajné schůzky, že v nich sama předsedala a že byla domluvena se svým milencem Lafayettem, že zavřeli Tuileries a připravili tak občany o možnost chodit na nádvoří a do bývalého zámku. Že na těch schůzkách bylo domlouváno vraždění vlastenců, kteří byli na Martově poli (při demonstraci radikálů na Martově poli došlo ke srážce s mírnou měšťanskou stranou, která demonstranty rozehnala střelbou).
Že vdova Capetová dala jmenovat zkažené ministry se souhlasem strany vraždící svobodu, která ovládla zákonodárné shromáždění a nějakou dobu i konvent, jež dala vyhlásit válku králi českému a uherskému, svému bratrovi. Že jejími, pro Francii nepříjemnými pletichami došlo k prvnímu ústupu Francouzů z belgického území …
Že vdova Capetová vymyslela a se svými agenty připravila spiknutí, které vypuklo 10. srpna a které bylo odvážným a neuvěřitelným úsilím vlastenců zmařeno.
Konečně, že vdova Capetová je tak zkažená a tak zběhlá ve všech zločinech, zapomíná na to, že je matka a na meze stanovené zákony přírody, nebála se oddat s Louisem-Charlesem Capetem, svým synem, necudnostem, při jejichž představě a jméně se člověk třese hrůzou.
Podle předchozího výkladu sestavil veřejný žalobce obžalobu proti Marii Antoinettě, že zlomyslně a úmyslně:
1. Se souhlasem s bratry Ludvíka Capeta a s exministrem Calonnem utratila francouzské finance. Že poslala ohromné sumy císaři a že tak vyčerpala národní poklad.
2. Jednak sama, jednak s pomocí protirevolučních agentů udržovala styky a korespondenci s nepřáteli republiky a že oznamovala nebo dala oznamovat stejným nepřátelům v radě ujednané tajné vojenské a útočné plány.
3. Svými pletichami připravila spiknutí a vzpoury proti vnitřní a vnější bezpečnosti Francie, k tomuto cíli roznítila

občanskou válku v různých částech republiky a tak prolila krev nesmírného počtu občanů, což odporuje odstavci 4, sekce 1., titulu I. druhé části trestního zákoníku a odstavci 11. sekce 11. titulu I. stejného zákoníku.
Následkem toho atd …
Podepsán Fouquier

Níže byli podepsáni:
Armaud-Martin-Joseph Herman, Etienne Foucaut, Gabriel-Toussaint Sellier, Pierre-André Coffinhal, Gabriel Deliége, Pierre-Louis Ragmer, Antonie-Marie Maire, Francois-Joseph Denisot, Etienne Marcon, vesměs soudci jmenovaného tribunálu.

Kapitola 31 - Soud
Královnu chtěl zachránit jeden šlechtic, dva advokáti, Chauveau-Lagarde a Tronson-Ducoudray ji chtěli obhajovat.
Dne 13. října (22. vendémiairu) jí oznámili, že se má druhý den objevit před svými soudci.
Dekret z 1. srpna, ustanovující, aby byla Marie-Antoinetta postavena před revoluční tribunál, nařizoval, aby bylo vydání na Capety zmenšeno, jak to jen půjde. Komuna si tento rozkaz vyložila po svém a odpírala vězňům i to nejnutnější. Smuteční šaty, které byly královně povoleny, se rozpadaly na kusy. Pohled na královnu v hadrech musel dojímat. Ale Marie-Antoinetta se nechtěla dovolávat soucitu svých nepřátel a své černé šaty si v noci spravovala.
Druhý den pro ni přišli v deset hodin. Šla mezi dvěma řadami četníků, kteří stáli od dveří jejího vězení až k soudní síni, do které ji uvedl jeden četnický důstojník.
Sedla si do lenošky proti tribunálu. Tronson-Ducoudray a Chauveau-Lagarde si sedli vedle ní.
Soudní dvůr tvořili občané Herman, president, Coffinhal, Marie, Doujé-Verteuil, soudcové, de Fouquier-Tinville, veřejný žalobce, a kancelista Fabricius Paris.
Seděli tam také porotci.
Po přečtení obžalovacího spisu se přikročilo k výslechu svědků.
První byl vyslechnut Lecointre, člen konventu. Vypovídal o věcech, skutečnostech, týkajících se příchodu flanderského pluku do Versailles, o banketu gardistů a o událostech 5. a 6. října.
Jean-Baptiste Lapierre, generální pobočník čtvrté divize, vypravoval, co se stalo v Tuileriích v noci z 20. na 21. června 1791, tu noc, kdy královská rodina odjela do Varennes.
Dělostřelec Roussillon vypovídal, že 10. srpna 1791 vystoupil v zámku v Tuilleriích do pokoje obžalované, z kterého ona před několika hodinami odešla, a že pod jejím lůžkem našel láhve, některé plné, jiné prázdné. Z toho usoudil, že opíjela buď důstojníky švýcarské gardy nebo najaté vrahy, kterých bylo v zámku plno. Prý mu také jedna vlastenka řekla, že obžalovaná zpronevěřila ohromné sumy, aby je poslala císaři. Byl prý to oblíbenec královského dvora, kdo to oné vlastence řekl.
Po každé výpovědi kladl prezident královně řadu otázek, na které ona pevně a duchapřítomně odpovídala.
Dalším předvolaným svědkem byl Hébert. Jeho výpověď je pomníkem cynismu a ohavných nesmyslů. Tady je, jak ji přinesl "Moniteur":
"Jacques-Réné Hébert, náměstek prokurátora komuny, vypovídá, že jako člen komuny z 10. srpna byl pověřen různými důležitými úkoly, které ho přesvědčily o Antoinettině spiknutí. Jednou našel v její modlitební knize znamení - plápolající srdce - na kterém bylo napsáno: Jesu, miserere nobis.
Jindy to byl zase klobouk nalezený v Alžbětině pokoji, který prý patřil Ludvíku Capetovi. Dodává, že Simon (švec, kterému byl dán na vychování korunní princ) mu sdělil, že pro něho má důležitou zprávu. Odešel se starostou a generálním prokurátorem do Templu. Tam přijali prohlášení mladého Capeta, z kterého vyplývá, že v době útěku Ludvíka Capeta do Varennes to byli La Fayette a Bailly, kteří nejvíce pomáhali při jeho uskutečňování, že proto strávili v zámku noc.
Malý Capet jmenoval třináct osob, které částečně přispěly k udržování těch styků. Jedna z nich ho zavřela s jeho sestrou ve věžičce a on slyšel, jak řekla jeho matce: "Umožním vám, abyste věděli, co se děje, tak, že každý den budu posílat kolportéra, aby u věže vyvolával poslední noviny."
Z prohlášení, které učinil mladý Capet, vyplývá, že došlo ke krvesmilstvu mezi matkou a synem. Dalo se prý předpokládat, že se toto dítě, které mělo usednout na trůn, vysílí a bude pod vlivem matky."
Když Hébert skončil, otřásli se posluchači hrůzou. Zášť posluchačů se vzbouřila proti bídákovi a do všech srdcí vstoupil soucit. Marie Antoinetta tuto urážku vyslechla a na původce té ohavnosti se ani nepodívala.
Prezident se zase ujal výslechu. Ptal se obžalované:
"Co odpovíte na svědkovu výpověď?"
"Nevím nic o věcech, o kterých Hébert mluví. Vím jen, že srdce, o němž mluví, dala mému synu jeho sestra. Klobouk, o kterém také mluvil, je darem, který dal sestře bratr za svého života."
Tribunál vyslýchal dál svědky, kteří vypovídali o případu s karafiátem, odevzdaným královně v Conciergerie.
Viceadmirál hrabě d'Estaing řekl, že zná obžalovanou od té doby, co přišla do Francie, a že na ni má stížnosti. Ale prohlásil také, že nemá nic, co by odůvodňovalo žalobu proti ní.
Antonie Simon, bývalý švec, nyní vychovatel Charlese-Louise Capeta, syna obžalované, neřekl nic důležitého.
Z celé řady různých svědků pouze dva vypovídali tak; že to mohlo svědčit o královnině vině.
Když výslech svědků skončil, zeptal se Herman Marie-Antoinetty, jestli chce něco dodat na svou obhajobu. Královna chvíli váhala a potom duchapřítomně odpověděla, že je nemožné, aby ona, žena Ludvíka XVI., byla odpovědná za činy krále, který byl podle ústavy neodpovědným.
25. října přečetl Fouquier svůj obžalovací spis. Chauveau-Lagarde a Tronson-Ducoudray pronesli své obhajovací řeči.

První tak učinil se skvělou výmluvností, druhý vyvracel jeden článek obžaloby za druhým. Oba byli vyslechnuti s uctivým mlčením.
Když Tronson-Ducoudray domluvil, odvedli četníci Marii-Antoinettu.
Porotcům byly dány čtyři otázky:
1. Je zjištěno, že existovaly styky a dorozumění s cizími státy, aby jim tak byla dodávána peněžitá pomoc, aby jim by otevřen vstup na francouzské území a usnadněn úspěch jejich zbraní?
2. Je Marie-Antoinetta Rakouská, vdova po Ludvíku Capetovi, usvědčena, že se zúčastnila těch styků a že udržovala ta dorozumění?
3. Je zjištěno, že existovalo spiknutí, aby byla uvnitř republiky roznícena občanská válka?
4. Je Marie-Antoinetta Rakouská, vdova po Ludvíku Capetovi, usvědčena, že se zúčastnila těchto spiknutí?
Po hodinu trvajícím rokování se porotci vrátili do soudní síně a odpověděli na všechny otázky kladně.
Obžalovaná byla přivedena a Herman jí přečetl odpověď poroty. Fouquier žádá, aby byla obžalovaná odsouzena k smrti, a prezident, vyslechnuv mínění svých kolegů, pronáší rozsudek:
"Po jednohlasném prohlášení poroty odsuzuje tribunál řečenou Marii-Antoinettu, zvanou Lothrinsko-Rakouskou, vdovu po Ludvíku Capetovi, k trestu smrti. Prohlašuje podle zákona z 10. března minulého roku její statky, má-li nějaké na francouzském území, za konfiskované.
Když Marie-Antoinetta odcházela ze soudní síně, propuklo záští lidu v bouřlivém potlesku.
Dveřmi, které za ní zapadly, mohla nešťastnice slyšet výbuchy radosti nad její blízkou smrtí. Ale nepodařilo se jim vynutit na ní hněvivý pohyb nebo soustrastný úsměv.
Dlouhé líčení ji úplně vyčerpalo. Trpěla hladem a žízní.

Po osvěžujícím spánku si sedla na postel a začala psát dopis. Byl určen pro madame Elisabeth, ale tato princezna ho nikdy nedostala.
Dne 22. února 1816 četl pan de Richelieu královnin list v obou komorách. Tu je obsah toho podivného testamentu:

"Naposledy píši, má sestro, vám. Právě jsem byla odsouzena ne k potupné smrti, ta je jen pro zločince, ale abych šla za vaším bratrem. Doufám, že ukáži tolik pevnosti jako on.
Hluboce lituji, že musím opustit své ubohé děti. Vy víte, že jsem žila jen pro ně a pro vás.
Vy jste ve své Laskavosti všechno obětovala, abyste byla s námi. V jakém postavení vás to zanechávám! Z obhajovací řeči jsem se dozvěděla, že má dcera od vás byla odloučena.
Přijměte mé poslední požehnání.
Doufám, že jednoho dne, až budou děti větší, se budou moci s vámi spojit a těšit se vaší něžné péči.
Ať oba myslí na to, co jsem jim nepřestala vštěpovat, že jejich vzájemné přátelství a důvěra tvoří jejich štěstí. Ať si má dcera pamatuje, že ve věku, ve kterém je, musí vždycky pomáhat svému bratru radami. Konečně, ať si oba uvědomí, že v jakékoliv situaci budou moci být opravdu šťastní jen svou svorností, ať si vezmou příklad z nás.
Ať můj syn nikdy nezapomene na poslední slova svého otce, která mu výslovně opakuji: Ať se nikdy nesnaží pomstít naši smrt!
Umírám ve víře katolické, apoštolské a římské, ve víře svých bratrů, v níž jsem byla vychována a kterou jsem vždycky vyznávala.
Upřímně žádám od boha odpuštění všech chyb, kterých jsem se za svého života dopustila.
Doufám, že ve své dobrotě přijme mou duši. Odpouštím všem nepřátelům zlo, které mi učinili. Prosím všechny, které znám, a hlavně vás, za odpuštění všech nesnází, které jsem vám způsobila. Loučím se se svými tetami a se všemi bratry a sestrami.
Sbohem, má dobrá a něžná sestro. Myslete vždycky na mě.
Teď se musím zabývat už jen svými duchovními povinnostmi. Nemohu dělat, co chci, snad mi přivedou kněze, ale prohlašuji, že s ním budu jednat jako s cizí bytostí."

Královna políbila všechny stránky a dala nezalepený dopis Baultovi, aby ho odevzdal paní Alžbětě.
Žalářník jí odpověděl, že to nezáleží na něm, že on musí dopis odevzdat Fouquier-Tinvillovi, který jej pošle na určené místo.
Pak jí řekl, že s ní chce někdo mluvit. Byl to farář od svatého Landry.
Abbé Girard byl stařec úctyhodného vzhledu. Poděkovala mu za jeho horlivost, ale řekla mu, že její zásady jí brání přijmout odpuštění Páně prostřednictvím kněze jiného náboženství.
Můj děd strávil noc v revolučním tribunálu. Po zasedání požádal Fouquier-Tinvilla o rozkaz, aby mohl sehnat uzavřený povoz, v jakém byl vezen na popraviště král. Ale ten rozhodl, že královna se poveze na káře jako obyčejný zločinec.
Bylo pět hodin ráno, když můj děd opustil soudní palác, a už byl na všech stranách slyšet rachot bubnů, které volaly sekce do zbraně.
Charles Henry Sanson se vrátil do Conciergerie v deset hodin. Budova už byla obklíčena ozbrojenými lidmi. Na dvoře byl oddíl četnictva, několik jezdců a důstojníků revoluční armády.
Královna byla v síni mrtvých, seděla na lavici s hlavou opřenou o zeď. Povstala a vykročila k vykonavatelům, ale při pohybu Baultovy dcery se zastavila a objala ji.
Na sobě měla bílé šaty, na ramenou bílý šátek. Na hlavě čepec upevněný černou stuhou. Byla bledá.
"Jsem připravena, pánové, můžeme jít."

Četníci šli před královnou, po jejím boku byl abbé Lothinger, za ní šel důvěrník, vykonavatelé a další četníci.
Když přišli na dvůr, uviděla Marie-Antoinetta káru. Zastavila se a v jejím obličeji se zračila hrůza.
Vrata se otevřela, francouzská královna se objevila uprostřed svého přísného průvodu a hned se rozvlnil dav, nakupený na nábřežích a mostech, a propukl v divoké proklínání a výhružky.
Kára nemohla dopředu, kůň se plašil. Na chvíli vznikl tak hrozný zmatek, že můj děd a můj otec, kteří seděli na káře, vstali a postavili se před Marii-Antoinettu.
Můj otec často říkával, že Marie-Antoinetta se chovala velice důstojně. Byla to opravdová královna. Bez sklopení očí snesla divoké pohledy davu. Bez zachvění poslouchala řvaní lva, jemuž ji předhodili jako kořist.
Když se kára zase dala do pohybu, křik utichl. Jen občas se ozvalo volání: "Smrt Rakušance, smrt paní Veto!"
Marie-Antoinetta stála uprostřed káry, abbé Lothringer k ní velmi konejšivě mluvil. Neodpovídala mu a zdálo se, že ho ani neposlouchá. Lhostejně hleděla na dav a na budovy.
Když jeli kolem paláce Egalité, zdála se být rozrušena. Dívala se na domovní čísla pohledem, ve kterém bylo víc než zvědavost.
Královna předvídala, že jí nebude dovoleno, aby jí poskytl poslední útěchu kněz římské církve. Znepokojovalo ji to.
Nepřísežný kněz abbé Magnieu, který se k ní dostal do Conciergerie, jí slíbil, že v den popravy bude v jednom domě ulice Saint-Honoré a že jí dá rozhřešení, jaké se dává lidem v posledním tažení. Marie-Antoinetta znala číslo domu.
Hledala a našla ho. Podle znamení, kterému rozuměla jen ona, poznala kněze, sklonila hlavu a zašeptala modlitbu. Potom se její hruď pozvedla povzdechem ulehčení a na jejích rtech se objevil úsměv.
Když přijeli na náměstí Revoluce, kára se zastavila právě proti velké aleji Tuilerií. Královna se na několik okamžiků bolestně zadumala. Silně zbledla, oči jí zvlhly a zašeptala: "Má dcero, mé děti!"
Hlučné přípravy na popravišti ji přivedly zase k sobě a ona začala vystupovat z káry. Můj děd a můj otec ji podpírali.
Právě když kladla nohu na zem, Henry Sanson se k ní naklonil a řekl jí tiše: "Odvahu, madame!"
Královna se rychle obrátila, a jako by se divila, že nalézá soucit u toho, který ji vedl na smrt, odpověděla:
"Děkuji, pane, děkuji."
Zvuk hlasu se nezměnil, zůstal pevný a silný.
Kára stála několik kroků od popraviště. Můj otec ji chtěl i dál podpírat. Odmítla ho.
"Ne, bohudík budu mít dost síly, abych tam došla!"
Vykročila, ne rychle, ne pomalu, a vystoupila na stupně s takovou velebností, jako by to byly stupně velikého schodiště ve Versailles.
Po jejím vystoupení na plošinu nastal na okamžik zmatek. Abbé Lothringer s ní šel až tam a pokračoval ve svém zbytečném povzbuzování. Můj děd ho jemně odstrčil, aby ta trapná muka zkrátil.
Pomocníci se chopili té vznešené oběti. Když ji přivazovali na prkno, pozvedla zraky k nebi a zvolala velmi silným hlasem:
"Sbohem, mé děti, jdu za vaším otcem!"
Sotvaže tato slova pronesla, už bylo prkno přistrčeno a na její hlavu dopadl nůž.
V okolí popraviště se ozvalo několik výkřiků: Ať žije republika!
Důstojník Grammont nařídil Charlesu Henrymu Sansonovi, aby ukázal hlavu lidu. Jeden pomocník šel kolem popraviště s tou ohyzdnou kořistí, jejíž víčka se ještě křečovitě třásla.
Královnino tělo bylo uloženo do laciné rakve z bílého dřeva a vhozeno do vápenné jámy hřbitova sv. Magdalény. Její šaty byly rozdány chudým.

Kapitola 32 - Girondisté

Po procesu s královnou byl veden proces s obyvateli města Armentiéres, obžalovanými z domluvy s nepřítelem a hlavně ze spiknutí, které mělo nepřátelům otevřít brány města. Šest jich bylo osvobozeno, čtyři popraveni.
Pak zahájila první sekce tribunálu jiný důležitý proces proti girondistům.
Obžalovací spis se sestavoval těžko. Ti z girondistů, kteří neutekli před dekretem konventu, se ničeho nedopustili. Bylo nutné vést proces proti jejich myšlení a hledat zločin ve federalistických úmyslech. Ve jménu veřejné bezpečnosti obžalovací spis sepsal Amar.
Byli postaveni před tribunál. Kancelista Fabricius přečetl Amarův umělecký výtvor, který chtěl dokázat, že se obvinění spikli proti jednotě a nedělitelnosti republiky a proti svobodě a bezpečnosti francouzského lidu. Ale i když užíval všemožných prostředků, nepodařilo se mu to.
Většina svědků byla z řad těch, kteří řídili bouře 31. května (umírnění girondisté chtěli zamezit anarchii, proto se pařížská luza vzbouřila a vynutila si zatčení některých poslanců), a jejich nepřátelství by za jiných okolností učinilo svědectví neplatná.
"První, z čeho mě obžaloba viní," řekl Vergniaud, jeden z obžalovaných, "je, že jsem v zákonodárném shromáždění vytvořil stranu na potlačení svobody. Znamená to přimět konstituční královu radu k přísaze a potom ji rozpustit jako protirevoluční? Udělal jsem to. Znamená to dostavit se na první znamení poplachu v noci z 9. na 10. srpna a předsedat zákonodárnému shromáždění? Udělal jsem to. Znamená to obžalovat Lafayetta? Udělal jsem to. Znamená to podniknout útok na Narbonna (hrabě Narbonne, 1755 - 1814, ministr války 1791, Napoleonův pobočník a vyslanec 1813), jako jsem podnikl na Lafayetta? Udělal jsem to. Je to tvoření strany na potlačení svobody, povstat proti podavatelům petic, označovaným jménem Osmi a Dvaceti tisíc, a postavit se proti tomu, aby jim byla poskytnuta čest zasedání? Udělal jsem to."
Tehdejší žurnály naneštěstí zkomolily konec Vergniaudovy řeči, která na posluchače zapůsobila silným dojmem.
Nejhanebněji svědčil bývalý kapucín Chabot. Byl kompromitován svými styky a spojením s peněžníky, byl podezřelý z

lichvy a cítil, jak mu země utíká pod nohama. Chabot chtěl zachránit svoji kůži, a proto nešetřil girondisty. Neváhal učinit je odpovědnými za vraždění 2. září a řekl, že tímto vražděním chtěli postrašit departmenty, aby zabránily poslancům přijít do Paříže, a aby tak dosáhli toho, že sídlo vlády bude přeneseno jinam. Chabot byl plný sebechvály, vypravoval, jak odmítl čtyři miliony, které mu nabízel španělský vyslanec na záchranu krále, a odvážil se obvinit ušlechtilé lidi, kteří pro vlast obětovali všechno.
Podobně vypovídali i jiní svědkové a soudní síň byla brzy plná neuvěřitelného zmatku. Dva z obžalovaných podlehli strachu a přiznávali, že to vymyšlené spiknutí skutečně existovalo. Ale předáci girondistů protestovali se stále stejnou energií, se stejně hrdým vlastenectvím, a dalo se očekávat, že si velký řečník Vergniaud nechává všechny své síly na konec. Byly obavy, že svým mocným slovem strhne posluchače a znemožní odsouzení.
V osm hodin večer přišel konečně dekret konventu a byl oznámen obžalovaným. Ale porotci měli ještě tolik studu, že ho nechtěli hned použít, a prohlásili, že ještě nejsou dostatečně poučeni. Sezení bylo tedy odloženo na příští den.
Při večerním sezení prohlásil asi v devět hodin hlavní porotce, že jsou už dostatečně poučeni. Herman skončil řízení, dal odvést obžalované a porota odešla do poradní síně. Vrátila se ve čtvrt na dvanáct s rozsudkem, který potvrzoval vinu všech obžalovaných.
Obžalovaní byli zase přivedeni do soudní síně, prezident jim oznámil rozhodnutí poroty a veřejný žalobce žádal, aby byl vynesen trest smrti.
V tom okamžiku nastalo mezi girondisty veliké pohnutí. Brissot sklonil hlavu na prsa, Gensonné žádal, aby směl promluvit o užití zákona. Boileau hodil klobouk do vzduchu a volal: "To je nejkrásnější den mého života." Sillery odhodil berly a řekl: "Umírám nevinen!" Vergniaud zachoval klid, který dával najevo při procesu. Potom se všichni zvednou a volají: "Jsme nevinni, ať žije republika!" Prezident nařídil ohromeným četníkům, aby odvedli obžalované. Ti zanotovali refrén Marseillaisy a tiše odešli.
Teď podrobněji popíšu poslední okamžiky těch obětí a opíšu několik stran pamětí Riouffa, který byl s nimi v Conciergerie. Jejich hlavní rysy jsou tam načrtnuty mistrovskou rukou.
"Při těch proslulých jménech se ozývá zvědavost. Já jsem přišel dva dny před jejich odsouzením, a takřka abych byl při jejich smrti …
Všichni byli klidní. Jejich duše byly tak vysoko, že nebylo možné se k nim dostat s řečí obvyklé útěchy. Brissot se choval, jako by zápasil s neštěstím, a byl-li na jeho tváři nějaký neklid, bylo zřejmé, že jeho předmětem je vlast. Gensonné, jak se zdálo, se bál poskvrnit svá ústa jmény svých vrahů. Neuklouzlo mu ani slovo o jeho situaci, ale všeobecné úvahy o štěstí, které přál lidu. Vergniaud nám odříkával spoustu veselých veršů. Ve Valazéových očích bylo cosi božského. Na jeho rtech byl ustavičně jemný a jasný úsměv a on se už předem těšil na slavnou smrt.
Byli odsouzeni k smrti v noci 30. září … Dostali jsme znamení, které nám slíbili. Byl to vlastenecký zpěv, který zazněl, a všechny jejich hlasy se smísily k zapění posledních písní svobody. Marseillaisu parodovali takto:

To je heslo Francouzů …
Raději smrt než otroctví!

Jejich zpěv zaznával celou tu hroznou noc a ustávali, jen aby hovořili o vlasti. Tehdy bylo poprvé povražděno tolik vzácných lidí najednou. Mládí, krása, ctnosti, nadání, vše, co zajímá u lidí, bylo jedním rázem pohlceno."
Dne 8. brumairu vyzval Fouquier popravčího mistra, aby si opatřil mimořádné pomocníky. Pro službu na popravišti byli jen stěží najímáni lidé.
Druhého dne, 10. brumairu (30. října) přehlížel můj děd časně ráno svůj personál. Potřeboval deset pomocníků a pět kočích s pěti kárami. Henrymu Sansonovi se zdálo, že jeden z nich, André Dutruy, má pod blůzou jakousi červenou vestu, ale nevěnoval tomu pozornost. V osm hodin odešel do Conciergerie s mým otcem a šesti pomocníky, jiní dva šli na náměstí Revoluce, dva zůstali, aby řídili vozy. Mezi nimi byl André Dutruy, Hébertův chráněnec. Kolem Conciergerie byly veliké zástupy vojska. Dva sluhové tribunálu, občané Nappier a Moner, čekali popravčího mistra v žalářníkově pokoji.
Bylo rozhodnuto, že se přípravy k popravě vykonají v hovorně, veliké začouzené síni, které se začínalo říkat pokoj mrtvých od té doby, co byl předsíní popraviště.
Když tam vstoupil můj děd se svými lidmi a s četníky, odsouzenci už tam byli. Tvořili několik skupin. Jedni se procházeli, druzí stáli a všichni hovořili velice živě, jako přátelé, které má rozloučit dlouhá cesta. Brulard-Sillery a biskup Fauchet tiše rozmlouvali v jednom koutě, Mainvelle psal na kolenou.
Když se objevil příšerný průvod, odsouzenci zmateně vykřikli a mnozí z nich se objímali.
Občan Nappier vyvolával. Při každém jméně, které pronesl, odpovídal jeden z odsouzenců: "Zde", a někteří dělali ironické poznámky.
Když bylo skončeno vyvolávání, všichni křikli se stejným nadšením: "Ať žije republika!"
Byl to nezapomenutelný pohled na lidi, jejichž poslední výkřik oslavoval republiku, jejímž jménem byli posíláni na smrt.
Můj otec často říkával, že ho žádná poprava tak hluboce nedojala jako tato.
Začala se úprava toalety. Při těchto smutečních přípravách zachovali téměř všichni girondisté klid a jasnou mysl. Můj otec a můj děd jim stříhali vlasy, pomocníci jim vázali ruce.
Vraceli se na svá místa a pokračovali v hovoru, jako by ty přípravy nebyly přípravami k smrti.
Ducos přišel na řadu mezi posledními. Vlasy mu stříhal můj otec. Při stříhání se několik vlasů zapletlo do ramen nůžek a byly vytrženy. Když mu pak pomocníci vázali ruce, řekl mému otci:
"Doufám, že ostří tvé guillotiny je lepší než ostří tvých nůžek."
Když byli všichni připraveni, dal můj děd znamení k odchodu. Část četníků už sestoupila po schodech, vedoucích k

vratům. Odsouzenci se tísnili kolem Vergniauda a zdálo se, že mu chtějí dát čestné místo v čele. Ale ten se obrátil k mrtvole jednoho z girondistů a řekl vážným hlasem:
"Tu je náš nejstarší ve smrti. On nám musí ukázat cestu."
Nebe bylo zatažené a pršelo, na město padla mlha, nicméně ulice zaplňoval ohromný zástup.
Ještě neušli ani sto kroků po nábřeží, když můj děd spatřil, jak nově najatý pomocník André Dutruy svléká blůzu, pod kterou měl kroj kejklíře, jak si sedá na koně a provádí různé kousky, při kterých dělal hrubé vtipy na odsouzence: Charles Henry sestoupil z vozu a chtěl ho zahnat. Na pomoc mu přišli ale četníci i zuřivci, pobíhající kolem vozů, a tak se můj děd musel za posměchu vrátit na své místo.
Cestou zaznívaly výkřiky: "Ať žije republika!" a šířily se do hustých řad, jimiž se průvod ubíral. Jen na několika místech byly slyšet výkřiky: "Smrt zrádcům!" Girondisté je vyslechli bez hněvu.
Když je postavili u schodů mezi dvě řady četníků, dávali si sbohem a bylo slyšet, jak se navzájem povzbuzují. Potom zanotovali píseň svobodných mužů a oběť se začala.
Na plošině se první objevil Sillery. Obešel ji a čtyřikrát pozdravil nástup. Ve chvíli, kdy nůž dopadl, nabyl zpěv odsouzenců síly, jako by doufali, že ho ještě uslyší odlétající duše. Po Sillerym přišel Fauchet, kterého museli podpírat dva pomocníci, potom Carra, Lesterpt-Beauvais, Duperret a Lacasse.
Popravu řídil Charles Henry Sanson. Můj otec dohlížel na odstraňování mrtvol, které byly po dvou házeny do košů za guillotinou. Když padlo šest hlav, byly koše a prkno tak zbroceny krví, že dotek té krve určitě připadal odsouzeným hroznější, než smrt sama.
Charles Henry Sanson nařídil dvěma pomocníkům, aby po každé popravě ty předměty omývali.
Řady odsouzenců začínaly řídnout. Jejich zpěv nebyl už tak důrazný, ale nepozbýval síly.
Někteří historikové vypravují, že poslední zemřel Vergniaud. To je omyl. Po událostech při přelíčení se doufalo, že někteří girondisté ztratí v poslední chvíli odvahu. Z té doby pochází: zákaz podávat odsouzencům posilující nápoje.
Když Vergniaud a Vigée už byli sami, stal se hlas Vigéea, který čekal, že bude zavolán, méně zřetelným. Vergniaud se na něho podíval a on hned silně zazpíval:
"Raději smrt než otroctví"
Tu Nappier zavolal Vergniauda. Asi si myslel, že Vigée ztratí bez svého přítele odvahu. Ale nestalo se tak. Když byla Vergniaudova mrtvola hozena do koše k mrtvolám přátel, předstoupil Vigée před popravčího mistra s pýchou. Když byl přivázán k prknu a když už jeho hlava byla v obojku, ještě zpíval. Když zpěv dozněl, byl poslední z dvaceti mrtvých.
Stačilo třiačtyřicet minut, aby byla republika oloupena o své zakladatele.
Večer si Charles Henry Sanson stěžoval Fouquierovi na nemístné jednání Hébertova chráněnce a pokusil se ho přesvědčit, že lid se přikloní k odsouzeným, když je některý kat uráží. Fouquier se na mého děda rozzlobil, vytýkal mu, že je špatný občan, což je prý patrné z jeho ohledů na některé odsouzence.
André Dutruy, který měl jako kejklíř jméno Jacot, zůstal v personálu popravčího mistra a prováděl své kejkle při vynikajících popravách za velikého potlesku lidu.

Kapitola 33 - Vévoda orleánský
Po smrti girondistů následovaly popravy jedna za druhou. Nastala pravá vláda Hrůzy.
Dne 16. brumairu 1793 zahynul jeden z nejproslulejších původců revoluce, Louis-Philippe-Joseph Orleánský. (Člen konventu, hlasoval pro královu smrt. Jeho synem byl Ludvík Filip I., král francouzský.)
Nepodařilo se mu, aby lidé zapomněli na jeho původ a na jeho ohromné bohatství. Byl právem nenáviděn a brzy se stal pro republikány předmětem obav a rozpaků. Girondisté nechtěli věřit, že se tento princ královské krve staví do opozice jen z vlastenectví. Nepřipouštěli, že by se zjevná nemravnost mohla spojovat s nejčistší republikánskou ctností - nezištností, a stále ho pokládali za nápadníka trůnu. Hora si byla vědoma, že Bourbon v jejich řadách bude stále podezřelým jejím nepřátelům, a neváhala ho při první příležitosti obětovat. Tuto příležitost jí poskytlo Dumouriezovo odpadnutí. Vévoda byl zatčen 7. dubna a o pět dní později dopraven do Marseille, kde se setkal se svými dvěma syny, vévodou de Montpensier a vévodou de Beaujolais, kteří sloužili ve vojsku. Po šestiměsíčním vězení v Saint-Jean byl přiveden 2. brumairu do Paříže a zavřen do Conciergerie.
Smrt tohoto nepohodlného spoluviníka byla předem tak připravena, že ho Fouquier ani neuznal za hodna obžalovacího spisu a užil proti němu spisu, který sepsal Amar proti girondistům, vévodovým nepřátelům. Když princ slyšel, že ho obviňují jako Brissotovce, jeho, o jehož uvěznění Brissot několikrát žádal, když mu vytýkali, jako předtím Carrovi, že chtěl vévodu z Yorku posadit na francouzský trůn, přerušil čtení obžaloby zvoláním: "Ale to vypadá jako žert!" Když se ho prezident zeptal, co chce odpovědět, řekl chladně: "Ta obvinění se navzájem vyvracejí a nedají se proti mně použít, protože je známo, že jsem se vždycky stavěl proti systému a záměrům strany, kterou jsem prý podle obžaloby podporoval."
Jeho smrt byla pokládána za nevyhnutelnou a vévoda Orleánský vzbuzoval příliš málo sympatií, než aby porotci váhali a neudělali to, co pokládali za nutné pro veřejné blaho.
Své odsouzení vyslechl s velikou chladnokrevností, obrátil se k Antonnellovi, předsedovi poroty, který býval jeho důvěrným přítelem, a řekl: "Když už jste rozhodli o mé zkáze, měli jste alespoň hledat pravděpodobnější záminky. Protože nikoho na světě nepřesvědčíte, že mě pokládáte za vinného vším tím, z čeho jsem byl usvědčen, jak prohlašujete, a méně než kdo jiný vy, Antonnelle, který mě znáte tak dobře. Ostatně už je rozhodnuto o mém osudu, žádám vás, abyste mě tu nenechali hynout až do zítřka a abyste nařídili, abych byl ihned odveden na smrt."
Generál Coustard, jeho pobočník a člen konventu, byl odsouzen zároveň s ním.
Sezení začalo ráno. Když se vraceli do Conciergerie, stěžoval si vévoda Orleánský, že má hlad. Dali mu ústřice a kuře a on marně pobízel Coustarda, aby jedl s ním.

Toho dne, kdy byl odsouzen Égalité, byl asi v poledne popraven protirevolucionář, pokrývač Jean-Louis Lepage. Když se tribunál rozhodl vyhovět vévodovu smutnému přání, poslal Fouquier pro Charlese Henryho Sansona, kterému Monet oznámil rozkaz k okamžitému vykonání popravy a zároveň s ní dvou jiných osob, které byly odsouzeny minulý den. Byli to Jacques-Nicolas de Laroque a Pierre Goudier, který byl obžalován, že nahromadil veliké množství chleba, které obhájce zmenšil na několik suchých kůrek, které ten nešťastník chtěl dát sousedovým slepicím.
Bylo půl čtvrté, když můj děd dostal rozkaz. Když se připravoval k odchodu, vzkázali mu, aby počkal, a za několik minut byl vynesen pátý rozsudek nad Antoinem Broussem, zámečníkem, a bylo nařízeno, aby šel na popraviště současně s princem.
Vévoda Orleánský s generálem Coustardem se procházeli, když přišel popravčí mistr do předsíně. Vévoda byl poněkud bledý, ale nedával na sobě znát žádné rozčilení. Můj otec smekl. Princ uhodl, kdo je ten muž, který ho zdraví. Pohlédl na něho, ale v hovoru nepřestal. Když se ho Charles Henry Sanson zeptal, jestli mu dovolí ostříhat vlasy, sedl si beze slova na židli.
V tom okamžiku byli předvedeni další tři odsouzenci. Pan de Laroque vstoupil první. Byl to sedmdesátiletý stařec, jehož tvář ukazovala pravého šlechtice. Když mu chtěl jeden z pomocníků ustřihnout vlasy, sundal paruku, která pokrývala úplně holou hlavu, a řekl:
"Tohle mě zbavuje té formality."
Vévoda Orleánský, který až dosud byl k němu obrácen zády, vstal, a pan de Laroque ho poznal. Na obličeji starého šlechtice se objevilo silné rozhořčení, když řekl princi silným hlasem:
"Nelituji svého života, protože ten, který zničil mou vlast, je trestán za své zločiny. Ale přiznávám se, Vaše Milosti, že jsem velice ponížen, protože jsem nucen zemřít na stejném popravišti jako vy."
Vévoda Orleánský odvrátil hlavu a neodpověděl.
Ve čtyři hodiny vyšel průvod z Conciergerie. Prince neopouštěla jeho chladnokrevnost, ale jeho odvaha se nijak nepodobala odvaze girondistů a tolika jiných obětí. Na jeho tváři byla lhostejnost a spíš odpor než mužné odhodlání. Tato necitelnost zůstávala daleko za hrdinskou stálostí vyznavačů kterékoliv politické víry. Obyčejný šlechtic, který ho tak tvrdě oslovil v síni mrtvých a který se vedle něho modlil, ukazoval mnohem lépe velikost lidské duše.
Velitel průvodu poručil, aby se káry zastavily před palácem Égalité, na jehož průčelí byla velikými písmeny napsána slova: Národní majetek. Princ věděl, proč byla tato zastávka nařízena. Chvíli se díval na obydlí svých otců, potom pohrdavě odvrátil oči.
Pan de Laroque byl popraven první. Rozloučil se se svými přáteli i s chudým dělníkem, ale vévodovi neřekl ani slovo. Potom byl popraven Goudier pak generál Coustard a konečně nešťastný Brousse. Princ hleděl, jak padly čtyři hlavy. Vystoupil na popraviště a rozhlédl se pyšným pohledem po zástupu, který ho pronásledoval svým řevem. Snad si vzpomněl, že to jsou Pařížané, kteří v roce 1789 v triumfu nesli jeho poprsí, ověšené vavříny. Když svlékl frak, chtěli mu pomocníci zout boty. Vyprostil se z jejich rukou a vykročil k osudnému prknu: "To je maření času," řekl, "lépe mě zujete, až budu mrtev. Pospěšme si."
Za chvíli padla hlava za divokého potlesku slepého množství, které zdravilo odpykání trestu, jako předtím pozdravilo zločin. Smutná nedůslednost vášní lidu! Vnukové těch, kteří toho dne tleskali, měli po čtyřiceti letech po druhé revoluci vložit korunu na hlavu syna tohoto popraveného.

Kapitola 34 - Paní Rolandová, Bailly

Paní Rolandová byla duší Girondy. Její charakter, půvaby a povznesené názory jí zajistily velký vliv nejen na jejího manžela, ale i na znamenité muže, kteří se v jejím saloně scházeli. Toto zasahování ženy do politiky budilo mnoho hněv v tisku i v konventu. Sžíravý vtip paní Rolandové a její oprávněné pohrdání ctižádostivými lidmi nevalné ceny zvětšovaly počet i nenávist jejích nepřátel. Ti, když se jim naskytla příležitost, zničili jedinou ranou ženu, která byla nenáviděna pro svého vynikajícího ducha.
Obžalovací spis byl založen na jejích stycích s girondisty. Paní Rolandová se se svým osudem smířila. Ale nedovedla bez rozčilení poslouchat, jak je urážena památka jejích přátel, a pokusila se ji hájit.
"V jaké době a mezi jakými lidmi to žijeme, když jsou prohlašovány za zločin vážnost a věrnost, které chovají přátelé jeden k druhému? Nemohu rozhodovat o lidech, které jste proskribovali, ale nikdy jsem si nemyslela, že by měli špatné úmysly ti, kteří podali své vlasti tolik důkazů vlastenectví, bezúhonnosti a nejušlechtilejší oddanosti! Jestli podlehli omylu, v mých očích jsou to nešťastníci, ale ne viníci! Jestli bylo zločinem přát si, aby byli zachráněni, prohlašuji před světem, že jsem zločinná, že ráda sdílím čest být pronásledována jejich nepřáteli. Znala jsem ty ušlechtilé muže, kteří jsou obviňováni, že se spikli proti své vlasti." Dumas, který předsedal, ji přerušil a řekl, že nemůže trpět, aby vychvalovala zrádce, které zákon právem potrestal. Paní Rolandová se obrátila k obecenstvu a brala je za svědky násilí. Místo odpovědi zaznělo urážlivé pokřikování a ona od toho okamžiku zachovávala pohrdavé mlčení. Byla odsouzena k smrti. Vyslechla rozsudek s obdivuhodným klidem. Pak jemným a zvučným hlasem řekla: "Pokládáte mě za hodnou, abych sdílela osud velkých mužů, které jste zavraždili. Pokusím se, abych šla na popraviště s odvahou, kterou oni ukázali."
Jako vévoda Orleánský, byla i paní Rolandová popravena téhož dne. S ní šel na smrt Simon-Francois Lamarche, bývalý ředitel výroby asignátů. Když byla spoutána, sklonila hlavu na prsa a její oči zvlhly. Asi myslela na svou dceru a na Rolanda, o kterém věděla, že ji nechce přežít. Ale snad si také vzpomněla na slova, která napsala ve své obhajobě: "Když jde nevinnost na smrt, k níž odsoudily zkaženost a blud, dostává se jí triumfu."
Ten, který s ní šel na smrt, neměl ani dost málo její odvahy.
Na náměstí Revoluce musel jeden z pomocníků pomoci Lamarchemu při vystupování z káry. Paní Rolandová se na něho dívala s velikou a hlubokou soustrastí. Řekla mu: "Nemohu nic jiného, než ušetřit vás pohledu na mou krev. Jděte

první, ubohý pane."
Odnesli polomrtvého Lamarchea na popraviště. Paní Rolandová viděla, jak jeho hlava padá. Na plošinu vykročila sama. "Ó svobodo, jak si s tebou zahráli!"
Pomocníci jí tlačili hlavu na strašné prkno. Vzepřela se jim, aby se mohla poklonit soše Svobody vztyčené na náměstí Revoluce, symbolu, který byl její modlou. Za minutu nato dožila.
Jean-Sylvian Bailly se narodil 15. září 1736 v Paříži. Jeho otec, Jacques Bailly, byl strážcem královy obrazárny. Jeho předkové byli vynikajícími malíři. On se věnoval literatuře a potom vědě. Pamětní spis o světle satelitů, vydaný v roce 1771, ho pozvedl do řady nejznamenitějších astronomů. Jako člen tří francouzských akademií a autor mnoha filantropických spisů byl Bailly váženým občanem. Byl poslancem v Národním shromáždění, které ho zvolilo za předsedu. 16. července 1789 byl jmenován pařížským starostou.
Na svou hlavu uvalil odpovědnost za krvavé potrestání, jehož jevištěm bylo Pole federace. Dvě vraždy spáchané ráno, útok střelnou zbraní na Lafayettova pobočníka a rozkazy Národního shromáždění, svrchovaného pána, protože král byl sesazen, odůvodňovaly vyhlášení Martiálního zákona (ze dne 21. října 1789, proti srocování lidu). Je téměř jisté, že střelba, která měla žalostné následky, byla jednou z událostí, kterých politické strany využívají ve svůj prospěch a nikdy si nepřipouštějí, že je samy zavinily a že rozkaz, aby se střílelo do lidu, nemůže být přičítán Baillymu.
Podal demisi. Byla zamítnuta a teprve v prvních dnech listopadu mu bylo dovoleno, aby mohl složit své funkce. Vzdal se veřejné činnosti a uchýlil se do okolí Nantes. Ale výstřely 17. července zněly dál, nejen na Martově poli. V Nantes, jako v Paříži, byl Bailly stále mužem Martiálního zákona. Vyhrožovali mu a on prosil pana de Laplace (markýz de Laplace, 1749 - 1827, proslulý astronom), aby mu poradil, kam má utéci. Pan de Laplace mu sehnal útulek v okolí Melunu. Bailly se dostal do rukou jednoho oddílu revoluční armády, který ho poznal a zatkl. Byl doveden do Paříže a uvězněn v Conciergerie. Byl svědkem v královnině procesu a Hermanova řeč a chování ho nemohly nechat v pochybnostech o jeho blízkém osudu. Opravdu, 19. brumairu byl postaven před soud. Vraždění na Martově poli nebylo jedinou vinou, která se mu přičítala. Vytýkali mu také, že roznítil vítěze nad Bastilou jedny proti druhým, když vyzval francouzské gardy, aby se vzdaly vyznamenání, a konečně, že spolu s Lafayettem podporoval králův útěk do Varennes. Bylo vyslechnuto mnoho svědků. Všichni mluvili proti němu. Byl jednohlasně odsouzen.
21. brumairu dostal Charles Henry Sanson v devět hodin ráno rozkaz, aby dopravil guillotinu na pole federace. Svěřil ten úkol svému synovi a sám odešel do Conciergerie, kam přišel v půl dvanácté. Bailly byl hned přiveden do předsíně kanceláře. Žalářníci se chovali k Baillymu tak hrubě, že se to dá vysvětlit jenom tím, že jim to bylo nařízeno. Jeden z nich, když Bailly vstupoval do předsíně, křičel, jako by ho ohlašoval: "Pan Bailly, bývalý řezník bývalého tyrana!" Když se sehnul, aby si upevnil podvazky, vrazil do něho druhý tak prudce, že se div nesvalil. Charles Henry Sanson pobídl své pomocníky, aby se zmocnili odsouzence a svázali mu ruce.
Ukrutnosti žalářníků neotřásly odvahou proslulého učence. Na nedůstojné žerty žalářníků jen odpovídal: "Ubližujete mi." Když ho pomocníci vyrvali z jejich rukou, upravil si košili a řekl s úsměvem: "Už jsem trochu starý na takové hry." Když byl připraven na popravu, vyzval ho můj děd, aby se zahalil do pláště, protože je chladno. Odpověděl: "Bojíte se, abych se nenachladil?"
Ve svých Dějinách revoluce tvrdí Thiers, že šel Bailly pěšky k popravišti. Není to pravda. Bývalý pařížský starosta jel na voze. Na zádi té káry byl upevněn rudý prapor, který měl kat před odsouzencem spálit. Z Conciergerie vyjeli ve tři čtvrtě na dvanáct.
Když se kára dostala na Elysejská pole, přiběhl jeden pomocník. Ve spěchu zapomněli tesaři několik fošen, které tvoří podlahu popraviště. Bylo nutné obrátit a naložit je na káru, na které byl odsouzenec. Bailly vystoupil z vozu. Dav se na něho pokusil dvakrát vrhnout, ale četníci jej drželi a odrazili útočníky. Konečně se průvod zase dal na cestu. Ale naložené fošny Baillymu překážely. Můj děd navrhl, aby šli pěšky. Cesta byla dost špatná. Dav se přiblížil k odsouzenci a jeho zuřivost se změnila v šílenství a řev se zdvojnásobil. Ještě neušli ani dvě stě kroků a jeden ničema strhl Baillymu kabát, který měl přes ramena. Trhnutí bylo tak silné; že nešťastník spadl. V mžiku byl plášť roztrhán na tisíc kousků a zuřivci se zase pokusili zmocnit se odsouzence. Ještě jednou ho četníci zachránili. Můj děd ho vyzval, aby si honem sedl na káru, ale už byl dán povel k útoku. Na odsouzence se sneslo krupobití střel všeho druhu. Bylo půl druhé, když se dostali na Pole federace. Kolem popraviště stály tři až čtyři tisíce lidí. Obavy Charlese Henryho stále vzrůstaly. Když viděl to množství, které obstoupilo průvod, pochopil, že odsouzenec je vydán všem těm lidem na milost a nemilost a že lidskost nařizuje, aby to bylo skončeno co nejrychleji. Pobízel své pomocníky, aby rychle sundali fošny z vozu, a tu se urážky a hrubé vtipy změnily v křik, který už nebyl namířen proti Baillymu, ale proti popravčímu mistru. Vystoupilo asi dvacet mužů, kteří prohlásili, že půda, která pila krev mučedníků, nesmí být potřísněna krví zločince, že Bailly nebude popraven na Poli federace. Můj děd se odvolal na rozkazy, které dostal. "Jaképak rozkazy," řekl jeden muž, "svrchovaný lid, tvůj jediný pán, má právo dávat ti rozkazy. Poslechni!" Když můj děd zavolal četnického důstojníka, aby se s ním poradil, vykřikl jiný:
"Můžeš vyhlásit martiální zákon, máš pod rukou rudý prapor a Baillyho, a my, my postavíme guillotinu, kam patří, my se ujmeme té práce, ty lenochu!" Zvedl se hlučný potlesk a nastal nepopsatelný zmatek.
Četníci se rozptýlili, lidé jim dávali pít na bratrství. Někteří pomáhali tesařům při rozbíjení guillotiny. Můj otec byl odtržen od nešťastného Baillyho, který byl vlečen řvoucím proudem. Jen stěží si k němu prorazil cestu. V tom okamžiku opravdu nastal smrtelný zápas ctihodného učence. Podle bláta, které potřísňovalo jeho košili a obličej, a podle tržné rány na čele bylo vidět, že ho ti zuřiví divoši bili. Baillyův obličej byl velmi bledý, ale výraz jeho tváře byl klidný. Hned jak poznal Henryho Sansona, zvolal ho očima. Ubohý Bailly viděl přítele už jen ve svém katu! Když se ten k němu dostal, řekl mu: "Doufal jsem, že to skončí rychleji."
Bailly si měl sám najít místo pro popraviště. Tento nápad byl nadšeně přijat.
Z toho vznikla bajka o odsouzencově procházce kolem Pole federace. Není pravda, že Bailly musel nést fošny

guillotiny. Stroj byl rozebrán pomocníky mého otce za pomoci lidu. Je pravda, že někteří muži nesli nejnápadnější části, ale celé lešení bylo vezeno na dvou kárách. Lamaire nemá pravdu, když píše, že Bailly musel lízat půdu, po které tekla krev lidu.
Bailly byl odveden na levý konec Pole federace u řeky. Tam bylo postaveno popraviště.
Padal drobný a ledový déšť. Bailly už byl jen v košili, roztrhané na cáry. Bylo mu zima, bylo slyšet, jak mu cvakají zuby.
Jeden z těch, kteří se tlačili kolem něho, mu řekl: "Ty se třeseš, Bailly!"
Odpověděl mu:
"To zimou, příteli."
Prostota a jemnost, s nimiž pronesl tato slova, byly ještě více vznešené, než ta odpověď. Síly ho opouštěly. Jeho oči se zavřely a on klesl jako v mdlobách do náruče četníka a popravčího mistra, šeptaje: "Pít, pít!"
Kdosi mu v tom okamžiku hodil bláto do tváře. Ten čin byl přijat s všeobecným výkřikem rozhořčení. Jeden z diváků běžel k popravišti a přinesl láhev s trochou vína, které nalil do Baillyových pootevřených úst. Ten přišel k sobě a řekl: "Děkuji!" Aby mohl Bailly vystoupit po stupních popraviště, museli ho podpírat. Když byl nahoře, oddychl si a řekl Charlesu Henrymu Sansonovi: "Rychle, skončeme to, pane, prosím vás!"
Bohužel, toto poslední přání nemohlo být ještě splněno. Podle rozsudku měl popravčí mistr spálit před očima bývalého pařížského starosty rudý prapor. Oheň na pánvi, kterou přinesli, hořel tak špatně, že zvlhlá látka nechytla. Rozštípali jedno prkno na drobné kousky a postavili jakousi hranici, na které prapor shořel. Charles Henry Sanson dovedl odsouzence k houpacímu prknu, pomohl při jeho přivazování a řekl mu: "Odvahu, odvahu, pane Bailly!"
Mučedník opřel hlavu napravo a naprosto zřetelným hlasem odpověděl:
"Ach, teď vcházím do přístavu a…"
Nemohl dokončit, protože jeden pomocník naklonil prkno pod nůž.

V noci z 21. na 22. brumair bylo popraviště zase postaveno na náměstí Revoluce, protože revoluční tribunál vynesl tři rozsudky smrti. Druhý den byli odsouzenci popraveni.
Dne 23. byla popravena Marie Chaslesová, bývalá šlechtična, pro spiknutí, a Henry-Louis Duchesne, bývalý intendant paní Adelaidy, sestry bývalého krále, jako protirevolucionář. Dne 24. komorník Louis Dodet, spiklenec, a právník Bertrand Poiner, protirevolucionář.
Ten den byl odsouzen k smrti muž, který na začátku revoluce vynikal jako Bailly, který ale, jak se zdálo, neumíral s tak čistým svědomím. Byl to bývalý prokurátor komuny Louis-Pierre Manuel. Kdysi řekl Ludvíkovi XVI.: "Sire, já nemám rád krále!" Potom prý se snažil krále zachránit. Ale byl odsouzen jen pro nadržování emigrantům a pro srocení lidu, které vyvolal v Montargisu a při kterém byl málem zabit. Jeho strašlivý křik na popravišti zmlkl, teprve když dopadl nůž.
Téhož dne byl popraven generál Brunet, velitel italské armády. Umíral velmi statečně.
Teď začíná deník mého děda Charlese Henryho Sansona. Jako jsem to udělal se zlomky některých jeho zápisů, podám tyto dějiny popraviště roku 1793 beze změny. Pouze opravím některé omyly a vyplním některé mezery.

Kapitola 35 - Deník Charlese Henryho Sansona
28. brumairu. Dnes ráno jsme byli v Conciergerie. Když jsem byl v předsíni kanceláře, vedli přes ni dva občany k výslechu. Jeden z nich, Boisguyon, voják, ke mně přistoupil a velice zdvořile mi řekl: "Mám tu čest mluvit s popravčím mistrem? U vás je to jako při tanci, že, jakmile je člověk na svém místě, zazní housle, totiž ostří guillotiny, takže není kdy říct dvě slova?"
Přisvědčil jsem.
Tu se obrátil ke svému společníkovi a řekl mu:
"Vidíte, Dupré, že jsem měl pravdu, že jste svou roli hrál velmi špatně. Rozhodně bude třeba požádat Fouquiera o dovolení, aby občan směl řídit naši opravnou zkoušku!"
1. frimairu (Frimaire - měsíc jíní - třetí měsíc od 21. listopadu do 21. prosince) jsme byli pro ubohého Boisguyona, který tak žertoval o guillotině. Když ho přivedli, řekl mi: "Dnes je to vážné, budete překvapen, až uvidíte, jak umím svou úlohu. Doufám, že scházejí jen motouzy, které opatříte vy." Nastavil ruce, aby mu je svázali. S ním měl zemřít Girey Dupré a rolník Colombier. Všichni sedli na jednu káru. Když jsme jeli přes ulici Honoré, objevily se v jednom okně domu dvě ženy. Girey Dupré je uviděl a hned se dal ze všech sil do křiku: "Dolů s Cromwellem, dolů s diktátorem a tyranem!"
Četnický důstojník ho chtěl umlčet, ale nepodařilo se mu to, naopak, on se dal ještě do zpěvu. Colombier byl popraven první, Boisguyon druhý. Byl klidný až do konce. Když byl Girey na plošině, chtěl mluvit k lidu, ale měli jsme rozkaz zabránit tomu. Bylo nutné ho násilím svázat. Několikrát vykřikl: "Ať žije republika!"
7. frimairu. Ve městě je málo chleba. Aby ho člověk dostal, musí stát ve frontě před pekařstvím. Ženy tam chodí už večer a někdy tam stráví celou noc. Obyčejně se střídají. Dnes odsoudil tribunál tři občany k smrti.
9. frimairu. Dnes padlo pět hlav. Dvě z nich patřily slavným mužům. První byl Barnave, bývalý poslanec, kterého jsem při králově návratu viděl v královském voze. Byl ministrem spravedlnosti. Občan Danton se prý pokusil zachránit Barnava. Ale podle zákona stačí udání dítěte, aby se člověk dostal na popraviště, a prvnímu občanu republiky by se nepodařilo zachránit ho. Protože je náledí, žili odsouzení o den déle. V jedenáct hodin byli přivedeni, aby byli popraveni. Barnave, Dupont, Benoit, Grandel, odsouzený, protože napsal na jeden asignát: "Ať žije král," dále Anselme Vervitch a Vervitchová, jeho sestra, oba spiklenci. Barnave přišel ke mně a řekl mi: "Svaž ty ruce, které první podepsaly prohlášení lidských práv!"
10. frimairu. Dnes ráno jsem vezl dvě káry z Conciergerie na náměstí Revoluce, v jedné byli čtyři, v druhé pět. Mezi nimi byla matka se synem. Když odsouzená viděla padat vlasy svého syna, křičela tak žalostně, jako by jí trhali srdce z těla.

Lid skoro ani nekřičel, ženy plakaly a mnohé se nestyděly litovat ji. Syn jí ustavičně opakoval, že je rád, že s ní umírá, ale ona mu hněvivě odpovídala, že nechce, aby zemřel. Byla popravena první a na plošině mi řekla: "On dostane milost, že ano?"
Asi se domnívala, že její syn tam byl přiveden, aby její zoufalství bylo větší. Neměl jsem odvahu odporovat jí. Jejímu synovi bylo teprve třiadvacet let.
11. frimairu.
Dnes byly popraveny tři osoby.
Nejhezčí pařížské ženy se nabízejí, že budou představovat naše nové božstvo - rozum. Jsou rozpaky, kterou zvolit.
Jeden list včera napsal, že v naší době se ta bohyně vydává v nebezpečí, že se bude podobat generálovi bez vojáků.
12. frimairu. Dnes ráno dva obuvníci, odsouzení pro zpronevěru při vojenských dodávkách. Člen konventu a výborů, Vouland, dal v krčmě tribunálu guillotině jméno rudá mše. Dnes to říká kdekdo.
13. frimairu. Dnes byli popraveni dva občané. Bylo vydáno usnesení komuny, které určuje, co musí každý udělat a neudělat, aby dostal vysvědčení občanské ctnosti.

17. frimairu. Včera byla odsouzena madame Dubarry a dnes ráno byla popravena. Podle rozkazu jsme byli v devět hodin v soudní budově, ale museli jsme čekat. V deset hodin byli přivedeni spoluviníci paní Dubarryové. Zatímco byli upravováni, přišla do předsíně paní Dubarryová. Už je tomu dvacet let, co jsem ji viděl naposled, a nepoznal bych ji. Tak se změnila, jednak tloušťkou, jednak zármutkem a úzkostí. Když mě uviděla za odsouzenci, kteří už byli svázáni, silně vzdychla, zakryla si oči kapesníkem, poklekla a volala:
"Já nechci, já nechci!"
Skoro hned vstala a řekla:
"Kde jsou soudcové, já jsem ještě všechno neřekla, ještě jsem se ke všemu nepřiznala."
Zuby jí cvakaly a její hlas, vycházející z hrdla, byl drsný, trhaný. Bylo mi do pláče jako ostatním a byl bych plakal víc než kdokoliv jiný, protože pohled na tu nešťastnou ženu mi připomínal naše mládí. Nikdy mi cesta netrvala tak dlouho. Podle rozkazu měla být popravena poslední. Protože ale při pohledu na guillotinu omdlévala, řekl jsem, aby ji tam hned donesli. Sotva na sobě ucítila ruce, hned nabyla vědomí, a i když byla svázána, odstrčila pomocníky a křičela. "Ne, ještě chvilku, prosím vás!"
Vlekli ji, ale vzpínala se a chtěla kousat. Trvalo dlouho, než ji dopravili nahoru. Tam to začalo znovu. Řvala. Byl na ni hrozný pohled. Konečně se podařilo položit ji na houpací prkno, a to byl konec. Potom byli popraveni ostatní.
22. frimairu. Chaumette přísně stíhá veřejné ženy. Nedávno jsme měli dvě veřejné ženy, které usnesení komuny poslalo na popraviště. Byla to vdova Loriotová a Catherine Halbourgová. Nebyly ani mladé, ani hezké. Vdova Loriotová prohlásila, že je těhotná. Monet šel požádat veřejného žalobce o odklad trestu. Dostala ho. Halbourgová se smála až do konce a měla odpověď pro každého, kdo ji urážel.
10. nivóse (měsíc sněhu, čtvrtý měsíc, od 21. prosince do 19. ledna). Minulý měsíc jsem dostal na žádost prokurátora komuny rozkaz, abych odstranil krev, která tekla skrz prkna pod guillotinu, kde ji žrali psi. Byl vyhlouben příkop a pokryt mříží, která se každý den umývala. Ale krev rychle tuhla a nevsakovala se do země, hnila a šířila zápach po celém náměstí. Minulou noc jsem dal prohloubit příkop a udělat pět malých žump, ústících do pěti struh.
11. nivóse. Pod guillotinou zase zemřel jeden generál naší armády. Byl obžalován z úkladů proti jednotě a nedělitelnosti republiky. Včera byl odsouzen a dnes ráno jsem pro něho šel do Conciergerie. Byl v Richardově pokoji a s velikou chutí jedl ústřice. Když mě uviděl, řekl: "Dovolíš, abych snědl svůj poslední tucet ústřic?"
Odpověděl jsem, že jsem mu k službám.
Dokončil své jídlo s úžasným klidem a žertoval, že přijde na onen svět přát Nový rok svým známým (11. nivóse byl 31. prosinec). Zachoval chladnokrevnost až do konce. Cestou jeden voják vykřikl: "Sbohem, generále!"
A Biron mu odpověděl:
"Sbohem, kamaráde."
Vojáka ani neutloukli, ani mu nevynadali. Od smrti paní Dubarryové jsou občané proti odsouzencům méně podrážděni. Kdyby všichni křičeli a bránili se jako ona, netrvala by guillotina dlouho.
15. nivóse. Popravy pokračují. Dnes jsme vyprovodili Custinova syna, který byl usvědčen z úkladů proti svobodě. Zemřel statečněji než jeho otec, generál Custine.
16. pluviόse (měsíc dešťů, pátý měsíc, od 20. ledna do 19. února). Nedávno se ptal jeden vězeň Toustina: "Co mám dělat, abych byl hned guillotinován?" Tito nedočkavci jsou snad ti nejodvážnější. Takový byl Montjourdain, velitel praporu Saint-Lazare, odsouzený pro účast na 10. srpnu. Za celých šest týdnů, co byl v Conciergerie, na něm nikdo neviděl úzkost nebo smutek. Když mu oznámili, že bude postaven před tribunál, začal skládat píseň. Napsal pět slok a potom další čtyři po svém odsouzení. Richard mi dal opis, který chovám jako vzácnou věc. Šel na smrt s Courtonnuem a celou cestu se smál a žertoval.

Kapitola 36 - Deník Charlese Henryho Sansona
(pokračování)
17. pluviόse. Dnes jsme popravili bývalé velké dámy. Byla to bývalá markýza de Rastignac, usvědčená, že posílala svému synovi, emigrantovi, peníze, a bývalá markýza de Marboeuf, usvědčená, že lichvařila s potravinami, a s ní Jean-Joseph Payen, nájemce jejího dvora a její spoluviník.
22. pluviόse. Noviny byly plné jmen osob, které byly odsouzeny v osvobozeném městě. Collot odstranil guillotinu, která pro něho nebyla dost rychlá, a popravoval děly. Tak posílal na smrt víc než dvě stě lidí denně. Prý se vyjádřil:

"To dělá víc hluku než ty vaše pohlavky." Konvent vládne republikou, jím vládne dvanáct krvelačných vůdců, kteří zase poslouchají kordeliery, o které se opírají. Dnes jsme popravili jednoho muže a šest jeptišek, odsouzených vesměs pro spiknutí.
1. ventóse (měsíc větru, 6. měsíc, od 19. února do 20. března). Dnes byl popraven Francois Girgaut, obchodník, který byl odsouzen jako padělatel asignátů a vojenský zběh. Šel na popravu jako jiní na svatbu. Riouffé o něm vypravuje některé zajímavé podrobnosti:
"Když mu přinesli obžalovací spis, stočil ho, přistrčil ke svíčce a zapálil si jím dýmku. Než šel před tribunál, jedl ústřice; pil víno a hodně kouřil. Když mu v tribunálu četli jeho obžalobu, řekl, že všechno je pravda, a když chtěl jeho obhájce upozornit, že to v hlavě nemá v pořádku, odpověděl: "Obhájče, z úřední moci ti zakazuji, abys mne hájil. Veďte mě na popraviště!"
18. ventóse. Dnes přišel do mého bytu jeden soukromník, podle přízvuku Angličan, a nabídl mi deset liber šterlinků, jestli mu dovolím, aby byl jeden den mým pomocníkem. Byl jsem jeho návrhem překvapen. Ptal jsem se ho, jestli to chce udělat ze zášti k Francouzům. Odpověděl mi, že nemá rád ani Francii ani Francouze, ale jeho odpor prý nijak nesouvisí s tímto jeho úmyslem. Do Paříže přišel ze zvědavosti, protože chtěl zblízka vidět revoluci, o které mluví celý svět, a aby to bylo úplné, chce se zúčastnit aspoň jedné popravy. Jeho žádost jsem odmítl. Řekl, že přijde na popraviště proti mé vůli. "Dejte si pozor, abyste tam nepřišel také proti své vůli!" řekl jsem mu. Odešel a volal: "Na shledanou!" Dnes jsme měli dvě popravy.
1. germinalu (měsíc rozpuku, 7. měsíc, od 21. března do 19. dubna). Dnes ráno začal proces s kordelierem Vincentem Hébertem a ostatními. Bude prý trvat delší dobu. - Dnes jsme měli dvě popravy. Když jsem se vrátil z náměstí Revoluce, nařídil mi občan Fouquier, abych celý proces zůstal v pernamenci, a proto jsem šel do soudní síně. Na lavicích jich sedělo dvacet. Hébert byl bledý a skleslý. Když mluvil, koktal. Ronsin a Momoro vpadali, jako by soudcům vzdorovali, zločinný Vincent si počínal jako ďábel. Pache (v roce 1792 ministr války, 31. května - 2. června pařížský starosta, zemřel 1823) nebyl zanesen do dekretu, dávají mu vysvědčení duševní slabosti, ale život za to stojí.
4. germinalu. Dnes byla poprava. Výslech začal v deset hodin ráno, předseda Dumas pronesl zdrcující řeč a porotci odešli do poradní síně. Asi v půl jedné ohlásili své rozhodnutí. Devatenáct obžalovaných bylo odsouzeno. Jediný občan Laboureau, studující lékařství, byl osvobozen. Jeanne Lotreillová, vdova po generálu Quétineauovi, prohlásila, že je těhotná, a byl jí povolen odklad trestu. Bylo rozkázáno, aby byli odsouzenci hned odvedeni na popraviště. Fouquier řekl: "Každá vteřina jejich života je urážkou majestátu lidu."
Poslal jsem na náměstí Revoluce. V půl druhé byli odsouzenci přivedeni do předsíně kanceláře. Bylo jich osmnáct. Přijely káry. Šel jsem se podívat, jestli je všechno v pořádku, a tu jsem pod jednou čapkou, naraženou do čela, zpozoroval světlý vous, který mi byl povědomý. Poznal jsem Angličana, který mě před několika dny navštívil. Podplatil pomocníky a dosáhl svého. Nenechal jsem ho tam a poslal s jedním vozem domů. Váhal, chtěl něco říct, ale podíval jsem se na četníky, a on poslechl.
Brzy bylo dáno znamení k odchodu. V okolí soudního paláce bylo tolik lidí, že byl hluk slyšet i dovnitř. Vyšli jsme ze dvora paláce. Když obecenstvo uvidělo osmnáct odsouzených, vyrazilo tak silný a tak dlouhý křik, že jsme neslyšeli vlastního slova. Okna ve všech ulicích byla otevřena a plná zvědavců. První byl guillotinován Descombes, jako šestnáctý Ronsin. Když už zbýval jen Clootz a Hébert, řekl jsem, aby přivedli Héberta. I při svém naprostém zničení vyskočil na schody a volal: "Ať žije bratrství národů, ať žije světová republika!" Když spadla Hébertova hlava, křičeli všichni s velkým nadšením: "Ať žije republika!"
5. germinal. Včera vypadaly všechny obličeje slavnostně, dnes jsou protáhlé. Roznesla se zpráva, že Robespierre a Danton se smířili, že jeden žádal jako záruku Hébertovu hlavu a hlavy jeho stoupenců a druhý hlavy velkých royalistických spiklenců, poslanců obviněných ze zpronevěry a hlavu Chaumettovu a Simonovu, kteří byli zatčeni 28. ventóse. Po těchto popravách měl tribunál konečně dostat rozkaz, aby byl spravedlivý. To byla jedna z příčin, proč byl při včerejší popravě tak ohromný nával.
7. germinal. Všude se říká, že výbory rokují o zatčení Dantona. Dnes jsme popravili jednoho muže a jednu ženu.
9. germinal. Hébertovce prodal a vydal jakýsi Laboureau, který se v pětačtyřiceti letech vydává za studujícího lékařství. Prozradil jejich spiknutí, prohlásil je za zrádce, ale tribunál ho osvobodil.
11. germinal. Dnes byli zatčeni a dovedeni do Luxembourgu občané Danton, Camille Desmoulins, Lacroix a Philippeaux. Včera a dnes bylo popraveno sedm odsouzených.
12. germinal. Legendre, člen konventu a nynější předseda jakobínů, nebyl zatčen s Dantonem. Richard dostal rozkaz a má připraveno sedm kobek. To je znamení, že Danton a jeho druzi budou do Conciergerie dopraveni dnes nebo zítra a že proces začne ihned. Dnes jsme popravili Eulogia Schneidra, bývalého kněze, který z revolučního tribunálu ve Štrasburku, kde byl veřejným žalobcem, udělal pravou lotrovskou peleš.

Kapitola 38 - Danton, Camille Desmoulins, Hérault de Séchelles, Philippeaux, Basire, Chabot a jiní před tribunálem

V záznamech Charlese Henryho Sansona nejsou zprávy o procesu s Dantonovci. Není možné se nezmínit o této události, jejíž vliv byl velký.
Až dosud zasahovala revoluce jen ty, kteří jí dali právo, aby je pokládala za své nepřátele. Budu vypravovat o hlavních událostech procesu a potom předám slovo Charlesu Henrymu Sansonovi, který nám poví o posledních okamžicích těch slavných členů konventu.
Někteří historikové tvrdí, že se Robespierre rozhodl k zatčení svých bývalých přátel teprve po silném boji sám se sebou a se svými kolegy, a když mu bylo dokázáno, že jejich život ohrožuje republiku.
Zpráva o příchodu mužů, nedávno tak mocných, se po vězení rozšířila a vzbudila rozruch. Když Hérault de Séchelles uviděl Dantona, vrhl se mu do náruče.

Jeden z Dantonových přátel, Legendre, se v konventu odvážil hájit psance. Vystoupil na řečniště a řekl rozechvělým hlasem: "Občané, dnes v noci byli zatčeni čtyři členové tohoto shromáždění. Danton je mezi nimi, jména ostatních neznám. Žádám vás, abyste sem nechali zatčené přivést, abyste je vyslechli a odsoudili nebo osvobodili … Přiznávám, že nevěřím v Dantonovu vinu."
12. germinal. Obviněným byl odevzdán obžalovací spis Fouquiera-Tinvilla.
Paměti o vězních vypravují, jakým dojmem působilo čtení tohoto spisu:
"Když uvěznění dostali svůj obžalovací spis, vyskočil Camille a dlouhými kroky chodil po pokoji. Philippeaux dojatě sepjal ruce a hleděl na nebe. Danton se smál a dělal vtipy na Camilla Desmoulinse. Potom se vrátil do pokoje, ve kterém byl s Lacroixem:
"Co tomu říkáš? - Že si dám ostříhat vlasy, aby se jich Sanson nedotkl. - To bude něco jiného, až nám Sanson vyvrátí krční obratle."
Pověst o zatčení Dantona a jeho přátel způsobila silný rozruch. Dne 11. a 12. germinalu se procházelo mnoho osob v zahradách Luxembourgu a můj otec vyprávěl, že stály nehnutě před žulovými zdmi, jako by očekávaly, že Dantonův hlas rozboří a v prach obrátí zdi tohoto nového Jericha.
V noci z 12. na 13. germinal byli obžalovaní dopraveni z Luxembourgu do Conciergerie. Když kráčel pod klenutím, kterým pak už měl jít jen na smrt, řekl Danton:
"V podobné době jsem dal utvořit revoluční tribunál. Prosím boha i lidi, aby mi to odpustili. Půjdu na popraviště, protože jsem prolil několik slz nad osudem nešťastníků. Umíraje, lituji jediného, že jsem jim nemohl posloužit."
Dne 13. germinalu se objevili před tribunálem. Porotci byli vybráni z těch, kteří při popravování osvědčili svoji horlivost. Do tohoto procesu zatáhli také poslance obviněné ze zpronevěry. Byli to Chabot, Delaunay a Basire, kteří byli téměř usvědčeni, že obchodovali se svým vlivem v záležitosti akcií Indické společnosti. K souzeným přidali ještě jednoho Dána, jednoho Španěla a dva Němce. Utvořili tak celek, kterému dali název spiknutí cizinců. Na lavici obžalovaných jich sedělo třináct.
Po výslechu zpozoroval Fouquier, že se na dva obžalované zapomnělo. Z Conciergerie byl přiveden Jacques Lillier, generální prokurátor pařížského departmentu, a Francois-Joseph Westermann, čtyřicetiletý brigádní generál. Počet obžalovaných se tak rozšířil na patnáct.
Na obvyklé otázky po jméně a bydlišti odpověděl Danton: "Jsem Danton, dost známý v revoluci. Mým bydlištěm bude zítra nicota, mé jméno bude žít v pantheonu dějin."
Camille řekl: "Je mi třiatřicet let, to je kritický věk pro každého revolucionáře. Věk sansculotta Ježíše, když umíral."
Fouquier začal číst své poznámky ke zprávě. Obžalovaní žádali, aby jim byla ta zpráva přečtena, a jejich žádosti bylo vyhověno.
Fouquier se držel staré taktiky revolučního tribunálu, která spočívala v tom, že se v obecenstvu potlačoval veškerý soucit smíšením obžalovaných, jejichž popularita budila obavy, s lidmi, s kterými nebylo možné mít nějaký soucit.
Začal výslech.
Herman se právem obával chvíle, kdy začne Danton mluvit. Opravdu, sotva revoluční velikán otevřel ústa, síň Svobody se proměnila, při burácení toho strašlivého hlasu se ze soudců stávali obžalovaní a z obžalovaného se stal soudce.
"Můj hlas, který jsem tolikrát pozvedl pro věc lidu, bez obtíží odrazí pomluvu. Odváží se ti zbabělci, kteří mě pomlouvají, útočit na mě přímo? Má hlava ručí za všechno. Život je mi na obtíž, toužím, abych ho byl zbaven."
Zděšený Herman ho rychle přerušil slovy, že "opovážlivost je vlastností zločinu, klid je vlastností neviny".
"Ovšem," odpověděl Danton, "osobní opovážlivost je zavržitelná a nikdy mi nemůže být vytýkána, ale národní opovážlivost, kterou jsem dal tolikrát najevo, kterou jsem užíval pro veřejnou věc, ta smělost je dovolena, je nutná, a ta je mi ke cti. Když vidím, že jsem tak hrubě a tak nespravedlivě obžalován, mohu za to, že se ve mně všechno bouří? Může se takový revolucionář jako já hájit chladně?"
Herman ho podruhé přerušil. Snad se bál, aby po Saint-Justovi Danton neútočil na Robespierra a aby nebyl náčelník strany rozdrcen na prach. Vyzval obžalovaného, aby se ve svém vlastním zájmu mírnil, a jako vzor mu ukazoval Maratovo chování při podobné příležitosti. Chtěl v něm asi vzbudit naději, že může být jako Marat osvobozen a vyjít ze zkoušky snad jako vítěz.
"Když vyzývám své žalobce, dělám to se zdravým rozumem. Ať mi je přivedou a já je srazím do nicoty, ze které nikdy nevyjdou. Ukažte se, bídní utrhači na cti, a já vám strhnu masku, která vás chrání před veřejným stíháním!"
Soudcové byli ohromeni. Herman marně třásl zvonkem.
"Copak mě neslyšíš?" řekl Dantonovi.
"Hlas muže, který hájí svou čest a svůj život, musí přehlušit tvůj zvonek."
Odňali mu slovo pod záminkou, že je asi unaven.
V procesu nastával obrat, který znepokojoval ty, kdo na sebe vzali úkol usmrtit Dantona a jeho přátele. V zasedání 14. germinalu jejich zmatek velmi vzrostl. Danton se zase ujal slova s energií, která mohutněla tím víc, čím víc se debaty protahovaly.
Zasedání bylo rychle ukončeno.
Fouquier běžel do výborů, Herman odešel k Robespierrovi.
Herman a Fouquier napsali list, ve kterém žádali konvent o zakročení, kdyby se Danton a jeho přátelé odvážili hlesnout.
Obžalovaní jasně viděli, že veřejné mínění je na jejich straně a že pod nohama mají pevnější půdu. Slabým se vracela odvaha a smělost nepoddajných se stupňovala nadějí na vítězství. Na zasedání 15. germinalu naléhali, aby byli předvedeni jejich svědkové.
Jejich křik, proklínání a hluk, to bylo právě to, na co čekal Fouquier-Tinville. Vytáhl připravený list, přečetl ho silným

hlasem a hned ho odeslal výborům. V listě bylo psáno:
"Od začátku zasedání burácí hrozná bouře. Obžalovaní jako šílení žádají, aby byli vyslechnuti jejich svědkové, občané poslanci: Simson, Courtois, Laignelot, Panis, Friron, Calon, Gossuin, Legendre, Robin, Goupilleau de Montaigu, Robert Linder, Lecointre, Brival a Merlin. Odvolávají se k lidu pro odmítnutí, kterého se jim dostalo, jak tvrdí, přes stálost prezidentovu a celého tribunálu jejich ustavičné stížnosti ruší zasedání a hlasitě ohlašují, že nebudou mlčet, že jejich svědkové mají být vyslechnuti i bez dekretu. Žádáme vás, abyste nám přesně naznačili, jak se máme k této reklamaci zachovat, protože soudní řád nám nedává prostředky, jak odůvodnit odmítnutí."
Současně s tímto listem dostal výbor zprávy ze žalářů.
Jedni tvrdí, že vzpoura v Luxembourgu byla dílem buřičů, které si policie vydržovala ve vězení. Druzí dokazují, že myšlenka vzpoury skutečně existovala, že ji roznítila ušlechtilá Lucilie Desmoulinsová. Když ji Robespierre nechtěl přijmout, ubohá žena, šílená bolestí, se obrátila k lidu a žádala ho, aby zachránil první apoštoly svobody. To se ale prozradilo a udání bylo posláno výboru veřejné bezpečnosti.
S těmito dvěma doklady v ruce vstoupil Saint-Just na tribunu. "Veřejný žalobce revolučního tribunálu oznamuje, že pro odboj odsouzených zastavil přelíčení na tak dlouho, dokud konvent neučiní opatření. Předběhl slovy rozsudek a pokračoval; "Který nevinný se kdy vzbouřil proti zákonu? Není třeba jiných důkazů jejich zločinů, než jejich opovážlivosti … Ti nešťastníci se přiznávají ke svým zločinům tím, že se staví proti zákonu."
Národní konvent ustanovil, aby revoluční tribunál pokračoval ve vyšetřování spiknutí, aby prezident užil všech svých prostředků, které mu dává zákon, k udržení tvé vážnosti i revolučního tribunálu a k potlačení každého pokusu, kterým by obžalovaní chtěli rušit veřejný klid a překážet spravedlnosti.
Ustanovil, aby každý obviněný ze spiknutí, který se bude stavět proti národní spravedlnosti nebo ji urážet, byl hned vyloučen ze soudního jednání.
Danton stál na lavici a celý rudý řval. Všichni byli konečně odvlečeni a zmizeli v temné. chodbě. Na Fouquierovu žádost prohlásili porotci, že jsou dostatečně poučeni, Herman podal sumární zprávu o přelíčení a porota odešla do poradní síně. Vrátila se ve tři hodiny ráno a vynesla rozsudek, který prohlašoval všechny obžalované, kromě Luilliera, za vinné. Tribunál je odsoudil k trestu smrti a Fouquier žádal, aby jim byl rozsudek oznámen ve vězení, protože se při přelíčení dopustili násilností.

Kapitola 39 - Deník Charlese Henryho Sansona
/Pokračování/
16. germinal. Podle rozkazu občana Fouquiera jsem včera zůstal až do večera v soudním paláci. Když jsem vcházel do Conciergerie, udeřil mě jeden četník na rameno a řekl mi: "Dneska máš vysokou zvěř." A Riviére: "Všichni jsou už odsouzeni."
Čekal jsem dobrou hodinu, než pro mě poslal veřejný žalobce. V jeho kanceláři jsem uviděl mnoho známých tváří. I když byl přítomen i Fouquier, rozkazy mi udělil jeho náměstek Lescot-Fleuriot. Řekl mi, že odsouzenci se vzbouřili proti tribunálu a že se asi budou bránit proti provedení rozsudku, že nesmím zapomenout, že si spravedlnost lidu musí udržet moc. Aby se předešlo zápasu s celou skupinou, budou mi vydáni jeden po druhém.
Za půl hodiny prošel mezi řadami četníků Chabot. Byl skleslý a šel ztěžka. Jednak ze strachu, jednak proto, že byl nemocný, protože se v Luxembourgu otrávil. Když viděl, že je sám, několikrát zašeptal: "A co ostatní?" Spoutali ho a ustřihli mu vlasy. Zatím už vstoupil Basire. Chabot vstal a běžel k němu, aby ho políbil. Plakal a řekl hlasem, ve kterém bylo ještě více slzí než v jeho očích: "Ubohý Basire, umíráš kvůli mně." Ten ho beze slova výčitky přitiskl na prsa.
Potom byli přivedeni oba Freyové, Delaunay, d'Espagnac a Didericksen. Volali je do kanceláře a neřekli jim, o co jde. Přečetli jim rozsudek a potom je posílali do síně, kde jsme na ně čekali. Potom přišli Philippeaux, Lacrois, Westermann a Fabre d'Eglantine.
Na chodbě zazněl hluk Byl to Dantonův hlas a všichni zmlkli, aby slyšeli, co říká. Rychlost, s jakou mluvil, nedovolovala rozeznat slova. V jednom okamžiku řekl jasně: "Ten tvůj rozsudek, já ti na něj kašlu, nechci ho slyšet. Nás, revolucionáře, budou soudit potomci, ti napíší mé jméno do Pantheonu a vaše na šibenici." Když soudní sluha pokračoval ve čtení rozsudku, zase ho přerušil a ještě víc se rozzuřil proti tyranii, proti tribunálu a proti lidu. Nemohli ho umlčet a sluha skončil čtení. Konečně ho žalářníci a četníci přivlekli do předsíně. Jakmile spatřil svázané odsouzence a nás, jeho tvář se rychle změnila. Nikdo by nevěřil, že je to stejný člověk. Tvářil se lhostejně, téměř chladně, kráčel ke mně pomalu, dopadl na židli, utrhl si límec z košile a řekl mi: "Konej svou povinnost, občane Sansone." Vlasy měl tvrdé a hrubé jako žíně. Při střihání stále mluvil. Obrátil se ke svým přátelům a řekl: "To je začátek konce. Teď budou guillotinovat poslance v houfech, ale osamocení není síla. Výbory, které vede chromý Couthon a takový Robespierre … aspoň kdybych jim mohl nechat své nohy, to by mohlo trvat nějakou dobu … ale ne … a Francie se probudí v tratolišti krve a … " Za chvíli zase vykřikl: "Dokončili jsme svůj úkol, pojďme spát!"
Konečně byli všichni připraveni. Poslanci a Westermann vstoupili do prvního vozu. Já jsem seděl vpředu, Henry a jeden pomocník vzadu. V druhém voze byli čtyři pomocníci a ostatní odsouzenci. Ozbrojený doprovod byl stejně silný, jako při popravě královny a občanů girondistů. Danton stál v první řadě, za ním Hérault de Séchelles, potom Fabre, Camille a Philippeaux. Jediný Chabot seděl. Zdálo se, že velice trpí a cestou zvracel. Basire si klekl vedle něho a povzbuzoval ho.
Ve chvíli, kdy kočí pobídl koně, zvolal Danton: "Ti pitomci budou křičet: ‚Ať žije republika!' až nás uvidí. Za dvě hodiny bude republika bez hlavy."
Když jsme jeli kolem jedné kavárny, viděli jsme jednoho občana, který seděl na okně a kreslil odsouzence. Všichni zvedli hlavy a šeptali: "David, David!" /David Louis,1748-1825, proslulý malíř, člen konventu, pořadatel revolučních slavností./ Poznal jsem ho podle jeho křivých úst. Danton pozvedl hlas a křičel na něho: "Ty jsi tu, pacholku! Jdi a

pověz svému pánu, jak umírají vojáci svobody!" Lacroix ho nazval zločincem. David stále kreslil.
Až ke guillotině byl Danton svůj. Když jsme se dostali na náměstí, spatřil popraviště, jeho obličej byl bledý a jeho oči zvlhly. Pozornost, s jakou jsem se na něho díval, se mu asi nelíbila, vrazil do mně loktem a řekl mi s jakýmsi vztekem: "Ty nemáš samici a mláďata?"
Přisvědčil jsem. Pokračoval stejným hlasem: "Já taky, a když na ně myslím, stávám se člověkem." Sklopil hlavu a my jsme slyšeli, jak šeptá: "Milovaná ženo, už tě neuvidím, mé dítě, já tě tedy neuvidím." /Dantonova žena byla těhotná, když byl popraven/. Kára se zastavila a to ho přivedlo k sobě. Zatřásl hlavou, jako by se chtěl zbavit nepříjemné myšlenky, a řekl: "Dantone, žádnou slabost!"
Delaunay, Chabot, Basire, oba Freyové, Gusman, Didericksen a d'Espagnas zemřeli první.
Když přišel Camille na plošinu, zastavil se přede mnou a ptal se mne, jestli bych mu chtěl prokázat poslední službu. Řekl mi, abych vzal z jeho ruky kadeř vlasů a donesl ji matce jeho ženy, paní Duplessisové. Při posledních slovech plakal a i mně bylo do pláče. V tom okamžiku se zvedl nůž, který sťal Chabota. Pohlédl na zakrvácené ostří a polohlasně řekl: "Má odměna, má odměna." Pohlédl na nebe, nechal se dovést k prknu a několikrát opakoval Lucilino jméno. Pokynul jsem a nůž spadl.
Fabre, Lacroix, Philippeaux a Westermann byli popraveni po Camillovi. Westermann několikrát zvolal: "Ať žije republika!" Lacroix chtěl mluvit k lidu, ale podle rozkazu jsme tomu zabránili a pomocníci ho odvlekli.
Potom přišel Hérault de Séchelles a s ním Danton. Nečekal, až ho zavolají, a nikdo se neodvážil zabránit mu v tom. Pomocníci už se chopili Héraulta, když Danton přistoupil, aby ho objal. Hérault, kterého tlačili k prknu, mu nemohl dát poslední sbohem a Danton zvolal: "Hlupáci, zabráníte našim hlavám, aby se políbily na dně koše?"
Chladnokrevně se díval, jak jeho přítel umírá, a v jeho tváři se nepohnul ani jeden sval. Zdálo se, že vzdoruje nejen strachu před smrtí, ale i smrti samé.
Ještě nebylo sundáno tělo z prkna a obojek očištěn, a on už vykročil. Zadržel jsem ho a vyzval, aby se odvrátil, zatímco budou odklízet mrtvolu. Pohrdavě pokrčil rameny: "O něco víc, o něco méně krve na tvém stroji, co na tom? Hlavně nezapomeň ukázat mou hlavu lidu, takové on nevidí každý den!"
Když podle jeho posledního přání nosili Dantonovu hlavu kolem popraviště, ozvalo se volání: "Ať žije republika!" Ale ten křik byl jen kolem guillotiny.
Hřbitov u kostela svaté Magdalény, kde leží král, královna a girondisté, byl z rozkazu departmentu zavřený, a proto bylo patnáct mrtvol Dantonovců odneseno dnes v noci na malý hřbitov pro popravené, který byl otevřen ve staré zahradě u Monceauxské brány.
17. germinal. Splnil jsem úkol, kterým mě pověřil Desmoulins. Rodiče jeho ženy bydleli v ulici des Ares. Nešel jsem nahoru. Poslal jsem pro službu, neřekl jí, kdo jsem. Dozvěděla se ode mě to, že jsem byl při Desmoulinsově smrti a že on mě prosil, abych matce jeho ženy odevzdal medailon. Dal jsem jí ho a odešel. Nevzdálil jsem se ani sto kroků, když za mnou přiběhla a řekla mi, že Duplessis si přeje se mnou mluvit. Hned za ní přišel její pán sám a dovedl mě do svého bytu. Bydlel ve druhém patře. Vstoupil jsem do bohatě zařízeného pokoje. Zaslechl jsem dětský pláč a uviděl kolébku. Duplessis k ní běžel, vyndal hošíčka, který byl asi nemocný a stále naříkal.
"To je jeho syn," řekl mi. Jeho hlas plakal, ale jeho rudé oči byly suché.
"Vy jste tam byl, vy jste ho viděl?"
Přisvědčil jsem. Řekl jsem, že jeho poslední slova patřila těm, které miloval.
Cítil jsem, jak mi běží mráz po zádech. Chodil po pokoji. Vtom někdo zazvonil. Vstoupila asi padesátiletá žena, ještě krásná, ale s tváří strhanou zoufalstvím. Klesla do náruče Duplessise a volala:
"Ztracena, ona je ztracena. Za tři dny bude postavena před tribunál."
Byla to matka ženy Camilla Desmoulinse. Třásl jsem se strachy, že mě pozná, a utekl jsem, jako bych se dopustil nějakého zločinu. Nikdy jsem tolik nevytrpěl, jako u těch nešťastníků.
18. germinal. Jeden šlechetný občan přišel včera do Národního konventu a žádal, aby směl krýt náklad na udržování guillotiny. Dnes bylo popraveno deset osob.
20. germinal. Desmoulinsova žena je v Conciergerie se svými tak řečenými spoluviníky tak řečeného spiknutí v Luxembourgu, zítra budou postaveni před tribunál a s nimi občan Anaxagoras Chaumette, bývalý biskup Gobel, poslanec Simon a mnoho jiných.

Kapitola 40 - Deník Charlese Henryho Sansona
/Pokračování/
24. germinal. Dnes v deset hodin ráno byl skončen proces se ženou Camilla Desmoulinse. V pět hodin večer skončil její život a její žal.
25. germinal. Dnes ráno jsem poslal vlasy občanky Desmoulinsové jejímu otci a matce. Dnes byly čtyři popravy.
30. germinal. Od té doby, co je Dumas Hermanovým nástupcem v tribunálu, rozsudky se zrychlily, což všichni pokládali za nemožné.
Dnes bylo popraveno sedmnáct osob. Všichni byli usvědčeni z úkladů proti svobodě a bezpečnosti francouzského lidu.
1. floreál /měsíc květů, osmý měsíc, od 20. dubna do 19. května/. Tribunál odsoudil ve jménu republiky ty, kteří soudili ve jménu spravedlnosti, a já jsem dnes doprovodil na popraviště úředníky, jejichž rozsudky jsem tak dlouho prováděl. Byl jsem velmi dojat, když jsem viděl členy parlamentu pařížského a venkovských. Šli podle hodnosti, prezidenti v čele, vážní a soustředění, jako by kráčeli k nějaké slavnosti. Bylo jich pětadvacet. Když byli přivedeni do síně mrtvých, zůstal jsem celý zaražený před prezidentem Bochartem de Sarron, který mi nastavil ruce, abych jej svázal. Viděl můj zmatek a řekl mi:

"Konej, co ti zákon poroučí, nespravedlivý zákon je také zákon."
Chovali se stále stejně, na káře i před guillotinou. Ani slzy, ani křik, ani nářek, ani výčitky, ani nepravé hrdinství.
3. floreál. Ti, kteří nám vládnou, by si měli všimnout, že ta každodenní řezničina se už zprotivila. I stálí návštěvníci poprav ztratili svou horlivost a zuřivost. Když přijíždějí káry, je to jako by se blížil mor. Dveře, okna, krámy, všechno je zavřeno, ulice je pustá.
9. floreál. Dnes jsme měli třiatřicet odsouzenců, vesměs úředníků a bývalých velmožů. Všichni zemřeli statečně.
11. floreál. Dnes byl popraven Stanislav de Langanerie, bývalý rytíř řádu sv. Ludvíka, usvědčený, že byl jedním z rytířů Dýky. Už dlouho se nestalo, abychom měli jen jednoho odsouzence. Ti, kdo s námi šli ze zvyku, nás cestou opustili, protože se nechtěli namáhat pro takovou maličkost. Slyšeli jsme, jak si říkají: "Dnes stačí malý koš, pojďme pryč."
Tribunál osvobodil patnáct osob, to je také vzácné.
17. floreál. Konvent dnes vydal dekret, který staví generální nájemce daní před revoluční tribunál, aby tam byli souzeni podle zákona. Nezachrání je ani dvaadvacet milionů, které odevzdali národu.
V soudním paláci se mluvilo o procesu paní Alžběty, sestry nebožtíka krále, který bude zahájen co nejdříve. Bude dopravena do Conciergerie, děti zůstanou zavřeny v Templu. Včera bylo devět popravených, dnes třiadvacet.
18. floreál. Dnes začal proces s bývalými generálními nájemci daní. Je jich dvaatřicet. Liendon a Naudin jsou veřejnými žalobci, Coffinhal předsedá. Dnes bylo popraveno devět osob.
19. floreál. Dnes byl vynesen rozsudek nad generálními nájemci daní. Čtyři byli osvobozeni, ostatních osmadvacet bylo odsouzeno k smrti a popraveno ve dvě hodiny odpoledne. Jeden z nich, Lavoisier, byl učený chemik. Žádal prezidenta Coffinhala o odklad čtrnáct dnů na dokončení jednoho objevu, který prospěje národu. Coffinhal mu odpověděl: "Lid nepotřebuje chemii a nestará se o tvé objevy." Nájemci byli obviněni, že přidávali do tabáku různé věci, které ho kazily.
21. floreál. Byl jsem při části přelíčení, při kterém byla sestra zemřelého krále odsouzena. Předsedal Dumas. Na lavicích sedělo patnáct porotců. Liendon byl veřejným žalobcem. Bývalé princezně byla povolena lenoška. Na všechny otázky odpovídala s klidem a duchapřítomností. Když se jí ptali, proč provázela Ludvíka při jeho útěku do Varennes, řekla: "Všechno mi přikazovalo, abych šla se svým bratrem, bylo mou povinností neopustit ho."
Dumal tvrdil, že ,odpovědi Marie-Antoinetty při jejím procesu dostatečně ukázaly Alžbětinu vinu a dodal: "Nemůžete popírat, že ve své snaze sloužit nepřátelům lidu jste pomáhala lít koule určené pro vlastence."
"Všechny skutky, které se mi přičítají," odpověděla obžalovaná, "jsou nedůstojné a ani zdaleka jsem se jimi neposkvrnila."
Když ji nakonec vinili, že obvazovala rány národních gardistů, kteří před 10. srpnem na Elysejských polích podnikli útok na Marseillany, řekla:
"Nikdy jsem nevěděla, že by můj bratr rozkázal někoho usmrtit. Jestli jsem náhodou poskytla pomoc několika poraněným při obvazování jejich ran, vedla mě jedině lidumilnost. Nevyptávala jsem se na příčinu jejich bolestí. Nedělám si z toho zásluhy, ale nepředstavuji si, že by mi to mohlo být předkládáno jako zločin."
Vedle princezny bylo dalších třiadvacet obžalovaných. Odešel jsem ze soudní síně, když byli vyslýcháni. Byla jedna hodina odpoledne. Asi ve tři hodiny mi řekl Desmortes, že všichni byli odsouzeni po pětadvacetiminutové poradě. Přinesl mi rozkaz, abych ihned udělal přípravy k vykonání rozsudku. Když jsem vstupoval do Richardova pokoje, uviděl jsem sedící ženu, která si na tváři držela kapesník. Podle jejích černých šatů jsem poznal bývalou princeznu a odešel jsem ze strachu, aby mě neuviděla dřív, než bude třeba.
Zatímco Henry a pomocníci upravovali odsouzence v předsíni kanceláře, upozornil ji Richard, že nadešel její okamžik. Přišel jsem za chvíli. Seděla na židli s vlasy rozpuštěnými. Modlila se. Když jsem jí chtěl svázat ruce, pokřižovala se. Na mou prosbu se odebrala do předsíně. Všichni odsouzení se uklonili a plačící ženy zmlkly. Opětovala pozdrav.
Odsouzení vyšli z Conciergerie ve čtyři hodiny. Madame Elisabeth byla v první káře s biskupem Lomenieim a jeho bratrem, bývalým ministrem, s vdovou Senozanovou, mladým Montmorinem, Sourdevalem a Gressym de Chamillon. - Všichni stáli, ona jediná seděla. Když se vůz rozjel rychleji, vstala.
Biskup s ní mluvil o bohu, který odmění její mučednictví, a ona mu s úsměvem řekla:
"Už jste se dost zabýval mou spásou. Pro lásku k bližnímu nesmíte zapomínat ani na svou vlastní duši, monsignore."
Jako vůdkyně spiknutí měla být popravena poslední. Dostal jsem v tom směru velmi přísné rozkazy. Při každém dopadnutí nože lidé tleskali a křičeli: "Ať žije národ!" Princezna to lhostejně poslouchala. Když přišla na řadu, velmi pomalu vystoupila po stupních, lehce se chvěla. Její hlava byla skloněna na prsa. Když se postavila u prkna, strhl jí jeden pomocník šátek, který zahaloval její ramena. Trhla sebou a zvolala se svrchovanou cudností:
"Ó pane, smilujte se!"
Skoro hned byla přivázána na prkno, které se naklonilo a hlava spadla. V jedenáct hodin večer byla s ostatními odsouzenci pohřbena v Mousseaux. Na její tělo bylo nasypáno mnoho vápna jako předtím na tělo královnino a královo. I když se přenášení mrtvol na nový hřbitov pro popravené dělalo velice opatrně, lidé na to přišli, že se nepohřbívají u svatého Rocha, jak bylo ohlášeno, a obyvatelé vesnice Batignolles si začínají na toto sousedství naříkat.

Kapitola 41 - Deník Charlese Henryho Sansona
/Pokračování/
Dne 18. floreálu pronesl Robespierre řeč, ve které byl snad i upřímný. Po ní stejní poslanci, kteří tleskali při Gobelově odpřísáhnutí a při šaškování, které po něm následovalo, prohlásili dekretem, že francouzský lid uznává existenci Nejvyšší bytosti a nesmrtelnost duše. To znamenalo nutný návrat ke spravedlnosti. Dnes osm popravených.
23. floreál. Fouquier nám vzkázal, abychom si sehnali nové pomocníky. - Vězňové se prý bouří a je třeba vězení vyklidit, protože se v nich připravují spiknutí na vyvrácení republiky. Najal jsem šestnáct lidí. Polovina personálu má mít

pohotovost až do konce soudního řízení. Konečně nám veřejný žalobce nařídil, abychom přijímali odsouzence podle vyvolávání.
25. floreál. Dnes byl popraven Charles-Auguste Prevost d'Arlincour, generální nájemce daní a otec jednoho z popravených 19. floreálu.
4. prairial /luční měsíc, devátý měsíc, od 20. května do 19. června/. Despotismus výboru je posvěcován vraždou. Není divu, že příklad Charlotty Cordayové našel napodobitele. Předevčírem v noci se pokusil jeden muž zavraždit Collota d'Herbois. Včera chtěla jedna dívka probodnout Robespierra. Útočník na Collota se jmenuje Ladmiral. Vypálil na něho dvě rány z pistole, ale obě šly mimo. Mladá dívka, která chtěla zavraždit Robespierra, se jmenuje Cecilie Renaultová. Je jí dvacet let.
8. prairial. Vlastenci tvrdí, že útok Ladmiralův a Cecilie Renaultové se stal na popud Angličanů. Krvelačné rozčilení jakobínů a výborů našlo ohlas v tribunálu. Dnes byli ze šestadvaceti obžalovaných osvobozeni jen dva, ostatní jsme doprovodili na popraviště. Byl mezi nimi muž, který byl plným právem potrestán. Byl to Marc-Jouve Jourdan, generál revoluční armády, který se v Avignonu dopouštěl velikých ukrutností.
17. prairial. Robespierre byl podruhé a jednomyslně zvolen předsedou konventu. Je velice rozhořčen tím, čemu se říká zrada. Ti, kdo chtějí doufat, i když není naděje, tvrdí, že tento manévr použije proto, aby se rozešel s teroristy a zmocnil se úlohy, kterou nepřál Dantonovi. Říkají, že v řeči, kterou pronese k lidu jako předseda konventu o slavnosti Nejvyšší bytosti, konečně nechá padnout slovo milost. Dnes všechno přichází od něho, jde k němu. Jeho milostí žije třiasedmdesát poslanců uvězněných následkem 31. máje. Jeho umírněnost k nim mu zajišťuje většinu v konventu. Svými lidmi, které umístil všude, ovládá komunu a revoluční tribunál tak dobře jako jakobíny.
18. prairial. Dnes zase jedenadvacet odsouzených. Tvrdí se, že si člověk zvykne vidět krev, když je to krev našich bližních. Není to pravda. Nemluvím o sobě, ale o svých pomocnících. Dva jsou u mne už dvanáct let, čtyři jsou bývalí řezníci a dva nestojí ani za oprátku na šibenici. Ze všech není ani jeden, který by měl obličej po vykonání práce stejný, jako než ji začal. Mezi guillotinovanými byl dnes Lavalette, bývalý vikomt a gardový důstojník. Byl ve vězení se svou ženou. Jednoho dne k ní přišel žalářník a poručil jí, aby zavolala svého muže. Zeptala se, proč. Ten bídák jí odpověděl: "Aby šel před tribunál a odtamtud na popraviště." Rána byla tak hrozná, že ubohá žena zešílela. S Lavalettem zemřelo sedmadvacet osob.

Kapitola 42 - Deník Charlese Henryho Sansona
/Dokončení/
21.prairial. Slavnost Nejvyšší bytosti se konala včera. Předevčírem v noci jsme rozebrali popraviště a odnesli ho do posledního kousku. To také přispělo k pověstem o amnestii. Ohyzdná stoka, ve které hnije tolik lidské krve, byla zakryta fošnami a ty posypány pískem, ale zápach z ní vycházel stále. Dnes o půlnoci jsme popraviště zase postavili a odpoledne spadl nůž dvaadvacetkrát.
23. prairial. Podle nového dekretu má být ještě větší přísnost, i když se to zdá nemožné. Soudci i porotci, které obviňujeme z necitelnosti, jsou pokládáni za mírné, a proto vylučováni a nahrazováni. Nový tribunál bude rozdělen na sekce. Každá bude mít tři soudce a nejméně sedm porotců. Z toho vyplývá, že mohou posílat na popraviště lidi čtyři sekce najednou.
25. prairial. Vyhověli stížnostem obyvatel ulice Honoré, kteří už dál nemohli snášet projíždění našich kár. Předevčírem jsem dostal rozkaz, abych přenesl guillotinu z náměstí Revoluce na náměstí někdejší Bastily. Dnes jsme tam jeli s osmnácti odsouzenými. Když jsme vyjeli z ulice Antoine, byli jsme přivítáni křikem, řevem i pískáním. Lid nebyl tak bojácný jako na náměstí Revoluce, a když viděl, že se naši nešťastníci nijak nepodobají aristokratům, neváhal je litovat a pronášet hlasité poznámky. Viděl jsem muže bez kabátu, v pracovní zástěře, kteří v zástupu hledali své ženy a odváděli je, ať se jim chtělo nebo ne. Když vystoupili poslední odsouzenci, bylo obecenstva ještě méně než v poslední době na náměstí Povaleného trůnu. Mrtvoly budeme posílat na hřbitov svaté Markéty, v sekci Montreuil.
I když byl vydán dekret o revolučním tribunálu, hádky v konventu nepřestaly.
28. prairial. Ve vězení je teď 7 321 osob. Vyprazdňují se pomocí spiknutí. Tito zločinci, předtím převážně odsouzení jako zloději nebo vrahové, byli vybráni po předchozím uvážení. Doufá se, že tak bude potlačen zájem, který by mohli vzbudit ti, kteří přijdou potom, a oni přijdou. Zase se rozšiřuje pověst, že se vězňové bouří, a my víme, co to znamená.
29. prairial. Strašný den! Guillotina jich pohltila čtyřiapadesát! Mé síly jsou u konce. Ukazovali mi karikaturu, která koluje po městě a na níž jsem vyobrazen, jak se sám guillotinuji uprostřed pláně do nedohledna pokryté těly bez hlav a hlavami bez těl. Denně se mě zmocňuje závrať, která mě krutě trýzní. Jakmile vstoupím do Conciergerie, cítím, jak se zvyšuje horečka, jež mě dnem i nocí sžírá. I když jsem úplně střízlivý, zdá se mi, že jsem opilý. Lidé, nábytek, zdi, všechno kolem mne tančí a víří a v uších mi hučí. Marně se přemáhám, už se nemůžu vzpamatovat. Třese se mi ruka tolik, že už nemohu stříhat a svazovat odsouzence.
Od 23. výbor veřejné bezpečnosti na základě zpráv komise, která sídlí v Louvru, sestavuje a posílá tribunálu seznamy mrtvých.
Robespierre káže jakobínům proti shovívavosti, ale neukazuje se při žádném zasedání, kde se stanoví příští kontingent guillotiny. Svým kolegům přenechává roli a čeká, až bude moci ukázat, že jeho ruce nejsou pošpiněny krví. Ostatní jeho taktiku prohlédli. Nejdřív byli poděšeni a snažili se proti němu obrátit zbraň, kterou jim dal, aby je zahubil.
Zveličili proces, kterému se říkalo Proces s Robespierrovými vrahy, jako by Collot nebyl napaden stejnou měrou. Označili ho jako uchazeče o svrchovanou moc a snažili se podkopat pověst, ve které tkví síla neporušitelného.
Do této záležitosti zapletli matku a dceru Saint-Amarantche, s kterými měl styky Robespierrův mladší bratr a rozšířil o tom různé pověsti. Že jedna z těch žen byla milenkou Maxmilianovou, který si přál její smrt, protože při jedné pitce přišla na jeho touhy po království. Že mladá Saint-Amaranthe byla guillotinována, protože odmítla Saint-Justovy

návrhy.
To se vypravovalo v Conciergerie a kolem popraviště. Ale výbor vymyslel něco horšího. Občanka Saint-Amaranthe měla v čísle 50 paláce Égalité hernu, do které chodili vynikající osobnosti i mnozí pleticháři. Danton, Hérault de Séchelles, Lacrouix, mladší Robespierre, Desfieux, Proly a pověstný baron de Batz, kterého se policie nemohla zmocnit. Mladá a hezká dcera, která přispívala k rozkvětu obchodu, se provdala za Sartina, synovce bývalého policejního poručíka. Podle tradicí o podezřelých byla zatčena celá její rodina a všichni, kdo s ní byli v nějakém poměru. Maria Grandmaison, bývalá herečka a Sartinova milenka, a její služka Marie-Nicole Bouchard. Té bylo osmnáct let a vypadala na čtrnáct. Byla tak křehká a drobná, tak něžná, že by s ní měl tygr smilování. Když nastavila v předsíni kanceláře ruce Lariviérovi, aby ji svázal, ten se obrátil k mému prvnímu pomocníkovi Desmoretsovi a řekl mu: "To je směšné, že?" Ten pokrčil rameny, a to děvčátko mu odpovědělo a skrz slzy se usmívalo: "Ale ne, pane, to je doopravdy."
Lariviére odhodil provazy a zvolal: "Ať ji sváže někdo jiný. To není mé řemeslo, vraždit děti!"
V prvních kárách bylo pět až šest žen, všechny mladé a hezké. Cestou na náměstí Povaleného trůnu jsem se na Bouchardovou ani jednou neodvážil podívat. Vystoupila na popraviště jako devátá. Pomocníci ji strkali a slyšel jsem její tenký hlas, který šeptá: "Občané, jsem tak dobře?"
Před očima jsem měl mlhu a cítil jsem, jak se mi třesou kolena. Martin, který řídil popravu, mi řekl:
"Ty jsi nemocný, jdi domů, já tu zůstanu sám."
Šel jsem a neohlížel se. Celý den jsem měl halucinace. Byly tak silné, že jsem žebračku, která mě na ulici požádala o almužnu, pokládal za Bouchardovou a div jsem se nezvrátil. Dnes večer, když jsme sedali ke stolu, tvrdil jsem své ženě, že na ubruse vidím krvavé skvrny.

K vypravování svého děda poznamenávám:
Popravy 29. prairiala, veliká rudá mše, na kterou zval Voulland své kolegy, je jedna z nejdůležitějších událostí posledního a nejukrutnějšího období Hrůzy. Je důležitá oběma atentáty, které byly její záminkou, i jmény a počtem obětí. Je důležitá hlavně proto, že nám ukazuje, kam až může zajít zrůdné poblouznění stranického ducha.

30. prairial. Dnes žádná poprava. Strávil jsem den doma a četl noviny. Robespierrovi nepřátelé našli proti němu ještě něco lepšího než včerejší den. Jsou zbožní lidé, kteří se k jeho poctě modlí litanie. Vadier, člen policie výborů, objevil Kateřinu Théotovou, která se živí předpovídáním budoucnosti a hlásá příchod spasitele a slibuje nesmrtelnost duše i těla všem, kdo se dají zasvětit do jeho mystérií. Tři mladé hezké dcery, kterým říkali Osvěcovatelka, Zpěvačka a Holubice, byly kněžkami. Našli prý list, adresovaný Robespierrovi, kde ho ta čarodějnice nazývá svým milým synem, a protože si sama říká Matka boží, nepotřeboval Vadier víc mluvit. Všichni uhodli, že mesiáš, že ten spasitel nemůže být nikdo jiný než Robespierre. A tak se Vadier spokojil s tím, že konvent rozveselil vypravováním o praktikách těch bláznivých mužů a žen, o sedmi polibcích, které dávají adepti Matce na bradu, a přijímají za to sedm darů, o poklekání nově přijímaných členů atd. Zpráva byla přijata s nadšeným potleskem. Kateřina Théotová, don Gerle, lékař Quersomont, bývalá markýza de Chestenois, Marie-Madeleine Amblardová a vdova Godfroidová byli postaveni před revoluční tribunál. To je nejpřímější útok, jaký byl na Robespierra kdy podniknut. Uvidíme, jak ho odrazí.
5. messidor /měsíc žní, desátý měsíc, od 19. června do 18. července/. Od 1. do 4. messidoru bylo popraveno dvaadevadesát odsouzenců.
8. messidoru. Dnes byl mezi popravenými bývalý poslanec Osselin. V jednom domku ukryl emigrantku. Tuto šlechetnost odpykal nejdřív svobodou, potom životem. Své tajemství svěřil jednomu bídákovi, kterého pokládal za přítele. Ten se zamiloval do krásné emigrantky a chtěl, aby jeho mlčení zaplatila cenou, která ji pobouřila. Druhý den byla zajata, odsouzena a guillotinována. Osselin byl odsouzen na deset let do žaláře, kde byl zapleten do takzvaného spiknutí. Chtěl se zabít a zasadil si tři těžké rány hřebem. Přesto byl vezen na popraviště, a když ho vynášeli z káry, nejevil nejmenší známky života. Poručil jsem, aby ho přikryli a nechali na káře. Ale lékař Th. tvrdil, že žije a že se musí popravit. Řekl mi: "Ty hlupáku, jestli je mrtvý, nezáleží, přijde-li na onen svět s hlavou pod paží. Ale my bychom měli nepříjemnosti, kdybychom mu ji nechali a on náhodou ožil."

Kapitola 43

Deník mého děda končí, aniž by udal nějaký důvod. Nebyl citlivý, ale jeho silná konstituce přesto neodolala prudkým dojmům, které na něho každý den působily. Po posledních velikých popravách se asi rozhodl vzdát se svého úřadu. Můj prastrýc, který ho zastupoval, si tehdy všiml, že starý popravčí mistr klesá pod tíhou citů, které se podobaly výčitkám svědomí. Byl bledý, rozčilený, neklidný. Vyhledával samotu. Budu pokračovat v dějinách popraviště za pomoci dokladů, které zanechal můj otec.

Republika s námi jednala lépe než monarchie. Vykázala nám příliš důležitou úlohu a příliš často užívala našich služeb. Už nešlo o ty bázlivé nálezy konventu a parlamentu, které se sotva odvažovaly zabránit, aby se nám neříkalo kati. Šlo o to, najít pro nás oslavné pojmenování, které by odpovídalo velikosti našeho úkolu. Navrhovalo se, aby se popravčí mistr nazýval Mstitel lidu, aby dostal zvláštní kroj, který by ho vyznačoval jako jednu z nejdůležitějších osobností národa. Malíř David přišel za mým dědem, aby se s ním na tom kroji dohodl. Charles Henry Sanson však prohlásil, že si nechá oděv, který míval vždycky.
Než začnu vypravovat paměti svého otce, musím přiblížit historii těch časů pokračováním tam, kde skončil deník

Charlese Henryho Sansona.
Revoluční tribunál na svém vrcholu.
Ten strašný prostředek k dosažení blaha, nazývaný Hrůza, byl zdokonalen, jak jen to bylo možné. Jeho sbor udavačů, soudců, porotců, žalobců a vykonavatelů přispíval s nezměnitelnou pravidelností kovových koleček a celek se pohyboval s necitelností stroje.
Ti, kteří ho uvedli do pohybu, dostávali závrať, kterou chtěli přenést na Francii. Ani osobní stráže, ani dvořané nebránili novým tyranům, aby se stýkali s lidmi. Nemohly jim uniknout city a smýšlení davu. Proto museli poznat, že se po soucitu brzy dostaví odpor. Jejich svědomí asi není němé. Ale krví se člověk opije jako vínem. Jenže je to opilost strašná. Muži roku 1793 nemohli uniknout tomuto třeštění, které nutí vraha bodat do těla, které už dávno jeho dýka zabila.
Pro tyto divoké členy konventu existovala docela jiná hrozba, než jinak děsící hlas jejich svědomí, než rozhořčené veřejné mínění. Byla to Robespierrova nepřítomnost.
Muž v modrém kabátě, ta tak obávaná osobnost, která byla zdánlivě tak pokorná, nechodila do salonů výboru, neobjevovala se v konventu, a jen tu a tam se ukazovala svým věrným jakobínům. Byl takovým pánem, že stačilo, aby odvrátil svou tvář, a už se třásli ti, kterým se jeho pohledy vyhýbaly, už se jim zjevovaly stíny: Dantonův, Camillův, Hébertův, Fabrův, Chaumettův a tolika jiných, kteří zemřeli proto, že to Robespierre chtěl.
Co chtěl? Po čem toužil? Kterým směrem se mělo jít? To byla hádanka, kterou dávala Robespierrova nepřítomnost.
Na usneseních a chování výborů musely být vidět zmatky, které ta pochybnost způsobila. Tomu lze také přičítat zhoršení a zvyšování počtů poprav v messidoru a thermidoru. Jednotlivé strany navzájem závodily v hrůze a ubozí podezřelí to odnášeli.
Herman chtěl všeho využít. Wiltcherich, jeden ze správců Luxembourgu, mu pomáhal. Přibrali k sobě ještě kapitána Boyenvala, kterého revoluční armáda vyloučila ze svého středu, jakéhosi Beausita, pamfletáře, který byl proslulý jen smutnou proslulostí své ženy, slečny d'Oliva z procesu o královnin náhrdelník, dále žalářníka Veneye a šibeničníka Amanse. Ti všichni se dali do práce. Ten je spiklenec, protože nebyl velkomyslný k žalářníkovi, ten zase proto, že nedal ze své tabatěrky šňupnout darebákovi, třetí, protože má ženu, kterou záletný Boyenval shledává příjemnou. Všichni jsou spiklenci, protože mají až příliš trestuhodné přání neshnít ve vězení a nezemřít na popravišti.
Když počít spiklenců dosáhl sto padesáti čtyř, zastavili se. Zdálo se jim to pro první zkoušku dost. Takto sestavený seznam byl poslán jménem výborů pro obecné blaho z kanceláře veřejné policie, kde byl předsedou Herman, přímo Fouquierovi a nebyl předložen ani komisi v Louvru, ani výboru veřejné bezpečnosti.
První skupina byla postavena před tribunál 19. messidoru. Nikdy se tak málo nedbalo na nejobyčejnější spravedlnost. Křestní jména obžalovaného Maurina se liší od jmen, která přečetl kancelista. Maurin se ozve, Fouquier čte obžalovací spis, opraví v něm ta jména a žádá, aby byl souzen přítomný Maurin. Jeden klíčník, jménem Lesenne, byl uvězněn pro křivé svědectví, protože prohlásil, že to spiknutí existovalo jen ve fantazii udavačů. Udavači byli předvoláni, jejich výpovědi se shodují, protože byly předem domluveny. Na lavicích sedělo devětapadesát obžalovaných a všichni byli posláni na popraviště. Mezi nimi i osmdesátiletý stařec, pan de Salignac-Fénelon.
V druhé skupině bylo padesát obžalovaných. Dva z nich byli osvobozeni. Jeden z nich byl čtrnáctiletý hoch. Mezi odsouzenými byla i rodina Malessy, otec, matka a dcera, která se dala se svým mužem rozvést, protože se v roce 1791 vystěhoval, aby zachovala své statky. To ji nezachránilo před proskripcí. Byla zatčena jako podezřelá a sešla se se svými rodiči ve vězení v Luxembourgu. Všechny tři udal Boyenval.
Třetí skupina spiklenců byla souzena 22. messidoru. V ní byl Leclerc de Buffon, syn slavného přírodovědce. Když vstoupil na popraviště, zastavil se na plošině a zvolal vyčítavě: "Já jsem Buffonův syn."
Od 15. messidoru nebyl každodenní počet obětí menší než třicet a někdy dosáhl čísla šedesát. V seznamu obžalovaných se objevují všechna vynikající jména bývalé monarchie. Udání bylo jistým a pohodlným prostředkem, jak se zbavit soka, konkurenta, někdy i přítele. Mezi podezřením a guillotinou bylo jen Fouquierovo slovo.
Prostředek, kterým bylo vyčištěno vězení v Luxembourgu, se osvědčil a bylo ho použito i v jiných vězeních. To přivedlo na lavici obžalovaných také padesát vězňů z karmelitské věznice a sedmdesát ze Saint-Lazare.
První byli souzeni 5. thermidoru (měsíc vedra, jedenáctý měsíc, od 19. července do 17. srpna). K smrti jich bylo odsouzeno šestačtyřicet. Byli obviněni, že chtěli utéct z vězení.
Druhý den byli postaveni před soud vězni ze Saint-Lazare. Jejich udavači byli štukatér Manini a zámečník Coxuery. Tvrdili, že jim byly nabídnuty ohromné sumy, jestli jim dovolí přepilovat mříže jednoho okna v prvním poschodí. Okno sice vedlo na terasu, ale mezi ním a terasou bylo pětadvacet stop prostoru, a právě pod ním stála ve dne v noci stráž.
Udavači také tvrdili, že vězni chtěli povraždit členy výborů, konventu i národní gardy. Byl sestaven seznam, ve kterém byli otec a syn Vergennes, bývalá abatyše Marie-Louise de Laval-Montmorency, vévoda de Beauvilliers a jeho žena, Joly de Fleury, bývalý generální advokát pařížského parlamentu, princezna de Monaco, baron de Blést a Albert de Berulle, první prezident parlamentu v Grenoblu. Pět z odsouzených žen prohlásilo, že jsou těhotné.
Soudní lékaři uznali jen dvě, vévodkyni de Beauvilliers, která unikla popravišti, a paní de Monaco, která ale svoje tvrzení odvolala a byla guillotinována 8. thermidoru.
Dne 9. thermidoru zasedaly obě sekce tribunálu. První soudila pětadvacet obžalovaných, druhá dvaadvacet. Na náměstí de Gréve zasedala komuna. Soudcové i porotci byli neklidní a zasmušilí. V první sekci byli odsouzeni všichni až na jednoho rolníka. Prezident chystal rozsudek smrti, když se otevřely dveře, vstoupil pilayent konventu v průvodu četníků a přečetl Dumasovi dekret, který nařizoval jeho zatčení.
V obecenstvu se říkalo, že byli zatčeni i Robespierre, Saint-Just a Couthon.
Jediný Fouquier zůstal necitelný. Pokynul. Tři soudcové přemohli svůj zmatek a prohlásili, aby četníci odvedli odsouzené. Otevřely se před nimi dveře, byli uvedeni do síně, kdy spatřili několik mužů, kteří na ně čekali, jak se zdálo.

Byla to předsíň kanceláře, ti muži, to byl popravčí mistr a jeho pomocníci.

Kapitola 44 - 9. a 10. thermidor

Zpočátku byli Robespierrovými protivníky Dantonovci a Camillovi přátelé. Mnoho lidí mu závidělo jeho nároky na neporušitelnost, jeho vágnost, vynikající státnické vlastnosti i ctižádostivost.

Briy se sjednotila skoro celá Hora ve společné myšlence, že je pro blaho všech nutné svrhnout triumviry. Když se mluvilo o Robespierrovi, myslel se tím i Saint-Just a Couthon. Ale Robespierre ještě ovládal shromáždění. Bylo tedy nutné zajistit si přízeň poslanců.

Fouché a Tallien, kteří si vzali na starost získat centrum, nejdřív působili na jeho slabou stránku - na zbabělost. Mužnost umírněné strany konventu zanikla zároveň s girondisty. Teď podléhala jedinému citu - strachu. Fouché a Tallien jí dali seznam odsouzených k smrti, ve kterém byla jména nejpřednějších členů. Ujišťovali ji, že Robespierre chystal nový útok na ni. Pokud šlo o guillotinu, centrum i Hora se jí zabývaly jen do té míry, že nechtěly, aby se pod ní ocitly.

První rány zasadily výbory. Navrhly modifikaci prairialového zákona. Odstranily kancelář generální policie, kde rozhodoval Herman, a spojili ji s policií výboru veřejné bezpečnosti. Odeslali z Paříže část dělostřelectva, které podléhalo Henriotovi a které zřejmě stálo i při Robespierrovi.

Ten se připravoval na zápas. Povolal Saint-Justa z armády a chystal řeč, která měla strhnout škrabošku jeho nepřátel a rozdrtit je. 6. a 7. thermidoru se jakobíni postavili proti Robespierrovým protivníkům a 8. došlo k první srážce mezi oběma stranami. Manévry Robespierrových protivníků byly ale tajné. "Bylo nutné přetvařovat se před tyranem, který se halil do nachového pláště popularity," řekl Barrére. Jednání koalice zůstala utajena, ale lid tušil události. Ve vzduchu byla cítit bouře. Dne 8. thermidoru se do konventu nahrnulo ohromné množství lidí. Zabralo tribuny, naplnilo chodby a tlačilo se u všech vchodů do paláce. Pro obecenstvo to byl jeden ze zápasů, které rozhodují o osudech, boj na život a na smrt nejen pro zápasící, ale i pro diváky.

Po zprávě o písemných žádostech se na řečništi objevil Robespierre. Jeho řeč nebyla jasná a zdálo se, že o ní tak dlouho uvažoval, aby v ní mohl zakrýt své myšlenky. Umírněným hlasem říká: "Znám jen dvě strany, stranu dobrých a stranu špatných občanů. Vlastenectví není záležitostí strany, nehledí ani na zásady, ani na zdravý rozum, ani na morálku, a tím méně spočívá v oddanosti pro zájmy strany. Republice musí být zavolány na pomoc poctivost a všechny ušlechtilé city." Hned pak se obrátí k rázným revolucionářům a říká jim: "Pusťte na chvíli uzdy revoluce a uvidíte, jak se jich zmocní despotismus, jak budou náčelníci stran svrženi a konvent ponížen." Odmítá obvinění, že touží po diktatuře a vyvolá věčný přízrak spiknutí, který ho už zbavil nejobávanějších protivníků. Nejmenuje nikoho. Žádá na konventu, aby zničil stranu a potrestal zrádce.

Rozvinula se debata. Po Couthonově řeči rozhodlo shromáždění, že má být Robespierrova řeč vytištěna a poslána všem obcím republiky.

To poděsilo poslance, jejichž život mohl záviset na jiném hlasování, ke kterému mohlo po jiné řeči dojít. Vzpomněli si na Dantonova slova. Pochopili, že se mohou zachránit jen odvahou. Robespierre se poprvé setkal nejen s odporem, ale i s přímým jasným obviněním. Byl to Cambon, který takto jasně skončil svou odpovědi "Je na čase říct úplnou pravdu. Jediný muž ochromuje vůli celého národního konventu. Tento muž právě pronesl řeč, je to Robespierre. Tedy suďte." Robespierre řekl: "Nic už nečekám od Hory. Chtějí se mě zbavit jako tyrana, ale většina shromáždění mi rozumí." Odešel se svou snoubenkou na Elysejská pole na procházku.

Pak šel k jakobínům. Četl jim svou řeč, kterou přijali s bouřlivou pochvalou. Nadšení zrodilo nejhroznější rozhodnutí. Byl pronesen návrh osvobodit konvent jako 2. června. Henriot poslal vybraným národním gardistům rozkaz, aby se v sedm hodin ráno postavili do zbraně.

Dva členové výboru se zúčastnili schůze jakobínů. Odešli z ní ohromeni. Vrátili se do síně výborů, našli Saint-Justa, aby ho mohli pozorovat. De Toulongen vypravuje: "Před návratem Collota d'Hebrois a jeho kolegy psal Saint-Just u stolu, u kterého seděl se svými kolegy. Při sporu, který mezi nimi vznikl, pak rychle rozepsané listy schoval. To vzbudilo podezření. Jeho kolegové se těch papírů zmocnili a našli v nich svou denunciaci. Zajistili Saint-Justa, zavřeli dveře a rozhodli se hlídat ho a protáhnout sezení až do rána. On sám se zavázal, že své spisy nepoužije, ale ráno, když se scházel konvent, unikl svým strážcům."

Zasedání konventu začalo v poledne. Výbory se ještě radily, když přišla zpráva, že Saint-Just nedodržel své slovo a čte v konventu svou zprávu. Přečetl několik řádků a už ho Tallien přerušil.

Přes dekrety, které byly vydány, a přes Thuriotovy rozkazy zůstávali oba Robespierrové, Saint-Just, Couthon a Lebas ve svých lavicích. Rozhořčený křik shromáždění je přinutil, aby sestoupili, sluhové je vyvedli ze síně a jejich odchod z místnosti byl provázen potleskem.

Vypravoval jsem o tom, že jakési zprávy přinesli nešťastníkům odsouzeným k smrti právě, když byla podána žaloba na Robespierra, jakousi naději. Když byli odsouzeni v předsíni kanceláře, přišel jeden pomocník a řekl, že v předměstí sv. Antonína to vře, a současně přišel jeden Henriotův pomocník a odvlekl většinu četníků, kteří měli doprovázet káry. Charles Henry Sanson očekával rozkaz k odložení popravy. Když nepřicházel, šel za Fouquierem, vylíčil mu nepokoje v předměstích a navrhl, aby se poprava vykonala až druhý den. Fouquier mu odpověděl: "Do toho nám nic není. Rozsudek byl vynesen, nic nemůže zastavit běh spravedlnosti."

Můj děd se vrátil do Conciergerie. Přípravy odsouzených byly už skončeny a byl dán rozkaz k odchodu. Cestou odešlo zbylých šest četníků a vozy zůstaly bez ozbrojeného doprovodu.

Dav mohl vysvobodit vězně, ale kromě ojedinělých výkřiků: "Milost! Dost guillotiny!" se nic nestalo.

Na popud mého děda začala jedna odsouzená křičet:

"Milost, občané, my nejsme nepřátelé lidu. Vysvoboďte nás, vysvoboďte nás!"

K tomuto volání se přidali i odsouzení na ostatních vozech. Na popravčích mistrech i na pomocnících bylo vidět, že se nepostaví proti žádnému pokusu. Ale naděje byla marná. Naopak, kolem vozů vznikla prázdnota a nic nepřekáželo, aby pokračovaly v cestě. A tak byla poprava vykonána.
Když se večer vrátili domů, našli můj děd a můj otec Fouquierův rozkaz, který je volal do soudního paláce. Vydali se tam. Bylo jim nařízeno, aby tam se svými pomocníky zůstali celou noc.
Fouquier větřil správně. Tušil bohatou kořist pro příští den.
Zatčení poslanci byli nějakou dobu zavřeni v jedné místnosti Výboru veřejné bezpečnosti, potom byl Robespierre starší dopraven do Luxembourgu, Saint-Just ke skotským mnichům, Couthon do Bourbe, Lebas do soudní budovy departmentu a Robespierre mladší do Forcel.
Když opouštěli Tuilerie, byli tam dopravováni Henriot a jeho pobočníci, spoutáni a s roubíkem v ústech. Všichni byli opilí a pokoušeli se pobouřit lid.
Komuna nezůstala nečinná. Vyhlásila povstání, zavřela brány, do všech sekcí poslala emisary, aby je shromáždila kolem sebe a vtrhla na konvent. Na její rozkaz zazněly bubny, svolávající ozbrojenou moc, a na radnici se zvonilo na poplach. Dělostřelectvo národní gardy stálo za Robespierrem a namířilo děla na Tuilerie. S jeho pomocí vnikl Coffinhal do kanceláře Výboru, našel tam Henriota a osvobodil ho. Ten sedl na koně a ujal se velení nad povstaleckou armádou, ale místo útoku na konvent jel na radnici, aby se dohodl s Robespierrem, kterého jeho stoupenci vyprostili.
Henriotova nerozhodnost zachránila konvent. Collot d'Hebrois oznámil konventu, že se ozbrojení zločinci zmocnili Výboru veřejné bezpečnosti a že nadešel okamžik, kdy každý má zemřít na svém místě.
Sekce, které měly rozhodnout, komu bude Francie patřit, už naštěstí nebyly při Robespierrovi. Odepřely pomoc komuně, o kterou je emisaři žádali. Tři sekce získal Léonard Bourdon pro konvent. Všude byl předčítán dekret proti vzbouřencům a slova mimo zákon působila na dav tak mocně, že se nepokusil ani o nejmenší odpor.
Od devíti hodin večer se Robespierre a jeho přátelé radili. Triumvir se dovedl přetvařovat. Byl obratný a neústupný jako pravý státník, ale scházela mu rychlost v rozhodování a síla v provádění. Když došlo k činu, ukázalo se, že je obyčejným vůdcem strany, bez autority a bez odvahy.
Léonard Bourdon, šavli v zubech, v každé ruce pistoli, si vynutil vstup do radnice a jeho společníci vnikli až do zasedací síně. Se členy komuny tam byli oba Robespierrové, Saint-Just, Couthon, Lebas, Henriot, Payan, Coffinhal a Dumas.
Barréry vypravuje: "Jak se pařížské sekce objevily na radnici, zmocnil se viníků strach. Lebas se zabil ranou z pistole, Couthon se poranil při pádu, Robespierre mladší skočil z okna, Robespierre starší se poranil, Saint-Just byl chycen, Dumas, který lpěl na životě nejvíc, se ukryl v jednom koutě a Henriot utekl. Skrýval se nějakou dobu a potom se sám odsoudil, vrhl se z okna.
Historie právem tomuto vypravování nedůvěřuje, je v přímém rozporu s tím, co oznámil Léonarde Bourdon v konventu. Přivedl tam jednoho četníka a oznámil, že ten četník zabil dva spiklence.
"Našli jsme Robespierra staršího, ozbrojeného nožem, který mu ten statečný četník vyrval. Zasáhl také Couthona. I ten měl nůž."
Toulongeon tvrdí, že Robespierrovi byla ranou z pistole roztříštěna lebka.
Ať už to bylo jakkoliv, za čtvrt hodiny byla situace skoro taková, jak ji líčil Barrére. Maxmilián Robespierre ležel na zemi těžce raněn, Robespierre mladší si zul boty, chvíli kráčel po římse u prvního patra radnice a potom se vrhl na hroty bodáků. Lehce zraněného Couthona odnesli jeho přátelé na nábřeží a tam ho opustili. Coffinhal vyhodil Henriota z okna, potom se dovlekl do jedné uličky, kde ho za několik hodin našli. Saint-Just, Dumas, Payan, Lescot a Fleuriot byli zatčeni.
Robespierre starší byl naložen na nosítka a odnesen do konventu. Předsedající Charlier ho ohlásil takto: "Zbabělý Robespierre je tady, vy nechcete, aby vstoupil?"
"Ne, ne!" volali ze všech stran.
Robespierre byl donesen do jedné místnosti výboru a položen na stůl. Pod hlavu mu dali bedničku. Zůstal tam od tří do osmi hodin ráno. Konečně obvázali jeho ránu a dopravili ho do Conciergerie zároveň se Saint-Justem, Dumasem a Playenem. Couthon a další členové konventu tam byli dovezeni v devět hodin.
Asi v deset večer odešel Fouquier do výboru. Vrátil se tam podruhé ve tři hodiny ráno. V pět hodin zavolal náměstek veřejného žalobce Liendon mého děda a poručil mu, aby postavil guillotinu na náměstí de Gréve. Charles Henry Sanson nebyl ještě ani na dvoře soudního paláce, když ho zavolali znovu a nařídili mu, aby ještě neodcházel. Do výboru veřejné bezpečnosti byla poslána depeše a odpověď na sebe nenechala dlouho čekat. Bylo rozhodnuto, aby byl Robespierre popraven na náměstí Revoluce.
Sanson vyjel se svými pomocníky asi v šest hodin ráno. Proto ani on, ani jeho bratr nebyli při příchodu Robespierra a poslanců, postavených mimo zákon, do Conciergerie. Žalářníci jim pak pověděli některé podrobnosti.
Nenávist ke krvavé vládě byla tak všeobecná a tak hluboká, že se nikdo neodvažoval obhajovat tyrana. Lidé si navzájem blahopřáli, tiskli si ruce a objímali se, radost a naděje byly ve všech tvářích.
Popraviště bylo rozebráno a naloženo na káry. Když se vozy hnuly, bylo slyšet hlasy: "Šťastnou cestu, a už se nevracejte." Když přijeli na náměstí Revoluce, byl ohromný prostor tak přeplněn, že musela zakročit ozbrojená moc, aby vyklidila místo, kde mělo stát popraviště. Ve dvě hodiny v noci byla práce skončena.
Můj děd a můj otec se vrátili do Conciergerie asi v poledne. Všichni, kdo tam byli, byli smrti tak blízko, že si netroufali věřit, že ten, jehož jménem měli být obětováni, je pod stejnou klenbou a ještě víc ohrožen, než oni sami.
Tribunál byl svolán na deset hodin, ale pro nepředvídané překážky začal zasedat až v půl jedné. Předsedal Scellier. Fouquier-Tinville byl na své lavici a vedle něho jeho náměstek Liendon. Robespierre starší byl přinesen na nosítkách. Robespierra mladšího podpírali dva četníci, další dva nesli v lenošce Couthona. Když byla zjištěna jejich totožnost,

byli zase posláni do Conciergerie.
Liendon dal rozkaz, aby odsouzení byli upraveni, hned jak přijdou od tribunálu, aby mohli být při prvním zavolání vedeni na popraviště.
Asi ve dvě hodiny vstoupili Charles Henry Sanson, jeho bratr a dva pomocníci do Robespierrova žaláře. Ležel, oči upřené na okno. Ani se nepohnul. Můj otec ho vyzval, aby vstal.
Jeho pohled se zeptal: proč? Než mu odpověděli, pochopil. Sedl si na posteli a nastavil šíji. Pomocníci ho zvedli a posadili na židli. Sundali obvaz a zatímco můj prastrýc stříhal vlasy, držel Charles Henry Sanson ten obvaz na Robespierrových spáncích.
V půl páté byl tribunál se zjišťováním osob hotov. Těch, které stály mimo zákon, bylo jednadvacet.
Káry vyjely v půl páté a dostaly se na nábřeží. V ulicích se tísnila celá Paříž.
Ten smuteční pochod vylíčili všichni historikové. Mohu k tomu připojit jen málo. Drama bylo spíš kolem popravčích mistrů. Jediný Saint-Just pokládal za nedůstojné vyhnout se tomu strašnému projevu veřejného cítění a přijímal jej bez hněvu, bez lítosti a bez slabosti. Snad ho nad tou bouří udržovala stálost jeho přesvědčení. Snad ten neúprosný fanatik užíval poslední hodiny, aby prozkoumal tajemné hlubiny budoucnosti, aby v nich hledal osudy humanitních teorií, které byly jeho ideálem.
Když se dostali před dům, ve kterém Robespierre bydlel, byly vozy zastoupeny. Kolem kár se tančilo a od sousedního řezníka přineslo jedno dítě vědro krve a potom ji roztírali koštětem na průčelí domu. Charles Henry Sanson marně nařizoval četníkům, aby mu razili cestu. Četníci řvali s davem a ještě víc ho rozněcovali.
Ta hnusná zastávka trvala přes pět minut. Když se ocitl před tím obydlím, kde prožíval dny slávy, kde snad prožil několik hodin štěstí, zavřel Robespierre oči. Otevřel je zase, až vozy zastavily, a jeho víčka se křečovitě chvěla. Ve chvíli, kdy se daly káry do pohybu, se vozu chytla jedna žena a křičela:
"Jdi do pekel, zločinče, proklínaný všemi manželkami a matkami!"
Zdálo se, že ji Robespierre neslyší.
Když přijeli na náměstí Republiky, bylo čtvrt na sedm. Gobeau, bývalý náměstek veřejného žalobce a člen komuny, byl popraven první. Maxmilián Robespierre se opíral o kata, zády k popravišti. Jeho bratra podpírali četníci. Couthon seděl na židli. Když přišla řada na Saint-Justa, objal ochrnutého Couthona a jda kolem Robespierra, řekl mu jediné slovo: "Sbohem." V jeho hlase nebylo rozechvění. Ten mu odpověděl pokynem hlavy, otočil se a sledoval ho očima, až byl přivázán k prknu. Robespierre byl popraven desátý. Sám a bez pomoci vstoupil na popraviště. Jeho pohled byl chladný, ale klidný. Jeden z pomocníků mu sundával obvaz. Byla to hrozná bolest a odsouzenec strašlivě vykřikl. Čelist mu padala, ústa se příšerně otvírala a řinula se z nich krev. Honem ho strčili k prknu a ani ne za minutu nůž spadl. Robespierrovu hlavu ukázali lidu, jako kdysi královu a Dantonovu. Dav ji pozdravil opakovaným potleskem.

Kapitola 45 - Následky thermidoru

10. thermidoru. Celý den se zatýkalo.
Všechny osoby, které usnesení konventu stavělo mimo zákon, byly zatýkány a odváděny do vězení. Dosud nebyl odvolán barbarský zákon, který trestal smrtí každého, kdo poskytl proskribovanému útulek. Robespierrovci, kteří ho vydali, našli všechny dveře zavřené. Málokteří unikli.
11. thermidoru bylo v Conciergerie sedmdesát rebelů. Všichni byli popraveni.
Dne 13. byl zatčen Coffinhal. Po vyhození zbabělého Henriota z okna se mu podařilo utéct z radnice. Na nábřeží potkal dělníka, který mu prodal své šaty. Na prkně se přeplavil přes Seinu a utekl na Labutí ostrov, tehdy pustý. Za několik dní se ale vyhladovělý a zmrzlý vrátil zpět k ženě, kterou miloval. Ta ho přijala tak chladně, že odešel. Na ulici poznal člověka, který ho vzal k sobě domů, ale druhý den ráno ho probudili četníci. Když vcházel do Conciergerie, vyjížděly z ní dvě káry s jedenácti odsouzenými. Poznali Coffinhala a křičeli na něho: "Sbohem!" Posměšně jim odpověděl: "Na brzkou shledanou."
V sezení dne 11. thermidoru žádal Élie Lacoste, aby byl tribunál vyčištěn a utvořena prozatímní komise, která by vykonávala jeho funkce. Bylo odhlasováno sesazení tribunálu, koncem sezení však bylo odhlasováno, že má být rozhodnutí odročeno.
Na řečniště vystoupil Fréron a řekl:
"Viděl jsem seznam navrhovaných členů nového tribunálu a jsou tam jména mužů, které veřejné mínění zavrhuje. Celá Paříž na vás spravedlivě žádá zaslouženou popravu Fouquiera-Tinvilla. /Potlesk./
Postavili jsme před revoluční tribunál hanebného Dumase a jeho porotce, kteří s ním sdíleli Robespierrovy osudy. Dokáži vám, že Fouquiere-Tinville je stejně vinen jako oni. Žádám, aby na něho byl vydán zatykač.
Turreau: "Jsem proti zatykači. To by byla příliš veliká čest pro toho zločince. Žádám, aby byl prostě zatčen a postaven před revoluční tribunál."
Návrh byl přijat. Asi v poledne byl o něm vydán dekret. Ve čtyři hodiny se Fouquier dobrovolně dostavil do Conciergerie. Našel tam svého bývalého kolegu Coffinhala.
Coffinhal byl známý svým barbarským jednáním s odsouzenými a svými vtipy, kterými je urážel, kromě toho měla guillotina pět dní prázdniny a tato zahálka rušila zvyky mnohých lidí. Zemřel statečně. Po jeho popravě byla guillotina stržena a uložena a byla stavěna jen ve dnech poprav.
Nový tribunál zahájil činnost 25. thermidoru.

Kapitola 46 - Carrier

Poprav bylo daleko méně. Tribunál vynesl velký počet osvobozujících rozsudků a 22. fructidoru zahájil proces se čtyřiaosmdesáti obyvateli města Nantes, které poslal do Paříže Carrier jako obviněné ze styků s povstalci ve Vendée.

Veřejnost věděla málo o Carrierově krvelačnosti. Lidé se dozvěděli, že v Nantes řádil nejhroznější tyran a proměnil to velké město v poušť. Carrier se musel dostavit k procesu a bývalý starosta Nantes obžaloval toho, který přišel jako svědek a vyčetl mu topení, střílení a vraždění lidí, které nařizoval za svého úřadování. Carrier to popřel, ale mluvily proti němu výpovědi jeho vlastních spoluviníků, členů Revolučního výboru v Nantes. Tronson-Ducoudray, obhájce Nanťanů, řekl:
"Bylo chyceno sto kněží, kteří měli být deportováni. Byli posláni na Loiru v člunu se záklopkou, byli vysvlečeni a hozeni do vln. Dne 21. pořádal Výbor velikou pitku. Gourlin vytáhl z kapsy klubko motouzu, přistoupil k vězňům a svázal jim ruce. Byli hnáni k přístavu. Vstoupili na člun, záklopka se otevřela a oni se utopili. Jediný se zachránil a strávil noc na skalisku. Tak byly v Loiře utopeny těhotné ženy, sedmi až desetileté děti. Dozvěděl jsem se, že takovým způsobem bylo vyvedeno na člun a utopeno sto čtyřicet žen, které šily košile a kamaše pro obránce vlasti.
V Loiře bylo tolik mrtvol, že voda byla úplně zamořena a podle policejního nařízení ji obyvatelé v Nantes nesměli používat, ani v ní lovit.
Krvežízniví muži, kteří chtěli dodat těm skutkům zákonitou platnost, říkali, že to dělají pro záchranu vlasti."
Nanťané byli osvobozeni. Potleskem a voláním: "Ať žije republika," pozdravili rozsudek, který jim vracel svobodu. Brzy potom byl Carrier obžalován ještě příměji. Členové revolučního výboru v Nantes, agenti Carrierova krvelačného třeštění, uvěznění před Robespierrovým pádem, byli postaveni před tribunál a jejich výpovědi dovršily veřejné rozhořčení. Hrozná nantská legenda se stala pravdou.
Přenechám slovo veřejnému žalobci Lebloisovi.
"…Pod rouškou vlastenectví se odvážili páchat všechny ty násilnosti. Vraždit ctnost, aby korunovali zločin, chladně se rozhodovali pro vraždění a zabíjení. Vědomě prováděli všechny druhy vyděračství. Ty nemravné osoby obětovaly svým vášním čest i poctivost. Mluvily o vlastenectví a potlačovaly jeho nejdrahocennější zárodek. Před nimi kráčela hrůza a v jejich středu sídlila tyranie."
Do vln byly vrhány nevinné oběti, přímluvy občanů srdce těch barbarů nedojaly.
Podívejte se na Chauxův soukromý život, uvidíte ho, jak v okrese vyhrožuje všem, kteří se mu stavěli do cesty, a jak si dává přidělit všechny dvory panství Barossiére, uslyšíte ho, jak říká o jednom lokálu, který se mu líbil: "Já vím, jak si ho opatřím. Dám zatknout majitele a on mi rád přepustí svůj majetek, aby se dostal z vězení." Sledujte život Goullinův, který despoticky poroučí svým kolegům a nutí je, aby podepsali, co mu vnuká jeho ukrutnost.
Perochaux chladně obchoduje se svobodou občanů! Brettenvillova dcera prosí za svého otce. On za jeho svobodu žádá, aby mu obětovala svou čest."
Občan Leblois řekl mnoho, ale zdaleka neřekl všechno. Nemohl obvinit Carriera, který byl vlastně za všechno to vraždění přímo odpovědný. Víc se zmiňoval o vyděračství a loupežení, na kterých Carrier neměl přímou účast.
Stosedmadvacátý svědek Thomas, zdravotní úředník, líčí hrozný obraz poměrů ve věznicích a nantských nemocnicích za Carrierovy vlády. "Revoluční nemocnice neměla žádné prostředky a ve vězeních řádila epidemie. Věděl jsem, že v nemocnici zahynulo během dvou dní pětasedmdesát lidí. Že dal revoluční výbor utopit nebo postřílet čtyři až pět set dětí, z nichž to nejstarší nemělo ani čtrnáct let."
Svědek Tronjolly udal Carriera jako předtím udal Revoluční výbor. Přísahal, že hlava nantského kata padne. Brzy se ozval i Goullin a žádal, aby byl Carrier uvězněn. "Soudcové a lid musí konečně pochopit, že jsme byli jen nástrojem jeho rozkazů a jeho zuřivosti."
Konvent rozhodl, aby Carrier zůstal v domácím vězení pod dozorem čtyř četníků, dokud ho konvent nevyslechne.
Carrier neúnavně pracoval na svém obhájení, ale ze všech stran se objevovali noví žalobci.
Dne 1. a 2. frimairu se Carrier objevil před konventem a začal se hájit. Poslanci a lid na galeriích ho vyslechli bez jakéhokoliv projevu nevole, ale to mlčení Carriera děsilo. Dne 3. frimairu napsal konventu, že je nemocný a že nemůže přijít. Za dvě hodiny ho přivedli četníci. V jeho obhajobě byla věta, která snad zůstane obžalobou toho proslulého shromáždění:
"Všechno je tu vinno, i ten předsedův zvonek!"
Carrier byl odveden a začalo se hlasovat podle jmen. Z pěti set byli pouze dva proti obžalobě.
Carrier byl v noci zatčen. Ležel na posteli a spal. Žádal agenty výborů, aby se mohl obléct za záclonami lože. Když to odmítli, vzal pistoli, kterou měl pod polštářem, ale vyrvali mu ji. Byl dopraven do Conciergerie.
Dne 7. frimairu se objevil před tribunálem.
Carrier zničil všechny písemné doklady svých zločinů, proto si myslel, že ho zachrání jeho zapírání. Ale ke konci procesu ho ta důvěra opustila. Při svém obhajování přiznal, že mnohé výpovědi svědků jsou pravdivé, ale své jednání omlouval hroznou situací, ve které tehdy Francie byla.
Dne 26. v pět hodin ráno se odebrali porotci do poradní síně. Vrátili se s potvrzením o Carrierově vině. Zároveň byli odsouzeni i Pinardon a Grandmaison, ostatní byli osvobozeni.
Můj děd se odebral do Conciergerie ve dvě hodiny. Odsouzenci byli přivedeni do předsíně kanceláře, aby byli upraveni. První přišel Grandmaison. Celý se třásl, byl hrozně bledý, těžce kráčel a dýchal. Pinardon byl zase zachvácen zuřivostí, která se podobala šílenství. Byl to malý zavalitý muž chmurné tváře. Když uviděl Carriera, vytrhl se pomocníkům a jedním skokem se vrhl na svého bývalého šéfa, chytil ho za krk a chtěl ho uškrtit.
Carrier byl chladnokrevný a zdálo se, že se smířil se svým osudem. Když mu stříhali vlasy, moc mluvil a opakoval, co už řekl před tribunálem, že se za svého úřadování neobohatil a že si nepřivlastnil žádný ze statků republiky, které spravoval, že své ženě zanechává jen tolik, kolik měl před revolucí, totiž najatý dvůr za deset tisíc franků. Řekl, že zemře spokojen, jestliže jeho smrt poslouží k upevnění republiky, a pokud se týká jeho osoby, je plný důvěry, že potomstvo očistí jeho památku.
Všichni tři odsouzení jeli na jedné káře. Cestou lid odsouzené proklínal, ale zdálo se, že na Carriera to nepůsobí. Snášel

nenávistné pohledy a výkřiky, nesklopil hlavu. Tato otrlost dav rozjitřovala, jeho nevole stále vzrůstala. Proto lidé nečekali s potleskem, až spadnou hlavy viníků, ale potlesk zaburácel hned, jak vystoupili z káry, aby umírali za projevů uspokojení lidu nad jejich smrtí.
Grandmaison byl popraven první. Skončil, jak museli takoví bídníci skončit. Strach ho úplně ochromil. Když Pinard vystupoval na plošinu, zvrátil se, svalil se na pomocníky a svedl s nimi zápas. Bránil se nohama, svázanýma rukama i zuby. Byl tak silný, že ho čtyři muži jen stěží odnesli na prkno. Carrier kráčel po stupních klidný, chladný, necitelný. Když mu pomocník položil ruku na rameno, aby ho strčil na prkno, uprostřed slavnostního ticha dvaceti tisíc lidí náhlé zazněl pronikavý hlas klarinetu, který hrál píseň Ca ira ("Tak to půjde" začátek a konec revoluční písně, která vznikla roku 1789.) Carrier se prudce otočil směrem, odkud se ta svrchovaná urážka ozvala. Jeho oči hleděly stále hrozivě, ale jeho obličej se zkřivil. Zapomněl, že i on urážel ty, kteří šli na smrt, a zašeptal: "Bídný lide, tak lituji, že jsem ti sloužil." To bylo jediné veřejné pokání, které Carrier učinil. Za minutu nato jeho hlava spadla.

Kapitola 47 - Fouquier-Tinville
Zanechali jsme Fouquiera jako vězně v Conciergerie.
Při zasedání 21. thermidoru přečetl jeden tajemník konventu tento list:

"Občane předsedo, chci sdělit konventu důležité věci pro veřejný zájem a zároveň nezbytné k mému ospravedlnění. Proto prosím konvent, abych byl připuštěn před jeho zábradlí, abych mu ty věci oznámil.
A. Q. Fouquier."

Co konvent odmítl svým obžalovaným členům Dantonovi a Robespierrovi, to dovolil Fouquierovi. Předseda dal dvěma sluhům rozkaz, aby šli pro žadatele a převedli ho do konventu. Fouquiere-Tinville byl málo výmluvný. Jeho odhalení se omezila na obviňování Robespierra, který se už nemohl hájit.
Po Carrierově smrti přišla řada na něho.
Dne 8. germinalu byl postaven před nové soudce. Tentokrát nebyl sám, dali mu průvod jeho bývalých čtyřiadvaceti kolegů z krvavého tribunálu. Žaloba proti Fouquierovi zněla:
1. Předkládal obžalovací spisy, v nichž bylo škrtáno, přepisováno a vpisováno. Podepisoval je a předkládal jiné nevyplněné, nebo takové, do kterých byla jména obžalovaných vepsána teprve později.
2. Do jiného obžalovacího spisu vepsal jméno jednoho člověka, který už byl odsouzen a před měsícem popraven.
3. Žádal, aby byla na popraviště odnesena mrtvola obžalovaného, který se probodl při vynášení rozsudku.
4. Žádal na tribunálu rozkaz k popravě několika žen, které se prohlásily za těhotné.
Pokud se týká bývalých soudců:
1. Mnohé rozsudky byly podepsány na nevyplněných blanketech brzy tím, brzy oním soudcem, z čehož se dá předpokládat, že byly připraveny před procesem a že obžalovaní byli přiváděni jen pro formu.
2. Odpírali slovo obžalovaným a jejich obhájcům pod záminkou, že není k obhajování vhodná doba, že jim bylo slíbeno slovo pro příště a potom zase odepřeno, takže byli souzeni bez možnosti hájit se …
Po přečtení obžalovacích spisů začal výslech svědků. Bylo jich 419. Potvrdili většinu uvedených věcí.
Dne 16. floréalu v deset hodin večer vstoupila porota do poradní síně. Dne 17. v jednu hodinu odpoledne, po patnáctihodinové poradě, pronesla svůj nález. Podle jejího výroku bylo třináct obžalovaných osvobozeno. Ostatní byli prohlášeni vinnými a odsouzeni k trestu smrti.
Druhý den v osm hodin ráno přišli popravčí mistři do Conciergerie, kde odsouzení strávili svou poslední noc. Dostali dovolení, aby se rozloučili se svými rodinami. Uplakané ženy a děti právě vycházely z vězení, když ta příšerná skupina vcházela do jeho vrat.
Lid byl na Fouquiera-Tinvilla ještě přísnější než na Carriera. Germinalové a prairialové události, ke kterým se ještě vrátím, roznítily zášť proti demagogické straně. Zdálo se, že odsouzenci svými pohledy a svými slovy vzdorují davu. Na poznámky odpovídali poznámkami, na urážky urážkami a na kletby kletbami.
Ale u popraviště to vypadalo, jako by se Fouquierova kamenného srdce zmocnily výčitky. Zbledl a jeho upřený a tvrdý pohled se vyhýbal pohledům okolostojících lidí. Bylo vidět, jak se křečovitě třese, bylo slyšet, jak šeptá nesouvislá slova. Když na něho přišla řada, zdálo se, že omdlí. Konečně padla jeho hlava pod sekerou a byla ukázána lidu.
Revoluční tribunál byl životní silou strany, která vládla pomocí hrůzy. Byl základem systému, který sice usnadnil hrdinskost, ale zároveň naočkoval masám neřest strachu a uzpůsobil je pro tyranii, od které je osvobodil, jak se tvrdilo.
Dne 12. prairialu vydal konvent dekret, kterým byl zrušen tribunál zřízený 8. nivóse.
Před Fouquierovou popravou i po ní byly popravy jiné, které nemohu přejít mlčením.
Hory poznaly, že tu nejde jen o moc, ale i o život. Lid se každodenně srocoval a 12. germinalu vyrazil zástup mužů a žen dveře konventu a vnikl do sněmovny s voláním: "Chléb a konstituci z roku 93." Sekce se chopily zbraní a vysvobodily konvent, který ihned nařídil deportaci těch jeho členů, o kterých se zdálo, že ten nepořádek podporovali. Lid zastavil vozy, na kterých jeli odsouzení. Dne 16. germinalu bylo zatčeno dalších devět poslanců. Dne 1. prairialu vznikla nová vzpoura.
Dav zase vnikl do sněmovny, vyhrožoval poslancům, někteří byli vážně zraněni. Zabili poslance Férauda a jeho hlava byla nošena po městě na kopí a potom přinesena do zadní síně a ukázána předsedovi Boissymu d'Anglas, který se poklonil ostatkům tohoto statečného mučedníka za zákonnost. Vzbouřenci vyhnali poslance, zasedli na jejich místech a dávali návrh za návrhem. Konečně se v jedenáct hodin večer podařilo rebely vyhnat a vrátit konventu svobodu. Druhý den byl strašný. Vzbouření se přeneslo do předměstí Saint-Antonie a Saint-Marceau, obsadilo je a ohrožovalo

konvent, který se necítil dost silný k jeho potlačení a byl přinucen s ním vyjednávat. Ale vzpoura neměla vůdce a konvent ji s pomocí vojska druhý den potlačil. 3. prairialu ve dvě hodiny odpoledne byl zatčen muž, který byl podezřelý, že nosil hlavu poslance Férauda. Byl to zámečnický tovaryš Tinelle. Byl doveden do Výboru veřejné bezpečnosti a potom do Conciergerie. Charles Henry Sanson byl v soudním paláci od minulého dne. Dostal rozkaz, aby Tinella odvedl hned na popraviště. Ale nejdřív se musela postavit guillotina. Stála teprve v sedm hodin večer.
Obavy před vzbouřenci a nutnost, aby byl v soudním paláci dostatek ozbrojených lidí k odražení útoku, způsobily, že nemohl být dán odsouzenci dost silný doprovod. Průvod se ale nedostal daleko. Na nábřeží Lepelletier se na něj vrhl dav lidí a Tinella vysvobodil. Ten nepřestával prohlašovat, že je nevinen. To bylo poslední vzplanutí dokonávající revoluce. Potom byli někteří vzbouřenci popraveni a Tinelle odsouzen in contumatiam.
Většině zatčených poslanců se podařilo utéct. Ve vězení zůstali jen Soubrany, Duroy, Boubotte, Romme a Goujon. Byli dopraveni do Nantes a potom vydáni vojenské komisi. Proces s nimi začal 24. prairialu. Obžalovaní patřili k těm, kteří se nevzpírali výstřednostem revoluce, ale měli na nich jen nepříjemnou účast. Jejich odsouzení bylo jisté. Když šli po schodech, Romme, který skrýval nůž, se touto zbraní bodl a pak jej podal Duquesnoyovi, který si ho také vrazil do prsou. Potom přešla zbraň do rukou dalších čtyř poslanců, kteří následovali příklad svých přátel. Romme byl hned mrtvý, Duquesnoy a Goujon zemřeli v Conciergerie. Ostatní ještě žili a výbor rozhodl, aby zemřeli na popravišti.

Kapitola 48 - Vendémiairová událost - Direktorium
Za železné vlády republikánské diktatury se hodně zmenšil počet zločinů proti majetku a osobám. Teď se ale ty zločiny objevovaly častěji než kdy jindy. Snad každý pochyboval o zítřku a zuřivě se pouštěl do víru rozkoší. Touha po zlatě vstoupila do všech srdcí. Důležité politické záležitosti zabránily konventu, aby věnoval pozornost otázkám vnitřního pořádku.
Od thermidoru II. roku do véndémiaru IV. roku byli mnozí zločinci stavěni na pranýř a popravováni. Politických odsouzenců vystupovalo na popraviště málo.
Následkem vendémiairových událostí zřídil konvent tři válečné rady, aby soudily povstalce. Jejich úřadování trvalo deset dní.
Generál Bonaparte potlačil rázně povstání (v říjnu 1795 chtěli monarchisté obnovit království), ale vláda nechtěla obnovit revoluční přísnost při trestání provinilých.
Od 24. vendémiairu do 18. brumairu odsoudily válečné rady k smrti osmatřicet mužů. Všichni až na jednoho, který byl 18. brumairu popraven, si zachránili život útěkem.
Po vendémiairu přicházeli na popraviště jen zločinci, guillotina přestala být na nějaký čas nástrojem politické msty. Dopadení emigranti byli stříleni. Direktorium bylo stejně shovívavé k demagogům, jako bylo k royalistům.
V měsíci floréalu roku IV. bylo objeveno spiknutí, kterým měla být společnost otřesena ještě silněji, než revolucí. To spiknutí nebylo proti veřejným institucím, ale proti samým základům společenského řádu, proti majetku a proti osobní svobodě.
Na začátku revoluce někteří prohlásili, že revoluce nemá jen vysvobodit lid z politického otroctví, dát mu práva, která nemůže při svém bídném stavu využívat, a domnělou rovnost, ale je nutné, aby odstranila starou nespravedlnost nestejného rozdělení bohatství a aby lidu poskytla půdu a plody, jedině tak může lid dosáhnout nezávislosti. Byla to komunistická teorie a její přívrženci se seskupili kolem Jacquese Rouxe, který se jako první držel jejích zásad. Po jeho smrti našel komunismus horlivějšího a vlivnějšího apoštola. Byl jím Baboeuf, hlava floréalového spiknutí.
V germinalu IV. roku se mu zdálo, že nálada lidu je příznivá pro spiknutí. Zřídil tajné direktorium obecného blaha, ve kterém byl bývalý člen konventu Laignelot, bývalý porotce Antonelle, sochař Buonarotti a spisovatel Sylvain Maréchal. Ten sepsal manifest, ve kterém byly všechny cíle a plány spiklenců.
"Potřebujeme nejen rovnosti napsané v Prohlášení lidských a občanských práv, my je chceme mít i ve svém středu a pod střechou svých domů. Pro ně souhlasíme se vším, zřekneme se všeho a budeme se držet jen jich. Je-li třeba, ať zaniknou všechna umění, jen když nám zůstane skutečná rovnost.
Směřujeme k něčemu vyššímu a spravedlivějšímu, než je agrární zákon. Společné statky nebo společenství statků, pádný osobní majetek půdy, půda nepatří nikomu. Žádáme a chceme společně plody země."
Baboeuf necouval před žádným důsledkem těchto neuvěřitelných teorií. Už předem formuloval zákoník své Republiky rovných. Ten potlačoval obchod a styky s cizinou. Konfiskoval osobu ve prospěch státu, odnímal jí vliv na vychování dětí a přiznával jí jen právo užívat statky, které mu přidělily úřady. Zavrhoval umění. Předpisoval soukromý život občanů, jeho oděv, jeho nábytek a konečně zřizoval lidovou vládu s bezprostřední mocí. Po vítězném povstání mělo nastat "okamžité rozpuštění všech civilních a soudních úřadů, každý, kdo se odváží je i nadále vykonávat, bude postaven mimo zákon … Zrušení všech přímých daní … Okamžité zrušení placení penězi a zavedení placení v naturáliích … Vybídnutí bohatých, aby poslechli dobrovolně pánovitého hlasu spravedlnosti, ušetřili vlast zmatků a sebe samy dlouhých řad zlých věcí a aby se omezili na nezbytné a zřekli se svého nadbytku … Všichni, kdo byli 8. thermidoru roku II. uvězněni, budou postaveni mimo zákon, jestli neuposlechnou vybídnutí, aby se omezili na nezbytné."
Neshody, které mezi spiklenci vznikly, tyto plány zmařily.
Dne 20. floréalu byli zatčeni Baboeuf, Buonarotti, Darthé, Germain a Drouet a za několik dní se dostalo do rukou spravedlnosti šestatřicet jejich spoluviníků.
Baboeuf mluvil s vládou ne jako vězeň, ale jako obávaný protivník. Dva dny po svém zatčení poslal Direktoriu list, ve kterém mimo jiné psal: "Viděli jste, jakou mám důvěru. Viděli jste, že se má strana vyrovná vaší. Jsem přesvědčen, že jste se při tom zachvěli.
Viděli jste, občané direktoři, že nemáte nic, máte-li mě v rukou. Já nejsem celé spiknutí, já jsem jen obyčejný článek

dlouhého řetězu, který ho tvoří. Musíte se bát všech ostatních stran, jako se bojíte mě. Zatím máte důkaz, jaký zájem o mě mají. Udeříte-li mne, udeříte a popudíte všechny. Popudíte celou demokracii francouzské republiky, a jistě víte, že to není taková maličkost, za jakou jste to snad pokládali. Uznejte, že není silná jen v Paříži. Není jediné místo v departementech, kde by nebyla mocná …
Nemyslete, že jsem pracoval pro nějaký zisk. Otevřené a dosud nezvyklé jednání, kterým jsem se jistě provinil v tom smyslu, v jakém vy mě viníte, to vám ukazuje, že nejsem slabošský. Smrt nebo vyhnanství pro mne budou cestou k nesmrtelnosti a budu po ní kráčet s hrdinskou horlivostí. Ale pronásledovat mě a všechny demokraty, to vám vůbec nepomůže a nezajistí blaho republiky…"
Direktorium nařídilo, aby se pokračovalo v pronásledování. Dne 21. thermidoru byl do Vendómu svolán vysoký soudní dvůr. Utekl jenom Drouet, ostatní byli do Vendómu dopraveni v noci z 9. na 10. fructidor.
Soudní řízení ve Vendómu bylo zahájeno 2. ventóse roku V. Obžalovaných bylo sedmačtyřicet přítomných a osmnáct, kteří měli být souzeni in contumaciam.
Divoká výmluvnost fanatika Baboeufa posluchače několikrát hluboce dojala. Ke konci své obhajovací řeči řekl: "Ohrožuje-li mou hlavu sekera, jsem připraven. Je slavné zemřít pro dobro ctnosti. Jestli je rozhodnuto o naší smrti a udeřila poslední hodina, už dávno jsem se s tím smířil. Zvykl jsem si na utrpení. Kdo jste, přátelé, kteří mě těsně obklopujete na těchto lavicích? Já vás poznávám. Vy jste skoro všichni zakladateli a pevnými oporami této republiky. Odsoudí-li vás, odsoudí-li mne, ach, už to vidím, my jsme poslední Francouzi, my jsme poslední republikáni!"
Proces skočil teprve 7. prairialu. O den dříve bylo výrokem poroty osvobozeno šestatřicet obžalovaných, devět jich bylo odsouzeno, dva bez polehčujících okolností a sedm s polehčujícími okolnostmi.
Následkem výroku poroty byli Buonarotti, Germain, Gazin, Mauroy, Blondeau, Menessier a Bouro odsouzeni k deportaci, Baboeuf a Darthé k smrti.
Když předseda soudu četl rozsudek, zvedl se veliký hluk. Baboeuf a Darthé se bodli dýkou a jejich přátelé křičeli: "Pomoc, oni je vraždí!" Ale slabé dýky odsouzené nezabily. Četníci jim vyrvali zbraně a odvlekli je a ostatní odsouzené také.
Dne 27. floréalu poslal ministr spravedlnosti Merlin de Dousi Charlesi Henrymu Sansonovi rozkaz, aby přišel do Vendómu a provedl rozsudek vysokého soudního dvora. Dne 7. prairialu určil veřejný žalobce Villard hodinu popravy. Guillotina přišla z Blois v deset večer. Popravčí mistři ze Charttres a Blois měli mému dědovi asistovat. Ten s sebou přivedl jen dva pomocníky.
V devět hodin ráno byli dovedeni do žaláře. Zdálo se, že odsouzení velmi trpí. Baboeuf přesto napsal svým dětem a ženě. Potom ještě opravil některé části své obhajovací řeči, na jejímž uveřejnění mu velice záleželo.
Když přišli popravčí mistři, ležel na lůžku. Při pohledu na ně pochopil, že nadešla jeho poslední hodina. Rychle se zvedl, šel jim naproti a řekl jim, že "přes lítost nad rozloučením s něžně milovanou ženou a dětmi a přes starost o jejich osud se dívá na den, kdy zemře pro lid, jako na nejkrásnější den svého života."
Darthé byl popraven první. Třikrát zvolal: "Ať žije republika!" a pokaždé mu Baboeuf odpověděl. Když spadla Darthéova hlava, vystoupil Baboeuf pevným krokem na plošinu. Chtěl ještě promluvit k lidu, ale rozkazy veřejného žalobce byly přesné, pomocníci ho odvlekli, přivázali k prknu a můj děd dal znamení, aby byl usmrcen.

Kapitola 49 - Cerrachi, Aréna, Topino-Lebrun

Událost v ulici Saint-Nicaise

Vstupujeme do nové doby. Minul čas prázdných utopií a demagogických saturnálií. Otěží státu se chopila vítězná ruka mladého generála, který se vrátil z egyptských plání.
Policie přísně střežila republikány, ale dávala menší pozor na royalisty. Myslela si, že mimo Vendée nejsou schopni se o něco pokusit.
V září roku 1800 oznámil kapitán Harel policejnímu ministrovi, že mu jeden z jeho přátel navrhl, aby probodl prvního konsula v Opeře. Ministr nařídil Harelovi, aby na návrh přistoupil a aby tak pronikl do celého spiknutí, a Harel se k této smutné úloze propůjčil.
Hrál svou roli tak dobře, že mu Demerville, jeho přítel, který mu čin navrhl, vydal všechna svá tajemství a představil ho jednomu ze zakladatelů římské republiky /roku 1799/ Cerrachimu. Ti tři si domluvili den k provedení spiknutí. Určili k tomu premiéru opery Horaciové. Harel dostal peníze, aby najal čtyři odhodlané muže, kteří měli zasadit první rány, a také měl nakoupit zbraně.
10. října přišel Harel do ulice des Moulins k Demervillovi, pod pláštěm nesl několik pistolí. Našel tam Cerrachiho, rozdělil zbraně a oznámil, že ho najatí muži očekávají ve dvě hodiny odpoledne v Tuileriích.
Demerville měl zůstat v zahradě Královského paláce s velkým počtem mladých lidí, kteří měli podporovat útěk vrahů. Cerrachi smluvil s Harelem schůzku v kavárně Opery. Chtěl tam přivést muže, který zaútočí na Bonaparta za pomoci agentů policejního ministra.
Tím mužem byl bývalý notář Diana. Všichni se odebrali do divadla, kde byli podle rozkazu od lóže prvního konsula oddáleni všichni diváci. V okamžiku, kdy se Cerrachi k té lóži blížil, zatkl ho generální pobočník de Laborde, a Dianu, který byl na chodbě před prvním pořadím, zatkli agenti, kteří sledovali každé jeho hnutí. Potom šla policie k Demervillovi. Nebyl doma, ale v jeho bytě byla jeho sestřenice nebo milenka Madeleine Fumeyová, bývalá učitelka, s obchodníkem Delavignem a sochařem Daiteyem. Všichni tři byli uvězněni. Spravedlnost se zmocnila i Arény, generálního pobočníka a člena rady pěti set, kterého Harel označil jako hlavu spiknutí, a malíře Topino-Lebruna, bývalého porotce revolučního tribunálu, který byl obviněn, že dodal k provedení atentátu dýky.
Proces začal 7. ledna. Jak se dalo čekat, obvinění skoro všechno zapírali a snažili se dokázat, že spiknutí existovalo jen v Harelově mozku.

Tribunál vynesl rozsudek 9. ledna (11. pluviviose) v deset hodin večer. Diana, Daitey, Delavigne a Madeleine Fumeyová byli osvobozeni, Aréna, Demerville, Topino-Lebrun a Cerrachi byli odsouzeni k smrti. Odvolali se k nejvyššímu soudu, ale jejich odvolání bylo zamítnuto.
Dne 29. ledna (19. nivose) dostal můj děd rozkaz, aby postavil popraviště. Poprava se měla vykonat druhý den v devět hodin ráno. V sedm hodin přišel do Conciergerie se svými pomocníky, ale právě když vstupoval do žaláře, ve kterém byl Demerville a kde kancelista předčítal rozsudek, prohlásil odsouzenec, že chce učinit odhalení, a žádal, aby to bylo oznámeno policejnímu prefektovi. Domnívali se, že Demervillovo přiznání přivede policii na stopu, proto rychle vyhověli jeho žádosti a prefekt Dubois dal Demervilla přivést do kanceláře, kde s ním zůstal půl druhé hodiny. Ale byl to jen Demervillův poslední pokus o záchranu svého života i svých spoluviníků, protože žádal, než učiní odhalení, aby první konsul změnil trest smrti v deportaci.
Žurnály o této záležitosti uveřejnily protokol.
"My, policejní prefekt, na oznámení, které nám bylo učiněno, že Dem

erville, Cerrachim, Aréna a Topino-Lebrun, uvěznění v soudním paláci jako odsouzení k trestu smrti, chtějí učinit odhalení, a že proto chtějí s námi mluvit. Odebrali jsme se do paláce, kde jsme Demervilla předvolali a zeptali se ho, jak odhalení chce učinit. Řekl, že nechce nic odhalovat, nezaručí-li mu první konsul, že trest, k němuž byl odsouzen, bude změněn v deportaci. Že o to žádá pro sebe a pro ty, kteří s ním byli odsouzeni.
My, policejní prefekt, jsme ho vyzvali, aby nám odhalil vše, co by se mohlo týkat bezpečnosti prvního konsula a státu, a slibovali mu, že hned předložíme jeho odhalení vládě a že do té doby bude jeho trest odložen. Když nám Demerville řekl, že trvá na svých podmínkách, uzavřeli jsme tento protokol, který on podepsal, a také my, po jeho přečtení."
Když Dubois odešel, byl dán rozkaz k okamžitému provedení rozsudku. Odsouzení byli upraveni ve svých žalářích. Kráčeli na smrt s velikou odvahou a chladnokrevností. Cestou si povídali o svých ztrátách i nadějích. Několikrát hlavou pozdravili osoby, které poznali v zástupu. Jejich chladnokrevnost je neopustila ani u popraviště. Když Aréna vstupoval na plošinu, řekl silným hlasem:
"Jsem-li poslán na smrt jako republikán a jako nepřítel prvního konsula, tedy jsem si zasloužil svůj osud. Jestliže však jsem poslán na smrt jako spoluviník vraždy, tedy přísahám, že jsem nevinen."

Dne 24. prosince odjel první konsul v osm hodin večer z Tuilerií do Opery, kde byla premiéra Haydnova oratoria Stvoření světa. V jeho voze byli generálové Lannes a Bessiéres a druhý konsul Lebrun. Před nimi a vedle nich jela švadrona granátníků. Průvod našel uličku, kterou musel projet, zatarasenou sudem nosiče vody a drožkou. Chtěl si uvolnit cestu. Jeden voják udeřil na muže, který byl uprostřed ulice a kterého pokládali za nosiče vody, ten rychle přistoupil ke svému sudu. V tom okamžiku přijížděl tryskem konsulův kočár. Sotva přejel kolem obou překážek, ozval se strašný výbuch, podobný výbuchu miny. Ulice byla poseta mrtvými a raněnými. Otřesené domy se zbořily, drtíce pod svými troskami další oběti. Ale ten, proti němuž byl útok namířen, smrti zázračně unikl a vystoupil do hlediště Opery za frenetického potlesku.
První podezření bylo obráceno na republikány. Napoleon o tom píše ve svém Deníku ze Svaté Heleny:
"Asi sto zuřivých jakobínů, pravých původců zářijového vraždění, 10. srpna atd., se rozhodlo odstranit prvního konsula. Vymysleli si proto patnáct liber těžkou střelu, která by, hozena do vozu, při nárazu vybuchla a všechno kolem sebe zničila. Po cestě chtěli rozházet lapáky, které měly pochytat koně a přiměly vůz k zastavení. Řemeslník, který měl lapáky udělat, měl podezření a oznámil to policii. Ta brzy přišla na stopu a všichni byli dopadeni při činu, když u botanické zahrady zkoušeli stroj, který strašně vybuchl."
Policejní pátrání ukázalo, že tentokrát neprovedli atentát jakobíni. Výbuch zanechal málo stop, které by usnadnily pátrání, sud s prachem byl na kusy, kůň, který ho dovezl do ulice Saint-Nicase, byl zabit. Pomocí těchto zbytků byli odhaleni původci zločinu. Byli zavoláni všichni obchodníci s koňmi v Paříži. Jeden z nich poznal zdechlinu a popsal muže, kterému koně prodal. Obruče sudu byly neporušeny, kovář, který je koval, také popsal toho, kdo si je u něho objednal a oba popisy se shodovaly. Muž, na kterého se hodily, byl jakýsi Francois-Jean, řečený Carbon, označovaný jako agent Georgese Cadoudala /o tomto jednání následující kapitola/ a tím směrem se dalo pátrání. Před zločinem bydlel Francois u své sestry. Zatkli ji i obě její dcery. Ty řekly, že se Carbon schoval k třem ženám, které bydlely na ulici Notre-Dame-des-Champs. Byly to Marie-Anne Duquesne, bývalá představená kláštera Saint-Michel, Goyon de Beaufort a slečna de Champion de Cité, sestra bývalého arcibiskupa v Bordeaux.
Carbon byl zatčen zároveň s nimi. Přiznal se. Podle jeho prohlášení přinesl plán zločinu z Anglie Picot de Limoelan de Beaumont, bývalý vendejský důstojník, a Pierre Robinault, řečený Saint-Regent, bývalý námořník. Ten pod jménem Pierrot velel bandě chouanů.
Pierre Robinault (řečený Saint-Regent) byl zatčen, ale dopadnout Limoelana se nepodařilo. Dále byli zatčeni: lékař Collin, poštovní sluha Leguilloux a jeho žena Thérése Minguerová, u které bydlel Saint-Regent po atentátu, bývalý dvořan Micault de Lavieuville a jeho žena Eude Villeneuve a jakýsi Baudet, rukavičkář. Dne 1. dubna 1801 (11. germinalu roku IX.) byli všichni postaveni před trestní soud. Šest bylo nezvěstných: Limoelan, Edouard Lahaye de Saint-Hilaire, Coster de Saint-Victor, Sangé, bývalý náčelník chouanů, Bourgeois a Soyau, řečený d'Assas.
Při přelíčení se zjistilo, že Saint-Regent byl v žalostném stavu, když přišel 3. nivóse k Leguillouxově ženě. Lékař Collin mu poskytl první pomoc. Řekl: "Našel jsem ho podivně nemocného, kašlal krev, krev mu tekla z nosu, těžce dýchal, tep byl křečovitě sevřen, navenek neměl žádné zranění a trpěl silnými bolestmi v břiše, měl zesláblý zrak a na levé ucho neslyšel."
Saint-Regent vysvětloval, že byl zraněn výbuchem v ulici Saint-Nicaise, když byl náhodou v jejím sousedství. Dvě osoby, které neznal, se ho ujaly a dovedly do ulice des Prouvaires.

Žádnou svědeckou výpovědí se nedalo zjistit, kdo byly ty osoby, které podle Carbona vyměnily v ulici Saint-Denis sud na voze za jiný sud, který dal Carbon pobít obručemi a který byl bez jeho vědomí naplněn prachem v domě, který on označil.
Byly vyslechnuty oběti atentátu. Jeden měl čtrnáct ran, druhý pětadvacet, třetí měl hrozně rozbitou hlavu, jedna matka prohlašovala, že její dcera byla zabita po jejím boku a že ji nemohla ve strašně zohavené mrtvole poznat.
Dne 16. germinalu vynesl soud rozsudek. Limoelan, Lahaye, Coster, Sangé, Bourgeois a Soyau byli in contumaciam odsouzeni k smrti. Saint-Regent a Carbon byli rovněž odsouzeni k smrti. Baudet, pan a paní de Lavieuville, slečny Goyon de Beaufort a Champion de Cité a dcery Vallonové byli osvobozeni, ostatní odsouzeni k několikaměsíčnímu žaláři.
Carbon a Saint-Regent se odvolali, ale odvolání bylo zamítnuto a oni byli 20. dubna popraveni.
Příchod kněze před popravou jim ukázal, že jim zbývá poslední noc života. Když do jejich žaláře vstoupil popravčí mistr, našel je v modlitbách.
Ohavný čin obou odsouzených přilákal k popravě ohromný dav, který je celou cestu provázel proklínáním.
Saint-Regent se zpočátku snažil vzdorovat rozjitřenému lidu, ale pomalu, pod tíhou svědomí, sklonil hlavu.
Pohled na popraviště ho dorazil. Sotva stál na nohou, jeho dech byl sípavý a pohled těkavý. Museli ho podpírat, aby vystoupil na plošinu, kam ho Carbon předešel. - Na plošině se pokusil vykřiknout k lidu, ale hlas mu selhal. Vydal jen chraplavý a přidušený zvuk, který skonal na jeho rtech.

Kapitola 50 - Spiknutí roku XII. Moreau, Pichegru,
Georges Cadoudal atd.
Bonaparte nezápasil jen proti znepřáteleným stranám. Jeho zázračný vzestup mu znepřátelil i bývalé soky ve slávě. Ne bez hněvu generálové pozorovali, jak se jejich kolega v italské armádě blíží k svému pověstnému trůnu.
Mezi nimi byl jeden, který už za direktoria neodmítal pretendentově návrhy a byl ochoten pomoci následníkovi trůnu k dosažení koruny jeho otců. Tím generálem byl Pichegru.
V dubnu 1795 velel rýnské armádě. Hrabě d'Entraigues, agent prince de Condé, měl schůzku s republikánským generálem a tato schůzka vedla k vzájemné korespondenci.
Nabídli Pichegruovi, že bude jmenován maršálem Francie a guvernérem Alsaska, že dostane červenou stuhu, zámek Chambord s parkem, dvanáct děl sebraných Rakušanům, milion v penězích a dvě stě tisíc roční renty. Neodmítl tyto nabídky a napsal:
"Neudělám nic napůl. Nechci být jako Lafayette a Dumouriez. Mám své prostředky, jsou právě tak bezpečné jako rozsáhlé. Spočívají nejen v mé armádě, ale i v Paříži a v konventu, departementech, v armádách mých kolegů generálů, kteří smýšleli jako já. Nechci něco dělat jen částečně, ale dovést to až do konce. Francie nemůže existovat jako republika, potřebuje krále, potřebuje Ludvíka XVIII., ale nesmí se začít s protirevolucí, leda až bude jisté, že se provede rychle."
Po tomto souhlase nabídl, že přejde Rýn, vztyčí bílý prapor, spojí se s císařovou armádou a se sbory prince de Condé a potáhne na Paříž.
Ale princ de Condé se nechtěl s nikým dělit o čest obnovení království. Pichegru se domníval, že se nemůže obejít bez pomoci cizinců. Při vyjednávání, které vyvolaly tyto neshody, byl povolán do Paříže a potom zbaven velitelství. Uchýlil se do svého departementu. Brzy nato ho voliči z Jury poslali do Zákonodárného sboru, který ho zvolil za svého předsedu. Pokračoval ve svých pletichách. Direktorium dostalo do rukou písemný důkaz Pichegruovy zrady a nemohlo se mýlit, pokud šlo o záměry vítěze nad Holandskem. Zbavilo se ho státním převratem 17. fructidoru a 1. vendémiairu ho dopravilo do Synamari, místa, kam byli posíláni noví psanci. V Cayennu byl už šest měsíců, když se chystal utéct. Spojil se s několika kumpány v neštěstí, v noci opustil vězení. Pichegru, Aubry a Ramel se vrhli na hlídku, odzbrojili ji a spoutali. Sestoupili do příkopu, dostali se k pobřeží, zmocnili se člunu a bez jakýchkoliv prostředků, kromě nachvat sebraných potravin, bez vůdce, kromě kapesního kompasu, se pustili na oceán.
Za deset dní se dostali k tvrzi Monte-Krich. Odtud se přeplavili do Anglie. V Londýně měl Pichegru styky se sesazenou královskou rodinou. Nálada generálů byla příliš nápadná, než aby si jí nevšimli. Zároveň pochopili, že Pichegruovy zrady ho připravily o vliv na vojsko. Cítili, že je nutné postavit proti Bonapartovi jiného z velkých vojenských náčelníků, jehož jméno bylo dosud bez poskvrny a ve vážnosti.
Georges Cadoudal byl jeden z těch nejobyčejnějších mužů, jaké rodí revoluce a občanské války. Jako odvážný státník a nepoddajný sekretář byl stejně ochoten dát se zabít nebo zabít pro předměty svého fanatismu. Bylo mu sotva dvacet let, když se kraje za Loirou chopily zbraně. Přidal se k vendejským povstalcům a zúčastnil se všech jejich bojů. Po porážce u Mansu se vrátil do Bretoňska a sloužil jako poručík hraběti de Siltz. Když byl hrabě při srážce u Grandchampu zabit, zvolili si ho chouani za svého náčelníka. Vedl své lidi v boji u Quiberonu (francouzští emigranti se roku 1797 pokusili přistát u Quiberonu v Bretoňsku, generál Hoche je porazil a na rozkaz Tallienův byli mnozí popraveni), kde prokázal udatnost a jen zázrakem unikl smrti.
Potom byl zvolen velitelem všech tlup a ukázal, že má vynikající vlastnosti náčelníka. Několikrát porazil republikány. Konečně ho generál Brune přinutil složit zbraně, ale nepřinutil ho podrobit se vládě. Stále držel v rukou nitky piklů, které ohrožovaly západní Francii. Jeho bývalí vojáci ho přímo zbožňovali.
Georges necouval před ničím, co mu mohlo pomoci k cíli. Po nezdařeném atentátu dne 3. nivóse, o jehož přípravách patrně věděl, vymyslel nový útok se šavlí a pistolí v ruce. Chtěl zabít Bonaparta v boji.
Vláda byla na stráži. První konsul dostal výstrahy, které ho přiměly k opatrnosti. Jeden z těch listů zněl: "Ve vzduchu jsou dýky, dejte si pozor!" Pobřeží bylo pečlivě střeženo a přistání bylo nesnadné. Ale přece k němu došlo.
Několik mil od Tréportu je bévillský útes. Na jeho úpatí byla skaliska, o která se tříštily mořské vlny. Útes čněl dvě stě

padesát stop nad hladinu moře a byl velmi strmý. Zdálo se nemožné dostat se na něj bez křídel. Nicméně to byla cesta, kterou se Georges a jeho lidé dostali na francouzské území. Anglická loď, která je přivezla, se ve dne držela na širém moři. V noci se přiblížila ke břehu přes nebezpečí, že se rozbije o skaliska. Cestující se dostali v člunu k útesu a pomocí lana, které jim opatřil jeden rybář, podnikli krkolomnou cestu na jeho vrchol. Potom se jeden po druhém dostali do Paříže, kde už pro ně byly připraveny úkryty. Mezitím byli zatčeni dva chouani, jejichž příchod z Anglie ohlásili policejní agenti, které vydržovala Francie v Londýně. Chouani byli postaveni před vojenskou komisi, kde prohlásili, že přišli do Francie, aby podnikli útok na Bonaparta. Ale své spoluviníky neprozradili, a když byli odsouzeni k smrti, řekli, že budou pomstěni a že to Bonaparte odskáče.
Těmito hrozbami byly potvrzeny obavy vlády.
Několik dní po zastřelení těch dvou byl na udání jednoho ze svých věřitelů zatčen bývalý Cadoudalův důstojník Querelle. Když byl odsouzen k smrti, prohlásil, že chce udělat odhalení. Querelle řekl, že Georges Cadoudal je v Paříži, pověděl o přistání u bévillského útesu a oznámil, že jeden francouzský princ přijde touto cestou do Paříže, aby se postavil do čela povstání.
Jeden agent z Londýna oznámil, že pobočníci hraběte d'Artois-de Polignac a de Riviére jsou v Paříži. V celé říši byla mimo jiné zastavena činnost porot ve věcech atentátu a zrady a tyto zločiny měly soudit trestní tribunály zřízené ve floreálu roku X.
Jeden z Cadoudalových pobočníků, Bouvet de Lozier, byl zatčen a uvězněn v Templu. Chtěl se tam oběsit na kravatě, ale žalářník jeho pokus zmařil. Bouvet de Lozier pak prohlásil, že chce mluvit. Byl doveden k ministru spravedlnosti, kterému vylíčil Morcauovu účast na spiknutí tím bezohledněji, protože generálovi přičítal vinu na posledním nezdaru, který utrpěla jeho strana.
Po Bouvetově prohlášení byl Moreau zatčen a s ním i Lajolais a Roland, generální agent vojenských transportů. Všichni tři byli uvězněni v Templu.
Dne 8. ventóse přišel bývalý důstojník generálního štábu Leblanc k pařížskému guvernérovi Muratovi a nabídl mu, že mu vydá Pichegrua, kterého policie nemohla vypátrat. Bídník za svou zradu žádal sto tisíc franků. Nabídka byla přijata, Pichegru zatčen a policie dala v Paříži a okolí vylepit plakáty s popisem Cadoudala a jeho spojenců.
Dne 18. ventóse v podvečer sedl Cadoudal před svým bytem do kočáru. Odešel se čtyřmi přáteli, tři šli pěšky, čtvrtý, Lériudaut, jel s ním ve voze. Když vjížděli k Odéonu, zastavili koně dva policejní agenti, kteří je sledovali.
Když byl Cadoudal přiveden na policejní prefekturu, byl ihned vyslýchán.
Všichni účastníci spiknutí byli v rukou spravedlnosti.
Když jednoho rána vstoupil žalářník do Pichegruova žaláře, našel ho mrtvého.
Den předtím prosil Pichegru Réala, aby mu půjčil Seneku. Kniha ležela na nočním stolku otevřena na stránce, kde slavný filozof praví: "Kdo chce být spiklencem, nesmí se především bát smrti."
28. máje, deset dní po prohlášení Napoleona za císaře, bylo dvaačtyřicet obžalovaných postaveno před trestní tribunál. Bylo vyslechnuto sto devětatřicet svědků vypovídajících proti, a třináct pro obžalované.
V neděli I. prairialu podal generální prokurátor Gérard svůj návrh a žádal, aby byli všichni obžalovaní odsouzeni k smrti, kromě Evena, Carona, Callaise a jeho ženy, kterou doporučil spravedlnosti soudního dvora.
Dne 16., 17., 18. a 19. byli vyslechnuti obžalovaní.
Potom se soudní dvůr vzdálil do poradní síně. Porada byla dlouhá a bouřlivá.
21. prairialu ve čtyři hodiny ráno byl vynesen rozsudek. "Ježto vyšetřováním a soudním řízením bylo zjištěno, že existovalo spiknutí, které mělo republiku přivést k občanské válce, Georges Cadoudal, Bouvet de Lozier, Rusillion, Rochelle, Armand de Polignac, Charles d'Hozier, de Riviére, Ducorps, Picot, Lajolais, Soyant, Burnan, Lemercier, Pierre Cadoudal, Lelan a Mérile jsou usvědčeni, že se tohoto spiknutí zúčastnili se zločinným úmyslem … a odsuzují se k trestu smrti a jejich statky se prohlašují za propadlé ve prospěch republiky.
Protože Lusel de Polignac, Louis Léridant, Jean Victor Moreau, Henri Roland a Marie-Micheline Hizayová se tohoto spiknutí zúčastnili také, ale při vyšetřování byly zjištěny polehčující okolnosti, odsuzuje je soudní dvůr ke dvěma rokům vězení."
Ostatní byli osvobozeni.
Odsouzení vyslechli rozsudek bez nejmenšího projevu rozrušení.
Dne 5. messidoru byli odsouzení přivedeni do Conciergerie. Poprava byla určena na 6. messidor.
V té době nebyly popravy tak časté, a tak měl můj otec jen čtyři pomocníky. Proto musel jejich řady rozšířit. Tehdy už bylo zvykem, že odsouzence provázel kněz až na popraviště. V devět hodin ráno byli popravčí mistři s třemi kárami u bran Conciergerie. Úprava toalety se dělala v předsíni kanceláře. Odsouzení tam byli přivedeni všichni najednou. Modlili se s velkou vroucností. Ještě před chvílí byl Cadoudal vyzván, aby poprosil o milost, příkře to odmítl a při odchodu z kanceláře šeptal: "Tomu hlupákovi nestačí, že mi srazí hlavu, on by mě chtěl ještě zneuctít!"
Potom šel rovnou k mému otci. Jeho chůze byla hrdá, oko pevné, pleť živé barvy jako obyčejně, v jeho rysech a v jeho hlase nebylo stopy po nějakém rozčilení.
"Pane," řekl, "vy jste pařížský popravčí mistr?"
Můj otec přisvědčil.
"V tom případě vězte, že chci být popraven první. Musím dát svým přátelům příklad odvahy a odhodlání. Ostatně si nepřeji, aby některý z nich odešel z tohoto světa s pomyšlením, že já jsem ho přežil."
Můj otec podotkl, že je stanoven pořádek popravy, a podle něho že on má zemřít poslední.
"A co!" odvětil Cadoudal, "dost na mě naléhali s nabídkami úplné milosti, než aby mi odepřeli jedinou milost, o kterou žádám."
Když svazovali Cadoudalovi ruce, řekl: "Dost často jsme porazili republikány, abychom měli právo zemřít vojenskou

smrtí, ale nesmíme ničeho litovat a připomenout si, že popraviště, na které vystoupíme, bylo posvěceno mučednictvím našeho krále!"
Při dopravě k popravišti se Georges ustavičně modlil. U guillotiny svým přátelům neřekl ani slovo. Coster ho naposledy políbil a řekl: "Sbohem, generále!"
Georges přitom pokrčil rameny. Když spadla krásná hlava jeho mladého přítele, vystoupil velmi volným, ale pevným krokem na popraviště a zvolal zvučným hlasem:
"Kamarádi, jdu za vámi. Ať žije král!"
Když spadla Cadoudalova hlava, byly koše plné. Obrovská postava rytířského vraha zůstala přes čtvrt hodiny na popravišti, než pro ni můj otec koupil zvláštní rubáš.
Této poslední pocty se snad neprávem dostalo muži, který zaujal tak výjimečné místo mezi kralovrahy konventu a bojácnými vrahy konsulátu, restaurace, červencové monarchie a druhého císařství.
Za direktoru a konsulátu bylo málo poprav. Unavená guillotina odpočívá. Můj děd už nepíše deník. Můj otec, který oblékl smutný purpur našeho dědičného úřadu, tu a tam něco zaznamená. To bylo základem mého vypravování o Baboeufově spiknutí, o atentátu v ulici Saint-Nicase a o spiknutí Georgese Cadoudala.
Nacházím zápisník načatý 1. vendémiairu roku VIII. a vedený v určitém pořádku, ale na dlouhou dobu jsou v něm jenom jména těch, kteří byli odsouzeni na pranýř.
Dne 16. máje 1808 je v něm napsána poprava dívky, která se jmenovala Bouhourtová. Tato dívka se ráda převlékala za muže a v tomto přestrojení zabila kladivem jinou dívku jménem Marge nebo Manve. Na popravišti dala najevo odvahu a chladnokrevnost, které se více hodily k jejímu obleku než k jejímu pohlaví.
Potom zase nadlouho zápisy mého otce přestávají. Je pravda, že popraviště hraje stále podřadnější roli. Jen vystavení na pranýři jsou mnohá a velmi podrobně popisovaná.
Vyčerpal jsem všechny zápisky a dokumenty svých předků a svého otce. Dostal jsem se k době, kdy jsem sám měl nastoupit příšernou cestu, kterou mi naznačili. Nyní budu vypravovat o vlastních dojmech a o věcech, které jsem viděl.

Kapitola 51 - Má první poprava

Od svého sňatku jsem otce při některých popravách doprovázel. Ale zůstával jsem jako němý, nečinný svědek na úpatí popraviště a zápasil se silným rozčilením. Nikdy jsem se aktivně nezúčastnil při těch krvavých obřadech. Můj otec mi nelhal, když mi řekl, že skoro všechno provádějí pomocníci a že popravčí mistr jen řídí popravu a dohlíží na ni.
Dne 2. února 1816 jsem byl jako divák při popravě nešťastníka jménem Jagloire, který se dopustil loupežného přepadení na silnici z Paříže do Saint-Denis.
Dne 13. ledna 1819 byl odsouzen k smrti myslivec královské gardy, Foulard, protože zavraždil dvě ženy, aby se zmocnil obyčejných hodinek a zlatých náušnic. Můj otec se právě potácel mezi životem a smrtí. Byl jsem zachvácen neblahým tušením. Cosi mi říkalo, že nadešla má osudná hodina.
Dne 16.února jsme dostali rozkaz, abychom druhý den provedli popravu. Můj otec se už uzdravoval, a i když si jen stěží držel na nohou, chtěl sám vykonat svou bolestnou povinnost.
Chtěl odejít na náměstí de Gréve, aby ještě oddálil splnění mého slibu, že se stanu jeho nástupcem. Bylo na mně, abych k tomu nesvolil. Četl jsem to v očích své matky a sám jsem dobře viděl, že by můj otec tu popravu zaplatil životem. Nebylo vyhnutí. Musel jsem si podrobit osudu. V okamžiku jsem se rozhodl. Jakmile jsem se dozvěděl, že přišel rozkaz k popravě, odešel jsem do pokoje svého otce.
"Přicházím si pro vaši rozkazy a pokyny pro zítřek," řekl jsem mu a potlačoval chvění hlasu.
Užasle na mě hleděl.
"Ale Henry, k čemu ten spěch?" odpověděl. "Jsem zdravý a mohu jít sám, kam mě volá moje povinnost. Nikdy jsem nečekal, že za mého života na sebe vezmeš to břímě. Budeš toho mít dost až po mé smrti."
"Vaše dobrota vás zaslepuje, drahý otče, a vy své síly přeceňujete. Nesnesl byste duševní a tělesnou námahu. Ostatně, mám-li být vaším nástupcem, nestane se nic, když to bude o něco dřív. Copak už jste dost dlouho nesnášel tíhu toho trapného úřadu? Vždycky jste se marně snažil zatajit mi to, přes své vlastní rozčilení jsem ve vaší tváři četl, co jste vytrpěl, když jste dovolil, abych vás doprovázel."
"Ujišťuji tě, že se mýlíš! Teď jsem úplně zdravý. Cítím, že mám tak dobré nohy, jako nikdy jindy."
Při těch slovech si zvedl z lenošky a chtěl udělat několik kroků po pokoji, ale síly ho upustily a on si musel zase sednout.
"I kdybyste byl schopen odebrat se na své místo, jsem rozhodnut ušetřit vás tentokrát námahy. Víte, jak těžko se rozhoduji, ale také víte, že má rozhodnutí jsou nezvratná. Ode dneška vstupuji do života, který je mi určen."
Můj otec svolil. Oznámil mi, jaké rozkazy se mají dát, aby tesař a jeho dělníci včas postavili stroj. Odkázal mě na naše dva nejstarší pomocníky a ujistil mě, že jejich horlivost a oddanost mi pomohou a že mým úkolem bude jen to, abych svou přítomností úředně ověřil smrt, kterou společnost trestá mnoho ze svých nehodných členů.
Otec řekl svým pomocníkům: "Svěřuji vám to nejdražší, co mám na tomto světě, svého jediného syna. Je to potomek staré rodiny popravčích mistrů. Hleďte, aby se pod tíhou svého dědičného úřadu nezhroutil. Vaši otcové žili ve stejném domě, kde teď žijeme my a kde také zemřeme. Spojuje nás smutná vzájemnost a tvoříme zvláštní svět. Střídají se tu pokolení, ale naše postavení zůstává beze změny. Hledejme ve své dokonalé jednotě a ve své vzájemné oddanosti prostředky, kterými dosáhneme klid a útěchu při krutých povinnostech svého života."
Dojatí pomocníci se slzami v očích slíbili mému otci, že budou věrně sloužit svému mladému mistrovi.
Odešel jsem z pokoje svého otci ve velikém duševním zmatku. Přesto jsem s největší péčí provedl rozkazy, které mi dal pro tesaře. Ale čím více se blížila noc, tím více jsem cítil, jak se mne zmocňuje nevýslovná hrůza. Při obědě jsem snědl jen několik lžic polévky a vypil několik doušků vína, víc jsem nemohl, protože moje hrdlo bylo sevřené. Naštěstí zůstal

otec ve svém pokoji. Moje matka a manželka se na mě dívaly znepokojeně. Ale mluvily na mě a dobře chápaly, že by každé povzbuzování bylo zbytečné.
Ustavičně jsem si představoval odsouzence a celá noc uplynula v úzkostech nešťastníka, který měl zemřít, a v úzkostech muže, kterého zákon ustanovil jeho vrahem a který měl poprvé smočit své ruce krví svého bližního.
Pomalu jsme se dostali k vratům Conciergerie. Moji pomocníci kráčeli za mnou. Zdálo si mi, že lidi při pohledu na ten generální štáb smrti ustupují s líčeným pohrdáním a se skutečným odporem.
Žádal jsem vrchního žalářníka, aby nám vydal odsouzence. Dovedli nás do nízké síně. Byla tu jakási kaple nebo modlitebna z dob sv. Ludvíka, proměněná v předsíň vězení. Za chvíli se objevil Foulard, doprovázen abbé Montésem.
Byl jsem zděšen při pohledu na nešťastného hocha, kterého mi vydával nelítostný rozsudek, jako se předhazuje kořist dravcům. Foulardovi bylo sotva dvacet let.
Byl to veliký, silný hoch. Podíval se na nás klidně a bez vzrušení. Kdyby nás v tom okamžiku někdo pozoroval, neřekl by, že on je obětí a já popravčím mistrem.
Fauconnier, můj první pomocník, který na mé tváři viděl stopy vnitřního zápasu, rychle vystoupil a poprosil Foularda, aby si sedl. Ten poslechl. Když naklonil hlavu, ucítil na šíji železo nůžek, předchůdců vražedné sekery.
Potom jsme vstoupili do káry. Abbé Montés a Foulard stáli vzadu, já se svými pomocníky vpředu. Ctihodný kněz těšil a povzbuzoval nešťastného odsouzenec. Všiml si, že já trpím, a dobrotivě mi řekl: "Vy, pane, nastupujete po svém otci. Je třeba velké statečnosti k vykonávání takového úřadu. Oba jdeme za různým cílem a cestami, které jsou vedle sebe. Vy tu představujete lidskou spravedlnost a já milosrdenství boží."
Nebyl jsem schopen odpovědět jediné slovo.
Foulard volal pronikavým hlasem na zástup, který se tlačil podél ulic:
"Otcové a matky, vizte, kam to vede, opustí-li člověka jeho rodina! Ano, jsem vinen, ale vina je na mých rodičích, kteří mě nechali bez pomoci a bez vychování."
Abbé ho poprosil, aby přestal, ale Foulard v prvních chvílích nedbal. Tu se kněz naklonil ke mně a pošeptal mi:
"Pane, dojednal jsem s vaším otcem, že nedá znamení, dokud neuslyší, že se mi podařilo toho nešťastníka smířit s bohem, dokud neřekne: "Pane bože, do rukou tvých poroučím svou duši!" Jde o zachránění duše. Mohu doufat, že této prosbě také vyhovíte?"
Neschopen slova, přisvědčil jsem pouze pokynem.
Přijeli jsme na náměstí de Gréve. Guillotina tyčila svá veliká rudá ramena a paprsky zimního slunce se odrážely v hladké oceli nože. Foulard se náhle uklidnil. Na náměstí byl velký zástup lidí a v oknech mnoho zvědavců. Sestoupili jsme s káry. Foulard se vrhl knězi do náruče, zbožně políbil kříž, a potom, když poznal v první řadě diváků kaprála ze své setniny, zavolal na něho:
"Pojď sem, starý, nemohu se rozloučit se všemi kamarády, rozloučím se s tebou za všechny."
Starý voják neváhal, přistoupil k popravišti, objal se s tím, který měl zemřít, a na jeho osmahlé tváři se objevily dvě veliké slzy.
Foulard se ke mně náhle obrátil a řekl mi: "Pojďte, ať vás také obejmu, abych ukázal, že jsem bez hněvu a že odpouštím všem, aby i mně bůh odpustil."
To mi zasadilo poslední ránu. Couvl jsem zděšeně. Oběť odpouštěla popravčímu mistru. Popravčí mistr nemohl odpustit sobě samému. Kdyby se mě ten nešťastník dotkl svými rty, myslím, že bych nikdy neměl sílu, abych dal znamení k jeho smrti.
Moji pomocníci pochopili hrozící nebezpečí. Strčili Foularda k popravišti, na které vystoupil pevným krokem. Skoro okamžitě byl přivázán k prknu, a sotvaže hlas, jehož tón mi dlouho zněl v uších, pronesl žalostná slova: "Pane bože, do rukou tvých poroučím svou duši … " ozvala se temná rána, při které mi krev ztuhla v žilách.
Bezděky jsem obrátil oči k tomu vražednému výjevu a viděl jsem jednoho pomocníka, který odstrkoval koše, zatímco druhý smýval houbou krev, která zalila popraviště a kapala mezi prkny na dlažbu náměstí.
Myslel jsem, že omdlím. Zdálo se mi, že mě pronásleduje ta bezhlavá mrtvola a že dav běží s ní a křičí: "Kate, kate, kate!"
Stal jsem se z člověka katem. Dobrovolně jsem se vydal veřejnému pohrdání a prokletí. Poprvé jsem měl strach z toho, co jsem udělal.
Bylo mi tehdy dvacet let.

Kapitola 52 - Louvel

První krok je nejhorší. Jakmile jsem nastoupil krvavou cestu svých předků, nesmířil jsem se sice s tím příšerným úřadem, ale i když jsem ho vykonával jen s hrůzou a nechutí, přece jsem už nepochoval tak silné rozčilení, jaké se mě zmocnilo při mé první popravě.
Od toho okamžiku jsem zastupoval nebo pravidelně doprovázel svého otce při všech popravách. Během roku 1819 jsme byli dvakrát povoláni do Beauvais. Poprvé k popravě otcovraha jménem Moroy, podruhé k popravě vraha jménem Liebe.
Dne 13. máje 1820 byla guillotina postavena na náměstí de Gréve pro nešťastného dvaadvacetiletého mladíka Charlese Normanda, sluhu, kterého porota odsoudila, protože zavraždil svého pána, kapitána Siona.
Paříž a celá Francie však byly zaměstnány jiným dramatem, na jehož zakončení veřejnost čekala. Právě před třemi měsíci padl vražednou rukou jeden ze synů Francie, potomek starší větve bourbonské, vévoda de Berry, právě když vycházel z Opery. Vrah byl hned chycen a prohlásil, že se jmenuje Louis-Pierre Louvel. Čin prý připravoval šest let a teprve teď se mu naskytla příležitost, aby jej provedl.
Nešťastný princ byl zasažen nožem v jedenáct hodin večer a žil jen do rána. Když umíral, žádal pro svého vraha milost a svou ženu vybízel, aby se šetřila pro dítě, které měla pod srdcem.

Ludvík XVIII., i když byl těžce nemocen, se dal donést k lůžku svého synovce.
Druhý den byl Louvel dopraven do Conciergerie. Z prvních výslechů vyšlo najevo, že svůj plán pojal v roce 1814. Napadlo ho to v Métách, když jako národní gardista stál stráž na hradbách. Vypravoval:
"Cizinci nás obléhali už několik týdnů, když jsem se dozvěděl z novin, že se Bourboni vracejí do Francie a dosednou na trůn. Od té chvíle jsem jim přísahal smrt, protože v mých očích je největším zločinem, jakého se může Francouz dopustit, když se vrací do své vlasti za pomoci nepřátel.
Na popravišti mě uvidíte stejně klidného, jako jsem tady, jako jsem byl, když jsem provozoval své sedlářské řemeslo, jako jsem byl vždycky."
Třetí den po zločinu byl Louvel konfrontován s mrtvolou své oběti, která byla vystavena v Louvru v ozářené kapli a obklopena preláty a vysokými státními hodnostáři. Byl vyzván, aby udal spoluviníky, znovu prohlásil, že je nemá a že on sám je za tento zločin zodpovědný.
Louvel odpovídal komisařům sněmovny, že mu nikdy neublížili ani vévoda de Berry, ani nikdo jiný z jeho rodiny, že neměl osobní důvod ani záminku, ale že byl veden veřejným zájmem. Že považoval Bourbony za nepřátele Francie a hned po jejich návratu si umínil je vyvraždit. Po vévodovi de Berry chtěl zabít vévodu d'Angouléme, potom králova nejstaršího bratra a nakonec krále. Že svého činu nelituje, naopak, že jej pokládá za krásný a ctnostný, že se nestará o mínění lidí, tím méně o náboženství, v které nikdy nevěřil.
Tak veliký cynismus a nestoudnost vyšetřující komisaře poděsila. Nedalo se věřit, že by zločinec byl sám od sebe tak odvážný. Nic se ale nezjistilo, a když 12. máje 1820 předložil generální prokurátor Bellart svůj obžalovací spis, musel konstatovat, že při výslechu všech blízkých vrahových příbuzných nevyšlo najevo nic, co by proti nim svědčilo. Bylo jmenováno přes padesát komisí, vyslechnuto víc než dvanáct set svědků a nebylo odhaleno nic. Museli se spokojit s jediným viníkem.
Ústní řízení začalo 5. června před soudem pairů, kterému předsedal kancléř Dambary. Trvalo jen dva dny, protože čin byl dokázán a přiznání bylo úplné.
Úkol generálního prokurátora byl snadný, proto se omezil jen na několik slov z obžalovacího spisu. Úkol obhájců byl nemožný. Mohl se odvolat jen na duševní chorobu toho nešťastníka, který byl popleten demagogií.
Když advokát domluvil, zvedl se Louvel a s největší chladnokrevností přečetl řeč, kterou si připravil ve vězení:
"Dnes se mám rdít za zločin, kterého jsem se dopustil. Až budu umírat, bude mou útěchou, že jsem nezneuctil ani svůj národ, ani svoji rodinu. Jsem obžalován, že jsem vzal život jednomu princi. Já jediný jsem vinen. Ale mezi lidmi, kteří jsou členy vlády, jsou právě takoví viníci jako já. Ti podle mého mínění uznali zločiny za ctnosti. I ty nejhorší vlády, které Francie měla, vždycky trestaly lidi, kteří je zradili nebo zvedli zbraň proti národu.
Podle mého názoru, když cizí armády ohrožují vlast, mají strany přestat se soupeřením a bojovat společně proti nepřátelům všech Francouzů. Francouz, který se spojí s nepřátelskými vojsky proti Francii, se do ní nemůže vrátit jako francouzský občan.
Smrt Ludvíka XVI. byla podle mě nevyhnutelná, protože národ s tím souhlasil. Dnes tvrdí Bourboni, že jsou pány národa. Ale podle mého mínění jsou vinni a národ by byl zneuctěn, kdyby dovolil, aby mu vládli."
Generální prokurátor a advokát odpověděli, aby vyhladili ohlas těch ohavných slov.
Po procesu byl Louvel odveden do Conciergerie a soud se radil. Porada nebyla dlouhá, obžalovaný byl jednohlasně odsouzen k smrti. Tajemník sněmovny hned odešel do vězení, aby Louvelovi oznámil rozsudek. Ten jej klidně vyslechl a řekl:
"Tím lépe, jsem rád, že umírám. Kdyby mi dali milost, o kterou žádal vévoda de Berry, bylo by to pro mě stokrát horší než smrt."
Nabídli mu náboženskou útěchu. Posměšně odpověděl:
"K čemu bych se snažil, abych se dostal do ráje? Mohl bych se tam setkat s vévodou d'Enghien (bourbonský princ, emigrant, zastřelen na Napoleonův rozkaz v roce 1804), který také pozvedl zbraň proti Francii a který byl potrestán, jak zasluhoval. My bychom se tam asi neshodli."
My, poslední herci těch smutných dramat, jsme 6. června večer dostali rozkaz, abychom další den v pět hodin přišli do Conciergerie a dovedli Louvela na náměstí de Gréve.
Přivedli ho teprve ve tři čtvrtě na šest. Jeden pomocník mu spoutal ruce, druhý nohy a třetí mu ustřihl vlasy a límec košile. Louvel mezitím děkoval žalářníkovi a jeho ženě za vlídnost, s jakou s ním jednali.
Když byla skončena osudná toaleta, žádal, odvolávaje se na svou holohlavost, aby mu podali klobouk. Protože měl ruce svázané, pokynul jsem jednomu pomocníkovi, aby mu ho nasadil.
Cestou otáčel Louvel hlavu na obě strany a na hustý dav vrhal pohrdavé pohledy.
Když jsme dojeli k popravišti, chtěl odsouzenec vystoupit na plošinu. Abbé Montés ho zadržel a řekl mu:
"Poklekněte, můj synu, a proste boha, aby vám ten zločin odpustil."
"Nikdy, pane," odpověděl hrdě. "Nelituji toho, co jsem udělal, a provedl bych to znova."
"Přece jsem však přijal vaši zpověď. Zbývá vám učinit poslední pokus, abyste se dostal do nebe. Kajte se."
"Přijdu do nebe tak jako vy, je-li nějaké. Ale prosím vás, pospěšte si, už to na mě čeká."
A ukázal na guillotinu.
Sám se položil na prkno. Marně jsme čekali na slova smluvená s abbé Montésem.
Při prvním úderu šesti hodin, které odbíjely na orloji radnice, spadla hlava velikého zločince.
Jeho tělo jsme donesli na hřbitov u brány Du Maine a pohřbili jsme je ve společné jámě za přítomnosti velikého počtu zvědavců. Když se zástup rozešel, přišel rozkaz policejného prefekta, abychom Louvelovu mrtvolu vykopali a pohřbili ji na neznámém místě. O tomto tajném pohřbu věděl jen popravčí mistr a jeho pomocníci.
Louvelův případ je poslední, který jsem tak podrobně vylíčil. Následující jsou tak bezvýznamné nebo tak známé, že o

nich vypravuji jen pro účast, kterou jsem měl při jejich smutném zakončení.
Dne 6. prosince 1820 bylo popraviště zase postaveno na náměstí de Gréve. Byl popraven Pierre-Louis Martin, jednadvacetiletý koželuh, protože zavraždil svého otce. Bylo proti němu použito velké přísnosti zákona, trestajícího otcovraždu. Byl odveden na popraviště v košili, bos a s hlavou zahalenou černým závojem, potom mu byla uťata pravá ruka a hned potom byl sťat.

Kapitola 53 - Čtyři seržanti z la Rochelle
Dne 21. září 1822 nás zase přivedla smutná povinnost do Conciergerie a na náměstí de Gréve. Šlo o čtyři mladé lidi, oběti politického fanatismu. Skoro všichni se přiznali, jediný Bories neustále zapíral. Když ho vyslýchal generál Despinois, výstřední royalista, nedal se obměkčit ani prosbami, ani hrozbami. Generál měl větší štěstí se seržanty Pommierem a Goubinem, proti kterým prý použil násilí, aby je přinutil k řeči.
Všichni obžalovaní byli dopraveni do Paříže a uvězněni v Conciergerie. Bories se se všemi potají domluvil, aby ty nešťastníky zachránil a zajistil budoucnost věci, které se oddali. Bories chtěl vzít všechnu vinu na sebe, aby svým přátelům co nejdříve ulehčil a aby znemožnil pronásledování centrální a vrchní venty.
Tohoto systému obhajoby se drželi všichni obžalovaní při procesu, který byl zahájen 21. srpna 1822 před seinskou porotou. Na lavicích obžalovaných sedělo pětadvacet mužů, jednak pro spiknutí proti bezpečnosti státu, jednak proto, že o spiknutí věděli a do čtyřiadvaceti hodin to neoznámili.
Proces trval čtrnáct dní. Hlavní obžalovaní se ani na okamžik neuchýlili od smluveného plánu obhajoby. Všechno zapírali a nechávali Boriese, aby upřesňoval jejich odporující si výpovědi. O svých dřívějších přiznáních tvrdili, že na nich byla vynucena výhrůžkami a klamnými sliby. Generál Despinois se k soudu nedostavil a konfrontaci se svými oběťmi odmítl.
Výmluvnost obhájců nedovedla nešťastné oběti zachránit. Veškeré usilování už bylo marné. Porota byla rozhodnuta a nepomohly ani anonymní dopisy, že krev bude pomstěna krví.
Bories, Pommier, Raoulx a Goubin byli uznáni vinnými, že v posledních měsících roku 1821 nebo prvních měsících roku 1822 se zúčastnili spiknutí, jehož cílem bylo svrhnout nebo změnit vládu. Byli odsouzeni k smrti. Ostatní obžalovaní byli odsouzeni k více či méně přísným trestům a někteří byli osvobozeni.
Po vyhlášení rozsudku bylo obžalovaným oznámeno, že se do tří dnů mohou proti rozsudku odvolat. Bories pevným hlasem odpověděl:
"To je zbytečné, pane předsedo, ale odvažuji se vás poprosit, aby nás nerozlučovali a aby nás dali do žaláře bez okovů."
Dne 21. září byli Bories a jeho přátelé dopraveni z Bicétre do Conciergerie. Všichni odmítli náboženskou útěchu. Když vstoupili do síně, kde měli být upraveni pro popravu, Bories jim řekl: "Drazí přátelé, blíží se chvíle, kdy opustíme tento svět. Ukažme, že jsme byli hodni bojovat a zemřít pro nejsvětější věc. Odpusťte mi, že jsem vás strhl do této tragické zkázy. Ale naše krev nebude neplodným semenem. Ať žije svoboda!"
Jeho přátelé ho sevřeli do náruče a s nevýslovným nadšením opakovali jeho zvolání. Hned začala smuteční toaleta. Nejmladší Raoulx řekl vesele: "Ubohý Raoulx, co z něho bude, až mu srazí hlavu?"
Goubin se při žertech svého mladého kamaráda usmíval a sem tam pronesl také veselé slovo. Pommier byl zasmušilý, ale klidný a pevný, a Bories byl stoický jako Říman.
Z Conciergerie se mělo vyrazit ve čtyři hodiny. Ale byli jsme tam ještě v pět hodin. Ministerská rada se totiž radila, jestli nemá být odsouzeným udělena milost. Král Ludvík XVIII. byl prý ochoten dát souhlas, králův bratr a jeho přátelé byli proti tomu. Tohoto názoru se v ministerské radě držel hrabě de Peyronnet, tehdy strážce pečetí, a nakonec zvítězil.
V pět hodin bylo třeba rozhodnout se k odchodu. Odsouzenci zůstali němí. Ministerská rada rozhodla, aby byla poprava provedena. Smuteční průvod kráčel rychle a bez překážek až na náměstí de Gréve. Nával byl sice velký, ale mnoho vojáků udržovalo pořádek.
Když přišli k popravišti, odsouzení znovu odmítli duchovního. První vystoupil na plošinu Raoulx, potom byla řada na Boriesovi. Jeho oči byly plné slz, když ale vystoupil na popraviště, pronesl tato slova:
"Bratři, nepláču nad svým osudem, ale nad osudem svých ubohých přátel, které usmrtili před mýma očima. Dávám vám svou krev a odkazuji svou pomstu. Vzpomeňte si na naše poslední přání. Ať žije svoboda!"
Odvedli ho k prknu a za okamžik jeho hlava spadla.
Neuplynulo ani osm let a na stejném místě se udála vítězná revoluce. Lid vnikl do radnice za volání: "Ať žije svoboda!" Tato slova byla poslední, která 21. září 1822 řekli popravení svým spoluobčanům na rozloučenou. Svoboda se hrozí násilí. Nemá pevné základy ve vzpouře, stejně jako se moc nedá udržet popravištěm.

Kapitola 54 - Asselineau - Contrafatto - Benoit - Lacenaire a Avril
Dostávám se k jedné z poprav, které mě velmi silně dojaly. Jde o nešťastného, sotva dvacetiletého mladíka, který se jmenoval Jean-Baptiste-Francois Elisabeth Asselineau. Byl pomocníkem v obchodě s vínem, pocházel z Niéve a byl popraven dne 8. května 1827 na náměstí de Gréve. V letech 1825 a 1826 se dopustil mnoha podvodů. Podepisoval cenné papíry vymyšlenými jmény. Od podvodů k vraždě byl jen krok. Učinil ho a zavraždil v noci z 21. na 22. února člověka, kterému říkal příteli, Jeana-Baptista Broueta, aby se zmocnil jeho peněz, skvostů a cenných papírů. Aby ty cenné papíry zpeněžil, dopustil se dalších padělků. To pak vedlo k odhalení, že je pachatelem vraždy.
Když jsme dostali v Conciergerie toho mladíka, byl klidný a odevzdaný. Pokojně snesl úpravu své toalety. Než jsme mu před odchodem svázali ruce, odevzdal mi složený papír s velmi zdvořilou prosbou, abych si ho přečetl a vyhověl jeho poslednímu přání. Byla v něm prosba, aby jeho kabát a kalhoty byly vráceny krejčímu, protože Asselincau je za ně

dlužný.
V kapse kabátu jsme našli ještě jeden list, který začínal slovy: "Jsem veliký zločinec, jste-li však lidští a citliví, opustí vás hrůza při vypravování mých chyb a neštěstí, která jsou toho příčinou, a lítost naplní vaše srdce…" Je to množství frází, ve kterých jsou promíchány věci pravdivé s klamnými a které si Asselineau asi připravil pro své obhájení. Konec byl napsán rukou, která se křečovitě třásla, mnohé řádky jsou přeškrtány a list je plný kaněk.
Když kráčel na popraviště, byl chladnokrevný, projevoval hlubokou lítost a velikou bolest, protože měl strach, aby jeho hanba nepadla na jeho rodinu. U guillotiny objal abbé Montére a sám se vydal do rukou pomocníků. Tlouklo půl čtvrté, když jeho hlava spadla do osudného koše.
Na začátku roku 1828 byl postaven na pranýř abbé Joseph Contrafatto, kněz, kterého pařížská porota odsoudila 16. října k doživotním nuceným pracím, k pranýři a aby mu bylo vypáleno znamení na pravé rameno, protože se dopustil zločinu proti mravopočestnosti na pětileté holčičce.
Chování toho nešťastného duchovního bylo plné slušnosti a křesťanské pokory. Zástup kolem pranýře ho zahrnoval posměchem a urážkami.
"Pane, odpusť jim, neboť nevědí, co činí," opakoval stále a oči měl sklopené.
"Odvahu a trpělivost, pane, brzy budete zbaven všech těch lidí, kteří nemají srdce."
Contrafatto měl v očích paprsek nevinnosti. Ten den, kdy stál na pranýři, vzbudil sympatie ve dvou zbožných ženách, matce a dceři, které se ho potom snažily osvobodit. Spojily se s advokátem Ch. Ledrem, který měl silné pochybnosti o jeho vině a nakonec nabyl přesvědčení, že Contrafatto je nevinný. Matka děvčátka, které prý zneužil, měla pochybnou pověst, svědkové vypovídali stranicky, protože šlo o kněze. Ledru vynaložil všechno, aby napravil neštěstí.
Contrafattův osud byl postupně zmírňován a konečně, po sedmnácti letech nucených prací, byl nešťastný kněz propuštěn na svobodu. Jeho šlechetný osvoboditel se kompromitoval svou výstřední horlivostí v této aféře a byl pak nucen vzdát se své advokátní praxe. Dal se strhnout k výrokům, které byly nazvány neprozřetelnými a pro které byl vyškrtnut ze seznamu advokátů. Zůstala mu jen potěcha, že napravil veliké zlo.
Dne 28. července 1830 byl popraven Jean-Pierre Martin, odsouzený pro vraždu.
Byla to poslední hlava, která se skulila na náměstí de Gréve. Do konce roku 1830 a za celý rok 1831 byla v Paříži vykonána jediná poprava. Guillotina byla přenesena k bariéře Saint-Jacques, to znamená na konec města.
Ve čtvrtek 30. srpna přišla řada na mladého, ale velikého zločince, jehož tragický případ vzbudil ohromnou pozornost. Nicolas-Theodor-Fréderic Benoit, syn váženého soudce z Arden, se měl zpovídat ze dvou vražd, spáchaných během osmnácti měsíců.
Tento případ patří k těm, které nejlépe ukazují zrůdnost zkažených povah. Stačí říci, že zavraždil svou vlastní matku, kterou zardousil, aby se zmocnil měšce se čtyřmi tisíci franky ve zlatě. Zločin byl tak strašný, že lidé se hrozili pomyšlení, že by devatenáctiletý mladík z dobré rodiny mohl být tak zkažený.
Fréderic byl poslán do Nancy a potom do Paříže, aby se podle vůle rodiny stal notářem. Chodil do různých škol, ale v žádné nezůstal a všechen čas věnoval zábavám a hýření. Hodně utrácel a nevědělo se, odkud na to bere peníze. Jeho hrozné tajemství znal jen jeho přítel, Joseph Formage.
Sotva se Fréderic vrátil ke své rodině, byl zasypán dopisy svého opuštěného přítele, který na něm žádal peníze. První dopisy byly prosebné, Benoit však velmi dobře cítil, že ty prosby se budou opakovat tím častěji, čím budou úspěšnější, proto s odpovědí na ně nespěchal. Formage začal nakonec vyhrožovat, že prozradí osudné tajemství, které znal.
Fréderic myslel, že je ztracený, a proto navždy odstranil Damoklův meč, který mu visel nad hlavou, a Formagea v jednom hotelu zardousil.
Benoit byl tři dny potom zatčen. Vyšetřování proti němu nahromadilo mnoho důkazů. Benoit se ale k ničemu nepřiznal a vytrvale zapíral. Nepřiznal se spravedlnosti lidí, ale přiznal se spravedlnosti boží.
Byl souzen jako otcovrah, to je, aby byl veden na smrt v košili a s hlavou zakrytou černým závojem. Jeho odvolání i žádost o milost byly zamítnuty. Když jsme za ním přišli do Bicétre, abychom ho upravili, ještě nebyl v síni a už jsme přes silné zdi slyšeli srdceryvný křik.
Beze slova si dal ostříhal vlasy, ale chvílemi vzlykal a z očí mu tekly slzy.
Kněz, který ho doprovázel, ho vybízel, aby se přiznal, aby ulehčil svému svědomí. Když přišel k popravišti, smířil se s osudem, poklekl na stupátko vozu a přiznal se zpovědníkovi ke svým zločinům.
Až dosud jsem připouštěl možnost, že ten nešťastník je nevinen. Žádný z důkazů se mi nezdál dost přesvědčující, aby potvrzoval rozsudek.
Nebylo ještě půl osmé ráno, když Benoitova hlava padla pod osudným ostřím.
Můj otec mi řekl: "Všimni si, jak je trest smrti bezmocný. Teď jsme ale viděli jednoho z těch, kteří se smrti báli nejvíc. Tomuto člověku nebylo ještě dvacet let a už se dopustil dvou vražd. Strach před smrtí je pocit čistě fyzický, který souvisí s pudem sebezáchovy. Jakmile je člověk nemocný nebo v nebezpečí, hned má strach před smrtí, ale nemysli si, že ho poděsíš nebo zkrotíš vyhlídkou na vzdálenou, nejistou smrt, závislou na mnoha okolnostech. Jestliže je ten člověk zločinec, pokušení ke zločinu vždycky zvítězí nad strachem před jistým nebezpečím, které se snad dá odvrátit."

Na začátku roku 1836 dostalo popraviště skvělý novoroční dárek v podobě dvou poprav, Lacenairovy a Avrilovy. Hlavně prvnímu z těch dvou zločinů patří příjmení lev zločinu. Krádež jako cíl, vražda jako prostředek, to byl systém, který si vytvořil jeden z těch lidí, kteří se pustili do boje se společností. Zavraždění a obrání bankovního sluhy, to byl přelud, za kterým se Lacenaire honil s neuvěřitelnou vytrvalostí.
Lacehaire a jeden z jeho pomocníků, Avril, byli dne 15. listopadu odsouzeni k smrti. Oba se odvolali, žádost byla zamítnuta. Očekávali jsme Lacenaira v předsíni kanceláře, kde měla být upravena jeho toaleta. Přišel s doutníkem v

ústech a s odvahou, poněkud předstíranou. Když si sedl na židli, mluvil s osobami, které byly v předsíni, nenuceně. Jeden pomocník mu ostříhal vlasy a potom Lacenaire žádal, aby mu dali šaty, ve kterých stál před porotou. Dali mu je ochotně.
Potom přišla řada na Avrila. Ten se tolik nevychloubal svou odvahou, ale dal najevo neobyčejnou chladnokrevnost. Teprve začínalo svítat, a protože to bylo v lednu, kdy jsou rána velmi chladná, Avril se chvěl zimou. Nevědomky napodobil Baillyův proslulý výrok a řekl:
"U čerta, třesu se zimou. Ještě si o mně budou myslet, že mám strach."
Požádal o sklenku kořalky, aby se zahřál. Jeden strážce mu ji přinesl.
"Děkuji ti, starý," řekl Avril. Vypil nápoj jedním douškem a zamlaskal.
Když mu svázali nohy a ruce, rozloučil se s přítomnými a dobrácky řekl: "Sbohem, vy všichni."
Vydali jsme se na cestu. Když jsme se dostali na místo, bylo půl deváté. Odsouzenci sestoupili s vozů. Avril, který měl být popraven první, objal svého zpovědníka a potom pevným krokem vystoupil na popraviště. Na plošině se obrátil k Lacenairovi a silným hlasem zvolal:
"Sbohem, Lacenaire, sbohem, kamaráde!"
Za malou chvilku potom se skulila i Lacenairova hlava do koše.

Kapitola 55 - Fieschi. Morey. Pépin - Alibaud - Darmés - Salmon - Poulmann
V pátek 19. února jsme měli trojnásobnou popravu, která vyvolala nejsmutnější vzpomínky na konsulát. Fieschi, Morey a Pépin byli odsouzeni k smrti, protože zapálili pekelný stroj, který vybuchl na bulváru du Temple, když jel kolem král Ludvík Filip se svým průvodem k oslavě výročí 28. července 1830. Král a jeho synové tomu dešti kulí zázračně unikli, ale kolem nich padlo dvaačtyřicet osob. Devatenáct z nich už nevstalo.
Fieschi, původce zločinu, byl při atentátu těžce zraněn a ve vězení pečlivě ošetřován. Mohl rozvinout svou výmluvnost, jejíž obraty plné zášti naplňovaly srdce odporem. Výsledek všeho byl, že Fieschi s sebou strhl jednašedesát let starého sedláře Moreye a kupce Pépina, otce čtyř malých dětí.
Morey byl neduživý stařec, ale ve svém vyžilém těle měl velikou duši. Až do konce se choval jako pravý Říman a se stoickou netečností vyslechl rozsudek. Pépin napsal svému advokátovi dojímavý list a dal své záležitosti do takového pořádku, že jeho smrtí utrpěla rodina co nejméně.
Dne 19. února za úsvitu jsme jeli pro ty tři odsouzence do vězení Petit-Luxembourg. Byli přivedeni jeden za druhým, aby byla upravena jejich toaleta. Fieschi mluvil mnoho a s horečnou živostí. Pépin byl klidný a odevzdaný. Morey zůstal zasmušilý a přísný, jako byl vždycky. Při stříhání vlasů jsme museli sundat černou hedvábnou čepičku, kterou stále nosil na hlavě. Pomocník mu chtěl ustřihnout i límec vesty, který sahal vysoko k šíji. Morey ji raději svlékl.
"K čemu ničit vestu?" řekl s výrazem člověka, který asi vykonal mnoho dobrého, "je ještě dost dobrá pro některého chuďasa."
Odcházeli všichni tři najednou. Fieschi chtěl přistoupit ke svým druhům ve smrti a promluvit s nimi. Pépin mu odpověděl chladně, ale bez hněvu, Morey se od něho pohrdavě odvrátil.
Když jsme dojeli na určené místo, vystoupil Pépin první. Ještě u popraviště byl vyzván, aby řekl, co ví. "Už nemám, co bych řekl," odpověděl a vystoupil na plošinu. Jeho hlava padla první.
Druhý zemřel Morey.
Fieschi vystoupil poslední. Ludvík Filip dovolil, aby nemusel jít na popravu v košili, bos a v černém závoji, jak nařizoval rozsudek. Než se nechal přivázat k prknu, chtěl promluvit k davu. Abbé Grivel, který mu slíbil, že bude jeho poslední žádosti vyhověno, mě prosil, abych s tím souhlasil. Fieschi tedy vykročil na okraj plošiny a zpočátku silným hlasem začal odříkávat tuto řeč: "Občané, vůbec se nebojím smrti. Když jsem vyzradil spoluviníky, mluvil jsem pravdu. Prokázal jsem službu své vlasti!"
Jeho obličej najednou zbledl, jeho rysy se zkřivily, jazyk mu ochrnul a on padl do náruče pomocníků. Za okamžik šel ten udavač za svými oběťmi, a já se ptám, jestli Francie získala mnoho, když toho rána viděla, jak se do rudého koše skulily tři hlavy místo jedné.

Dne 11. července 1836 vystoupil na popraviště zase královrah, ale jiného rázu, než ten bídák Fieschi. Jmenoval se Louis Alibaud. Když králův povoz zahýbal od Carrouselu do ulice Rivoli, vystřelil Alibaud na panovníka z pušky, ukryté v holi. Ani tentokrát nebyl Ludvík Filip zasažen.
Alibaud byl zatčen a svůj zločin nezapíral. Proces před soudem byl rychlý. Obžalovaný ukázal, že není z těch, kteří se dají svést sliby nebo strachem. Při každém výslechu opakoval, že chtěl krále zabít a že k tomuto rozhodnutí ho přivedlo vlastenectví a vřelá touha pomoci při osvobozování lidu.
Alibaud obětoval svůj život, ale nechtěl dopustit, aby se útočilo na jeho čest. Během soudního procesu vítězně odrážel všechny útoky na své mravy a svou počestnost.
Soudní dvůr vynesl rozsudek, který ho odsuzuje k trestu otcovrahů.
Alibaud byl tedy veden na poprav v košili, bos a s hlavou zahalenou černým závojem. Nebylo ještě ani pět hodin ráno, když jsme se dostali k bariéře Saint-Jacques, kde jsme našli velký oddíl vojska.
Alibaud vystoupil na popraviště směle a bez vypínavosti. Než se vydal do rukou pomocníků, obrátil se k divákům krvavého zakončení toho smutného dramatu a řekl jim pevným hlasem:
"Umírám pro svobodu a pro zničení hanebné monarchie."
Potom dopadla sekera na hlavu toho nešťastného mladého muže.
Po Alibaudově popravě jsem svěřoval se souhlasem svého otce řízení guillotiny pomocníkovi Piotovi a já jsem byl při popravách, jen abych jim svou přítomností dodal zákonité platnosti. Můj otec byl starý a já jsem byl unavený tou

prolitou krví a hleděl jsem na ni myslet co nejméně.
Po celý rok 1839 nebyla v Paříži ani na venkově žádná poprava.
V pondělí 31. května 1841 jsme byli ve vězení Petit-Luxembourg pro vězně jménem Ennemmond-Marius Darmés. Byl odsouzen proto, že na krále vystřelil z pušky.
Proces proti němu byl dlouhý. Začínali se těch vražedných útoků na krále lekat, ale jako v obou předešlých případech nemohli ani tentokrát na obžalovaném vynutit odhalení, která by vedla až ke zdroji těch spiknutí.
Na popravu byl veden v košili, bos a s hlavou zahalenou černým závojem.
Ve čtvrtek 30. listopadu 1843 byl na náměstí Saint-Jacques v osm hodin ráno popraven Henri Salmon, protože 30. září zabil ve vincenneském lese jakéhosi Séchepina. K mému velikému překvapení mi Piont přišel říct, že odsouzenec chce, abych já sám byl při úpravě jeho pohřební toalety. Odešel jsem tam a ptal se toho nešťastníka, co ho na tu myšlenku přivedlo. Řekl mi, že zná už dávno mě i mou rodinu, a protože ví, že jsme hodní a lidští, spoléhá na mě, že mu ulehčím poslední okamžiky. Byl jsem velice dojat a udělal jsem, co bylo v mé moci, abych ho posílil při tak hrozné zkoušce.
Salomonovým nástupcem na popravišti byl pověstný Poulmann, řečený Durand či Legrand, jehož ohyzdná proslulost vyvažovala proslulost Lacenairovu. Poulmann byl vskutku výjimečná povaha. Byl odsouzen 27. ledna 1843, protože zavraždil sedmdesátiletého starce, který měl osamělou hospodu mezi Marmontem a Nangisem. Z rozsudku se neodvolal. Když udeřila hodina trestu, osvědčil úžasnou odvahu. Našel ji v hrozném materialismu, který u něho vylučoval myšlenku na jiný život. Smrt byla pro toho nešťastníka, neschopného víry, jen přechodem ze života v nicotu, přičemž je člověk zbaven veškerého lidského cítění.
Bez námitek si dal ostříhat vlasy. Když k němu přistoupili, aby mu svázali ruce, chvíli váhal.
"Co chcete," řekl hrubě.
Řekl jsem mu, že je zvykem svazovat ruce odsouzeným a že je nevyhnutelné, aby se tak stalo.
Poulmann stále, a někdy i s humorem, odmítal náboženskou útěchu. Díval se na guillotinu a ani nemrkl.
"To je všechno?" řekl.
Byla to nejdokonalejší bezstarostnost o život nebo o smrt. Když přišel na popraviště, obrátil se k pomocníkům a řekl jim:
"Nedáte mi do kapsy dvacetník pro hrobaře? Není teplo a je třeba, aby se ten ubohý chlap mohl po práci zahřát lahví vína a napít se … na mé zdraví," dodal a smál se.
Piont tomu přání ochotně vyhověl.
"Sbohem, společnosti!"
V osm hodin ráno Poulmann už nežil.

V pátek 21. června 1844 byl v Melunu popraven Henri-Fréderic Dufournel, který byl 13. května odsouzen pro zavraždění jednoho spoluvězně.
V pondělí 28. října byl ve Versailles popraven pětačtyřicetiletý statkář Antoine Pont, odsouzený k smrti, protože otrávil svou ženu a zavraždil svou milenku. Společenské postavení obžalovaného a ohavnost jeho zločinů vzbudily o proces veliký zájem a tak byl při popravě ohromný dav, který se choval nelidsky a pronásledoval odsouzence urážkami až k popravišti.
Tady končí záznamy, které jsem podle zvyku svých předků dělal o popravách. Nevím a ani nechci vědět, jestli Piot v té krvavé nekrologii pokračoval. Mně vypadlo pero z ruky. Více než sto hlav sťatých za čtvrt století vyčerpalo mé síly. Byly tomu čtyři roky, co jsem ztratil otce. Zůstal jsem popravčím mistrem podle jména, až se pomyslelo na to, zbavit toho lenocha guillotiny. Piont vykonával veškerou službu a já jsem se omezil jen na to, abych ho povzbuzoval svou přítomností. V mé paměti zanechaly stopu jen dvě popravy z té doby - Fouriera, náčelníka lupičské bandy, a Lecomta, posledního z královrahů, kteří útočili na život Ludvíka Filipa.
Roku 1847 jsem byl dán do výslužby, což jsem už dávno předvídal. Spousta žadatelů se přela o staré dědictví mé rodiny, ale nedostal ho žádný z těch, kteří se o ně ucházeli.

Doslov
Skončil jsem. Jaký je výsledek té bilance sto jedenácti hlav, které jsem položil na oltář spravedlnosti?
Kde bylo vidět, že se předešlo zločinu nebo že byl alespoň potlačen spásonosným příkladem? Bylo to u těch, kteří se ani neodvolali, u těch kteří byli odsouzeni jen k nuceným pracem nebo k dlouhému vězení a honem se dopustili nového zločinu, aby vyměnili galeje za popraviště, či u toho davu odsouzenců, kteří kráčejí na popraviště pevným krokem a s klidným okem, a tváří se, jako by pohrdali trestem, který na ně byl uvalen?
Doba trestu smrti minula. Zbavili jsme tak trapných povinností třídy úředníků. Budou zase uvedeni ve vážnost svých spoluobčanů lidé, kteří o ni přišli jen naprosto nelogickým předsudkem. I jako stařec mám na ty věci stejné názory, jako jsem měl ve svém mládí a ve svém zralém věku. Je nesmyslné uvalovat na popravčího mistra všechnu tíhu odporu, jaký trest smrti vzbuzuje.
Je tento zřízenec vinen víc, než státní návladní, jehož povinností bylo přivolat odsouzení a přivést k němu porotu?
Je více vinen než porotci, kteří byli povoláni, aby rozhodli buď pro ne, které znamená život, nebo pro ano, ve kterém je smrt, kteří se pro to vraždící slovo rozhodli?
Je více vinen než členové soudního dvora, kteří vynesením rozsudku smrti mu dali sílu zákona, než soud, který odmítnutím odvolání připravil odsouzeného o poslední naději?
Smím se zeptat, jestli je více vinen než panovník, který pochopí, že nemůže užít svého nejkrásnějšího práva a zamítne prosbu u milost?
Chraň bůh, že bych chtěl těmito slovy dělat výčitky i těm vznešeným ochráncům společnosti, kteří s ušlechtilou

stálostí vykonávají své přísné povinnosti a stále přitom potlačují své vlastní city. Chraň bůh, že bych je chtěl neuctivě srovnávat s poníženým vykonavatelem zákona. Chci jen naznačit logickou souvislost, která mu ukládá tak těžký úkol, a následkem toho i nedůslednost předsudku, který ho zahrnuje hanbou, proti které by měl být v zájmu společnosti chráněn.
Tedy všechna úcta mužům, kteří na vršku i na konci společenského žebříčku čestně vykonávají svou povinnost. Ale odstraňme zchátralé instituce, které svou odpornostíurážejí veřejné mínění.
Tolik o trestu smrti, který je odsouzen, aby v brzké době zmizel z našich zákonů. Nechť ta svatá reforma zazáří na pokraji mého hrobu, a já nebudu litovat, že jsem napsal tuto smutnou zpověď, ve které jsem se musel obvinit, že jsem sťal přes sto hlav, protože nežádám jiné rozhřešení a také v ně nedoufám.